

1 Mscr KK Coll. 539.27.3 (Varia 2.3) p. 253–680 consists of notebooks or loose sheets, measuring ca. 18.5 x 23 cm. The clean copy was jointly written by several persons. Mscr p. 255–384 and thereafter from the beginning of p. 606 to the beginning of p. 607, from the middle of p. 609 until the upper part of p. 612 as well as p. 617–644 are most probably by Natalia Castrén. M.A. Castrén himself wrote mscr p. 385–440, from p. 521 to the beginning of p. 606, from the beginning of p. 607 until the middle of p. 609 and from the upper part of p. 612 until the end of p. 614, another probably female person mscr p. 441–520 and a third, also probably female, person from the upper part of p. 644 to the end of p. 680. The parts written by Castrén himself contain relatively numerous changes. The spelling used by other persons differs slightly from the spelling used by Castrén himself, but the inconsistencies have been preserved unaltered here. The parts written as a clean copy by Castrén himself have also his own pagination but in the other parts the situation varies. Therefore, only the numbering made in the library is given in this publication.

Mscr pages 335–380 were originally in Castrén's letter to Fabian Collan of 4 October 1842, p. 420–435 in Castrén's letter to F.J. Rabbe of 17 December 1842, p. 438–522 in Castrén's letter to Collan of 1 May 1843, p. 531–538 and 549–551 in Castrén's letter to Rabbe of 15 September 1843, and p. 617–623 to Castrén's letter to Rabbe of 14 November 1843. Pages 462–470 and 565–614 form a separate travel report. The letters to Collan are preserved in KK Coll. 37.13, and the letters to Rabbe in SKSA.

❖ 253 & 255 ❖

8 Resa till Lappland, norra Ryssland och Sibirien åren 1841–44.¹

I

År 1841 anträdde jag i sällskap med D[octo]r Lönnrot² och till en del på hans bekostnad en resa, som enligt vår först uppgjorda plan blott skulle komma att omfatta vissa delar af Lappland och Archangelska Gouvernementet, men sedermera till följe af oförutsedda omständigheter för mig erhöi en vida större utsträckning. Utgångspunkten för denna resa var Kemi moderkyrka³, belägen vid pass 25 verst [öster]⁴ om Torneå stad. Enligt förut fattad öfverenskommelse sammanträffade vi här i början af November och anträdde den 13. i samma månad vår resa uppför Kemi elf⁵. Emot vår beräkning var vintern i denna nejd ännu så litet framskriden, att vi i början endast med största svårighet kunde fortsätta vår färd. Den icke längesedan banade landsvägen ifrån Kemi till Rowaniemi⁶ och derifrån ett stycke framåt Kemiträsk⁷ var icke allenast illa röddad och af sådan anledning

❖ 256 ❖ svår att fara, utan äfven på många ställen ännu i saknad af snö. Egentligen är väl Kemi elf den landsväg, som äfven vintertiden gerna bebagnas af de resande; men nu var äfven den obegagnelig, emedan isarna ännu voro ganska

svaga och osäkra. Vi banade oss emellertid fram, så godt vi kunde; åkte mest steg för steg och promenerade äfven ofta till fots medan skjuthästen släpade våra effekter. Efter en i 14 dagar sålunda verkställd resa hade vi tillryggalaggt 240 verst och anlände så till Salla kyrkby i Kuolajärwi kapell⁸ och Kemiträsk församling. Häri från ärnade vi begifva oss in åt Ryska Lappmarken och hoppades genom denna resa göra en god skörd för vetenskapen, emedan oss veterligt ännu ingen resande hade ordentligen⁹ undersökt denna del af Lappland i lingvistik och ethnografiskt ändamål. Särskildt intresserade oss Lapparne i Akkala¹⁰ by, ty enligt den Finska allmogens försäkran hafva dessa hållit sig i sträng afsöndring så väl ifrån Ryssar som andra nationer och det syntes oss derföre sannolikt, att språket och nationaliteten hos dem måste hafva behållit sig renare, än i andra delar af Lappland. Vårt intresse för Akkala-Lapparna ökades ännu mera derigenom, att de både i Finland och Lappland anses för det mest trollkunniga folk i hela nordens.¹¹ En oförutsedd händelse fogade likväl så, att vi nödgades slå ur hågen vår tilltänkta Akkala-färd. Vi råkade i Salla ut för ett ogint, schackrande, illslugtt folk, som ej ville gå våra önsknings till möte och för modererad skjutslega ledsaga oss öfver den 140 verst vida ödemark, som åtskiljer Akkala från Salla, utan endast tänkte på att plundra vår klena reskassa. Ur stånd att förmoda bönderna till fogligare anspråk beslöto vi att tills vidare kvarstanna i Salla och afbida bättre konjunkturer. Såsom vi hade anledning att förmoda infunno sig äfven efter få dagars förlopp några Akkala-Lappar i Salla med särskilda handelsvaror, som skulle här föryttras, hvarefter de ärnade återvända

257

The final published text differs sometimes considerably from the original letters, but the changes are shown here only if they have either been made by the editor of *Helsingfors Morgonblad* and accepted by Castrén as such, or if they provide some additional information compared with the final version. Otherwise, the reader is referred to the volume of Castrén's letters in this series.

In all parts where the mscr in Castrén's hand has been preserved, it is followed in this edition. Otherwise this publication has been made by combining the clean copy and the publication in Castrén 1852b. The changes made by Castrén to the parts written by someone else show that Castrén has accepted the clean copy written by others, but it is inevitable that he also accepted the NRF version (Castrén 1852b), which differs from them in some details.

Before Castrén 1852b the mscr pages 275–334 had been published in *Suomi* 1842, p. 3–35, partly *Helsingfors Morgonblad* 87, 89, 90, 93, 96, 97/1842 (14, 21, 24 Nov., 5, 15, 19 Dec. 1842), p. 420–435 partly in *Hf. Mbl.* 4–5/1843 (12, 16 Jan. 1843), p. 438–522 in *Hf. Mbl.* 50–52, 54, 55, 62, 63, 75, 76/1843 (3, 6, 10, 17, 20 July, 14, 17 Aug., 28 Sept., 2 Oct. 1843) p. 531–538 in *Hf. Mbl.* 18–19/1844 (4, 7 March 1844), p. 617–623 in *Hf. Mbl.* 6/1844 (22 Jan. 1844) and p. 462–470 and 565–614 in *Hf. Mbl.* 37–41/1844 (20, 23, 30 May, 3, 6 June 1844). (Castrén 1842a; 1842c; 1843a; 1843c; 1844a; 1844b; 1844c.)

Elias Lönnrot's travel letters in *Hf. Mbl.* 36, 37, 57, 59–61, 80, 84/1842 (19, 23 May, 1, 8, 15 Aug., 20 Oct., 3 Nov. 1842) are from the same journey as this description. (Lönnrot 1842a; 1842b; 1842c.)

- 2 Elias Lönnrot (1802–1884) who worked as district medical officer in Kajaani at the time, was a collector of folk poetry, the compiler-author of the epic *Kalevala* epic and later Professor of Finnish language at the Alexander University in Helsinki. Majamaa 1997. (TS)
- 3 The church of Keminmaa (Kemi rural parish) at N7301261 E387770 (N65°48'47" E24°32'41").
In Castrén's letters and travel notes it can be read that he left Helsinki on 25 June 1841, traveling from there to Kemi via Koski (Turku Province), Säskylä, Kokemäki, Ulvila, Karvia and Lohtaja. See Castrén's letters to Lönnrot on 24 July 1841 and on 23 June 1843 to Rabbe in the volume of letters and p. 581–583. (TS)
- 4 Mscr and Castrén 1852b: 99: ves-
ter. In Castrén's time, Tornio was a town of ca. 600 inhabitants. It is located at N7306206 E369604 (N65°51'2" E24°8'35"). Teerijoki 2006: 126 etc. (TS)
- 5 The River Kemijoki (Fi.)/Giemajohka (SaaN) discharges into the Gulf of Bothnia at N7296916 E384355 (N65°46'22" E24°28'26").
Elias Lönnrot wrote a letter to the Finnish Literature Society on 12 November announcing their intention to leave on the next day. SKSA B1611 minutes 1 Dec. 1841. (TS)
- 6 Rovaniemi is situated on the River Kemijoki at N7375638 E443436 (N66°29'41" E25°43'44"). (TS)
- 7 The lake and parish (chapel-
ric in Castrén's time) of Kemijärvi, N7399769 E519321 (N66°42'57" E27°26'17"). (TS)
- 8 Since 1936 called Salla. The original centre of the parish, the village of Sallansuu, used to be situated west of the present-day Куолярви at

hem med toma kerisser¹² (renslädor). Vi togo för afgjordt att denna händelse skulle befria oss ifrån Salliternas roflystna ✦ händer, men dessa människor voro oss för kloka. Medan Lapparne ännu lågo lägrade ett stycke ifrån byn och vi lefde i okunnighet om deras ankomst, hade några bönder förenat sig om att uppköpa deras samtliga förråder och sedan förmå dem att aftåga, utan att ens hafva besökt byn. Denna spekulation misslyckades väl fullkomligt, emedan man ej förliktes om varupriset, men nu hittade bönderna på den utvägen att göra oss misstänkta hos de enfaldiga Lapparne. Man inbillade dem att vi voro utskickade för att tvinga dem¹³ att lära sig läsa, att vi skulle frångå dem korset och påtvinga dem vår egen trosbekännelse m. m.¹⁴ Denna sammansvärjning hade till påföljd, att Lapparne oss ovetande lemnade byn. Harmsna öfver sprattet gjorde vi nu till förargelse en liten ändring i vår reseplan och beslöto att först begifva oss till Enare¹⁵ samt derifrån efter Jul fortsätta resan till Ryska Lappmarken. Till detta beslut bidrog äfven i sin mån den upplysning, vi i Salla erhöilo, att de ✦ Ryska Lapparne ända till Julen äflas med fiskande och bo i de jemmerfullaste kojor, men derefter draga sig till sina vinterstugor, hvilka sades erbjuda ett bättre skygd emot köld och oväder.¹⁶

Med denna nya plan i sigte lemnade vi Salla i början af December, tillryggalade så ett par mil till häst och satte oss sedan i hvar sin renslåde. Den första dagen af vår resa åtföljde vi en liten flod, hvilken var så öfversvämmad af flödvatten, att vår färd i de kullriga kerisserna liknade nästan en båtfärd. Min keris var mycket låg och det hände derföre ganska ofta, att vatt-
net sqvalade in öfver kerissens bräddar. En gång

blef min ren uppskrämd af en hund, som sprang af och an på isen. Renen började i yttersta för-
tviflan löpa från vägen, rände fram och tillbaka på isen och stjelppte mig slutligen i en sjö af flödvatten. Detta var något att börja med. De följande dagarne färdades vi äfven idel berg och mosor, uthärdade derunder många små äfventyr
 260 med våra ostyriga renar och anlände slutligen till Tanhua¹⁷ by vid Luiro elf¹⁸. Efter par dagars hvila härstädes fortsatte vi vår färd uppför elfven och anlände lyckligt till Korvanen¹⁹, det nordligaste hemman i Sodankylä²⁰, beläget 200 verst ifrån Salla och ungefär på lika stort afstånd ifrån Enare kyrka.

På nyssnämnda hemman fingo vi till vårt begagnande ett rum, der enligt Lönnrots anteckning ”något år förut sex räfungar hade blifvit uppfödda.” Rummet var naturligtvis högst illa försedt, det ägde väl en öppen spis, men var i saknad af spjell, hvarför man efter hvarje eldning var tvungen klättra upp på taket och tilltappa rökhålet med en hötapp.²¹ I detta näste uppehöll vi oss i runda tolf dygn under väntan, att Ukkos²² – den gamla snögubbens vrede skulle lägga sig. Jag sprang esomoftast ut på gården för att tillse, om han ej ärnade befria oss ifrån snöbollarnas dynasti, men ingen hoppgivande strimma syntes på himlahalvvet. Solen var redan försvunnen på en lång tid och luften
 261 så förmörkad, att man stundom midt på ljusa dagen ej såg att läsa utan eldsljus. När omsider väderleken lugnat sig, samlades på samma hemman menniskor ifrån östan och vestan, hvilka i likhet med oss ärnade sig till Enare kyrka. Äfven de hade blifvit uppehållna af ovädret och legat många dagar på de angränsande hemmanen. Dagen före Julaftonen skedde

N66°58'3" E29°12'37" and has belonged to Russia since the peace treaty of Moscow 1940. (TS)

- 9 *ordentligen undersökt* || besökt
- 10 The Akkala Saami lived at Lake Imandra. The village of A'kkel (Akkala Sa.)/Akkala (Fi.)/Babinsk (Ru.) used to be situated at ca. N67°32'56" E32°19'19". Kulonen 2005; appendix map in Kulonen & al. 2005. (TS)
- 11 The Akkala (A'kkel/Babino) Saami language is at present considered to be an independent language. It was characterized as 'on the brink of extinction' in Solbakk 2006: 226, according to the Unesco Red Book on Endangered Languages extinct since 2003, <http://www.helsinki.fi/~tasalmin/fu.html>. (TS)
- 12 The *geres* is a boat-like sledge drawn by reindeer and it was the most typical winter means of transport in Lapland. Itkonen, T.I., 1948 I: 399–410 with several pictures of different types. (TS)
- 13 *dem* || Lapparne
- 14 The Akkala Saami were of the Orthodox Christian confession. (TS)
- 15 Inari (Fi.)/Enare (Swe.)/Anár (SaaN)/Aanaar (SaaI)/Aanar (SaaS). The chapel of Inari was at Lake Iso Piel-pajarvi (Fi.)/Stuorrâ Piälbáájävri (SaaI), at N7648953 E504641 (N68°57'5" E27°6'56"). Vahtola, J., 2003: 132–133. (TS)
- 16 See also Castrén's letters to Alexander Blomqvist 12 Feb. 1842 and F.J. Rabbe 13 Feb. 1842, published in the volume of letters in this series.
- 17 A village in present-day Savukoski, belonging in Castrén's time to Sodankylä, N7490335 E523019 (N67°31'41" E27°32'23"). (TS)
- 18 The River Luirojoki discharges into the River Kitisenjoki at Pelkosenniemi at N7450079 E521505 (N67°10'1" E27°29'48") and the latter

- almost immediately thereafter into the River Kemijoki. (TS)
- 19 Korvanen used to be a village in Sodankylä, of which only a small sandbank in the Lokka artificial lake remains at present, N7538156 E533106 (N67°57'21" E27°47'26"). (TS)
- 20 Sodankylä (Fi.)/Soadegilli (SaaN)/Suädigil (SaaI)/Suädjel (SaaS) was one of the first Finnish parishes in Lapland, originally comprising the whole of central Lapland from west to east. The centre of Sodankylä is located at N7477693 E482457 (N67.4151 E26.5902). Onnela 2006: 325–333. (TS)
- 21 It was a cabin without a chimney, still common in the remote parts of Finland in the 19th century. (TS)
- 22 The god of thunder for both the Finns and the Saami. In Inari Saami he was called Äijih. Itkonen, T.I., 1948 II: 306–308; Pulkkinen 2011: 231. (TS)

❖ 262

ändteligen upprottet. Billigheten hade fordrat, att hela sällskapet på samma gång hade gifvit sig åstad för att med förenade krafter bryta sig fram öfver de fruktade Sombio-fjällen, men åtskilliga bland bönderna kvarstodnade på hemmanet till följande dag, emedan de funno det beqvämare att åka efter oss på banad väg. I förtröstan på Korwanens goda renar och raska skidlöpare anträdde vi resan i sällskap med tre Finnar och två Lappar eller inalles sju personer. Renarnes antal utgjorde vid pass trettio, raidrenarne eller lastdragarne inberäknade. De två första milen färdades vi på sådant sätt, att en Lapp rännde fram på skidor i spetsen af tåget och ❖ ledde efter sig en lös ren, som upptrampade spåret för de efterföljande. På de nästföljande två milen var snön mindre djup, hvarföre resan nu kunde tillryggaläggas utan skidlöpare. Härmed var den första dagsresan ändad. Till natten lägrade vi oss på en drifva och antände en stockeld, som dock var mera till för namnet än nyttan. Under det vi sofde, utbrast ett häftigt oväder och då jag om morgonen vaknade, voro tvenne reskamrater försvunna. De upptäcktes dock slutligen under hvar sin drifva, der de sofvit hela natten i ostörd ro. Vid dagens inbrott lemnade vi åter vår hvilostäd under fortfarande oväder. I början begagnades skidlöpare, men sedan vi uppstigit på det egentliga fjället, var snön så fast sammanpackad af blåsten, att den nästan öfverallt bar renen. Det räckte ej länge, innan vi kommo öfver fjället, nu blef föret åter sämre men lyckligtvis upphörde stormen och ovädret. Sjelfva månen blef synlig och stjernorna glindrade på fästet. Trött af resan inslumrade jag i min keris och tyckte mig i drömmen försatt i en elegant salon. Stjernorna förekommo mig

- ❖ 263 såsom Julljus och granarna presen-
 terade sig såsom mensklige figurer i hvilka jag igenkände mina bästa vänner som församlat sig för att fira Julaftonen. Med en af de församlade julgästerna råkade jag i en häftig strid angående beskaffenheten af några Lappska vokal-ljud och striden lyktades så, att jag i hettan slog min panna emot min trätobrodern. I detsamma vaknade jag och kände mycken vedermöda i pannan, ty renen hade fört mig med hufvudet emot en gran. I yrseln ville jag bedja granen, min stridskamrat²³, allra ödmjuka om förlåtelse och arbetade med all ifver att få den fastsnörda mössan af hufvudet, då Lappen, som kom åkande bakefter mig, gjorde den förståndiga anmärkning, att jag borde låta mössan sitta kvar på hufvudet, men lösa dragremmen ifrån granen. Kort efter detta äfventyr kommo vi till en obebodd kåta, som man uppbyggd i fjällbygden till de resandes bekvämlighet. Här togo vi nattqvarter, efter att på denna dag hafva tillryggalaggt endast tre mil. Midt
- ❖ 264 uti kåtan antändes en stor julbrasa, köttgrytorna lades på elden och sedan kraftsoppan blifvit förtärd, anställdes ett thekalas, hvars like väl aldrig blifvit sedt i Suoma-kåtan²⁴. Efter all denna välfägnad lade man sig att sofva, dels på bänkar, dels på golfvet, som utgjordes af marken, hvarpå man strött något hö och tallqvistar. När jag om morgonen uppvaknade, blickade stjernorna vänligt in vår hydda genom det halföppna taket. Om denna anblick var skön, så var det ännu skönare att utanför kåtan betrakta Guds fria verld. Den var så tyst, så fridsam och högtidlig, såsom hade äfven den firat sin andakt på ljusets och försoningens dag. Men kort är den nordiska vinterns ro. Redan före middagen började det yra och vi tackade vår lycka att till

- 23 The word *stridskamrat* was originally *ridkamrat* in the clean copy of the manuscript, but Castrén has added the missing letters. This seems to show that the clean copy has been written from dictation.
- 24 The Suomu tent (*goahti*) near Saariselkä, south of Ivalo, known today as *Suomunruoktu*. Itkonen, T.I., 1948 I: 204; Jantunen 2017, <http://www.kiilopaa.fi/blogi/kirjoitus/2017/04/suomun-ruoktu-toimijo-lonnrotin-aikana-majapaikkana.html>. (TS)

- 25 A pair of lakes, Ylempi Akujärvi and Alempi Akujärvi (SaaI Vyeli-Áhujävri & Paje-Áhujävri) south of Lake Inari, at N7618122 E528367 (N68°40'25" E27°41'57"). (TS)
- 26 The clergyman was Josef Vilhelm Durchman (1806–1891), who served in several parishes, among other duties as chaplain of Inari 1838–1847 and vicar of Ruovesi 1853–1879. Ylioppilasmatrikkeli 1640–1852 (<http://www.helsinki.fi/ylioppilasmatrikkeli/henkilo.php?id=13893>). See p. 133–136. (TS)

natten finna skygd undan ovädret i en Lappstuga vid Akujärwi sjö²⁵. Här om hade vi redan börjat misströsta, ty i hela sällskapet fanns blott en enda man, som kände vägen, men han var nästan blind och hade dessutom Juldagen till

☞ 265 ära tagit sig ett så väldigt rus, att ☞ han knappt kunde styra sin ren. Siötnämnda omständighet var måhända juö vår lycka, ty enligt mannens egen bekännelse var det hans förträffliga ren, som under dagens lopp hade varit vår vägvisare och fört oss till målet, ehuru den blott en enda gång förrut hade tillryggalaggt samma väg. Ifrån Akujärwi afreste vi följande morgon och ärnade samma dag hin[n]a fram till Enare kyrka, men detta var en misräkning, ty då vi kommo på Enare sjö, inbröt mörkret och nu förvillade sig både renen och vägvisaren, af hvilka den förra aldrig sades hafva blifvit begagnad vid färden öfver sjön. Stephanus till ära åkte vi nu länge af och an på en fjärd af den vidsträckt sjön, hvarvid flödvattnet sqvalade in i min keris och isade sig fast vid mina kläder. Omsider fann man spåret, men vår blinda vägvisare vågade sig numera ej ut på träsket. Vi vände om och upptäckte en Lappstuga, der vi lägrade oss bland får och annan fänad, ty stugans mensklige innevånare hade begifvit sig till kyrkan med undantag af tvenne Lappflickor, hvilka sedermera

☞ 266 upptäcktes på en granrisbädd ☞ i skogen, der de vaktade sina renar. Följande morgonen lotsade oss den ena flickan vid stjernornas sken till Enare kyrkstad. Här bereddes oss en ganska angenäm hvilostad efter våra mödor. ”Då jag 1837 om våren var rest till Enare, skrifver Lönnrot till en vän, ”funnos här endast kyrkan och en mängd usla Lappstugor, nu har stället helt och hållet omskapat sig, sedan det fått sig en egen

prest.²⁶ Kyrkan har blifvit rödmålad, presten har en byggning med fem rum för egen räkning och dessutom finnes här ännu en annan byggning, som består af en sal och tvenne kamrar, uppförd, såsom jag vill minnas för Kyrkoherdens räkning, som väl bor i Utsjoki, men understundom äfven måste infinna sig i denna Kapell-församling. I nästa sommar skall man ännu uppföra en tings- och domar-stuga. Förundra dig ej deröfver att jag nämnt och beskrifvit sådana ting, som dessa byggnader. På andra orter vore de visserligen ej värda att omnämnas, men här i Lappmarken! När man någon tid vältrat sig bland röken ☼ i en Lappkåta, så känner man först värdet af ett ordentligt hus, liksom man efter en öfverstånden sjukdom njuter bäst af helsan, och liksom solen den 18 Januari [1842], då vi åter för första gången sågo henne, förekom oss så underbart härlig, att man på lång tid ej kunde vända ögonen ifrån henne.”

☼ 267

Under vår vistelse i Enare erhöilo vi den upplysning, att den frejdade Lappska missionären och författaren Pastor Stockfleth²⁷, som vi ärnat uppsöka borta i Alten²⁸, för det närvarande vistades i Karasjoki²⁹, dit man från Enare enda st räkna 16 korta mil. Denna lyckliga tillfällighet förmådde oss att i början af Januari begifva oss till Karasjoki. Denna färd är anmärkningsvärd genom tvenne stora fjällsträckningar, ofver hvilka vägen nästan oafbrutet fortgår, nemligen *Muotka*-³⁰ och *Iskuras-tunturi*³¹. Den förra passerade vi i sträng köld, men utan att likväl råka ut för något svårare oväder. När vi efter en och en half dagsresa skulle sätta oss utför nämnda fjäll hände mig det missödet,

☼ 268

att renen stödnade midt i sin fart, hvarvid ☼ kerissen slängdes omkull och min högra arm

- 27 Niels Joachim Christian Vibe Stockfleth (1787–1866) was originally an officer and later clergyman and missionary who served in Finnmark, Northern Norway. He is remembered especially for his studies in the Saami language. He also published literature in Saami, among other works a translation of New Testament. Castrén had met Stockfleth in Pori in the autumn of 1838 when returning from his first journey in Lapland. They travelled together to Turku where they stayed for a couple of days. Stockfleth had arrived in Helsinki in the summer and had met also A.J. Sjögren at the beginning of August. See Castrén’s letter to Jacob Fellman, 15 Dec. 1838, in the volume of letters in this series; KK Coll. 209.75, Eph. 3, 6, 7 Aug. 1838. Wichmann 1917. (TS)
- 28 Alta (No.)/Áltá (SaaN)/Alattio (Fi.) on the northern coast of Norway at N7783264 E814646 (EU89 UTM-sone 33) (N69°57’52” E23°15’6”). (TS)
- 29 Kárášjohka (SaaN)/ Karasjok (No.)/ Kaarasjoki (Fi.) in Northern Norway at N7741674 E909427 (N69°28’0” E25°30’13”). (TS)
- 30 The fell group known as Muotkatunturit (Fi.)/Muotkeduoddarat (SaaN) is situated on the Finnish side of the border. Their highest point is ca. 500 m high at N7683242 E471484 (N69°15’27” E26°16’43”). (TS)
- 31 The Iškoras fells are on the Norwegian side of the border. Their highest elevation is 644 m at N7722128 E907376 (N69°17’51” E25°22’5”). (TS)

- 32 Jorggástat (SaaN)/Jorgastak (No.) is on the Norwegian side of the border at N7709659 E923586 (N69°9'46" E25°43'1"). (TS)
- 33 The River Teno or Tenojoki (Fi.)/Deatnu (SaaN)/Tana (No.) is the border between Finland and Norway. It flows into the Arctic Ocean at N7876495 E994663 (N70°30'5" E28°22'23"). (TS)

jemte körremmen råkade komma under kerissen. I denna svåra belägenhet måste jag framför allt arbeta att få armen fri, men detta kunde jag ej åstadkomma utan att tvärtemot regeln släppa remmen. Nu var det likväl naturligt att renen, då den kände sig frigjord, icke skulle stå och vänta, tills jag åter hunnit komma upp i kerissen, utan enligt sin natur skyndsamt ila bort efter sina kamrater och lemna mig på fjället. För att förekomma detta, fattade jag genaßt med min venstra arm, som var lös och ledig, i ryggstödet af kerissen och lät renen sedan draga mig i släptåg efter sig. Detta sätt att färdas var likväl så besvärligt, att jag innan kort måste lemna mig efter. I mörker och yrväder hade denna dag kunnat blifva min sista, men nu hade jag intet att frukta, ty blåsten var lindrig och aftonen klar, så att jag ej lätt kunde förvillia mig ifrån vägen. Kamraterna hade emellertid tillryggalaggt en half mil, förrän min utevaro upptäcktes

❖ 269 ❖ och det var redan något sent på aftonen, då de kommo mig till möte. Kort efter detta äfventyr anlände vi till Jorgastak³², ett om vintern obebodt fiskare-läger vid Teno-elf³³, hvarest Lapparne alltid stadna för att åtminstone beta sina renar. Vi tillbragte på detta rätt ohyggliga ställe en sömnlös natt och gjorde uppbrott redan före gryningen. Efter en half mils färd på Teno elf stego vi på Iskuras-tunturi, der åter ett äfventyr väntade mig. Min obändiga ren fick vid färden utför en höjd det infallet att veka från vägen och rännde efter yttersta förmåga till en björk, hvaremot jag fick en så häftig stöt, att blodden strömmade från mun och näsa, hvilka partier varit de meßt utsatta. I min sorg och bedröfvelse blef jag dock ganska glad när Lönnrot gaf mig det hopp, att näsan ännu kunde räddas,

ehuru den visserligen blifvit illa blesserad. Då naturligtvis en och hvar är högst angelägen om att åtminstone bibehålla denna kroppsdel, fattade jag nu det fasta beslut, att framdeles under mina renfärder aldrig utsätta den för någon fara. 270 Denna försigtighet kan äfven i de flesta fall iakttagas, så framt man ej är nogräknad om sina ben, utan i alla svårare fall sätter dem i sticket och isynnerhet använder dem till att hejda kerissens slingrande rörelser. Härvid måste man sorgfälligt undvika att stoppa emot med hälen, ty då är man alltid i fara att bryta benet af sig, utan man måste sätta sig gränse öfver kerissen, trycka knäna fast vid dess sidor[,] låta benen släpa efter och med sjelfva fötterna hindra kerissen att slänga sig emot träd och stenar. Theorin är väl ganska enkel, men praktiken svår, emedan renen just då ger den minsta betänketid, då man är i största behof deraf, vid färden utföre fjällen. Det bär ofta af med sådan fart, att man ej kan urskilja föremålen omkring sig, om man annars uthärdar att hålla sina ögon öppna för den massa af snö, som renen med sina klöfvar uppsparkar emot ansigtet. Att i nödfall kasta sig omkull med kerissen är i djup snö en god konst, emedan kerissens ryggstöd fäster sig i snön och nästan ögonblickligt hindrar 271 renens fart; men på fjällen kan denna utväg icke begagnas, emedan snön här oupphörligen bortsopas af de häftiga stormvindarna. Rika och förnäma resande bruka alltid hafva åtminstone en lös ren i reserve och låta vid färder utför höjder binda den bakom sin keris, ty det är en egenskap hos en sålunda bakbunden ren att den efter sin yttersta förmåga stretar emot och städse hindrar körrenen att taga fart. För mindre bemedlade resande som ej kunna

- 34 The distance between the top of
Iškoras fell and Karasjok Church is
ca. 20 km. (TS)
- 35 19 January 1842.
- 36 Castrén leaves unmentioned here
that after arriving in Inari, from
roughly 3 to 10 February, he visited
a village further away in the fells.
Lönnrot did not follow him there.
See e.g., Castrén's letters to K.F.
von Willebrand 3 Feb., Alexander
Blomqvist 12 Feb. and F.J. Rabbe 13
Feb. 1842 in the volume of letters in
this series.
- 37 *fattade* || ändteligen ~
- 38 On the background and early stag-
es of the expedition, see the in-
troduction in this volume as well
as Branch 1968; Branch 1968: 336–
342; Korhonen, M., 1986: 47; Branch
1973: 262; Branch 1999: 127–130;
Tammiksaar 2009: 145; Сухова –
Таммиксаар 2005: 244; Летопись
Российской Академии Наук II:
324–325. See also Castrén's letters
to Sjögren 14 Feb. 1842, and to Rab-
be 13 Jan. 1844, in the volume of his
letters in this series. (TS)

tillgripa denna utväg, ät det hufvudsakligen att
vid ifrågavarande fjällfärder aldrig söka hejda
renen i dess fart, utan låta den ila fram efter sitt
eget behag. Härom erhöll jag en tydlig föreställ-
ning vid färden utför Iskuras-tunturi, som är ett
af de högsta fjäll jag någonsin passerat. Det sän-
ker sig ned i många branta afsattser. Då jag
styrde ned för en af dessa sökte jag med all
makt hejda renen, men stötte mig härvid flera
gångar emot träd och stenar. Vid en annan af-
satts lät jag åter renen ¶ 272 ¶ fara så fort den för-
månade, åkte omkull en annan ren, och for öfver
en raid-släda, men kom ändock lyckligt utför
branten. I och med detsamma voro vi på Karas-
joki prestgård³⁴ och emottogos med öppna ar-
mar af Pastor Stockfleth. I hans sällskap tillbrag-
te vi 10 lärorika dagar och begåfvo oss sedan d.
18 Januari åter till Enare. Gynnad af ett utmärkt
vackert väder var denna vår återresa en verklig
luftfärd. På Iskuras-tunturi visade sig till och
med solen, ehuru den ännu höjde sig föga öfver
horizonten. Då vi efter en dagsresa om aftonen
anlände till Jorgastak, kunde vi ej underlåta att
anställa ett litet kalas i anledning af solens åter-
komst. Under tiden rymde alla våra renar, men
ertappades lyckligtvis ändock på ett närbeläget
fjäll. Ännu samma afton begåfvo vi oss åstad,
åkte länge vilse, men upptäckte slutligen en
Lappstuga, der vi tillbragte återstoden af natten.
Följande dag³⁵ anlände vi till Enare.³⁶

¶ 273 ¶ Kort efter vår återkomst till Enare erhöll
jag ifrån Herr Sjögren i Petersburg en skrifvel-
se, deri han underrättade mig om Kejsarl[iga]
Vetenskaps-Akademiens fattade³⁷ beslut att låta
en vetenskaplig expedition afgå till Sibirien och
föreslog mig att i egenskap af lingvist och
ethnograph deltaga i denna expedition.³⁸ Då

detta förslag fullkomligt öfverensstämde med mina egna, innersta önskningsar, förklarade jag mig villig att emottaga Akademiens uppdrag. Enligt H[er]r Sjögrens skrifvelse kunde dock den ifrågavarande resan till Sibirien ej företagas förrän efter förloppet af ett år, och det blef mig tillåtet att begagna denna tid efter eget godtfinnande. Likväl gaf mig Hr Sjögren det råd, att jag ej borde afbryta min nuvarande Lappländska resa, utan enligt den förut uppgjorda planen ifrån Enare begifva mig in åt Ryska Lappmarken, fortsätta derifrån min färd till Archangelsk och sedan styra kosan till de Europeiska Samojederna³⁹ och slutligen öfver norra Ural bana mig vägen till Sibirien, der mitt uppdrag i Akademiens tjänst skulle begynna. Huru denna vidsträckta reseplan af mig blifvit utförd skall i det följande visa sig.

☞ 274

- 39 Samoyeds, meaning here Tundra Nenets, were and still are living along the whole tundra zone of Russia from the Arxangel'sk region in the west to the Tajmyr Peninsula in the east. Гемыев & al. 2005: 386. (TS)

40 The text from here onwards, to p. 334 of the manuscript, was published in *Suomi* 1842 p. 3–35 (Castrén 1842a). It is probably the same travel report that Castrén mentioned in his letter to Rabbe on May 14, 1842. The original mscr has not been preserved. The text is published here according to Castrén 1852b, but the differences between the two published versions have been shown when they originate from Castrén's hand.

The fragment incorrectly included as page 47 in KK Coll. 539.31.1 (Reseanteckningar 1838 Lappland) belongs to this phase of his travels. It is published together with the fragment of travel diary SLSA 1185.1.3. See p. 598.

41 On the annual market in Inari, see Itkonen, T.I., 1948 II: 212–213, 219–221. (TS)

42 The two spellings of the word *mäktig/mägtig* appearing in the travelogue show among other details that there were editorial inconsistencies in the published travel report. Castrén himself mostly used the spelling *mäktig*. Similar pairs are *ega/äga* and *fremmande/främmande*, with Castrén using the latter alternative of both.

43 Sales of spirits were prohibited for the first time in Lapland in 1740. Some alleviations were introduced in 1752 and the ban was practically forgotten in the following decades, until all importation of spirits to Lapland was forbidden in 1838. One reason for this was the large consumption of alcohol during market times. Itkonen, T.I., 1948 I: 296–298; 1948 II: 213. (TS)

❖ 275 ❖

II.

Då⁴⁰ Enare församling intill sednaste tider varit i saknad af egen prest och blott några få gånger om året blifvit betjenad med religionsvård af Pastorn i Utsjoki, så är det tydligt att menigheten vid sådana tillfällen desto talrikare församlat sig vid kyrkan till öfvande af gemensam andakt. Måhända har dock hos större delen af den församlade Lapp-allmogen andaktsöfningen ej varit bevekelsegrunden till dessa för mången ganska långväga kyrkresor. Detta kan med fullkomlig säkerhet påstås icke blott om Ryska Lappar, utan äfven om Norrska och Finska Fjäll-Lappar hvilka vanligen i stor mängd infunnit sig vid Enare kyrka under de så kallade *samlings- eller marknads-tiderna*.⁴¹ Men hvad kan då hafva utgjort den mäktiga⁴² driffjäder, som förmått bringa tillsamman menniskor från så många och så vidt aflägsna landsändar? Meäst alla folkslag ega traditioner om en jordisk sällhet, en timlig lycksalighet, som gått dem förlorad. Så omtala äfven Lapparne med känslor af saknad och sorg den gyllne tid, då bäckar af vin kringflöto Enare kyrka och hundradetal menniskor

❖ 276 ❖ strömmade tillsamman, ❖ för att värma sin af fjällens vindar afkylda blod.⁴³ Sittande vid den matta eldbrasan i sin ensliga kåta, utbrister Fjäll-Lappen understundom i en elegie öfver denna förgångna tid med dess många nöjen och njutningar. Nu skänker honom Enare marknadsplats intet vidare, än ett sorgfullt minne af det förflutna. Ytterst sällan händer det i vår ordentliga tid, att någon djerf äfventyrare vågar trotsa lagens bud och i skogarnes djup undandölja ett ringa förråd af den elyseiska drycken, som dessutom endast hålles tillhanda för

särdeles goda och bepröfvade vänner. Man kan under sådana förhållanden ej undra deröfver, att så väl Ryssarne, som äfven Fjäll-Lapparne till det mesta upphört att besöka Enare marknader. Dessa hafva äfven förlorat sin *ursprungligen* religiösa betydelse, sedan församlingen erhållit sin egen prest, hvilken det åligger att hela året om vistast inom kapellet. Icke desto mindre församla sig Enare-Lapparne efter gammal sed några vissa söndagar talrikare än annars vid Gudstjensten och uppehålla sig då flere dagar å rad i sina vid kyrkan uppförda små stugor. Det

☞ 277

är svårt att säga, hvad dessa ☞ människor egentligen hafva för sig under sina samlings-tider, om jag undantager några bröllop, barnsöl och förlofningar, som vanligen firas vid slika tillfällen. Det röjer sig här, att Lappen af naturen ej har sinne för nöjen, offentliga förlustelser eller något *gemeinleben* öfverhufvud. Hvar och en synes vara fullkomligt upptagen af egna småbestyr, såsom kokning, vedsläpning, omvårdnaden af sina renar m. m. På sin höjd kan man se några vänner och fränder gå och språka tillsammans i största tysthet. Det måste vara en särdeles ovanlig händelse, som kan tillvägabrinda en större folkskockning. En sådan tilldragelse erbjöd sig någon dag i slutet af Februari månad, då vi, tvenne Finnar, samt ett par individer af den ädlare, den germaniska stammen, skulle gifva oss åstad ifrån marknadsplatsen. Nyfikenheten och ännu mera ett naturligt deltagande för de resande förde tillsammans större delen af den vid kyrkan tillstädesvarande Lapp-allmogen. En hvar ville arbeta sig fram, för att räcka handen till afsked och skänka oss sin välsignelse till vägkost. Härvid strålade ur Lapparnes trinda solbelysta anleten en innerlig

- 44 The fortress and later town of Kola (Ru.)/Kuola (Fi.)/Kuâlök (SaaS)/Guoládat (SaaN) at N68°52'56" E33°19". The coordinates of places in Russia are given according to Google Earth if other sources are not cited. (TS)
- 45 Nordkapp in northernmost Norway at N7930997 E886623 (N71°10'15" E25°47'0"). (TS)
- 46 Kasariselkä (Fi.)/Skállujorjâ (SaaI) in Lake Inari at N7660146 E531299 (N69°3'0" E27°47'4"). See also p. 209. (TS)
- 47 Ukonselkä (Fi.)/Äijihjorjâ (SaaI) in Lake Inari at N7648370 E512611 (N68°56'45" E27°18'52"). (TS)
- 48 Castrén wrote about the Saami religion also in his description of his 1838 journey. See p. 90.
- 49 A *seita* (Fi.) or *sieidi* (Sa.) is a holy or sacrificial place, also considered as a deity in itself in the traditional Saami system of beliefs. They are usually stones or rocks that are in some way exceptional in the landscape, but sometimes a *sieidi* can be also a wooden post. Like the *saivo* lakes, also *sieidis* are liminal places through which the other world can be accessed or a contact with it can be made. Itkonen, T.I., 1948 II: 316–321; Pulkkinen 2011: 222–225; Pentikäinen 1995: 149–156; Pulkkinen 2005e with a distribution map; Äikäs 2011: 34, 82–83. (TS)
- 50 Per Högström (1714–1784) gives an extensive description of the Saami religion in Högström 1747: 172–213 (on *sieidis* and sacrifices to them p. 182–185, 190–197). (TS)

✿ 278 hjertlighet och kärleksfullhet, ett obegränsadt deltagande för de resande. Mången kunde med ett förnämt förakt anse denna *enfaldiga* välvilja, men Lapplandsfararen, som endast är van att skåda nakna klippor omkring sig, tecknar en sådan tilldragelse icke blott i dagboken, utan tillika i djupet af sitt hjerta.

Under många välsignelser och lyckönsningar anträdde vi alltså vår långa och besvärliga resa till den Ryska småstaden Kola⁴⁴, medan våra Tyska kamrater styrde sin kosa åt Nordkap⁴⁵. En talrik mängd Lappar återvände hem i vårt sällskap. Färden gick till en början tvärs öfver Enare sjö, men vi hunno på den första dagsresan icke längre, än till midten af det vidsträckta träsket, då mörkret inbröt och tvang oss att söka herberge i en obebodd kåta på någon sjöholme. Vi hade på denna dag färdats öfver tvenne stora fjärdar, benämnda *Ukon-selkä* och *Kattilan selkä*⁴⁶. Den sednare har enligt traditionen erhållit sitt namn i anledning deraf, att någon Lapp med en kittel, fästad vid ändan af ett rep, pejlat färdens djup. Benämningen *Ukon-selkä* (Äije jarngga)⁴⁷ har åter en mythisk grund ✿ och föranleder mig till några anmärkningar rörande Lapparnes fordna Gudalära.⁴⁸

Öfverallt der Lappska tunga talas, hör man traditioner om *Seider* (*Seida*, *Sieida*), d. ä. Guda-bilder af sten, för hvilka Lapparne knäböjt och framburit offer.⁴⁹ Offren hafva merendels bestått i horn och ben af renar, särdeles vildren. Högström⁵⁰ omtalar, att somliga *Seider* varit omgifna af ett vidsträckt gärde, och hvilka djur som helst Lappen skjutit inom denna omkrets, har han af dem offrat åt *Seiden* hufvud och fötter samt dessutom vingarna af fåglar. Äfven har jag hört berättas, att Lapparne på vildrens-jagt

lofvat hufvudet och halsen af en vildren till offer åt *Seiden*, ifall jagten skulle aflöpa lyckligt. Den öfriga, bättre delen hafva jägarne sjelfva förtärt vid offerstället, men icke dess mindre återvändt hem med hungrig mage, emedan allt, hvad man ätit, endast kommit *Seiden* till godo. Enligt Högström hafva Ren-Lapparne äfven brukat bestryka Seiderna med renblod, liksom Fiskar-Lapparne besmört dem med fiskflott. När flottet sedan torkat i solhettan skall den enfaldiga fiskaren hafva trott, att *Seiden* förtärt hans offer. – Både Tornæus och Högström öfverensstämma deri, att Seiderna ej blifvit formade af människohand, utan äro ”sådana, som naturen tyckes sjelf hafva gjort dem, men hafva dock merendels en sällsynt skepnad, såsom petrifikater, krusiga och knottriga.” (Högström) Detta må hafva varit fallet med de flesta. Dock har jag varit i tillfälle att på någon holme i Enare sjö få se en *Seida*, upprest af smärre stenar och afbildad så till form som storlek i likhet med människan. – Om de af Högström omnämnda⁵¹ trädbeläten ”tillhuggne af rötter under liknelse af människor” har jag i Lappland kunnat erhålla någon upplysning, men i Finlands nordligare trakter anträffas bilder med mensklig gestalt, formade vid ytan af växande träd. Dessa benämnas *Molekit*⁵² och sägas i fordna tider blifvit hedrade med Gudomlig dyrkan. I *Sodankylä* församling brukar man ännu i dag forma dylika bilder, hvilket sker, då en person för första gången besöker ett ställe. En sådan bild kallas *Hurikkainen*, skild från *Karsikko*, som i Kajana län brukas för samma ändamål, men göras på det sätt, att man afhugger qviSTARna på ett träd, med undantag af en enda, hvilken bör vara riktad åt den trakt, hvarest den resande har sitt

51 *omnämnda* || ~ (d<[it]o> pag[ina])
 52 The name *Molek* (Moloch) is from the Bible where it repeatedly signifies a non-Christian deity. See Bible Study Tools, <http://www.bible-studytools.com/search/?s=bibles&q=molek&t=niv&c=all>. (TS)

- 53 See also Castrén 1853a: 204, 206; Johansson 1997: 73 (http://www.johannordlandersallskapet.se/oknytt/1997_3-4.pdf). (TS)
- 54 The German scholar Johannes Schefferus's (1621–1679) work *Laponia* (1673) was the most important work on Lapland for several decades and was known all over Europe. Its image of the Saami became the standard one for two centuries. Klinge 2006; Pulkkinen 2005b. (TS)
- 55 *Juksakka, Jaabmeakka*. || Castrén 1842a:7: *Juksakka*.
 There were several different feminine áhká deities in the Saami religion, and they were mostly women's gods. Itkonen, T.I., 1948 II: 308; Pulkkinen 2011: 232–233; Pulkkinen – Porsanger 2005: 281. (TS)

hem.⁵³ – Det är sannolikt, att nyssnämnda *Hurikkaiset*, ej mindre än *Molekit* varit Lapparnes forna Gudabilder, identiska med de hos Scheffer⁵⁴ och flere andra författare omnämnda *Wiron Akka, Storjunkare* m. m. samt med de af Högström beskrifna trädbeläten. Utan att vilja bygga något resultat på denna hypotes är det emellertid af det anförda tydligt, att Lapparne varit den råa, sinliga naturdyrkan tillgifne. De hafva väl i Seiderna ej dyrkat sjelfva stenen, men å andra sidan icke heller föreställt sig dessa stenbeläten såsom representanter eller symboler af något Gudomligt väsen, utan Gudomligheten har tänkts inneboende i sjelfva bilden. I enlighet med denna uppfattning af *Seidernas* väsen, låter man dem icke blott förtära offren, utan tilldelar dem äfven lif och rörelse. ”En del Lappar,” säger Högström, ”äro alldeles i den tron, att desse stentar hafva lif och kunna gå.” Detta bekräftas af en bland Enare-Lappar allmänt gängse tradition, som omtalar, att *Seiderna* länge rört sig på vattenytan utan att sjunka, då *Päiviö* störtat några bland dem i Enare sjö.

❖ 282

Utom Seiderna och de ofvanföre nämnda trädbeläten, förekomma i den Lappska Mythologien äfven några personliga Gudomligheter, såsom *Äije* eller *Äijsh* (i Sv[enska] Lappm[arken] *Aija, Aijeke, Atja*), *Akku, Hiidda, Tuona, Lempo, Madderakka* eller *Mudderakka, Saarakka, Uksakka* eller *Juksakka, Jaabmeakka*⁵⁵. Äldre författare omnämna ännu några andra Gudomligheter, men dessa torde antingen vara Lapparne pådiktade, eller hafva de sin grund i något missförstånd, ty de förutsätta så höga religionsbegrepp, som omöjligen kunnat finnas hos ett vildt natur-folk. Bland dem, som verkligen tillhöra den Lappska Mythologien synas

åtminstone de flesta vara desamma som hos Finnarne. Så är äfven i Finska Mythologien *Ukko* känd under namn af *Äijä*; *Akku* är vår *Akka* eller *Ämmä*. *Hiidda*, *Lempo*, *Tuona* äro de Finska Gudomligheterna *Hiisi*, *Lempo*, *Tuoni*. –

- ☞ 283 *Äije* och *Akku* förekomma i ☞ Enare såsom benämningar på berg, höga klippor, stora sjöar. Vidare kallas åskan i Finska Lappmarken *Äijsh*, som är ett diminutivum af *Äije*, likasom hos Finnarne åskan vanligen betecknas med den diminutiva formen *Ukkonen*. Regnbågen benämnes af de Finska Lapparne *Äije daugge*⁵⁶, hvilket motsvaras af benämningen *Ukon kaari* hos Finnarne. *Hiida* har jag endast hört i uttrycket *mana Hiidan* (mene Hiiteen). *Tuona*, *Tuone* eller *Tuon* är upptagen i Lindahls och Öhrlings Ordbok, men så väl i Norrska som Finska Lappmarken är ordet okänt. *Jaabmeakka*⁵⁷ (Fin[sk]a *Tuonen akka*) och *Madderakka* (Fin. *maan akka*, *mannun eukko*) förekomma äfven i den Finska Mythologien, men *Saarakka* och *Uksakka* äro för den fremmande. Mythologerna förmäna att både *Madderakka*, *Saarakka* och *Uksakka* blifvit anropade vid barnsbörd, men deras uppgifter äro öfverhufvud föga tillförlitliga, och den närvarande har måhända blott en philologisk grund. I Svenska Lappmarken betyder, ☞ enligt Lindahls och Öhrlings Lexikon, ordet *madder* (vanligen *maddo*) härkomst och *saret* skapa. Genom dessa bemärkelser kan man lätt leda sig till egenskaper, som blifvit *Madderakka* och *Saarakka* tilldelade. Men D[ö]r Lönnrot har fäst min uppmärksamhet dervid, att dessa benämningar möjligen härstamma från de Finska orden: *manner*, fastland, jord, och *saari*, holme. I philologiskt hänseende möter denna härledning inga svårigheter, såvida *manner* (urspr[ungligen] *mantere* deraf

- 56 *Arvedávgi* or *bajándávgi* in the present-day North Saami language (TS)
- 57 *Jaabmeakka* [...] *fremmande*. || Cast-rén 1842a: 7 *Madderakka*, *Saarakka* och *Uksakka* äro åtminstone såvida lånade från den Finska Mythologien, som ordet *Akka* i dem ingår.

- 58 There is obviously an indirect etymological connection between the Finnish words *manner*, *mantu* and the Saami *máddar-* ‘pro-, proto’ (e.g. *máddar-áddjá* ‘progenitor’). Suomen sanojen alkuperä 2 s. v. *manner*, *mantu*. (KH)
- 59 This etymology is no longer accepted, but the explanation of the word is unclear. Pulkkinen 2011: 232. (TS)
- 60 [...] *Wiljan Eukko*. || Castrén 1842a: 8–9: ~, men jag lemnar oafgjordt, huruvida den Lappska Gudomligheten antingen omedelbart är lånad af Finnarne eller möjligen utvecklats sig på inhemsk grund förmedelst det inflytande, som Finnarnes Mythologie utöfvat på Lapparnes religiösa föreställnings-sätt öfverhufvud. [Footnote:] Jag har någon gång tillföre omnämmt, att äfven *Thor* förekommer i den Lappska Mythologien samt tillika yttrat den förmodan, att han ej ursprungligen tillhört den Skandinaviska, utan den Finskt-Tatariska folkstammen, I enlighet med de här ofvanföre uttalade åsigter måste dock nämnda Gudomlighet anses för ett lån i den Lappska Mythologien. [Body text continues:] Detta inflytande har, enligt hvad vi i det föregående sökt ådagalägga, varit hvarken större eller mindre, än att Lapparne just derigenom kommit till begreppet af personliga Gudomligheter. Ty att *Äije*, *Akku*, *Tuona* m. m. vore hvardera stammen ursprungligen tillhöriga Gudomligheter, är knappt att förmoda, emedan de hvarken äro kända öfver hela Lappmarken, eller ingå i några myther och traditioner, utan blott förekomma såsom ortsnamn eller i några enskildta för både Finnar och Lappar gemensamma uttryck.

mander och slutligen *manner*) enligt det Lappska språkets lynne och lagar kan öfvergå till *madder*, liksom *hinta* öfvergår till *hadde*, *rinta* till *radde*, *pinta* till *bidde*, *kant* till *gadde*, *sand* till *saddu* o. s. v.⁵⁸ Ifrågavarande härledning bekräftas i afseende å Madderakka ännu ytterligare af följande mig utaf Kyrkoherden J. Fellman benäget meddelade fragment: *Mon laem Madderest ja Madderi mon boadam, Madderakašt mon laem aellam ja Madderakka kuullui mon boadam*, d. ä. af Madder är jag och till Madder kommer jag, af Madderakka har jag lefvat och till

☞ 285

Madderakka kommer jag. ☞ Detta är påtagligen en öfversättning af de i vår Christna begravnings-ceremonie förekommande orden: Af jord äst du kommen, till jord skall du varda. Om nu i *Madderakka* och *Saarakka* i sjelfva verket de Finska orden *manner* och *saari* ingå, så är ingenting troligare, än att Finnarne omdöpt de Lappska Seiderna och kallat Madderakka en på fasta landet befintlig Seida samt med namnet *Saarakka* åter betecknat sådana Seider, som Lapparne dyrkat på sjö-holmar.⁵⁹ Hvad vidare *Uksakka* eller *Juksakka* beträffar, så kan detta ord lämpligašt härledas ur det lappska *Juksu*, fångst, byte. *Juksakka* vore således identisk med Finnarnes *Wiljan Eukko*.⁶⁰

Efter denna korta utflykt till Lapparnes dunkla forntid skola vi återkomma till vårt rese-sällskap. Det har församlat sig⁶¹ en grupp kring den värmande brasan, tänd i midten af kåtan. Qvinnorna hålla sig dock på något afstånd från elden, och en ung blomstrande mö har dragit sig längst i en vrå, der hon med barnsligt nöje betraktar en ring, en sked och en duk – gåfvor, som hon på marknaden erhållit af sin fästman.

☞ 286

Karlarne sköta med förenade ☞ krafter om de

ångande grytorna, trycka med ifver hvarje upp-
 åtsträfvande köttbit under vattnet och uppfånga
 tid efter annan något stycke, pröfvande med
 kännare-min, om köttet icke redan kokat till-
 räckligt.⁶² Understundom tömmes ett glas
 Norrskt brännvin. Vinet löser Lapparnes tung-
 or, man skämtar, berättar muntra historier och
 gör sig med ett ord: en rolig afton. Omsider ta-
 gas grytorna från elden; sällskapet fördelar sig i
 smärre grupper, enhvar kring sin gryta. Sedan
 man i djup andaktsfull tyåtnad intagit en rund-
 lig måltid, sjunker den ena efter den andra med
 förnöjdt sinne ned på sin björkrisbädd. Snart
 ligga alla försänkta i den djupaåte sömn. Sjelfva
 elden slocknar; – blott åtjernorna vaka derute.

Följande morgonen åtskiljdes sällska-
 pet; – vi fortsatte resan öfver Enare träsk och
 kommo så till en enåta Lappåtuga i Patsjoki
 by.⁶³ Stållets egare var en bland Lappar ovan-
 ligt klok och fördomsfri man. Ganska klart ut-
 lade han för mig det förvånda i Enare-Lappar-
 nes närvarande lefnadåått och insåg äfven
 287 tydligt den utvåg, hvarågenom de kunde
 komma sig upp till bättre vålmåga. ”Våra re-
 nar,” yttrade han bland annat, ”åro en högåst
 osåker egendom. På en enda natt kan vargen
 förståra en åtor del af Fiskare-Lappens ringa
 renhjord och under sommaren, då renarne åro
 utan all bevakning, hånder det ej sällan, att de
 föråkingras, utan att någonsin mera ågenfinnas.
 Hvad fiskafånget åter betråffar, så år detta yrke
 nååstan lika opålitligt som renskåtseln. Om nu
 sommar-fisket slår illa ut och renhjorden blir
 förstård, hvarmed vill den arma fiskaren då
 berga lifvet under den långa vintern? Skulle
 han deremot vårda sig om boskapååtseln, så
 hade han icke blott en såker egendom, utan

- 61 *sig en grupp* || Castrén 1842a: 9: sig i
 en grupp
 62 On cooking meat soup, see Itkonen,
 T.I., 1948 I: 264. (TS)
 63 They probably arrived at present-
 day Nellimö (Fi.)/Nellim (SaaN)/
 Njellim (SaaI)/Njeålleå (SaaS) vil-
 lage that formed a part of the Paats-
 joki village at N7637857 E552585
 (N68°50'49" E28°18'21"). (TS)

- 64 The River Ivalojoiki (Fi.) Avveeljuuhâ (SaaI)/Avviljohka (SaaN) flows into Lake Inari at N7628230 E524450 (N68°45'52" E27°36'18"). (TS)
- 65 *Kolonister* || Castrén 1842a: 10: Colonister
- 66 The River Kaamasjoki (Fi.)/Kaamâsjuuuhâ (SaaI), discharging into Lake Mutusjärvi at N7664597 E506893 (N69°5'30" E27°10'23"). (TS)
- 67 *Joenjoki* || Castrén 1852b: 117: Joenjoki
The River Joenjoki or Juutuanjoki (Fi.)/Juvduujuuhâ (SaaI) flows into Lake Inari at the present-day main or church village of Inari at N7644295 E500676 (N68°54'35" E27°1'0"). Suomen kartta 1927: 57. (TS)
- 68 The River Paatsjoki (Fi.)/Báhčeveaijohka (SaaN)/Paaččjokk (SaaS)/Паз or Патсойоки (Ru.)/Pasvikelva (No.) flows from Lake Inari to the Barents Sea at Kirkenes on the Russian-Norwegian border, N7805872 E1079224 (N69°42'43" E30°6'5"). (TS)
- 69 *lokala* || Castrén 1842a: 11: locala
- 70 According to Itkonen, T.I., 1948 II: 122, domesticated reindeer were not necessary for the Inari Saami, because their livelihood was mainly based on fishing, wild reindeer hunting and raising sheep. See also Kortessalmi s. a. [2007]: 26–27. (TS)
- 71 *kultur* || Castrén 1842a: 11: kultur

kunde äfven genom smörhandeln på Norrige göra sig en god förtjenst." Det är obestridligt, att boskapsskötseln, skulle härstädes kunna bedrifvas med framgång, ty stränderna vid Ivalouelf⁶⁴, som blifvit upprödjade af Finska Kolonister⁶⁵, bevisa ögonskenligt, att ängsodlingen är möjlig i Enare-Lappmark. På få ställen i sjelfva Finland skall man anträffa en så yppig gräsväxt, som vid nämnda elf, och jag har vid dess mynning öfverskådat stora slätter, som med ringa odling kunde bringas till samma fruktbarhet. Ängslägenheter finnas jemväl vid Kaamasjoki⁶⁶, Joenjoki⁶⁷, Patsjoki⁶⁸, på holmar samt här och der vid sjöstränder. – Det kan ej vara min mening att boskapsskötseln skall helt och hållet utesluta renvården och fiskafänget, den borde endast blifva Enare-Lappens förnämsta näringskälla. Derjemte kan han alltför väl hålla några renar, fiska, skjuta vildren och för sitt lifs bergning begagna alla utvägar, som de lokala⁶⁹ förhållanden i öfrigt erbjuda. Men derest boskapsskötseln ej vinner in-steg i Enare församling, så försjuncker denna ort ofelbart allt mera och mera i fattigdom och elände. Detta är lätt att inse, när man besinnar, att renafveln, som i Enare redan länge varit i aftagande⁷⁰, i fordna tider utgjort en lika vigtig om ej ännu vigtigare näringskälla, än sjelfva fisket. Boskapsskötseln vore således blott ett surrogat för renafveln, hvilket brännvinshandeln med Fjäll-Lapparne redan utgjort en tid bortåt. Men skulle det måhända icke vara ändamålsenligare att söka upplifva renskötseln och bringa allt till sitt förra? Detta är, enligt min oförgrifliga tanke, rent af omöjligt, ty jag är fast öfvertygad derom, att icke så mycket yttre förhållanden, som icke mera Enare-Lappens högre kultur⁷¹

vållat ren-afvelns förfall. Det är väl sannt, att Fjäll-Lapparne äro i många afseenden farliga för Fiskare-Lapparnes renhjordar, men den hufvudsakliga orsaken till renarnes aftagande ligger otvifvelaktigt deri, att Enare-Lappen redan vant sig vid ett slags stationärt lefnadssätt. Ju fastare Lappen nedslår sina bopålar, desto omöjligare blir det för honom att underhålla en större renjord, så vida renbetet äfven vid de bästa lägenheter snart blir uppätit⁷², och en mansålder åtgår, innan ny mossa åter uppväxer.

Jag nämnde nyss att Enare-Lapparne redan gjort några framsteg på odlingens bana. Detta röjer sig förnämligast i deras religiösa bildning. De äro mycket boksynta och väl bevandrade i sin Christendom, samt älska derjemte ett stilla och Gudaktigt utvärtes lefverne. Gröfre brott äro ganska sällsynta, om jag undantager den icke ovanliga företeelsen, att Fiskare-Lappen stundom ränner en kula genom någon från Fjäll-Lapparnes hjordar förvillad renoxe. Detta anses för en ringa förseelse, såsom man redan kan finna af den obetydliga omständigheten, att en särdeles samvetsgrann Fiskare-Lapp på fullt allvar framställde till mitt besvarande den frågan, om det verkligen vore synd att skjuta en och annan af Fjäll-Lappens renar.⁷³ Öfverhufvudtaget afskyr man dock allt orättmätigt tillgripande i annan mans egendom. Enare-Lappen är äfven i motsatts mot andra Lappar exemplariskt nykter. Liksom de flesta dödliga försmår han icke ett glas, då det erbjudes honom, men han öfverlastar sig nästan aldrig. – Man förebrår Enare-Lappen för egennyttan, vinningslystnad, prejeri, och denna förebråelse torde ej vara alldeles ogrundad. I

72 *uppätit* || Castrén 1842a: 11: uppätet
 73 According to Itkonen, T.I., 1948 I: 261 a poor fisherman was even allowed to kill a reindeer belonging to a rich owner, if he really needed it and later informed the owner of it. (TS)

- 74 *ovillkorligt* || Castrén 1842a: 12: ovillkorligt
- 75 In his idea of progress, Castrén followed a line of thought that was later, in the 1870s, formulated by Lewis Henry Morgan (1818–1881) who considered human cultural evolution to lead from savagery via barbarism to civilization. This idea had been developed by Enlightenment philosophers such as Jean Jacques Rousseau (1712–1778). Broome 1963: 48–49; Burke Leacock 1967: lxxv.
- Already in the 18th century agriculture was the predominant source of livelihood in Kemi Lapland, and in Inari cattle-breeding became important during the late 19th and early 20th century. Itkonen, T.I., 1948 II: 183–185. (TS)
- 76 *kultur* || Castrén 1842a: 12: kultur
- 77 *Fiskarena* || Castrén 1842a: 12: Fiskarne
- 78 *oländig* || Castrén 1852b: 119: eländig

synnerhet har jag hos dem anmärkt en ytterst minutiös ömtålighet i allt, som i den ringaste mon kommit att såra deras privat-intressen, samt en dermed sammanhängande missundsamhet för hvarandras lycka och framgång. Men sådana egenskaper alstras nästan ovillkorligt⁷⁴ hos ett folk, som lefver i armod och, för att berga lifvet, oupphörligt måste kämpa med en njugg och jernhård natur.⁷⁵

I fråga om Enare-Lapparnes kultur⁷⁶ kan jag ej underlåta att nämna några ord om deras husliga lif. I detta afseende har civilisationen åtminstone så vida framskridit, att de ega hus, fastän dessa bebos endast vintertiden. Under sommaren föra Fiskarena⁷⁷ ett nomadiserande lefnadssätt, flytta ifrån ena kåtan till den andra och fiska än i ett träsk, än i ett annat. Men då fiskafånget upphör och vintern börjar nalkas, så drager sig Fiskaren till sin ensliga stuga, uppförd i någon oländig⁷⁸ bergstrakt. Vid valet af boningsställe för vintern afser han icke andra fördelar, än ett godt bete för sina renar, bark till egen förtäring och bränsle. När någon af dessa förnödenheter börjar tryta, så måste han söka sig ett nytt boningsställe. Äldre personer hafva förtäljt mig, att de nödgats sålunda ombyta boningsplats tre, fyra ja till och med fem gånger under sin lefnad. Det är klart at Lappen under sådana förhållanden ej vårdar sig mycket om sina byggnader. Hans stuga är vanligtvis icke större, än att den med möda inrymmer familjens medlemmar samt dessutom några får, hvilka oakadt sitt spaka lynne hållas i fångsligt förvar under sängen. Dess höjd är under takåsen ungefär lika med en reslig karls storlek, men på sidorna kan man ej stå i upprätt ställning. Den till färahus upplåtna delen af rummet

bildar stundom ett departement för sig, i ty att den sjunker något ned i jorden. Köket⁷⁹ utgör en annan afdelning af stugan⁸⁰. Hvad spisen beträffar, så är dess inrättning ganska enkel. Den består af tvenne i ögonen fallande partier, ett fasaväckande gap och ett skorstensrör, hvarigenom lågan obehindradt kan svinga sig i fria luften. Det enda som stöter på lyx i en Lappstuga, är ett och annat fragment af en glasruta i en liten fönsterglugg. Bord och stolar kunna räknas bland rariteter. Äfven skedar äro icke allmänna, ty Lapparne sjelfva förtära vanligtvis sin soppa med slefvar.⁸¹ – Framför somliga Lappstugor finnes en liten utbyggnad, deri man förvarar sina klädesplagg m. m., som ej få rum i sjelfva stugan. Rikare Lappar hafva äfven fårahus, och de som ega kor, måste naturligtvis bestå sig ett särskildt fåhus. Dessutom har hvarje hushåll så väl vid sina sommar- som vinterstationer en eller flera små bodar. Dessa äro uppbyggda på höga stolpar, för att deras innehåll, som till det mesta består i matvaror, måtte vara bättre skyddadt för vargar, filfrasar och andra rofdjur.⁸²

Hvad Enare-Lapparnes ekonomi⁸³ för öfrigt beträffar, så är derom föga att orda, som icke redan tillföre är nästan hvar man bekant genom särskilda beskrifningar öfver Lappmarken. Deras förnämsta näringsgren är fiskafångst, såsom de äfven alla äro Fiskare-Lappar. Den fisk, som ej blir förtärd under sommaren, hänges att torka och besparas för vintern. Men under den kallare årstiden åtnöjer sig Lappen icke gerna med denna lätta föda. Han äter ett hufvudmål om dagen, som intages sent på aftonen, och då vill han gerna hafva köttmat. Om morgonen bespisar han sig med föregående dagens

- 79 *Köket [...] enkel.* || Castrén 1842a: 13: Köket utgör en annan afdelning af stugan och är derifrån åtskild medelst en stock, hvilken löper parallelt med sidoväggen närmast spisen. Sjelfva spisen är åter en mycket enkel inrättning.
- 80 *stugan* || ~ och är derifrån åtskild medelst en stock, hvilken lö[per]
- 81 See also p. 113, 116. Different types of Saami dwellings are explained and illustrated in Itkonen, T.I., 1948 I: 174–197, 205–216. Timbered houses were used by the Saami since the 18th century (p. 205–216). (TS)
- 82 Here Castrén means the storehouses called *nili*, which came into use in the early 18th century. Itkonen, T.I., 1948 I: 230–235. (TS)
- 83 *ekonomi* || Castrén 1842a: 13: oekonomie

- 84 On the diet of the Saami, see Itkonen, T.I., 1948 I: 267–268. Also Itkonen, T.I., 1948 I: 281 mentions this kind of attitude towards fish and meat. (TS)
- 85 Bread did not become common among the Saami until the late 19th century. Itkonen, T.I., 1948 I: 292–295. (TS)
- 86 Milking reindeer became known only gradually among the Saami and it was still unknown in the Kola Peninsula in the early 20th century. On the dairy economy and especially cheese-making, see Itkonen, T.I., 1948 I: 273–278. (TS)
- 87 Christmas and Easter, in particular, were times when the Saami traditionally ate better meals than in everyday practice. Berries were eaten especially in the autumn. Itkonen, T.I., 1948 I: 263, 291–292. (TS)
- 88 *dagligen* || Castrén 1842a: 14: *dagligen*
- 89 Such dishes offered to a traveller in Lapland were already described in the early 17th century. Itkonen, T.I., 1948 I: 268. (TS)
- 90 *ovillkorlig* || Castrén 1842a: 14: *ovillkorlig*.
- 91 There were attempts to launch the teaching of the Saami language in the first half of the 18th century, but they were unsuccessful, because all books were printed in Southern Saami, which was unintelligible in the north. From then on, Finnish became the language of teaching and the church in Lapland until the middle of the 19th century, when Saami I was gradually taken into use. Itkonen, T.I., 1948 I: 75–76. (TS)
- 92 *Lottáz*, ‘little bird’. (TS)
- 93 *Sjelf* [...] *ömhet*. || Castrén 1842a: 15: *Sjelf* har jag sett [...] resa, kyssa hustru och barn samt smeka dem

besparingar eller med sin torra fisk.⁸⁴ Många Lappar äro dessutom försedda med bröd⁸⁵, ost af renar⁸⁶, kor och får, frusen renmjölk, hjortron, kråkbär och andra slika läckerheter.⁸⁷ – Sitt kött får Fiskare-Lappen dels genom vildrens-jagt, dels från sina egna små hjordar, men isynnerhet af närboende Fjäll-Lappar.

☞ 294 Dessa sälja väl ogera ☞ sina renar, emedan deras hjordar ändock nästan dagligen⁸⁸ förminskas genom vargen, hvilken för att begagna mig af en Fjäll-Lapps uttryck, ”är lika farlig för hans renhjord, som Djefvulen är för menniskan,” men brännvinet är en mäktig, en alltbesegrande förespråkare. Kommer man såsom resande till en fjällby och efter landsens sed bjuder sitt värdsfolk en eller par supar, så blir man rikligen begåfvad med renstekar, tungor, mägben m. m.⁸⁹ Det anses med rätta såsom en förolämpning om man vägrar emottaga dessa gåfvor, men har man engång emottagit dem, så är det en ovillkorlig⁹⁰ skyldighet att med brännvin vedergälla det undfångna godset, enligt ordspråket: ”Gåfva mot gåfva, eller gif min gåfva åter.” Förglömmar man denna skyldighet, så blir man derom inom kort erinrad. Härpå följa åter nya skänker och en ny traktering, hvilket fortfar, så länge den resande har en droppe kvar i sitt krus. Härpå synes hvilken oerhörd vinning en beräknad månglare kan draga på sin brännvinshandel med Fjäll-Lappen. Ej under, att Enare-Lapparne ansett denna handel för en vigtig näringsgren.

Sedan jag nu kommit att orda om Fjäll-Lapparne, torde det vara mig tillåtet att ☞ 295 ☞ bifoga några anmärkingar om detta slägte. Fjäll-Lapparne stå i religiöst och sedligt hänseende vida under Fiskare-Lapparne. Dertill

är vållande icke blott deras nomadiserande lefnadssätt, utan äfven obekantskapen med de tungomål, hvarpå religionsundervisningen blifvit dem hitintills meddelad.⁹¹ Icke desto mindre synes äfven Fjäll-Lappen ega ett djupt religiöst anlag, ty han läser dagligen vissa bordsböner, morgon- och aftonböner, samt undervisar med omsorg sina barn i de stycken, hvari han sjelf är hemmaåstadd. Liksom Fiskare-Lappen är han en afgjord fiende till vidskepelse och hedendom, samt känner därför föga eller intet af sin forntid. Fjäll-Lappens religiösa sinnelag visar sig äfven i oändlig kärlek till maka, barn och tjänstefolk. En Fjäll-Lapp berättade för mig, att han under sitt trettioåriga äktenskap aldrig vexlat ett ondt ord med sin hustru, aldrig tilltalat henne annorlunda än med det vackra ordet "loddadsham" (lintuiseni, min lilla fågel)⁹². Sjelf har jag sett Fjäll-Lappen, då han om aftonen hemkommit från sina renar eller återvändt från en resa, kyssa och smeka sin hustru och sina barn med en varm, innerlig ömhet.⁹³ Med denna vekhet i sinnet förenar

296 Fjäll-Lappen en djerfhet och frimodighet, som stundom öfvergår till trots och förakt för skick, sed och lag.⁹⁴ Gröfre brott äro väl bland Fjäll-Lapparne lika sällsynta som hos Fiskarena, men det gifves i menskliga sammanlefnaden många antagna seder, hvilka ej finnas specificerade i *Tio Guds Bud* och om dem har Fjäll-Lappen föga kunskap.⁹⁵ På äkta fornnordiskt vis älskar han göra sin vilja gällande medelst näfrätten; hans språk är ofta⁹⁶ fräckt och hela hans beteende plumpt och öfvermodigt. Det⁹⁷ kan ej annorlunda vara, ty oakadt Fjäll-Lapparne redan antagit christendomen, så tillhöra de dock ännu antalet af vilda folk. De-

med en takt och finhet, som blott derigenom skiljer sig från den civiliserade människans, att den ej är en sedvana utan ett naturligt uttryck af en ren och innerlig kärlek.

94 *och lag. [...] föga kunskap.* || Castrén 1842a: 15: ~ Detta härrör dock ej af ett djupt rotadt sedligt förderf, utan har sin grund i ovana vid sedliga förhållanden och ett mera civiliseradt lefnadssätt i allmänhet. Gröfre brott äro bland Fjäll-Lapparne nästan lika sällsynta som i Enare; men det gifves i menskliga sammanlefnaden många antagna seder, som ej specificeras i *Tio Guds Bud*, och om dem har Fjäll-Lappen föga kunskap.

95 Itkonen, T.I., 1948 I: 58–61 gives an overview of jurisprudence in the Saami area especially explaining cases involving the Saami and Finnish settlers, but not so much actual criminal cases within the Saami communities. The religious revival movement of Lars Levi Læstadius reduced the use of alcohol in the Saami community, which also led to a decreasing crime rate. The most common crimes among the Saami were burglary and theft. Kent 2014: 40–41. (TS)

96 *ofta* || Castrén 1842a: 15: stundom

97 *Det kan [...] ifrån hvarandra.* Castrén 1842a: 15–16: Det kan ej annorlunda vara. Icke kan fjällens son lefva efter samma norm, som slättlandets bebyggare. Van att ända ifrån sin spädaste barndom irra omkring på fjällen och föra ett fritt, från alla menskliga förhållanden oberoende lefnadssätt, känner han ej andra pligter, än dem han kunnat inhämta i familjens och naturens sköte. För att icke behöfva omskrifva min mening med många ord och slippa att begagna mig af

- de missförstådda orden: sed, sedlighet, civilisation, nödgas jag eharu mot min vilja, fälla om Fjäll-Lapparne det omdöme, att de ännu tillhöra antalet af vilda folk. Detta röjer sig på det ögonskenligaste i deras yttre lif. Ty att börja med deras boningar, så uppehålla de sig i tält, som äro af den uslaste beskaffenhet. De uppföras på följande vis: Först nedstötas i jorden fyra bågformiga träd på det sätt, att de bilda tvenne halfcirklar [half-/cirklar], som ställas i parallel riktning på par alnars afstånd från hvarandra.
- 98 *mekanik* || Castrén 1842a: 16: mekanik
- 99 Tents (*goahti*) of this type were in use among the reindeer nomad Saami but became increasingly rare during the 19th century. Itkonen, T.I., 1948 I: 180–185 (see esp. figs. 33–36). (TS)
- 100 The *laavu* (Fi.)/*lávvu* (SaaN) is a simple, mostly open shelter covered with a fabric. Itkonen, T.I., 1948 I: 175–177. (TS)
- 101 *Så besvärliga [...] renar.* || Castrén 1842a: 16: Ännu mera besvärlig än flyttningen, är för Fjäll-Lappen den ständiga bevakningen af renarna.

☞ 297

ras vildhet röjer sig ögonskenligt redan i deras yttre lif. För att börja med deras boningar, så uppehålla de sig, liksom de flesta andra vildar i eländiga tält. Dessa uppföras sålunda, att man i jorden nedstöter fyra bågformiga träd, bland hvilka två och två bilda en halfcirkel och äro ställda i paralell riktning på ett par alnars afstånd ifrån hvarandra. Dessa sammanfogas sedan medelst några tvärträd och nu är sjelfva skroftet eller underredet färdigt. Deremot ställer man ☞ en mängd stänger i sluttande läge, lemnar blott ett litet draghål för röken och en dörröppning. Kring denna rustning drages sedan ett vallmars-täcke, hvaraf en flik tillika utgör dörren. I midten af kåtan göres en eldstad medelst en sådan mekanik⁹⁸, att några stenar radas kring det ställe, hvarest elden skall brinna. Kasta nu litet björkris på golfvet, bred några renhudar deröfver, så har du byggnaden färdigt inredd. En sådan kåta (*goatte*) utgör Fjäll-Lappens högkvarter.⁹⁹ Här bo hustru och barn samt ålderstigna personer. Sjelf följer han och hans tjenstefolk med renhjorden, lägrande sig stundom i snödrifvan, stundom i en så kallad *laovu*, som är en ännu bristfälligare inrättning än kåtan.¹⁰⁰ Den uppslås, så snart renbetet kring kåtan tager slut och renarne aflägsna sig blott ett litet stycke derifrån. Finnes renbete ej mera på nära håll, så blir det en allmän flyttning af tält, husgeråd, matvaror och annan egendom. Sådana flyttningar inträffa enligt Högströms uppgift tvenne gånger hvarje månad. Dessutom draga sig Fjäll-Lapparne om våren till hafskuusten och vända om hösten tillbaka till fjällen. – ☞ Så¹⁰¹ besvärliga dessa flyttningar än äro, så har dock Fjäll-Lappen ännu mera omak med den ständiga bevakning-

☞ 298

en af sina renar. Natt och dag måste han vara på vakt mot vargen – denna listiga ovän, som lurar i buskarna och begagnar sig af det första tillfälle att gripa sitt byte. Hufvudsaken vid rearnes bevakning består i konsten att hålla dem väl tillsamman. Ty då antalet af en Fjäll-Lapps renar uppgår till tusendetal och alla Lappar som bo i en så kallad Fjällby, hafva sina renar i en hjord, så är det naturligtvis en omöjlighet att hafva öga öfver dem alla, om de slippa att sprida sig i flera smärre flockar. Derföre löper Lappen af och an på skidor och söker sammanhålla renhjorden medelst hundar, hvilka äro så väl dresserade, att Lappen blott behöfver peka på den ren, som aflägsnar sig från hjorden, hvarefter hunden genast drifver honom tillbaka. Oaktadt en så sorgfällig omvårdnad, händer det likväl ofta, att vargen får tillfälle att döda flera renar på en enda natt. Under hela vintern behöfver Fjäll-Lappen ej hafva besvär med att slagta någon ren för eget behof.

✦ 299 Han äter i sitt dagliga lif ✦ enda st vargfrat och går således mi ste om de bästa stycken, samt isynnerhet bloden – denna läckerhet, som han älskar dricka rå. – Man hyser vanligen den falska föreställning, att Fjäll-Lappen enda st lifnärer sig med kött. Det är väl sannt, att han till qvällen kokar sig en kraftig köttsoppa, hvilken han, i motsatts till Fiskare-Lappen, äter osaltad, men sjelfva Fjäll-Lapparnes domestiker har jag sett bespisa sig med bröd, smör, saltfisk, renost m. m. Till bark som utgör ett viktigt näringsmedel för Fiskaren, behöfver Fjäll-Lappen ej taga sin tillflygt. Han är på sitt sätt rik, och detta är hans enda väsendtliga företräde framför Fiskaren. Ty enligt hvad jag i det föregående korteligen antydt, står Fiskare-Lappen både i

- 102 *arkitekturen* || Castrén 1842a: 17: *architecturen*
- 103 *ekonomiskt* || Castrén 1842a: 18: *oekonomiskt*
- 104 The original Suõ'nnjel (SaaS)/Suonikylä (Fi.) was a Skolt Saami winter village which in Castrén's time was on the Russian side of the Finnish-Russian border, ca. N68°45'20" E30°29'43". Later, after the peace treaty of Tartu in 1920 when Russia ceded the Petsamo/Pečenga area to Finland the Skolt Saami moved to Finland and the new village of Suonikylä was built ca. 50 km west of the old one. Suomen kartta 1927: 59; see also Kortessalmi s. a. [2007]: 283–284 Sverloff 2003: 19, 30. (TS)

religiöst och sedligt hänseende vida öfver sin broder på fjällen. Sednast har jag äfven sökt ådagalägga, att Fjäll-Lappens lefnadssätt är vida mera vildt och ohysadt, än Fiskarens. Denne tillbringar större delen af vintern i en kanske alltför ostörd ro hemma i sin stuga, då deremot Fjäll-Lappen har att kämpa med köld, ❖ 300 storm och oväder ❖ samt öfverhufvud nödgas föra ett lif, som mera liknar djurets än människans. – Fiskare-Lappens byggnadssätt utvisar ej några stora framsteg i arkitekturen¹⁰²; men då han en gång byggt upp ett hus, kommit sig till får och möjligen någon ko, så har han derigenom med ett stort steg närmat sig till en stationär lefnadsart. Såvida han likväl om somrarnas irrar omkring och stundom äfven om vintrarna flyttar bo, så är han ännu till hälften nomad, och bildar sålunda en länk emellan Fjäll-Lappen och Nybyggaren. Fiskare-Lappen är i sjelfva verket stadd i en brytningsprocess, men alla brytningar äro svåra, och hos Enare-Lapparna har öfvergången ifrån nomad till fastboende nybyggare alstrat ett ekonomiskt¹⁰³ förfall. Måtte de som kunna något verka för Lapplands väl, inse beskaffenheten af nämnda brytning och söka bringa Enare-Lapparna, icke till fjällen, icke till de Norrska fjorderna, utan till det mål, hvartill de sjelfva omedvetet sträfva, som är *ett fullkomligen stationärt lefnadssätt*.

❖ 301 Efter alla dessa omvägar skola vi ändte-❖ligen rusta oss på resan. Dervid få vi likväl icke göra oss någon brådska, ty för att renarne skola härda ut på det tolf mils långa hållet från *Patsjoenniska* till den Ryskt-Lappska byn *Synjel*¹⁰⁴, måste de i ostörd ro få njuta sin *koitto-lepo* (skymnings-hvila) och derpå ännu beta en

stund. Sedan är det en svårighet att fasttaga renarne. Man fångar dem med en snara, hvilken kastas så, att hornen fastna deri. Men somliga renar, isynnerhet de, som äro af vildrensräs¹⁰⁵, låta ej lätt snärja sig, utan skygga redan på afstånd för menniskan. – Måltiden, på morgonstunden intagen, är ej så hinderlig för Lappen, som den vanligtvis är för Finnen. Men begge ega de samma obegripliga förmåga att förhåla tiden, utan att någonting väsendtligt ändock blir utträttadt. Sålunda var äfven vid vår afresa från Patsjoenniska middagstiden nära för handen, då vår värd omsider gaf tecken till uppbrott. Detta tillkännagifvande sker vanligtvis alltid, förrän renarne blifvit förespända, ty denna operation är så enkel, att dertill, enligt Lappens sätt att tala, alls ingen tid är af nöden. ❖

❖ 302 Den verkställes på följande vis.¹⁰⁶ Kring renens hufvud bindes en grimma, hvarvid körremmen är fästad. Oket består af mjukt renskinn, och bildar en ögla kring renens hals, sträckande sig ända under frambenen. Dragremmen utgör en beståndsdel för sig, den löper mellan renens ben och är med ena ändan fästad vid oket samt med den andra vid en lycka, som sitter under spetsen af renslädan. Denna liknar till sin yttre form en på midten afsågad båt, är försedd med ryggstöd och har för balancens skull en bred köl¹⁰⁷ i botten. Till sin storlek är renslädan så beskaffad, att en person bekvämligen kan sitta deri och ännu hafva en rensel till stöd emot fötterna.

Nu äro renarne förespända och allt i ordning. Lappen läser ännu i tysthet sitt "Fader vår" och sedan bär det öfver backar och berg, med en hastighet, som knappt kan öfverträffas af något annat än fågelns bevingade flygt. Snart hejdar dock renen sin fart, och nu börjas den

105 *vildrensräs* || Castrén 1842a: 18: vildrensräs

106 See also Itkonen, T.I., 1948 I: 412–415 with illustrations. (TS)

107 *köl i botten* || Castrén 1842a: 19: köl

- 108 *tigger [...] stormen.* || Castrén 1842a: 19: tigger om stöd af en ungdomsvän och qvider bittert, då stormen ej unnar honom den glädjen att dö i fred.
- 109 *då han [...] snö* || Castrén 1842a: 19 ... då han hopat öfver dem en ättehög, hvilken åtminstone under vintern undandöljer de nakna liken
- 110 *drifvor* || Castrén 1842a: 19: små ~
- 111 *kolossala* || Castrén 1842a: 19: colossala
- 112 This address shows that also this text probably comes from a letter.

vanliga, oföränderliga lunken, som genom sin enformighet uttröttar både kropp och själ. Det ¶ 303 är mycket uppfriskande att stundom få sätta ¶ sig utför någon ättestupa, men vägen emellan Patsjoenniska och Synjel löper beklagligen hvarken öfver fjäll eller några höga berg. Deremot kommer man att färdas öfver en oräknelig mängd mer eller mindre vidsträckta sjöar, och dessa pröfva allra mest tålmodet, emedan de äro ödsliga, enformiga och dessutom lemna fritt spelrum för väder och vind. Lyckligtvis ligger i vår väg jemväl mycken skog, hvarest man åtminstone har något skygd för vinden, men äfven här finnes ingen annan omvexling, än den som kan upptäckas i olikheten emellan tallarna, intet annat lif, än hvad som röjer sig i vilddjurens spår, intet annat ljud än vindens tjutning och en sorglig klagan af något åldrigt träd, som lutande under årens tyngd tigger¹⁰⁸ om stöd af sin granne och fruktar att förkrossas af stormen. Många bland hans bröder ligga redan kullstjelpta och förkrossade af den skoningslösa tyrannen, men denne har likväl ärat sina motståndare såsom hjeltar, då¹⁰⁹ han öfver dem hopat stora ättehögar af snö. Hvad äro dock dessa drifvor¹¹⁰ emot de kolossala¹¹¹ vårdar, som naturen upp-
 ¶ 304 reßt öfver sin egen graf? Du¹¹² tror kanske, att de endast ¶ äro molnskyar – dessa mörka vålnader, som skymta der långt i fjerran. Ser du ej huru orörligt de stå på sitt ställe, säger dig icke allt, hvad du skådar omkring dig och bland annat jordens egen hvita svepning, att de blifvit satta till att vittna om död och förgängelse?

I en sådan dyster skepnad framställde sig för mitt sinne den Lappska naturen under början af vår färd från Patsjoenniska. För att gifva åt mina betraktelser en annan riktning körde

jag vid lägligt tillfälle fram till vår förare och sökte bringa å bane något muntert samtal med Lappen. Jag sporde honom bland annat huru det kom till, att vi, efter att hafva passerat Ryska gränsen, fått öfver oss ett fullkomligt oväder. Lappen genmälte, att vid sjelfva gränsen, i stället för tullkammare, varit ett heligt ställe, en *basse baikke*¹¹³, så kallad, emedan derå finnes en *Seida*. I fornda tider hafva Lapparne aldrig rest förbi Seiden, utan att dervid göra sin måltid och naturligtvis äfven offra något åt Guden. Ännu i dag iakttaga Ryska Lapparne denna plägsed, af fruktan, att de annars skola öfverfallas af *hunger* och andra plågor, hvarmed den förgrymmade Guden bestraffar en sådan öfverträdelse. "Måhända", tillade Lappen leende, "hade Seiden äfven af oss kräft något offer och vill genom detta oväder visa, hvad han förmår." I afsigt att blicka Gudens vrede anställdes en libation, men den tjenade nu mera till intet. Ovädret fortfor och nästan tilltog. För oss fanns således ingen annan utväg, än att med ihärdigt lugn afbida ovädrets utgång och trösta oss med hoppet att få tillbringa natten vid en god eldbrasa. Detta hopp gick äfven i fullbordan. Vi funno en tall som låg kullstjelt på marken, och hade en rot, vid hvilken snart sagdt en evig eld kunnat underhållas. Dervid gräfdes vi en rymlig grop, gjorde i dess botten en bädd af qvistar, bredde på vindsidan ett segel (*loudet*), ställde grytan på elden och sutto sedan förnöjda vid den värmande brasan. Vi hade nu mera intet men af vinden; den tvertom underhöll vår brasa vid friskt lif och roade oss genom sin konversation¹¹⁴ med tallarna. Det förstås af sig sjelft, att man vid ett sådant tillfälle ej underlåter att tömma ett glas och upplifva känslans glöd genom erinringen af

☞ 305

- 113 *Bassi báiki* (SaaN) meaning sacred place. (TS)
 114 *konversation* || Castrén 1842a: 20: conversation

- 115 *ekonomi* || Castrén 1842a: 21: oekonomie
- 116 *minnen* || Mscr and Castrén 1842a: 21: reseminnen
- 117 Lake Sulkusjärvi (Fi.)/Sulgušjävri (Saal) at N7632492 E565418 (N68°47'46" E28°37'15"). (TS)
- 118 Lake Puolžähjävri (Saal) on the Russian side of the present-day border at N68°46'45" E28°45'30". (TS)
- 119 Lake Algašjaur at 68°44'48" E28°54'56". (TS)
- 120 In Castrén 1852b: 128 this name was incorrectly changed to Kamajäyri. Lake Karnjaur is situated at N68°47'5" E29°8'14". (TS)
- 121 Lake Ylä-Njaannamjärvi or more probably Ala-Njaannamjärvi (in Russian Ilja-Njaannamjarvi and Ala-Njaannamjarvi) at N68°49'27" E29°26'51". (TS)
- 122 Lake Kallajaur west of Lake Kukkesjaur. Suomen kartta 1927: 59. (TS)
- 123 Lake Nollasjaur between Lakes Kallajaur and Kukkesjaur. Suomen kartta 1927: 59. (TS)
- 124 Lake Kukkesjaur at N68°42'53" E30°12'30". (TS)
- 125 There is no actual mountain ridge east of the Njaannamjärvi lakes. (TS)
- 126 *detsamma* || Castrén 1842a: 21: detta berg

306

sina vänner och annat, som man eger dyrbart i sitt saknade hemland. Sålunda går tiden lätt och lustigt under väntan på den kostliga soppa, som ofelbart förhjelper Lapplandsfararen till en rolig hvila i sjelfva den djupaſte vildmark. – Vederqvickt genom en ljuflig sömn, är man redobogen att möta, hvad hellſt den nytända dagen må bära i sitt sköte. Den 27 Februari var en sådan dag, om hvilken jag kunde säga *perdidi diem*, ifall jag verkligen vore en *iso herra*, såsom de Finska skjutsbönderna ſtundom kallat mig, då jag i motsatts mot Länsmän, Pantfogdar och andra resenärer, färdats beskedligt med deras hästar och språkat förtroligt med dem sjelfva om deras ekonomi¹¹⁵, lefnadsförhållanden och mera dylikt. Om denna dag finner jag bland mina minnen¹¹⁶ antecknat föga mera, än namnen på en mängd sjöar, som lågo i vår väg ända ifrån Patsjoki till Synjel. De äro: 1) *Sulkishjäyri*¹¹⁷. 2) *Puoltshihjäyri*¹¹⁸, 3) *Alkäsjäyri*¹¹⁹, 4) *Karngjäyri*¹²⁰, 5) *Njannomjäyri*¹²¹. 6) *Tshoalmejäyri*, 7) *Kallajäyri*¹²², 8) *Noblasjäyri*¹²³, 9) *Gukkisjäyri*¹²⁴. Emellan Njannomjäyri och Tshoalmejäyri löper en temligen hög bergsrygg, benämnd *Ukka-shaelke*¹²⁵. På detta berg fanns troligen åter en hungrig Seida, ty så snart vi kommit öfver detsamma¹²⁶ utbröt ett häftigt yrväder, som tilltog dessmera ju närmare vi hunno till byn och på det milslånga Gukkisjäyri höll på att helt och hållet förhindra vår ytterligare framfart. Sedan det ändteligen lyckats oss att komma deröfver, återſtod ej mera än en half mil till byn. Enhvar lærer dock inom sig hafva gjort den erfarenhet, att liksom tidens längd icke alltid låter bestämma sig efter timmar och minuter, så är äfven den geometriska måttstocken af famnar och fot mången gång icke lämplig

307

till bestämmande af vägens längd. Det är otroligt huru lång en half mils väg förefaller i Lappland, då man blir öfverfallen af yrväder, är uttröttad efter en mödosam resa och börjar längta att äntligen få träda under ett gästfritt tak. Man anstränger sina synorganer till det yttersta, för att få se den efterlängtade elden skymta fram emellan träden. Fantasin¹²⁷ underlåter ej att gäcka den otålmodige Lapplandsfararen med tusende eldar, som vänligt vinka honom till sig, men i nästa ögonblick försvinna, för att sedan på samma sätt åter tändas och slockna. Ledsen

☞ 308 vid detta ☞ bedrägeri anser man sjelfva den sannskyldiga elden för ett dylikt gyckel, tills hundarnes omisskänneliga helsning öfvertygar den resande, att att han omsider hunnit till målet.¹²⁸

Sedan vi sålunda kommit till den första Lappby inom Ryska området, skulle det väl höra till ordningen att taga i ögnasigte det mest anmärkningsvärda, som orten erbjuder. Men såsom Synjel är den närmaste gränsby till Enare, så äger den äfven mycket gemensamt med Finska Lappmarken, som ej igenfinnes i andra Ryska Lappbyar. För att således förvärfva oss någon kännedom om de Ryska Lapparne öfverhufvud, synes det vara ändamålsenligare, att vi förutsätta såsom bekanta äfven åtskilliga andra Lappbyar och i grund af denna bekantskap med några allmänna drag utmärka de Ryska Lapparne lynne, lefnadssätt och andra förhållanden. I afseende å lefnadssättet skilja sig Ryska Lapparne ej mycket från våra Enare-Lappar.¹²⁹ De lifnära sig hufvudsakligen genom fiskande och lefva under sommaren kringspidda vid sina

☞ 309 träsk, vid floder och hafsstränder, ☞ boende i kåtor eller andra slags Fiskare-kojor. Men om

- 127 *Fantasin* | Castrén 1842a: 22: Fantasi-
sien
128 Cf. also KK 539.31.1 p. 47, field note
ending at this point (see p. 598).
129 See Лукьянченко 2003a: 78–85.
(TS)

- 130 Castrén's logic seem to be based on the assumption of reindeer herding as an original means of livelihood in the Saami region. According to Solbakk 2006: 40 and Лукьянченко 2003b: 66, reindeer husbandry actually became common on the Kola Peninsula in the late 19th and early 20th century, i.e., after Castrén's time, when immigrants from Norway came into the region. Лукьянченко 1971: 32 assumes that there had never been a deeply-rooted tradition of reindeer husbandry in the western parts of the Kola Peninsula before it was replaced by a fishing economy. (TS)
- 131 Imandra is a large lake at N67°48'19" E33°8'34". (TS).
- 132 Notozero (Ru.)/Nuorttijärvi (Fi.)/Njuohttejávri (SaaN) used to be a lake at ca. N68°30'52" E31°8'12". At present, it is part of the Upper Tuloma artificial lake. (TS)
- 133 Лукьянченко 1971: 34–44 gives a description of different fishing methods in the Saami communities of the Kola Peninsula in the late 19th century with reference to their roots further back in history. (TS)

hösten och sedan efter jul-fästans utgång flytta de till sina vinterboningar, hvilka ej äro så vidt skilda från hvarandra, som Enare-Lapparnes, utan efter det Ryska sättet mästadels sammanpackade i trånga byar. Sjelfva detta boningssätt bevisar tillfyllest, att de Ryska Lapparne ej kunna vara i besittning af stora renhjordar, emedan i sådan händelse nejden innan kort skulle blifva utblottad på renbete och byn följakteligen nödsakad att den ena gången efter den andra ombyta boningsplats. Men så ringa är antalet af deras renar, att smärre byalag kunna uppehålla sig tiotal år på ett och samma ställe. Att de Ryska Lapparne vant sig ifrån renskötsel¹³⁰ och nästan uteslutande slagit sig på fiskeri, dertill gifves mera än ett skäl. Först och främst är naturen utmärkt gynnande för sistnämnda yrke. Ishafvet och Hvita Hafvet äro verkliga guldgrufvor för Fiskaren. Dessutom finnas inom Ryska Lappmarken ett par stora och fiskrika träsk Imandra¹³¹ och Nuotosero¹³², samt en oräknelig mängd smärre insjöar. Hvi skulle ej Lappen begagna dessa näringskällor och utbyta det vilda fjäll-lifvet emot Fiskarens jemförelsevis mycket lättare värf?¹³³ Också torde den Grekiska religionen i sin mon hafva bidragit till att vända Lapparnes håg åt detta yrke. Ty då denna religions bekännare nästan halfva året måste umbära den slags föda, som Lappen kunnat erhålla från sin renhjord, så blef det äfven af religiös grund en nödvändighet för den Ryska Lappen att kasta sig på en annan näringsgren. Då han vidare måste afhålla sig från köttmat äfven på den tid, då han, engång vorden Fiskare, har vård om sina renar, och blott ett par månader om året är i tillfälle att lifnära sig med denna föda, så har han i sanning föga skäl att

underhålla stora renhjordar, om detta annars vore möjligt för en Fiskare-Lapp. Emellertid är, näst fiskafänget, renvården Ryska Lappens förnämsta näringsgren.¹³⁴ – Äfven handeln tjenar honom till ett bergningsmedel. Således finner man Gudabilden och besmanet vanligen alltid hängande på väggen i hans stuga. Här frågas sällan, hvad man får gifva den resande till mat, utan han måste låta sig afväga fisk, bröd och i allmänhet allt hvad han ärnar förtära. Så röjer sig i allt en öfverhandtagande handelsesprit, men de Ryska Lapparne äro ännu alltför fattiga, för att kunna företaga några egentliga spekulationer¹³⁵, göra resor, besöka marknader. Ändock visar sig understundom vid Enare kyrka en och annan Lapp från någon närbelägen Rysk Lappby, hitkommen i någon handelsaffär¹³⁶. Likaså besökes äfven *Salla* i samma afsigt af Akkala-Lappar. Om man öfverhufvud vågar tro på de Ryska Lapparnes stigande i ekonomisk¹³⁷ förkofran, så är utan tvifvel sistnämnda egenskap eller deras handelsesprit det medel, hvarigenom de skola gå framåt. Boskapskötseln är för detta folk alldeles främmande. Ingen enda bland dem eger en ko, icke ens alla hafva får. Det är så mycket mindre troligt, att uppmärksamheten skall riktas åt detta håll, som boskapskötseln äfven försummas af Ryssarne – deras läromästare.

I boningsättet visar sig en stor mångfald hos de Ryska Lapparne.¹³⁸ Största delen af dem bor under vintern i stugor, hvilka i det närmaaste likna Enare-Lapparnes och således äro låga, mycket tränga samt försedda med en öppen spis. Den mest i ögonen fallande skiljaktigheten består i taket som i Enare är upphöjdt men i Ryska Lappmarken brukas plattadt. In i sjelfva

- 134 Лукьянченко 1971: 44–54 also emphasizes hunting, especially sea hunting with traditions going back to the Neolithic Period on the coasts of the Kola Peninsula. (TS)
- 135 *spekulationer* || Castrén 1842a: 23: speculationer
- 136 *handelsaffär* || Castrén 1842a: 23: handels-speculation
- 137 *ekonomisk* || Castrén 1842a: 23: oekonomisk
- 138 Also Лукьянченко 1971: 88–105 describes several different types of buildings with comparison with the Scandinavian Saami region but without any analysis of their relationship to each other. (TS)

- 139 Itkonen, T.I., 1948 I: 206 quotes this description in his account of Skolt Saami dwellings. (TS)
- 140 *De [...] ihopsydde* || Castrén 1842a: 25: Sistnämnda plagg, äro hos de Ryska Lapparne tillhopasydda

stugan visar sig den olikhet, att de Ryska Lapparne i stället för säng hafva breda bänkar kring rummet. – Vid hafskusten, i fjälltrakter och på trädfattiga orter i allmänhet bo de Ryska Lapparne äfven vintertiden i kåtor. Dessa äro dock gjorda af träd eller bräder, uppställda i något lutande riktning. Kåtan är bredast i midten och smalnar mot hvardera ändan. Väggarna löpa dock icke tillsamman, utan i kåtans begge ändar finnes en smal sidovägg. Taket är platt och torfbetäckt; golf saknas; midt i kåtan finnes en vanlig eldstad. – Ett tredje slag af boningsrum

☞ 313 utgöres af pörten, hvilka ☞ dock äro vida mindre och bristfälligare än våra Finska rökpörten. Ugnen hvilande på ett underlag af träd har en rundad form; den liknar våra badstugu-ugnar, men är vanligen mycket liten och så illa uppförd att lågan slår genom stenarna. Rökhålen tilltäppes med en uppstoppad säck eller dyna, som med tillhjälp af en stång ditlyftas.¹³⁹ – Ännu finnes hos några få Ryska Lappar ett fjerde slag af boningar, nemligen ordentliga stugor, fullkomligt lika med de Ryska Karelarnes och således äfven försedda med vanliga rör-ugnar. Hos de Lappar som ega antingen rökpörten eller sistnämnda slag af stugor är kåtan förnedrad till kök. För samma ändamål begagnas kåtor äfven på flere ställen i Österbotten, hvilket bruk utan tvifvel är ett spår af Lapparne.

Klädedrägten är hos alla Lappar ungefär densamma. Lappens outhärligaste klädespersedlar är renmudden samt skor och benkläder af renbenlingar. De¹⁴⁰ tvenne sistnämnda plaggen äro hos de Ryska Lapparne ihopsydde; andra Lappar hafva dem åtskilda, men dock så väl

☞ 314 fast☞snörda om smalbenet, att snön ej kan tränga sig derigenom. Norska och Finska

Lappar bära i köld omkring halsen en björnskinnskrage, hvilken ej blott skyddar öron och ansigte utan äfven betäcker bröstet och axlarna. Ryska Lappar sakna detta plagg; men i stället för att andra Lappar hafva föga skygd för ansigtet af sin mössa, som är den ”Ryska kuskmössan”, är dessas hufvudbonad försedd med örlappar, hvilka täcka en stor del af ansigtet. – På detta sätt är Lappen företrädesvis¹⁴¹ klädd på sina resor och denna klädnad är ungefär densamma hos karlar och qvinnor. Största olikheten består i mössan, hvilken enligt det Ryskt-Lappska modet, hos karlarna har en rundad, men hos qvinnorna en plattad, högre och bredare kulle. Den Finskt-Lappska qvinnomössan har jag någon gång tillföre¹⁴² beskrifvit. I sitt hvardagliga lif bära i vår Lappmark så väl karlar som qvinnor, en klädnad af vallmar¹⁴³, som i det närmaaste liknar en skjorta, men i Ryska Lappmarken har man utom mycket annat äfven antagit den Ryska nationaldräkten.¹⁴⁴

❖ 315 ❖ Efter dessa anmärkningar, som blott beröra de Ryska Lapparnes yttre förhållanden, skola vi nu nämna några ord om deras inre lif. I religiöst hänseende befinna de sig på en beklagligtvis alltför låg¹⁴⁵ ståndpunkt. De hafva föga eller ingen¹⁴⁶ kännedom af Christendomens anda och föreskrifter, ingen af dem kan läsa i bok och ganska¹⁴⁷ sällan betjenas de med religionsvård af prester från någon närbelägen Rysk by eller stad.¹⁴⁸ Sabbaten blir således icke helgad af dem annorlunda, än som en hvilodag. På sin höjd går man i bönehuset, som dock finnes i hvarje by eller pogost¹⁴⁹, och gör några korsningar framför Helgonbilderna, hvilken ceremoni¹⁵⁰ kallas bön. I sitt dagliga lif iakttaga Ryska Lapparne troget den Grekiska kyrkans ceremonier m. m.,

- 141 *företrädesvis klädd* || Castrén 1842a: 25: klädd
- 142 Castrén 1842b from the journey to Lapland in 1838, published in this volume.
- 143 *vallmar* || NRF: vadmal
- 144 On the clothing of the Russian Saami, see Лукьянченко 2003a: 85–92; 1971: 122–144. (TS)
- 145 When inspecting the manuscript for printing in Castrén 1852b, printing official (censor) C.A. Sanmark struck out the words *beklagligtvis alltför*. See his note on mscr p. 315.
- 146 C.A. Sanmark struck out the words *eller ingen*. See mscr p. 315.
- 147 *ganska [...] betjenas de* || C.A. Sanmark changed the text published in Castrén 1852b: endast sällan kunna de betjenas. See mscr p. 315.
- 148 Castrén 1842a: 25: I religiöst hänseende befinna de sig på en beklagligtvis alltför låg ståndpunkt. De hafva föga eller ingen kännedom af Christendomens anda och föreskrifter; ingen af dem kan läsa i bok och ganska sällan betjenas de med religionsvård af Prester från någon närbelägen Rysk by eller stad.
This version is the same that Castrén aimed to publish in NRF but it was changed by the censor.
- 149 A *pogost* was a parish and tax-paying district in the Russian countryside especially in the Middle Ages, but the name was used also later. Nenonen – Teerijoki 1998: 396. (TS)
- 150 *ceremoni* || Castrén 1842a: 25: ceremonie

- 151 *kulten* || Castrén 1842a: 26: culten
 152 *hälsa* || Castrén 1842a: 26: helsa
 153 *charlataneri* || Castrén 1842a: 26: charlatanerie
 154 Shamans, however, used various hallucinogens to achieve a trance. Mental instability has also been referred to as a characteristic of a shaman. Siikala – Hoppál 1992: 10–11, 26–40. (TS)
 155 *okultiverade* || Castrén 1842a: 26: ocultiverade

som hör till den yttre kulten¹⁵¹; men under denna christna yta döljer sig mycken öfvertro och vidskepelse. I synnerhet är tron på trolldom hos dem starkt rotfästad. Högst i anseende stå de förr omnämnda Akkala-Lapparne för sina magiska kunskaper. De äro äfven i Finland så berömda att ³¹⁶ bönder ända ifrån Savolax vallfärdas till dem, i afsigt att återvinna sin hälsa¹⁵², sina förlorade skatter eller hvad som tilläfvintyrs kan ligga dem ömt om hjertat. Om Akkala-Lapparnes sätt att gå till väga vid sina signier har jag ej erfarit vidare, än att de falla i en *magisk dvala* och derunder erhålla uppenbarelser, som för dem äro i ett eller annat hänseende nödiga. Lapparne mena härom, att själen i detta tillstånd öfvergifvit kroppen, att den färdas vidt omkring och förskaffar sig alla slags erforderliga upplysningar: kunskapar om det stulna godset, söker utreda sjukdomens upphof, o. m. d. – Att denna dvala numera är till stor del charlataneri¹⁵³, torde ej kunna dragas i tvifvelsmål.¹⁵⁴ Men den är så allmän hos alla okultiverade¹⁵⁵ folkslag och i alla verldsdelar, att man omöjligen kan tvifla på dess ursprungliga verklighet. Också torde detta fenomen i sjelfva verket icke höra till antalet af dem, som allenaft kunna förklaras genom den animala magnetismen, d. ä. som ej kunna förklaras. Den är till sin grund ingenting ³¹⁷ vidare, än en vanmakt efter den onaturliga extas, hvartill trollkarlen upparbetar sig under sin magiska handling. Troligen framställa sig för honom under detta vanmakts-tillstånd, liksom i sömnen, hvarjehanda orediga föreställningar om det, hvarmed hans själ sedan varit sysselsatt. Dessa har man tagit för uppenbarelser, och således ganska naturligt börjat anse dvalan för ett magiskt medel. Man säger

att trollkarlen när som helst kan försätta sig i ett sådant tillstånd, och äfven det anser jag för möjligt, så vidt fråga är om trollkarlar som tillhöra vilda nationer. Åtminstone står detta fenomen i sammanhang med många andra, som berättas om råa nationer. Jag vill blott anföra några få, som kanske äro mindre viktiga, men derigenom ändamålsenligare, att de röra Ryska Lappar. – Man hade under min resa i Lappmarken ofta gifvit mig den varning, att jag borde taga mig väl i akt för de Ryska Lapparne och i synnerhet deras qvinnor, emedan de understundom skulle

☞ 318 råka i vanvettigt till☞stånd och derunder ej veta hvad de göra.¹⁵⁶ I början lyssnade jag ej till dessa berättelser, utan ansåg dem för vanliga, den Lappska nationen pådiktade fabler. En¹⁵⁷ gång hände det mig att jag uti en by i Ryska Lappmarken stötte tillsamman med några Karelare, samt tvenne Ryska köpmän. Bland dem varnade mig åter någon att icke på minsta vis uppskrämma de Lappska qvinnorna, menande detta vara en *res capitalis*. I sammanhang härmed berättade en Karelare följande tilldragelse: ”Då jag uti min ungdom fiskade i hafvet, råkade jag en gång på en båt, som roddes af Lappar. I båten fanns äfven en qvinna, som höll ett spädt barn i sina armar. Då hon varseblef min ovanliga klädedrägt, blef hon så utom sig af förskräckelse, att hon kastade sitt barn i sjön.” En annan Karelare androg åter en så lydande berättelse: ”För många år sedan befann jag mig i en krets af Terska Lappar. Vi sutto och samtalade öfver likgiltiga ämnen, då plötsligt ett slag, liksom af en

☞ 319 klubba eller hammare, lät höra sig ☞ bakom väggen. Men hvad händer? I ögonblicket digna alla Lappar ned på golfvet, sprättla litet med händer och fötter, blifva sedan orörliga såsom

- 156 So-called Arctic hysteria, which was known to occur especially among women over 40. According to T.I. Itkonen, it had almost disappeared in the first decades of the 20th century. He cites several descriptions of it by different authors. Itkonen 1948 I: 152; II: 453. (TS)
- 157 In Raznavolok. See the next page.

158 *knifvar, yxor* || Castrén 1842a: 27:
yxor, knifvar

lik. Efter en stund börja de åter resa sig och förhålla sig, såsom hade ingen ovanlig tilldragelse egt rum." För att öfvertyga mig om dessa och andra likartade berättelser af de Karelska bönderna, erbjödo sig de Ryska köpmännen att visa mig några prof på de Lappska qvinnornas lättskrämdhet. Dessförinnan undanskaffade han alla knifvar¹⁵⁸, yxor och andra tillhugg, som voro lätt åtkomliga. Derpå trädde han helt hastigt framför en qvinna och slog sina händer tillsammans. Straxt rusade qvinnan lik en furie på honom, ref, slet, slog och piskade honom på det eftertryckligaste. Efter att sålunda en stund hafva misshandlat den arma köpmannen, dignade hon ned på en bänk och utstod en våldsamt kamp innan hon återfick andedrägten. Återkommen till full sans, gjorde hon det beslut, att ej vidare låta skrämman sig. Också aflopp det nästa försöket så, att hon blott uppgaf ett gällt, genomträngande skri. Medan hon gladde sig öfver det misslyckade försöket, viftade 320 den andra köpmannen en näsduk förbi hennes ögon, men sprang i och med detsamma sjelf ur rummet. Nu var det att se, huru qvinnan rusade från den ena till den andra, kastade en till marken, slog en annan, slängde några mot väggen, skakade andra från håret. Sittande i en vrå af rummet afbidade jag med otålig ängslan, att ordningen äfven skulle komma till mig. Med fasa ser jag henne slutligen fästa vid mig sin vildt stirrande blick; derpå rusar hon emot mig med utsträckta armar och skall just hugga i mitt ansigte med sina naglar, då tvenne handfasta Karelare i en behaglig stund ryckte henne åt sidan. Vanmäktigt nedsjönk hon i deras armar. Det troddes att mina glasögon retat henne till detta vilda raseri. Man sökte äfven uppskrämman en ung flicka

159 *fakta* || Castrén 1842a: 28: *facta*160 *Magins* || Castrén 1842a: 29: *Magiens*

på det sätt, att en perta nedfälldes på hennes hufvud. Hon skrek till och sprang ut. Ytterligare slog man med en hammare emot yttre väggen. Den ofvanberörda qvinnan spratt till, men i och med detsamma betäckte någon hennes ögon med sina händer, och då sansade hon sig hastigt. – 321 Dessa fakta¹⁵⁹, huru obetydliga de äfven må vara, torde ändock kunna tjena till bevis derpå, att råa menniskor med lätthet kunna bringas ur sin fattning och råka i ett vanmäktigt tillstånd. Särdeles bör detta gälla om trollkarlar och besvärjare, hvilka genom häftiga extaser och sina själskrafters onaturliga ansträngning ofta våldfört sig emot sin menskliga natur.

Men för att återkomma till de Ryska Lapparnes trollkonst, så har jag hos dem icke uppdagat några besvärjelse[-]formler, liknande Finarnes *läsningar*, utan allenaft anmärkt vissa traditionella konstgrepp och symboliska handlingar. Såsom ett bevis på denna art af trolldom, må jag anföra, huru en qvinna i Ryska Lappmarken botade en ledvrickning. Hon förde sina fingrar af och an på det vrickade stället och tycktes likasom leta efter plågorna. Efter mycket letande lyckades det henne äfven att få dem mellan sina fingerspetsar. Derpå klämde hon dem mellan sina naglar, förde dem så till munnen, söndermalade dem mellan 322 tänderna och utspottade slutligen de sålunda tilltygade plågo-andarne. Detta upprepades flere gånger, men dervid förekom ingen läsning, ty qvinnan språkade under hela den löjliga operationen öfver likgiltiga ämnen. Vidare förmår jag ej utreda mig öfver beskaffenheten af de Ryska Lapparnes trollkonst, emedan jag hvarken kunnat samtala med dem så ledigt, som det hade varit af nöden vid utredande af *Magins*¹⁶⁰ hemligheter, ej heller

besökt de delar af Ryska Lappmarken, hvarest trollkonsten hufvudsakligast bedrifves.

Ännu några ord om de Ryska Lapparnes lynne. Det Lappska lynnet är sig temligen lika öfverallt; det är att liknas vid en bäck, hvars bölja flyter fram så sakta, att man knappt märker om den ens rör sig. Ställer sig något större hinder i bäckens väg, så böjer den sig vackert åt sidan, men kommer ändock slutligen till målet. Så är ock Lappens lynne: stilla, fredligt, eftergifvande. Frid är hans valspråk; om frid är hans första fråga, frid är hans afskedshelsning, frid hans allt. Friden älskar han som modren det barn, hon närt vid sin egen barm. Sagan täljer att i det Lappska landet allt i yttre måtto är naket, fult och fattigt, men tillägger, att i djupet döljes det renaste guld. En skönare skatt kan väl knappt ägas än det fridfulla lugn, hvaraf Lappen är i besittning. Utblottad på de flesta af lifvets njutningar, omgifven af en obetvinglig natur, försänkt i armod och elände, är honom beskärd den afundsvärda lott, att med ett orubbligt lugn kunna uthärda alla vedermödor. Han fordrar blott, såsom ett oundvikligt vilkor för sin trefnad, att icke blifva störd i njutningen af sitt lilla, icke rubbad i sina gamla sedvanor eller på något sätt *ofredad*. Den missgynnsamma naturen drifver honom ofta till arbete och rörlighet, men dessemellan öfverlåter han sig gerna åt ett makligt, eller, efter hans egen terminologi, *fredligt* lif. Han älskar icke vidtutseende planer, kloka beräkningar eller någon slags utåt rigtad verksamhet, utan lefver helst försänkt i en stilla begründning öfver religiösa föremål eller andra ämnen, som förefinnas i hans lilla verld. —

 323

 324

Det torde redan synas af denna korta skildring, att den Finska typen återspeglar sig äfven i det

Lappska folklynnet. Likasom Lappen besitter också Finnen i grunden samma lugna, fridfulla, fördragsamma väsen. Äfven han viker gerna undan, så länge det blott är fråga om en småsak; men gäller det en i hans tanka vigtig angelägenhet, då är han en hjelte. På samma sätt eggas Lappen stundom till en ytterligt envis ansträngning, men förlorar lätt den lugna sansen, som sällan öfverger hans manligare broder – Finnen. Den inåtvända själsverksamheten, den lugna meditationen är äfven gemensam för dem begge, men¹⁶¹ den är dock hos Lappen mera dvergartad än hos Finnen. I djupet af det slutna lynnet döljer sig hos dem hvardera en viss grad af slughet och aktsamhet eller misstänksamhet – karaktersdrag¹⁶², hvilka dock i vida högre grad tillhöra Lappen än Finnen. Vidare hafva äfven Lapparne sin dryga del af det sorgsna lynne, som karakteriserar¹⁶³ Finnarne och den Finska stammen öfverhufvud, men den djupa sorg, ❖
❖³²⁵ som skoningslöst tär på sin egen märg, och blifvit räknad till den ”Finska heroismen”, denna sorg torde ej höra till det Lappska lynnet. Det är under karakteren¹⁶⁴ af ett yttre betryck, som Lappens sorgsna sinne vanligen framträder. Öfverhufvud synes det, som skulle Lappen vara Finnens svagare broder, eller såsom hade han ärftt mera af sin moder, Finnen deremot mera af sin fader. – Såsom vi nu i korthet sökt skildra det Lappska folklynnet, sådant röjer det sig äfven hos de Ryska Lapparne på många afsides belägna ställen. Men i de byar, som ligga vid den stora *Murmanska* stråtvägen hafva Lapparne redan börjat träda ifrån sitt ursprungliga skaplynne. Den inre förnöjsamheten har gifvit vika för en yttre, tanklös glädtighet, den stilla begrundningen har nödgats lemna rum för en

- 161 *men [...] Finnen.* || Castrén 1842a: 30: men hos Lappen är den dvergartad, jemförelsevis med den colossalå Finska begrundningen.
 162 *karaktersdrag* || Castrén 1842a: 30: karaktersdrag
 163 *karakteriserar* || Castrén 1842a: 30: karakteriserar
 164 *karakteren* || Castrén 1842a: 30: karakteren

- 165 *förgäfv*es || Castrén 1842a: 31: förjäfves
- 166 *invånare*nas || Castrén 1842a: 31: invånarenes
- 167 *national-karakteren* || Castrén 1842a: 31: national-charakteren
- 168 *Söndagarna* || Castrén 1842a: 31: Söndagarne
- 169 *Ryssarna* || Castrén 1842a: 31: Rysarne
- 170 The title of a district police chief from 1775 until 1917. Большая российская энциклопедия 12: 91 [Исправник]. (TS)
- 171 From then on, their numbers have remained the same or have decreased slightly. The most recent figures are from the mid-1990s, and according to them there were 1,500–2,000 Saami in Russia. Less than half of them speak the Saami languages any more. Solbakk 2006: 223–225. (TS)

praktisk klokhet, det lugna lifvet är utbytt emot en fjäskande rörlighet. Hos dem söker man förgäfv¹⁶⁵ den vekhet i sinnet, den hjertliga välvilja, som så fördelaktigt utmärker andra Lappar. Handelsandan samt den täta beröringen med Ryssar och Karelare har tjenat till att bringa dem ur sitt naturliga oskuldstillstånd. Äfven har det Lappska skaplynnnet lidit mycket genom invånarenas¹⁶⁶ beblandning med Ryska Karelare. Men framför allt har den ryska national[-]karakteren¹⁶⁷ intryckt omisskänneliga spår i det Lappska lynnet. I en krets af Ryssar igenkänner man väl alltid den tysta, saktmodiga Lappen, men i förhållande till andra Lappar är han redan en Rysse. Det Ryska språket tyckes han tala lika ledigt, som sitt modersmål. I saknad af egna sånger älskar han understundom att gifva luft åt sina känslor i något Ryskt qvåde. Om Söndagarna¹⁶⁸ roar han sig, till och med på den kalla ste vinterdag med bollspel och andra af Ryssarna¹⁶⁹ lånade förströelser. Äfven i Lapparnes husliga lif märker man idel Ryska bruk och plägseder, för att ej tala om den Ryska kläde dräkten. Hvad vi i det föregående ordat om deras glädtighet, rörlighet, handelsesprit m. m. det är allt en följd af Ryskt inflytande. Man kan i grund af allt detta ej annat förmoda, än att de Ryska Lapparne förr eller senare skola fullkomligt assimileras med den Ryska nationen, och det så mycket mera som de ej ens hafva eget bokspråk. De Ryska Lapparnes ringa antal tjenar såsom ett ytterligare stöd för en sådan förmodan. Enligt de uppgifter, jag erhållit af Ispravniken¹⁷⁰ i Kola, utgöres hela den Lappska befolkningen i Ryssland in summa af 1844 själar.¹⁷¹

Kanske¹⁷² borde jag ännu tillägga några anmärkningar om de Ryska Lapparnes språk, men det torde redan vara hög tid att tänka på afresan. Låtom oss derföre utan alla omvägar och vidlyftigheter anträda det 150 verst långa hållet till *Kola*. Må vi icke ens fästa någon särdeles vikt vid den omständigheten, att våra renar blifvit rikligen utsmyckade med klockor, bjällror och en myckenhet brokiga remtyg. Vi kunna blott ej med stillatigande förbigå den för Lapplandsfararen ändock ganska viktiga frågan om väderleken, utan måste anmärka, att den 1 Mars var en i sjelfva Lappland ovanligt ruskig dag. Deröfver anstår det oss likväl ej att föra någon klagan, såvida samma himmelens vrede måste uthärdas af ett nyfödt barn, som i vårt sällskap

☞ 328 föres till den hyperboreiska staden, ☞ för att der intagas i Herrans församling. Visst är den moderliga famnen mera skyddande än en öppen *keris*; men ehuru vi ännu på sätt och vid äro barn i Lappland, kunna vi likväl med temligen manligt mod vältra drifvorna ifrån oss. Dessutom är det en källa till förtröstan, att vi en gång fått goda renar, och de Ryska Lapparne hafva dertill den berömvärda seden, att köra friskt. Också gingo de två första milen, så att säga, i ett andetag. Så vidt jag kunde se omkring mig för snöflingorna och det inbrytande mörkret, var denna väg öfverallt skogbeväxt. Sedan kommo vi på det vidsträckta *Nuotosero* (Nuotjäyri,) färdades derpå¹⁷³ ytterligare tvenne mil, stego så i land och togo nattqvarter vid en brasa på drifvan. Det är intressant att se, med hvilken utomordentlig hastighet den Ryska Lappen tillreder sin brasa. Han täljer några spånor, bryter några qvistar, spjelkar några klappar, föser allt detta kring en tjäru-stubbe, och straxt har han brasan

- 172 *Kanske [...] tillägga* || Castrén 1842a:
31: Ännu borde vi kanske tillägga
173 *derpå* || Castrén 1842a: 32: derå

- 174 *finsk* || Castrén 1842a: 32: Finsk
 175 Wolf (*Canis lupus*). Luontoportti,
<http://www.luontoportti.com/suomi/fi/nisakkaat/susi>. (TS)

färdig. Den duger väl knappt till annat än tobakseld, eller att smälta snö till dricksvatten; men hvad göres honom behof af något bättre, då han ligger insvept i renhudar, fällar och ❖ 329 ❖ fårskinnspelesar? Enare-Lappen använder vanligtvis mycken tid och möda på sin brasa; den blir ock i samma mon bättre, men är dock intet emot en ordentlig *finsk*¹⁷⁴ stockeld. Fjäll-Lappen vårdar sig ej om brasa. Då han om aftonen träffar på ett godt bete åt sin ren, gräfvver han en grop i snödrifvan och sofver der i god ro intill morgonen. Denna konst är ock att föredraga framför en dålig eld. Har man en god lappmudd, drager den öfver öronen, träder ut armarna och håller äfven dem inom mudden, så kan man rätt väl uthärda en vinternatt på fjället. Men så snart man eger det ringaste tecken till brasa, kläder man gerna den tunga mudden af sig, och då händer det vanligen alltid, att man ej får njuta en så rolig hvila, som det kanske varit påräknadt. Man vaknar genomfrusen och måhända öfversnögad, flyr så till brasan – den är slocknad. Man blåser upp en ny eld, lägger sig och insomnar, för att efter en stund åter vakna i en lika ömklig belägenhet, som förra gången. Sålunda tillbragte jag natten vid vår närvarande hvilostad. När omsider den efterlängtade morgonen grydde, fortsattes ❖ 330 ❖ resan ännu en mils väg på Nuotosero. Ulfvar¹⁷⁵ lupo, likt hundar, på det ödsliga träsket och sneglade glupskt på våra feta renar. De hade under natten legat på lur och ofredat renarne hvilka nu voro trötta och alldeles uthungrade. Komna i land, måste vi således göra halt och låta renarne beta. Renen prisas högt af Lapparne för dess utomordentliga natur-instinkt, till följe hvaraf den genom drifvor af snö kan urskilja om mossa finnes för handen,

- 176 *tillryggalaggt* || Castrén 1842a:33:
tillryggalaggt
177 *afsats* || Castrén 1842a: 34: afsatts

så snart den blott sticker nosen i snön. Såvida likväl denna förmåga utgör vilkoret för djurets bestånd och hela tillvaro, är den kanske mindre beundransvärd, än åtskilliga andra egenskaper, som jemväl anträffas hos goda renar. Så har jag icke nog kunnat förundra mig öfver den egenskap, som några renar ega, att de utan det ringaste tecken till väg eller spår sjelfmant, föra sin körare till målet, om de allena en enda gång förut tillryggalaggt¹⁷⁶ samma väg. Äfven det vittnar om renens goda egenskaper, att han med ett så enkelt ting, som körremmen är, kan läras till att förstå och lyda sin körare. Kastar man

☞ 331 denna rem på högra sidan om ☞ renen, så löper han åstad, men stadnar åter, så snart remmen blir kastad på den venstra. Denna manipulation tjenar dock till intet då det bär utför backar och berg; ty här följer renen icke körarens, utan sitt eget hufvud, som bjuder honom att sätta af det bästa han förmår. En sådan färd är nöjsam men kan ock stundom blifva ganska farlig, såsom jag sedan erfor uti en backe, hvilken mötte oss efter några timmars färd från det nyssnämnda betesstället. Backen är mycket hög, och stora tallar växa vid vägen, som i många krökningar slingrar sig ned på en elf, benämnd *Nuotjoki*. Oaktadt yrvädret de näst föregående dagarne var vägen mycket hård, ty den skyddades af skogen och vinden hade äfven legat öfver den motsatta sidan af berget. Genom mycket åkande hade på vägen bildat sig smärre afsatser, hvilka likt vågor höjde och sänkte sig hela backen utföre. Här fick min ren det infallet att löpa efter sin yttersta förmåga. Kerissen flög ifrån den ena afsatsen till den andra, utan att det minsta vidröra mar-

☞ 332 ken. När den i nästa afsats¹⁷⁷ åter stötte ☞ emot den stenhårda vägen, var det en icke ringa

- 178 *dragremmen* || Castrén 1842a: 34: körremmen
 179 *afsats* || Castrén 1842a: 34: afsatts
 180 *afsats* || Castrén 1842a: 34: afsatts
 181 *dag* || Castrén 1842a: 35: dagen
 182 *kolossalt* || Castrén 1842a: 35: colossalt

svårighet att hålla sig i kerissen. Om der ännu råkade växa något träd tätt invid vägen, såsom fallet var mest öfverallt, så måste man skynda sig att vända kerissens botten deremot, emedan annars hufvudet stod i fara. Men hände det att vägen i och med detsamma böjde sig åt motsatt riktning, så skulle man med tillhjälp af händer och fötter eller genom någon häftig kroppsrörelse söka vända kerissen. Ty om des spets kom att löpa bakom trädet, så är ingenting sannolikare, än att dragremmen¹⁷⁸ skulle bresta och köraren dragas med hufvudet emot trädstammen. Jag hade lyckligen afböjt en sådan fara och derigenom kommit ur balancen, då kerissen åter så häftigt stötte emot en afsats¹⁷⁹, att jag kastades upp ifrån den och sedan nedföll sidlänges deri. I denna belägenhet hade jag varit alldeles ohjälplig, om icke nästa afsats¹⁸⁰ genom en förnyad stöt lyckligen bragt mig åter i min rätta position. När vi omsider kommit ned på elfven stadnade renen plötsligt, vände sig om

❖ 333 ❖ och betraktade med synbar förundran ❖ den svåra backen. Derefter gick färden mycket beskedligt långsmed elfven ända till vårt nattherberge, som togs i en för resandes räkning särskildt uppbyggt kåta, ej långt från elfstranden.

Följande dag¹⁸¹ sågos tvenne fremlingar från en hög fjällspets betrakta Kola stad, der den ligger i en däl, från alla håll begränsad af höga berg, samt omsluten af tvenne elfvar: *Tuloma* och *Kola*, hvilka straxt nedanom staden systerligt omfamna hvarandra, för att sedan med lättare mod kunna möta sin död i Ishafvets böljor. Ifrån sjelfva staden resa sig en mängd åldriga byggnader, men snart drages blicken ifrån dessa små hyddor till ett kolossalt¹⁸² tempel från Tsar Peters tid. När man ser denna jättebyggnad från

ett så långt afstånd, att dess många torn visa sig för ögat, såsom en enda väldig kupol, är man nästan färdig att anse den för ett Lappländskt fjäll.¹⁸³ Bredvid detta tempel står ett annat, som både genom sin glänsande yta, och som litenhet

✦ 334 erinrar om en nyare tid.¹⁸⁴ Sedan ✦ de resande en stund betraktat allt detta, såg man dem med pilsnabb fart sätta sig utför det branta fjället.¹⁸⁵

- 183 Castrén means Voskresenskij Church built in 1681–1684 and destroyed by the British fleet in the Crimean war in 1854. It had 19 domes and its height was 37 metres. Никонов 2009. (TS)
- 184 The Church of the Annunciation, built in 1804. Северная энциклопедия 2004: 390. (TS).
- 185 The text published in Castrén 1842a ends here. It is followed by the date and the author's name *Kem den 14 Maj 1842. M. A. Castrén.*

- 186 The text from here to mscr p. 380 originally belonged to Castrén's letter to Fabian Collan 4 Oct. 1842 (KK Coll. 37.13) and was published in *Helsingfors Morgonblad* 87/1842 (Castrén 1842c). There are some minor differences especially in spelling between the letter and the Castrén 1852b version. Most of them are shown here, but the reader is also advised to consult the volume of Castrén's letters in this series. The first paragraph of the letter and newspaper article (*Sedan [...] välvilja.*) is omitted in Castrén 1852b and it is published here following the spelling of the original letter.
- 187 The River (Severnaja) Dvina discharges into the White Sea through a wide delta area at N64°45' E40°2'. (TS)
- 188 Castrén 1852b continues.
- 189 In 1842, Shrovetide of 1842 was from Monday, 24 Feb. until Sunday, 2 March (Old Style). Мѣсяцословъ и общій штатъ 1842: IX; Соснина 2001. (TS)

❖ 335 ❖

III.

Sedan¹⁸⁶ jag sist lemnade Eder en berättelse om mina rese-äfwentyr, har vintern gifvit wika för våren, våren för sommaren och nu utöfvar hösten sitt kulna herrawälde. Under denna tid har jag från fjällborgen Kola arbetat mig till den mossomgifna staden vid Dvinas¹⁸⁷ stränder, derifrån gjort en lustresa till Terska kusten, sedan dvalts några veckor i en Rysk bondby, och nu befinner jag mig åter i Erke-Engelen Michaels frejdade stad. Att i detalj utföra en beskrifning öfver denna resa, vore för mig lika omöjligt, som för Häfdatecknaren att skriva en historia, ända från gamle Adams dagar. Minnet är en dålig hjälpreda, då det är fråga om fullständighet af facta, om noggrannhet af tids- och orts-bestämningar. Dock vill jag bjuda till, så vidt det står i min förmåga, att ur den förgångna tidens graf mana fram ett spökeri af små, för mitt egentliga ändamål till mesta parten oväsentliga tilldragelser, rikligen belönad för min ringa möda, om det kan bereda dig och någon god vän dessutom ett litet tidsfördrif på en ruskig höstqväll. Med glädje flyger minnet tillbaka till den lilla staden bakom bergen, hvarest man emottog oss med den mest förekommande välvilja.

Vi¹⁸⁸ inträffade i Kola straxt före den så kallade *Maslinitsan*¹⁸⁹, som i hela Ryssland är en vecka af jubel och fröjd, hvarmed man vill gå den långa och sorgliga fastan till möte. Utan att iakttaga de vanliga uppvaktnings-ceremonierna, blefvo vi dock öfverallt inbjudna och med hjertlighet bemötta. Under hela veckan gick ingen dag förbi, då vi ej blefvo kallade att taga del i stadens festliga fröjder. Vid dessa tillfällen skulle Natural-Historikern haft den yppersta lägen-

het att studera Ishafvets Ichtyologie, utförd i otaliga folianter af svällande piroger, samt derjemte låna sin uppmärksamhet åt Lapplands Flora, sammanpressad inom permarna af mångfärgade nalifka-flaskor¹⁹⁰. Äfven fornforskaren kunde här finna talrika föremål för sin vettgrighet, så väl i en mängd föråldrade bruk och plägseder, som och i särskilda dyrbara curiosa, hvilka gått i arf från slägte till slägte. Mig¹⁹¹ roade det allra mest att taga i skärskådande de Ryska national-drägterna, i synnerhet dem, 336 hvilka prydde Borgare-fru³³⁶arne och deras huldadöttrar. Det mest i ögonen stickande var en tröja (schubejka¹⁹²) af rödt kläde eller sammet, prydd med en rik guldbrodyr och glittrande perlor. Tröjan var ganska vid, den saknade ärmor och sträckte sig ända till rorna. Ej mindre strålände var flickornas hufvudbonad, hvilken äfven omtalas i de Finska runorna och der liknas vid en ”upprättstående (hellre bakutlutande) molnspets.” Skada att den Finska sångmön ej råkat på infallet att äfven taxera denna kostbarhet; sannolikt hade hon ej låtit saken passera för ett ”brunt räfskinn”, då plagget ännu i vår perlrika tid betalas med 3 å 500 Rubel. Klädningen är en bred och styf rustning, men dess färg var olika, emedan alla från andra orter inflyttade damer bibehållit sin hemorts färg. Ett par hvita lösarmar höra ännu till kompletteringen af det hufvudsakliga i kostymen. De voro oformligt vida och uppdragna nästan i jemnhöjd med öronen, samt tjenade till att gifva åt den allra huldaste tärna ett uttryck af trumpenhet och styfsinhet. Då jag för första gången 337 såg ett tåg af unga sjuttonåriga flickor i sådan utstyrsel skrida gravitetiskt fram, höjande sig vid hvart steg på tåspetsarna och blickande med

190 *Наливка* = berry wine, liqueur. (TS)

191 See also Castrén's letter to K.F. von Willebrand, Apr. 4, 1842, in the volume of letters in this series.

192 *Шубейка* (< *шуба*) means actually a short fur coat, but Castrén uses it as a term for some thinner, waist-length clothes. (TS)

193 -32.5° C. Castrén used the Réaumur thermometer. (TS)

förnämt allvar framför sig, tyckte jag mig åskåda ett lustspel, föreställande en jungfrulig stolt-het, som grundar sig på fädrens skatter. Till Kola-flickornas lof måste dock anmärkas, att denna theatraliska representation ej utfördes på fullt allvar. Ty då de stränga mödrarnas blickar mot aftonen blefvo rigtade från de kära döttrarna till de ännu kärare the-kopparne svängde sig de nyss så trumpna flickorna gladt och lustigt i hurtiga masurkor.

Men om det lyfter dig att skåda dessa fjäl-lens döttrar i sitt rätta element, så följ mig på en promenad till "Lappska berget", der man roar sig med ett nöje, som hos oss kallas skrinnabacke, på ryska кататься. Hvilket tåg af kavaljerer och damer, ilande parvis i små renslädar utför det branta fjället! Allas anleten stråla af en hjertinnerlig glädje. Gossen fröjdar sig öfver den blixtnabba färden, ynglingen känner den stolta fröjden att vara sin flickas beskyddande
 ❖ 338 riddare; men hvad kan det vara för ❖ en fröjd som sprider en rodnad på flickans kind? Eller är det måhända den bißtra kölden, som målar dessa rosor? Detta är visst det naturliga, ty vi hafva nu 26° R.¹⁹³, och flickorna äro klädda i tunna siden-schubejkor, i lätta ljusa kattuns-klädningar med röda förkläden. Om hufvudet bära de blott en bindel; händerna skyddas af svarta sammetsvantar. Men låt oss betrakta tåget närmare. Se der kommer midt i skaran en junker, som spänt en hund för sin ahkia. Så munter färden är för den lilla köraren, så oangenäm är den för hunden, hvilken esomoftast får vidkännas häftiga stötar af spetsen på kerissen. I förtreten spelar hunden sin beherrskare det arga sprattet, att han stadnar midt i backen och lemnar den öfvermodiga tyrannen att tillse, huru han nu mån-

värja sig sjelf för andras ahkior. Äfven vi lemna honom åt sitt öde, i hopp, att han vår omsorg förutan hjälper sig ur sin nöd; ty der kommer med pilens snabbhet en lös keris, som ovillkorligt påkallar vår uppmärksamhet. I kerissen sitter en ungersven med sin flicka i famnen. ❖ 339 ❖ Stolt och säkert styr ynglingen sin släde i alla slingringar och gropar, men flickan – hon darrar af ångest. I den vilda farten har hårbindeln löst sig och lockarna fladdra för vinden. Hon vänder sin lågande blick mot älskaren. Heroiskt slår han sin arm kring flickans lif, men förlorar i det samma balansen, och den poetiska excessen ändas så, att herrskapet får svalka sina känslor i närmaсте snödrifva, till icke ringa munterhet för de kringstående. Nu kommer en modig amazon, som styr sin skuta sjelf och styr den lyckligt hela berget utföre. Hon belönas med hurrarop. Men se här har åter midt i den lysande skaran sällat sig en ahkia, full med trasiga gatpojkar, som skrika, larma, pingla med klockor och bjellror. Berget skallar af skrattsalfvor.

Vi hafva redan stått och betraktat detta lustspel alltför länge, för att ej väcka uppseende. Folkskarorna börja draga sig omkring oss och nöjet är ej mera så lifligt. Från alla håll ljuder det: "Behagas det att skrinna backe, Ers välbo-
renhet"? "Min keriss är god" – "min är bättre" –
❖ 340 ❖ "min" – "min", o. s. v. Vi¹⁹⁴ ❖ draga oss härifrån, så länge det ännu är möjligt.

Den glada veckan är förbi. Männe vi icke nu kunna göra en rund hos stadens högtärade herrskaper och tillse, huru de mände befinna sig efter Maslinitans fröjder? Bred sitter Doktorn i sin breda divan, talar om tung luft och nödvändigheten att preservera sig emot skörbjugg. Tullförvaltaren klagar öfver den ledsamma

194 *Vi draga oss härifrån* || Letter: Låt oss draga härifrån – Changed by the editor of Hf. Mbl.

- 195 *Стряпчей*, later *стряпчий*, ‘solicitor’. (TS)
- 196 *Городничий*, police and administrative chief in a district centre 1775–1862. Яновский 1893. (TS)
- 197 According to Castrén’s letter to K.F. von Willebrand of 4 Apr. 1842 (see the volume of letters in this series) the monk was Polish and had been deported to Kola because of his participation in the Polish revolt of 1830.
- 198 *Судья*, ‘judge’. (TS)
- 199 Situated on Kildin Island in the Barents Sea, at N69°19’18” E34°20’42”. (TS)

tiden, då man icke ens får tullfritt röka tobak. Paedagogen, hans vän, råder honom att röka fritt, menande att Gud förlåter (Богъ прости́тъ). Sjelf har Paedagogen fått ett illartadt utslag. Ispravniken lider af rheumatism. Sasädateln visar oss gula fläckar på sitt bröst. Sträptshej’n¹⁹⁵ sitter hos sin hysteriska dotter. Gorodnitsen¹⁹⁶, Capuciner-Munken¹⁹⁷ m. fl. besväras af hufvudvärk. Huru det står till med Sudjan¹⁹⁸, är svårt att säga, ty han yttrar ej ordet. Samtliga damer sitta hemma och (törs jag säga ut det?) äta kål. Så följer matthet och domning på öfvermåttet af glädje. Emellertid fortfar man att emot oss bevisa samma vänskapliga bemötande. Den som framför alla andra omfattade oss med en utmärkt väl³⁴¹vilja, var Ispravniken – en man hvars bekantskap lände oss till båtнад äfven i vetenskapligt afseende. Han hade på sitt embettes vägnar lefvat många år bland Samojejer och Lappar, samt kunde således lemna oss många nyttiga upplysningar om hvardera folket. Äfven Paedagogen sökte på sitt vis gå oss tillhanda; han öfvade våra språkorganer vid de Ryska bokstafs[-]ljuden, handledde oss efter sin förmåga i Ryska grammatiken, samt försåg oss med Rysk lektyr.

Oaktadt den myckna välvilja och tjänstaktighet, som vi erforo i den Lappländska Staden, började jag likväl känna en hemlig längtan till Lapparne sjelfva. Denna längtan var dock högst obefogad, emedan jag på långt när ännu ej innehade den kännedom af Ryskan, som varit mig nödvändig, då jag ärnade begagna mig deraf till kommunikations-medel vid lärandet af de Ryska Lapparnes munarter. Emellertid företogs en liten utflygt till den närbelägna Lappbyn *Kildin*¹⁹⁹, men byn var för tillfället tom på

innevånare och vår planlösa färd bestraffades
 342 så, att vi nödgades återvända med nästan
 oförrättade ärender. Men hvar var bya-folket?
 Största delen hade begifvit sig att skjutsa de så
 kallade *Murmanski*²⁰⁰ till Ishafvet, och återstö-
 den af befolkningen tågade under vår vistelse i
 Lappbyn till Kola, för att se och högtidligen
 emottaga den ditförväntade archangelska
 Guvernören.

Det var vår afsigt i begynnelsen att välja
 Kola till ett slags medelpunkt för våra excursio-
 ner i Ryska Lappmarken och derifrån med första
 öppet vatten begifva oss öfver Mesen²⁰¹ till
 Samojederna; men från Petersburg inlupo un-
 derrättelser, som förmådde oss att ändra denna
 plan och ifrån Kola allra först begifva oss till Ar-
 changelsk²⁰². Här ärnade vi nemligen undangö-
 ra en preliminärkurs i Samojediskan under led-
 ningen af Archimandriten Winjamin²⁰³. För att
 hinna med detta studium och tillika före vintern
 kunna verkställa den Samojediska resan, sågo
 vi oss föranlåtna att använda vida mindre tid på
 Ryska Lappskan än det i början var påräknadt.
 343 Vi måste således lemna Semio³⁴³ Stroff²⁰⁴, Muot-
 ka med flere norr om Kola belägna Lappska or-
 ter obesökta, och fingo nöja oss med en kort
 vistelse hos de Lappar, som lågo i vår väg emel-
 lan Kola och Kandalaks²⁰⁵. Här finnes väl en-
 dast en ordentlig Lappby men vid de allmänna
 poststationerna lefva en eller flere lappfamiljer
 från skilda landsändar. Vid hvarje station finnes
 åtminstone en välförsedd stuga, och vi hade
 följaktligen under denna resa ganska beqvämt
 kunnat studera den Ryska Lappskans särskilda
 munarter, med undantag af den Terska dialek-
 ten, om²⁰⁶ icke olyckan fogat att vi nu skulle
 råka ut för den Murmanska folkvandringen,

200 See below.

201 Mezen' is a town of at the mouth
 of the river of the same name,
 N65°50'39" E44°14'47". In Castrén's
 time it had ca. 1,600 inhabitants.
 Статистическія таблицы 1840: 2.
 (TS)

202 Arxangel'sk, governorate centre
 near the mouth of the River Dvina
 at N64°32'23" E40°31'12". (TS)

203 Archimandriten Winjamin || Letter:
 en Archimandrit vid namn Win-
 jamin, hvilken deltagit i en mis-
 sion för de i Mesenska kretsen bo-
 ende Samojeders omvändelse, lärt
 sig deras språk, författat derå en
 Grammatik och ett Lexicon samt
 öfversatt de fyra Evangelierna,
 hvilka samtliga arbeten ännu ligga
 i manuskript

204 Semiostrrovskoe used to be situated
 on the northern coast of the Kola
 Peninsula, at the mouth of the Riv-
 er Xarlovka, N68°46'51" E37°19'53".
 Атласъ Маркса 1910: 16. (TS)

205 Kandalakša (Kar./Ru.)/Kantalahti
 (Fi.), a town at N67°8'57" E32°24'20".
 (TS)

206 om [...] att || Letter: men olyckan
 fogade, att – Changed by the editor
 of Hf. Mbl.

- 207 [мопе]
- 208 Lake Onega (Ru.)/Oniegu (Ka.)/Ääninen (Fi.) is in Russian Karelia at N61°37' E35°41'. (TS)
- 209 Kem' (Ru.)/Kem(i) (Fi.) is ca. 60 km west of Soloveck on the western shore of the White Sea in the estuary of the River Kem', N64°56'56" E34°36'58". (TS)
- 210 The village of Imandra on the eastern shore of the lake of the same name at N67°51'2" E33°15'28". (TS)
- 211 This post station was at the northern end of Lake Imandra and must not be confused with places of the same name on the western and southern shores of the White Sea. (TS)
- 212 *poststation* || letter: post-station
- 213 Cape Svjatoj Nos on the north-eastern coast of the Kola Peninsula at N68°8'54" E39°46'16". (TS)
- 214 *till [...]* Kola || Letter and Hf. Mbl.: till sin bestämmelse-ort.
- 215 The Murman shore means the northern coast of the Kola Peninsula as far as Cape Severnyj Nos. Северная энциклопедия 2004: 591. (TS)
- 216 The Ter shore means the south-eastern and southern shore of the Kola Peninsula from Cape Severnyj Nos to the River Varzuga. Северная энциклопедия 2004: 944. (TS)
- 217 *lodjor, katschmaror och snäckor* || Letter: *lodjor* (лодя), *katshmaror* (качмара?) och *snäckor* (шняка) See also the diary fragment from 1842 below in this volume.
- 218 *vid [...]* fiskelägen || Letter: vid sitt fiske-läger – Changed by the editor of Hf. Mbl.
- 219 Vadsø on the southern shore of the Varanger Peninsula in Norway at N7842410 E1055376 (N70°4'49" E29°43'51"). (TS)

som var oss till icke ringa hinder i våra litterära företag.

De så kallade *Murmanski* (ordet är ett mixtum compositum af *morje*²⁰⁷ och *man*, betyder således ethymologiskt *hafsmän*) äro till en del Ryssar, till en del Karelare och Lappar, samt färdas i slutet af Mars och början af April till Ishafvets stränder för att der idka fiske under våren och sommaren. Kommande ända från trakten af Onega²⁰⁸ och Kem²⁰⁹ styra dessa Murmanski sitt tåg öfver Kandalaks och Imandra²¹⁰ upp till Rasnavolok²¹¹, som är en poststation²¹² 11 mil söder om Kola. Här fördelar sig tåget i tvenne flockar. De som fiska i hafsfjordarne mellan Kola-viken och Norrska gränsen, fortsätta sin färd upp till Kola och derifrån vidare framåt. De åter, som fiska emellan Kola och Svjatoi-Nos²¹³ fara från Rasnavolok rakt till²¹⁴ sin bestämmelseort, utan att besöka Kola. Hela hafskusten från Norrska gränsen till Svjatoi Nos är bekant under namn *Murmanska stranden*²¹⁵, hvartill ännu i dagligt tal räknas en del af *Terska stranden*, under hvilket namn man annars förstår Hvita Hafvets västra kust²¹⁶. Det nyssnämnda tåget af Murmanski utgöres till det mesta af legofolk. Sjelfva segla husbönderna i Juni och Juli månader med smärre fartyg, som efter sin olika storlek och konstruktion kallas *lodjor, katschmaror* och *snäckor*²¹⁷, för att afhämta fisken och öfverföra bröd för följande årets behof. Somliga åtnöja sig att kvarstadna vid²¹⁸ sina fiskelägen inemot slutet af Augusti, då fiskeriet upphör; andra åter fortsätta färden till Vadsö²¹⁹, Hammerfest²²⁰, Tromsö²²¹ och andra Norrska hamnar, föra med sig mjöl, gryn, ravenduk, rep, hampa, fiskflott, tvål med flere varor, dem de utbyta emot torsk, räfskinn,

rumm, kaffe, the, socker, och andra specerier som hafva god afsättning i hemorten.

Men för att fullfölja händelsernas episka gång, skola vi säga vännerna i Kola ett farväl! och sedan i behörig ordning afresa. I detsamma vi skulle göra uppbrott öfverraskade oss en stor del af stadens icke obetydliga embetsman-na-personal med ett besök, tömde ett glas för vår välgång och ledsagade oss vid den slutliga afresan ett godt stycke på vägen. Sedan vi ändt-ligen nödgats taga det sista afskedet af dessa oss uppriktigt tillgifne vänner, fortsattes resan under en stjernklar af norrsken flammande him-mel till den första poststationen²²² *Kitsa* (Kjeddjäm)²²³, 30 verst från Kola. Komna på backen blefvo vi varse något svart, som likt ett

☞ 346 bårtäcke vidt och bredt betäckte den hvitskim-rande snön. ☞ Vi gingo att förskaffa oss upplys-ning om denna spökelse-scen och funno här några tjog sofvande, väl bepelsade Murmanski, hvilka i brist på utrymme i stugan nödgats lägga sig på drifvan. Vi skulle träda in i stugan, men vid hvarje försök att få fast fot på golfvet ljöd oss till möte ett *aj!* ett *oh!* ett *чепмъ!* eller en ännu kraftigare interjektion, om tillfälligtvis något parti af de sofvande kom att sitta hårdt emellan. Ur stånd att sjelfva få något fotfäste på golfvet anmodade vi Jemstschiken²²⁴ att vara oss behjelpig. Hans dundrande *Blahorodnie*²²⁵ *ljudi!* väckte ögonblickligt värden, som icke blott lotsade oss fram genom den Murmanska skär-gården, utan äfven utrymde en bänk till vårt hvilo-läger. Om morgonen väcktes jag af ett för-färligt skrikande, handklappande och fotstam-pande. Af fruktan att min redan i kerissen illa-farna rygg vore hotad af någon fara hastade jag att stiga upp och ställa mig i försvarsskick.

- 220 The present city of Hammerfest on the northern coast of Norway at N7862774 E819889 (N70°39'48" E23°40'55"). (TS)
- 221 The present city of Tromsø at N7731678 E653476 (N69°38'56" E18°57'24")
- 222 *poststationen* || Letter: post station
- 223 *Mokraja Kitsa* south of Lake Kitsa at N68°37'50" E33°16'11". (TS)
- 224 *ямщик*, 'coachman' (TS)
- 225 *Blahorodnie ljudi!* || Letter: Благо-родные люди!

- 226 $-37,5^{\circ}$ C.
 227 Mscr: värme-/graden
 228 At the northern end of Lake Pulozero at N68°27'9" E33°17'26". See Fellman 2008: 6. (TS)
 229 *husbondsfolket* || Letter: husbonda-folket

Snart blef jag dock varse att min räddhåga var ogrundad. Den nattliga kölden, som enligt de thermometer-observationer, jag kunde anställa med tillhjälp af min näsa, torde varit vid pass

☞ 347 30° R.²²⁶, hade ☞ genomträngt den Murmanska kolonins skinnpelsar och man var i brist på eld och brännvin nödsakad genom slika palliativer söka återvinna den nödiga värmegraden²²⁷. Sedan stugans redan förut talrika inhysingar blifvit förökade genom den exsulariska kolonins inträngande, var rummet så uppfyllt af människor, att man ordentligen stridde om plats, och det blef den svages lott att jagas på backen och der intaga sin frukoäst eller oäten begifva sig å färde. Att i denna hvimmel begynna med några litterära företag, hade varit lika dåraktigt, som omöjligt. Vi begåfvo oss alltså ännu samma morgon åstad, i hopp att på nästa station finna ett mindre bullersamt sällskap. Men i denna förhoppning blefvo vi fullkomligt bedragne. Ty då vi kommo till Angesvarre²²⁸ (22 verst från Kissa), funno vi åter ett fullt hus af Murmanski, hvilka samtligen deltogo såsom handlande personer i en representation, hvilken kunde kallas *Kittelstriden*, emedan här striddes om rättigheten att få kitteln på elden. Emedan alla hade ungefär lika stor och lika liten rättighet härtill, ville naturligtvis ingen maka åt sig, ehuru mycket

☞ 348 man ordvexlade, knuffades och advocerade. Följande rättsprinciper tycktes likväl i berörda hänseende vilja göra sig gällande inom den Murmanska korporationen. §1. Ho som ingen ved på elden bringat, vare från elden förvißt. §2. Ho som kokar soppa på bröd vike för den som fisksoppa kokar. §3. Vike qvinnan för mannen, och pilten för qvinnan. §4. Legohjonen vike för husbondsfolket²²⁹. §5. Afgöre husbönderna

inbördes och legohjonen inbördes, i hvilken ordning de enhvar sin kittel på elden sättja må. Dessa paragrafer i den Murmanska kittelbalken äro påtagligen alltför otillräckliga, och det vore derföre önskligt att en Lykurgus²³⁰ skulle uppträda inom det Murmanska samhället och lika förträffligt reglera dessa förhållanden, som fordom den Spartanske lagstiftaren i sin stat ordnade samma kinkiga kapitel. – Men vi lemna Murmanski på Angesvarre att der för tillfället stifta provisoriska lagar, och begifva oss att åskåda nya scener. Sådana erbjuda sig i mängd på vägen emellan Angesv[arre] och Maanselkä²³¹. Emedan Maanselkä är en temmeligen anseelig by hade kittelstriden här ej vållat så stort dröjsmål för Murmanski, som på Angesv[arre], hvarföre vi straxt efter vår afresa från sistnämnda station började möta skaror af dessa Ishafsfarare. De färdades 20, 30, ända till 50 personer i skocken och bestodo af män, qvinnor, åldriga gubbar, unga gossar och flickor. De flesta släpade efter sig en liten renslåde, hvarur framskymtade pelsar, limpor, båtsankare, kittlar m. m. Stundom hade tvenne förenat sig om en keris, som de antingen framsläpade gemensamt eller turvis, och ej sällan mötte man kerisser, som drogos af hundar. Mer än en gång anmärkte jag äfven att en ungersven utom det öfriga bagaget hade i sin ahkia en tärna, som förmodligen insjuknat under den mödofulla färden. Skarorna framryckte merendels under sång och ett högljudt skrål. De flesta anleten uttryckte trots och oförvägenhet. Många bandit-fysionomier røjde sig i hopen, och de trasiga kläderna, orenligheten samt en i allt rådande vårdslöshet, i förening med det vilda skrålet och de fräcka sångerna, gáfvo det hela utseendet af ett

 349

- 230 Lycurgus, mythical king and law-maker of Sparta in the 8th century BCE, known especially from the works of Xenophon. Cartledge 1998: 84, 128–129. (TS)
- 231 Maselga/Maaziell'k at N68°14'33" E32°57'30". Kulonen & al.: appendix map.

- 232 *herrs-kare* || Letter: ~ (владѣтель)
On Valit/Varent, see also Baer
1844: 73–74.
- 233 Branch 1973: 203, 268 cites here
Sjögren's work *Bemerkungen über
die zum Grossfürstenthum Finnland
gehörigen Lappmarken* published in
1830. (TS)

röfvare-tåg. Emellertid var det för omvexlingens skull roande att se detta lif och denna rörlighet på Lapplands öde stigar.

- ❖ 350 ❖ Vi kommo till *Maanselkä* eller *Maasesiid*. Denna benämning är påtagligen Finsk, och äfven många andra orsnamn anträffas både på östra, västra och södra kusten af Hvita Hafvet, ja in i sjelfva Lappland, hvilka leda sitt ursprung från Finskan. Detta synes leda till bekräftelse å den af Sjögren uppställda hypothes, att "Karelarne engång utsträckt sina boningsplatser – – igenom hela den Kolska kretsen ända till Norra Oceanen." Sjögren grundar denna hypothes mindre på orters Finska benämningar, än på det inflytande, Finska språket påtagligen utöfvat på Ryska Lappskan, samt på en gammal tradition om en Valit eller Varent, "en namnkunnig herrskare²³² i *Karela* eller *Kexholm* och vasall under *Novgorod*", hvilken skulle eröfrat "*Lappland* eller det *Murmanska landet*" och tvungit Lapparne att betala tribut till *Novgorod*.²³³ Hvad vigt man äfven i öfrigt må tilldela denna tradition, åberopad vid ett gräns-konvent emellan Ryssland och Danmark af de Ryska sändebuden, så bevisar den dock föga i afseende å Ryska Lappmarkens kolonisation af Karelare. – Om det är
- ❖ 351 ❖ lofligt att i detta dunkla ämne yttra någon mening, så finnes min uttalad i nedanstående rader:

Såsom man kan sluta dels af muntliga traditioner, dels af skriftliga urkunder, hafva Finnar, särdeles af den Karelska stammen, ofta i äldre tider gjort ströftåg till Lappland icke i afsigt att der bosätta sig, utan endast för att vinna byte. Stundom hafva rätt väldiga strider blifvit kämpade, vid hvilka naturligtvis Lapparne enligt sina egna berättelser behållit öfvervigten.

Något dylikt ströfveri ligger sannolikt äfven till grund för den varenska traditionen. Men så väl enligt Lappska och Finska traditioner, som till en del historiska vittnesbörd och för att sluta af det ännu gängse förhållandet, hafva enskilda Finska familjer under oroliga tider och missvestår inflyttat till Lappland, blott i den fredliga afsigt, att här nedslå sina bopålar. Om man vid valet af boningsställe tilläfventyrs kommit att göra intrång i Lappens häfdvunna rättigheter till skogsmark, fiskevatten m. m., så har saken vanligtvis blifvit afgjord genom en liten skärmytsling, i anledning hvaraf många orter i det nordliga Finland enligt traditionen blifvit benämnda *Riitasaari*, *Torajärvi* m. m. Men när dette ibesittningstagande ej skett till men för landets fordna innevånare, hafva Finnarne fått ostördt bygga och bo, om äfven Lapparne med sneda blickar betraktat deras företag.²³⁴ I händelse de första kolonisternas ansträngningar blifvit krönta med framgång, så har ryktet härom ditlockat äfven andra bebyggare, och på detta vis skall mera än en Finsk koloni, enligt traditionen, hafva bildat sig i Lappland. Exempelvis må jag nämna kolonierna i Enare, Alten, Pulmak²³⁵, Seida²³⁶ samt äfven Karasjoki. Alla dessa hafva väl i sednare tider uppstått, men det nyssnämnda sättet för deras uppkomst torde gälla om alla tider. Få och i ryska Lappmarken ingen enda af dessa kolonier har det lyckats att bibehålla sitt språk och blifva sin nationalitet trogna, hvilket synes bevisa att de invandrande Finska kolonisters antal ej varit alltför betydligt, ännu mindre så ansenligt som Sjögrén synes antaga, då han påstår, att Karelarne fördrifvit Lapparne från hela södra och östra delen af Kolska kretsen samt sjelfva tagit landet i

 352

- 234 The Finnish settlers and the Saami could indeed live without disturbing each other, but in several cases the Saami appealed in court because settlers had violated their rights to the land. Enbuske 2008: 164–192. (TS)
- 235 Polmak (No.)/Buolbmát (SaaN) in Norway at N7826501 E991545 (N70°4'15" E28°0'26")
- 236 Seida (No.)/Sieiddá (SaaN) at N7845361 E993304 (N70°13'53" E28°9'33"). (TS)

- 237 Letter: SV || Castrén 1852b: 155 sydost
- 238 The parish of Ylitornio (Fi.)/Övertorneå (Swe.) on both sides of the River Tornionjoki was divided by the 1809 border between Sweden and Finland/Russia. Its centre on the Finnish side is at N7358942 E350769 (N66°18'52" E23°40'11"). (TS)
- 239 Called Muonio at present, at N7541384 E360556 (N67°57'11" E23°40'11"). (TS)
- 240 *uppdagas [...] stamfäderna* || Letter: *uppdagas*, och de utreda, att stamfäderne – Changed by the editor of Hf. Mbl.
- 241 Rovaniemi is at N7375638 E443436 (N66°29'41" E25°43'44"). (TS)
- 242 Present-day Keminmaa at N7301261 E387770 (N65°48'47" E24°32'41"). (TS)
- 243 Alatornio at N7303913 E370140 (N65°49'48" E24°9'25"). (TS)
- 244 Tervola is on the River Kemijoki, N7330899 E400583 (N66°4'59" E24°48'7"). (TS)
- 245 Karelians are considered to have settled in Lapland especially in the 12th until 14th centuries. Later they had to withdraw because of a wave of migration from western Finland. Enbuske 2008: 78–81. (TS)

☞ 353 besittning och derpå framträngt ännu ☞ högre upp mot norden. I sådant fall hade väl ej det styfva Finska national-lynnnet kunnat uppfrätas af det äfven i andelig motto vida underlägsna Lappska folket. Och hvad det beträffar, att dessa Karelare sedermera i sin ordning blifvit af Rysarne utträngda åt [sydvest]²³⁷. och derigenom bidragit till att ”befolka de östliga delarna af Kemi-Lappmark”, så är denna hypothes alldeles obestyrkt och motsäges af den svaga Ryska kolonisationen i Lappmark. Obestridligt är det likväl, att invånare vid Kemi och Torneå elfvar utgöra en blandning af *Savolaksare*, *Karelare* och *Lappar*. Det Savolaksiska elementet är öfvervägande högre upp mot norden, i Kemiträsk, Södankylä, Öfver-Torneå²³⁸, Muonioniska²³⁹. Denna kolonisation kan ännu genom familje-traditioner till en del uppdagas²⁴⁰, hvilka utreda, att stamfäderna invandrat på skilda tider, från skilda orter och af särskilda orsaker, men vanliga under krigsoraligheter eller missvestår. Den Karelska stammen är mäktiga i Rovaniemi²⁴¹, Kemi²⁴² och Neder-Torneå²⁴³. Dess invandring är svept i dunkel, men sannolikt tyckes det mig, att ifrågavarande ☞ kolonister småningom inflyttat från nuvarande Kemska kretsen, först och mäktiga befolkat Rovaniemi samt derifrån framträngt till Terwola²⁴⁴, Kemi och Neder-Torneå. Detta har af ålder varit en temligen allmänt stråtväg vid Karelarnes handelsfärder, hvilka måhända äro en förnyad form af deras fordna vandringar och ströfverier inom det Finska området. Anmärkningsvärdt är det åtminstone, att Karelska kolonisationen upphör med Rovaniemi.²⁴⁵ I det af naturen i flere afseenden gynnade Kemiträsk finner man knappt spår till en beblandning med Karelare, och just

denna ort hade bordt tjena Karelarne till den förnämsta tillflyktsort, om de från Ryska Lappmarken blifvit till Finland undanträngda. Men att invånarne i Kemi, Torneå och Rowaniemi verkligen äro befryndade med Ryska Karelare bevisas af flera sammanträffande omständigheter. Påfallande äro i detta afseende åtskilliga språkegenheter, bland annat pronomina-personalia: *mie*, *sie*²⁴⁶, verbal-ändelsen *-oitsen* (*-öitsen*)²⁴⁷, adverbial-ändelsen *-sta*²⁴⁸ (för *-sti* i Torneå) och många enskildta ord, som annor-
 355 städes ej anträffas. Den äldre klädeklädningen är hos hvardera folket så lika, att jag och en annan jemte mig för några år sedan ansåg en bonde från min födelseort Tervola för en Rysk Karelare. Samma likhet röjer sig i åtskilliga redskaper och husgerådssaker, såsom slädar, båtar, lior, skåp m. m.²⁴⁹

Om det i grund af föregående anmärkningar är mindre troligt, att Ryska Lappmarken någonsin varit talrikt, och dess sydliga del utslutande befolkad med Karelare, så skönjes här dock mest öfverallt, särdeles inom den sydliga delen af Kolska kretsen, en blandning af Lappska och Karelska elementer. Den röjer sig ej blott i språket, utan äfven i kroppsbildning och anletsdrag, i boningsätt och seder. Så voro Lapparne i Maanselkä af en mycket reslig vext, hade rena ansigtsdrag och ej denna fina, gnällande stämning, hvarpå man genast igenkänner Lappen, utan en grof bas. De bodde till en del i rökpörten, till en del i Karelska stugor och hade i decennier bebott samma ställe, hvilket ej är Lappens sed. Språket var öfversvämmadt af Karelska ord och talesätt. 356 Väl kunde det icke ens här lyckas oss att göra detsamma till föremål för ett ordentligt studium, emedan i hvarje stuga

- 246 The pronouns *mie* and *sie* are still considered a Karelian feature today (see e.g. Lehtinen, T., 2007, 274.) (KH)
- 247 The same derivational suffix is also known in other dialects of Finnish, but the combination of the consonants *-ts-* is characteristic of some dialects from the Karelian Isthmus. In the western dialects, there is *-tt-* instead (see maps 8–10 in Kettunen 1940). The ‘Karelian’ variant has also been established in Standard Finnish, although instead of *-oitse-*, usually the shorter suffix *-oi-* is used nowadays. Cf. *tupakoitsen*, *tupakoin*. Häkkinen, K., 1994: 431. (KH)
- 248 The relative ending is relatively commonly used as a derivational suffix to produce adverbs both in dialects and old literary Finnish (see e.g. Nikkilä 1994: 252–254). Thus, this feature is not typical of Karelian only. (KH)
- 249 Castrén’s view of the colonization history of Finnish Lapland is derived from Jacob Fellman, but present-day research does not confirm it. The origins of settlement were in different regions and the Karelian influence in the Rovaniemi area is considered to have been relatively weak. Karelians came to the Kola Peninsula in the 11th century, and more extensive Karelian, Finnish and Russian settlement began in the second half of the 19th century. Vahtola, J., 1996: 143–145; Ruotsala 2005: 161–162 (TS)

- 250 Pečenga (Ru.)/Petsamo (Fi.) at N69°32'40" E31°12'49". (TS)
- 251 Èkostrov (Экостров) at ca. N67°37'25" E32°42'24". Kulonen & al. 2005: appendix map where it is incorrectly spelled 'Jokostrov'. (TS)
- 252 A'kkel/Akkala. (TS)
- 253 Ljavozero (Лявозеро) (Ru.)/Lej-jaavv'r at N68°14'5" E36°17'38". On Kulonen & al. 2005: appendix map erroneously spelled Levozero. (TS)
- 254 Voronežskij used to be situated on the Kola Peninsula at the location where the River Lan'ioik joined the River Voron'ja, ca. N68°45' E35°34'. Атласъ Маркса 1910: 16. (TS)
- 255 The River Ponoj discharges into the Barents Sea just south of the easternmost point of the Kola Peninsula at N66°58'55" E41°16'58". (TS)

fanns ett större eller mindre antal Murmanski, som drefvo någon slags nålhandel med Lapparne; men vi hörde här åtminstone Lappska talas och dröjde äfven af denna anledning några dagar i byn.

Det vore sannolikt af ringa intresse att uppräknat en mängd Fennicism, dem jag antecknat i Maanselkä. I dess ställe vill jag skriva ett omdöme öfver den Ryska Lappska allmänna beskaffenhet, hvarunder dock den Terska dialekten, såsom alldeles okänd ej är inbegripen. Ryska Lappska erbjuder i grammatikaliskt hänseende icke så väsentliga olikheter från de öfriga Lappska dialekterna, som man vanligen antager. Den närmar sig till en del Fjäll-Lappska, till en del Enare-dialekten och ligger på många orter midt emellan dem båda. Dess egendomliga karakter består visserligen äfven i smärre form-skiljaktigheter, men förnämliga i ändelsernas förkortning. Slutvokalen har öfverallt gifvit vika för de Ryska halfjuden *ь* och *ъ*. Den i andra dialekter vanliga konsonantförstärkningen förekommer här mera sällan. Likaså finner man ej i denna munart den oändliga mängd vokal-modifikation som anträffas i Fjäll-Lappska samt i synnerhet uti Enare-dialekten. I formriktighet kan den ej mäta sig med Finnmarkska, än mindre med Svenskt-Lappska dialekten. De Ryska Lapparna indela sjelfva sitt språk i trenne hufvud-dialekter, bland hvilka en förekommer i Petsingi²⁵⁰, Muotka, Patsjoki, Synjel, Nuotosero, Ekostroff²⁵¹, Babia²⁵², en annan i Semiostroff, Lävoser²⁵³, Woronesk²⁵⁴, Kildin, Maanselkä, och den tredje på Terska halfön emellan Svjatoj Nos och Ponoj²⁵⁵. Då jag ej besökt alla dessa orter, kan jag ej heller borga för indelningens

❖ 357

rigtighet och måste, hvad särskildt Babinska Lappsken beträffar, yttra den mening, att denna dialekt måhända med större skäl kan föras till den sednare med Finskan mera uppblandade klassen. Det var egentligen den första af dessa hufvud-dialekter, som åtminstone på de orter vi undersökte densamma, låg midt emellan

- ☞ 358 Fjäll-Lappsken och Enare-språket. ☞ Den andra aflägsnar sig något från hvardera. Samtliga det Lappska språkets dialekter komma väl temligen nära öfverens, om man abstraherar från de främmande elementer, som de enhvar på sitt vis från skilda språk upptagit. Men Lapparne hafva haft den olyckan att komma i nära beröring med främmande folkslag, medan deras språk ännu var i sin späda ste barndom, och häraf har följden varit den, att språket ej blott upptagit en gränslös mängd fremmande ord, utan äfven i många grammatikaliska hänseenden gestaltat sig efter främmande mönster. Just denna inverkan från skilda håll begrundar olikheten emellan de Lappska dialekterna. Så röjer sig i den förstnämnda af Ryska Lappskans munarter ej blott Ryskt och Finskt inflytande utan äfven en inverkan af Norrskan. Den andra hufvud-dialekten har åter varit mera utsatt för Ryskt och Karelskt inflytande. På somliga orter är det Ryska elementet starkare, på andra, särdeles i Akkala-Lappmark, har Karelskan mäktigare inverkat. Vill man engång komma det Lappska språkets ☞ urtyp på spåren, så kan det endast ske derigenom, att man underkastar de enskilda dialekterna en noggrann jemförelse och vid alla sig företeende olikheter oväldigt pröfvar, om de kunna genom främmande inverkan förklaras – en skärseld, som sjelfva Finskan ännu kunde tåla vid.

- 256 *förgäfves* || Letter: förjäfves
- 257 The Russian writer and historian Nikolaj Mixajlovič Karamzin (1766–1826), was known as a representative of conservative Tsarist ideology, a dominant figure in Russian literature during the first decades of the 19th century. He was a widely travelled person with personal contacts with several West European writers and philosophers. Schönle 2004; Terras 1991: 155–159; (TS)
- 258 Letter: *Какая смѣсь одеждъ и лицъ / Племень, наречій, состояній!*
The quotation is not from Karamzin but instead from Aleksandr Sergeevič Puškin's (1799–1837) poet *Братья разбойники* (1825). Пушкин, А.С., *Собранные сочинения в 10 томах*, т. 3: <http://rvb.ru/pushkin/otext/02poems/01poems/0787.htm>. (TS)
- 259 *denna station* || Letter: Rasnov[olok] – Changed by the editor of Hf. Mbl.
- 260 Orpheus of Greek mythology was torn into pieces by a crowd of bacchantes after attempting to fetch his beloved Eurydice back from the Underworld. Harrauer – Hunger 2006: 381. (TS)
- 261 *och blifvit* || Letter: att blifva – Changed by the editor of Hf. Mbl.
- 262 See previous chapter.
- 263 In the article in Hf. Mbl. there is a footnote by the editor here: Suomi 1842, h. IV, s. 27 ff. referring to Castrén 1842a.
- 264 *afresan* || letter: vår afresa
- 265 In the letter also with the Russian name Voron'eozerskaja.

Af fruktan att blifva mera vidlyftig än tillbörligt, vill jag afbryta dessa anmärkningar och utan vidare uppehåll begifva mig till Rasnavolok (*Rasnjarg*) för att tillse om ej Lappska språkets studium på denna station må med någon större framgång kunna bedrifvas. Allt förgefves²⁵⁶! Här om någonstädes kunna vi med Karamsin²⁵⁷ utropa:

Hvad blandning utaf folk och dragter,
Af stammar, stånd och dialekter!²⁵⁸

Ty då alla Murmanski, som i det föregående nämndes, måste färdas genom Rasnavolok, då vidare skjuts-Lappar ligga de längre vesterut farande fiskare på denna station till möte, så kan man lätt föreställa sig, hvilken rörelse här eger rum under den Murmanska folkvandringen. Det skall för några år sedan hafva tilldragit sig, att 1200 personer på samma gång varit lägrade vid denna station²⁵⁹. Dermed likartadt var väl förhållandet ej mer, men ändock befanns antalet af menniskor vara mera än tillräckligt för att uppfylla ett par trånga stugor. I en af dem utrymde tvenne Kolska köpmän, som lågo på stationen och sålde bröd åt Murmanski, för vår räkning ett hörn, hvarest jag ihärdigt fasthöll mig närmare ett dygn, med papper och blyertspenna i handen. Det var i samma hörn jag så när hade delat Orphei²⁶⁰ öde och blifvit²⁶¹ söndersargad af en rasande qvinna.²⁶² Denna²⁶³ obehagliga omständighet, förmådde mig att påskynda afresan²⁶⁴ från Rasnavolok till Rikkataival (*Rik-suolo*)²⁶⁵.

Den lappska naturen, som under vår färd ända från Kola haft föga anmärkningsvärdt att erbjuda, började nu åter visa sig från sin

kolossala sida. Man har i Lappland hvarken sommar eller vinter att söka det natursköna i en rik omvexling af föremål och en sträng begränsning af den förhandenvarande taflan, såsom jag

☞ 361 skulle ☞ definiera det *täcka*, det *vackra*, det som vanligen kallas skönt. I Lappmarken anträffas det sköna, om det annars ej är förvißt från detta land, i det täckas raka motsatts, det *omätligt enahanda*. Vi befinner oss nu på *Imandra* sjö och skåda rakt framför oss fjärdar, åt hvilka ögat förgäfvets söker någon annan begränsning, än den dunkelblåa horisonten; åt venster resa sig de dunkla molnlika konturerna af jätte-fjället *Umptek*.²⁶⁶ Så enformig och chaotisk denna anblick äfven må vara, så verkar den dock med en underbar makt på det menliga sinnet. Trotts allt sitt filosoferande är och förblir människan sådan, att hon igenkänner Skaparens hand tydligare i det stora och kolossala, äfven om formen der ej blifvit så tydligt utritad, än i det lilla och dvergartade, vore det än aldrig så form-fulländadt. Men skulle det tyckas någon, att en natur, sådan som den närvarande, måste förefalla död och verka tryckande på sinnet, så må man blott föreställa sig, att luftens vindar spela på de vidsträckta fjärdarna, eller att åskan dånar på de

☞ 362 skyhöga fjälltopparna och man skall ☞ ej sakna lif. Men den som ej finner behag i et sådant lefverne må färdas här om vacker vinternatt, då himlen lågar af stjernor och norrsken. Så långt man förmår skåda framför sig ser man på hvarje punkt af det omätliga snöhafvet en viss obetydlig rörlighet, en fin dallring, så förtjusande, att hela ens väsende hotar bortsmälta vid dess åskådning. Vill man åter rigta blicken på fjälltopparna, så ser man dem omhöljda af ett fladdrande sken, som synes flyga upp ur sjelfva

266 Umptek (Kildin Sa.)/Xibiny (Ru.) at N67°44'15" E33°34'39". Its highest point is ca. 940 m above sea level. (TS)

- 267 Castrén never travelled in Italy or any other foreign country except brief visits to Swedish Lapland in 1838 and Finnmark in Norway in 1842. (TS)
- 268 *stationerna härstammade* || Letter: stationer: *Ekostroff* och *Sasheika* härstammade
- 269 *36 verst* || Letter: tre mils
- 270 *ZašEEK at N67°24'31" E32°33'0"*. (TS)

fjället, likt lågan ur kratern på ett eldsprutande berg. Skenet sprider sig öfver hela himlen, fladdrar någon tid och försvinner, för att efter en stund på samma sätt åter uppstå och försvinna. Med ett ord, nog finner man det natursköna så i Lappland som Italien²⁶⁷, blott man helt anspråkslöst upplåter sitt sinne för dess intryck och ej mästrar det efter förut af reflexionen uppgjorda teorin.

På *Rikkataival* blefvo vi ändtligen befriade från den Murmanska svärmen. Så angenämt det var att efter 10 dagars oupphörligt hvimmel

❖ 363 omsider komma i ro, likaså ❖ förargligt var det derjemte att genom detta tillfälliga hinder hafva till större delen förfelat resans ändamål. Saken kunde ej mera upphjelpas, ty på *Rikkataival* och de tvenne andra ännu återstående stationerna²⁶⁸ härstammade de flesta innevånare från Finnar och språket var följaktligen förderfvadt. Också tvang oss det infallande menföret att påskynda färden. Lapparne yttrade redan betänkligheter vid att skjutsa oss på dagen, befarande att deras renar skulle tröttna på hållen, hvilket och någongång inträffade. Af sådan anledning nödgades vi efter ankomsten till *Ekostroff* (*Tshuk-Suolo*) ännu sent på aftonen begifva oss på det 36 verst²⁶⁹ långa hållet till *Sasheika* (*Nieshke*)²⁷⁰. Kort efter afresan från nämnda station mötte mig ett litet äfventyr. Man hade spännt för min keris en ung, oinkörd, usel ren. Medan jag satt obekymrad och betraktade norrskenet, började renen flyga åt höger och venster om vägen. Naturligtvis lemnade jag ingen möda ospard att tukta honom för slika extravaganser, men härvid fogade sig ej bättre, än att tömmen fastnade vid en långt framstickande hornspets.

❖ 364 Häraf råkade ❖ renen i yttersta förtviflan,

hoppade och svängde sig af alla krafter, hvarvid tömmen allt mera trasslades. Jag reste mig upp för att klarera den, men renen begrep ej min välmening, utan fortfor med sitt ofog så att tömmen helt och hållet invecklades. Stumpen var ännu lindad kring min arm, men jag stod nu så nära renen, att dess rörelser började kännas mig odrägliga. Jag blef derföre nödsakad att lemna tömmen och det så mycket mera, som renen nu började gå offensivt tillväga. Fästade sina skarpa hornspetsar vid min mage, hade den kunnat göra ett nesligt slut på min timliga varelse, om jag ej hunnit gripa i hornen och vrida rensens hufvud ner till marken. Naturligtvis var renen dermed föga belåten, och nu börjades en strid som sannolikt hade lyktats på ett för mig bedröfligt vis, derest jag ej fått tillfälle att hoppa tillbaka i kerissen. Äfven detta var vådligt; ty på det vidsträckta Imandra, som hvimlade af bivägar och dessutom för tillfället var betäckt med en hård skara, hade renen lätt kunnat bringa mig på villostråt, då jag ej ägde något

365 medel att styra den. Men nöden tvang mig att tillgripa denna utväg och lyckan gynnade mig så, att jag inom kort upphann kamraterna. Sedan vi med förenade krafter bragt tömmen till rätta, tillryggalades färden, några små äfventyr oberäknade, ganska lyckligt till Sasheika, hvar-est vi hamnade tidigt på morgonen. – Samma dag fortsattes resan till *Kandalaks*, en medelmåttig Rysk by vid Kandalakska viken af Hvita Hafvet. Hit hade ryktet om våra egenskaper hunnit förr än våra personer. Jag var renommérad såsom en ovanlig siare och L[önnrot] såsom en undergörande läkare. Käringarna öfverhopade mig med böner, att jag måtte utreda deras temligen lätt utredda framtids-härfva; men i

- 271 Становой пристав, local police commander of a стан formed from a few municipalities. Большая советская энциклопедия 24:1: 1247–1248.)
- 272 Рахков.
- 273 See *Anmärkingar om Savolotscheskaja Tschud*, Castrén 2017a: 48–88.

stället för att aflägga några specimina i Augurernas vetenskap, begåfvo vi oss å färde, efter att först hafva gästtat Stanovoj Pristaff²⁷¹ och föryttrat våra numera onödiga kerisser, muddar och andra lappska persedlar åt borgaren Pahkoff²⁷².

Vägen från Kandalaks till Kem, som var vårt närma ste mål, utgör 262 verst och löper till
 ☞ 366 en del efter kusten, till en del genom det inre af landet. Kusten är befolkad med Ryssar, men de byar som ligga några mil åt sidan bebos af Karelare. Många Karelare anträffas äfven i de Ryska byarna, men de äro alla i en sednare tid inflyttade. Dock bevisa så väl de många i nejden förekommande Finska ortsnamn, som bland inneväranne allmänt gängse traditioner, att äfven de Ryska byarne, åtminstone många bland dem, tidigare varit bebodda af Karelare. Traditionen skiljer emellan Finnar, hvilka af Ryssarna vanligtvis kallas Svenskar (Шведы) Karelare (Кориляки[,], Корели) och Tschuder (Чухны). På sydvestra sidan om Hvita hafvet förekomma blott traditioner om Karelare, på den södra och östra sägas landets äldre inneväanare varit Tschuder, hvilka traditionen förknippar med Ingrer och Ester.²⁷³ Utan att här inlåta mig i några vidlyftigare argumentationer öfver den med tillräckliga skäl bestyrkta hypotesen, att den Finska stammen fordom sträckt sig ända till Hvita Hafvets kuster, vill jag allena st upptaga den svårlösta frågan: Hvert hafva dessa kustlandets äldre inneväanare tagit vägen? Att de af Ryssarna blifvit undanträngda inåt Lappland och derifrån tillbaka till Finland, synes vara en otillfredsställande förklaring. För att sluta af sannolikheter, här och der befintliga traditioner, samt den ännu svaga Ryska befolkningen i de

nordliga delarna af Archangelska Guvernementet, hafva Ryssarna ej intågat till dessa öde och ofruktbara nejder med härsmakt eller i större massor; utan vanligtvis har nöden, hoppet om en bättre lifsbergning, äfventyrare-andan eller tillfälliga yttre orsaker förmått enskilda familjer att här söka sig en bostad. Styrkans rätt torde således mera sällan kommit i fråga, åtminstone på de tider, då samma religion och en gemensam styrelse tjenade till ett föreningsband emellan landets äldre innevånare och de nya kolonisterna. Emellertid uppstod en nödvändig konflikt emellan de genom språk, seder och föreställningssätt åtskilda folkens nationalitet. Denna konflikt måste vid Hvita Hafvets kuster lyktas med den Finska nationalitetens undergång, så vida denna trakt, hvilket jag straxt i det följande skall ådagalägga, erbjuder

❖ 368 sådana näringsgrenar, som väl ❖ kunde locka Ryssarna, men ej Finnarne, att här talrikt kolonisera sig. Att den Ryska befolkningen fredligen hitträngt och i stället för att fördrifva, assimilerat den Finska folkstammen, bestyrkes ytterligare af det orena med fennicism uppfyllda Ryska språket i Archangelska Guvernementet samt af de omisskänneliga Finska anletsdrag, man här oupphörligt anträffar under den Ryska hatten.²⁷⁴

Antingen man antager denna eller Sjögréns mening om Finnarnes försvinnande från Hvita Hafvets kuster, så kommer man i hvardera fallet till det resultat, att den äldre befolkningen måste hafva varit ringa och svag, då den kunnat antingen fördrivas af, eller sammansmälta med Ryssarne, hvilka ännu i dag utgöra ett ganska ringa antal i det nordliga kustlandet. Detta finner jag äfven af andra skäl antagligt.

274 The Slavic settlement of Russia has been dated at its earliest to the 8th and 9th centuries. According to toponymic evidence, it spread further to the north approximately in the 13th century. Bjørnflaten 2006: 69–71; Saarikivi 2006: 296. (TS)

- 275 The idea of Finns as representatives of the first agricultural civilization in the north and especially in Finland survived in Finnish archaeology practically until the 1970s and even longer in the general image of prehistory. As long as the settlement of Finland was explained by assuming a gap in settlement in the Pre-Roman period followed by the immigration of a new agricultural population, the ancestors of the present-day Finns, this basic idea was not questioned. See, e. g., Kivikoski 1961: 118–119, 124. (TS)
- 276 Similarly also in *Anmärkningar om Savolotscheskaja Tschud*, Castrén 2017a: 48–88.
- 277 *då [...] här* || Letter: deremot Finnen här vanligtvis – Changed by the editor of Hf. Mbl.

Om jag icke helt och hållet misstagit mig om det Finska folkets lynne och fallenheter, så utgöra icke Hvita Hafvets kuster fältet för dess naturliga verksamhet. Åkerbruket och boskapsskötseln äro de näringar, som företrädesvis egna sig

☞ 369 för Finnarnes lynne, ☞ och Försynen tyckes hafva sändt dem upp till norden, för att de med sin outröttliga kraft, sin tålmodighet, sitt lugna, alldrig misströstande mod måtte bringa odling öfver Finlands, det nordliga Rysslands och Skandinaviens vildmarker.²⁷⁵ Finnen älskar dessa yrken, emedan det för hans trefnad är ett oundvikligt vilkor, att han har en liten verld omkring sig, der han ensam och oberoende kan råda och herrska. Derföre utbyter han ofta ett bekymmerfritt lif under annan mans herravälde mot ett torftigt hem i öknen, menande det vara bättre att i sitt eget hem ”dricka vatten ur en rifva”, än uti en annans boning ”tömma öl ur silfverstopet.”²⁷⁶ I följd af detta anlag för en stilla, fredlig oberoende verkningskrets kunde ej en större Finsk kolonisation nedsätta sig vid Hvita Hafvet. Dess ofruktbara, för odling otillgängliga stränder och de ständigt kulna vindarna göra åkerbruket snart sagdt omöjligt. Här måste menniskan lifnära sig af hafvet, hvartill fordras ett rörligt, irrande, oroligt lif, ett oupphörligt äflande med planer och spekulationer, korteligen: ett lefnadssätt öfverensstämmande

☞ 370 med det Ryska lynnet. ☞ I Kolska kretsen finnas 26 Ryska byar, och i dem sysselsätta sig blott fem innevånare med åkerbruk. Äfven boskapsskötseln är ytterst klen. Dock herrskar bland Ryssarna mycken välmåga, då²⁷⁷ vanligtvis Finnen här framträder under den ömkliga skepnaden af tiggare eller träl. Samma näringskällor stå väl öppna för hvardera; men de äro

begåfvade med olikartade krafter, och Ryssens hela styrka består i hans på planer, beräkningar och alla slags företag outtömliga snille. Ryssen hatar denna enformiga ro, som utgör Finnens högsta sällhet. Att dväljas under hemmets tak och räkna omfånget af några tegar för sin verld, vore för Ryssen olidligt. Hans lust är att irra vidt omkring och från fjerran trakter draga skatter till hemmet. Så finna vi honom under sommaren än liggande med sin lodja i Archangels hamn, än kryssande vid Norriges kuster; men om vintern träffas han åter på Moskvas gator och N[ižnij] Novgorods²⁷⁸ torg. Den som saknar medel till så stora företag, blir ej derföre hemma; med sin lilla julle plöjer han Hvita Hafvets tegar, fångar somga²⁷⁹ och sill²⁸⁰, skälar och bäluger²⁸¹. Ty det är ett axiom, att den som vill äta bröd om vintern, får ej ligga hemma under sommaren. Han måste ut på förtjenst, och om det härunder lyckas honom att förtjena några kopek utöfver hvad han behöfver för sig och sin familj, företager han sig under vintern mer och mindre vidsträckta handelsresor. Sådant är i korthet lefnadssättet vid Hvita Hafvets kuster, och onekligt egnar sig detta lefnadssätt bäst, om ej uteslutande, för landets natur. Således synes Ryssen med sitt oroliga lynne, sin rörlighet och framför allt: sitt kloka, beräknande förstånd vara enkom danad till att bebo denna nejd. Måhända har sjelfva naturen – den stora uppfostrarinnan – tjenat till att bilda människorna till det de äro; hon har då funnit ett ämne, som varit lätt att bearbeta. För att dömma af det Archangelska Guvernementets Ryska bebyggare, finnes ingen annan nation i verlden, som ägde den klokhet att begagna sig af alla konjunkturer, den presence d'esprit att fatta i hvarje tillfälle

 371

- 278 A city in central Russia at the junction of the Volga and the Oka, N56°17'48" E43°56'9". (TS)
- 279 Mscr: songa; letter: somga. *Cëmga*, salmon (*Salmo salar*). (TS)
- 280 Herring (*Clupea harengus*). (TS)
- 281 Beluga whale (*Delphinapterus leucas*). (TS)

- 282 *Подорожная*, a document, with which a traveller could attest his right to obtain state-owned horses for transport Энциклопедический словарь... XXIV: 801. (TS)
- 283 *tvinga* [...] *skjutslega* || Letter: preja oss på högre skjutslega, hvilken man dock var rädd att uttryckligen begära, emedan L. egde ett papper från Finland, som i nödfall kunde passera för *подорожная*. – Changed by the editor of Hf. Mbl.
- 284 [...] *kampar*. || Letter: ~ Komna till Kem måste vi med afseende å det fullkomliga menföret och andra bevekande omständigheter besluta att nedsätta oss här på några veckor, för att sedan med första öppet vatten begifva oss sjöledes till Archangelsk.
- 285 The town of Kem' emerged in the 15th century. From the next century it belonged to the Soloveck monastery and became a district town in 1785. In 1894 it had 2,150 inhabitants. Книповичъ 1895: 928. (TS)
- 286 The visit to Kem' was somewhat unpleasant for Castrén because of the street urchins and their disrespectful comments. See Castrén's letter to F.J. Rabbe, 14 May 1842 in the volume of letters in this series.
- 287 The *Raskolniks* or *Starovery* (Old Believers) are a group of Russian Orthodox Christians that did not accept the reforms of the Orthodox Church of Russia in the 1650s and 1660s, preserving instead the old confession and forms of Orthodox Christianity. Зеньковский 1995: esp. 258–322. See also Castrén's descriptions on p. 260–261, 399–401, 489–490, 572–573 as well as his letter to F.J. Rabbe from Turuxansk, 28 June/10 July 1846. (TS)

☞ 372 och sig till fromma ☞ använda alla, äfven de obetydligaste omständigheter, som just det Ryska folket.

På detta det Ryska folkets praktiska snillekraft fingo äfven vi erfara några obetydliga prof på stationerna emellan Kem och Kandalaks. Vid afresan från Kola hade vi försummat att lösa den så kallade *podoroshna*²⁸², hvarförutan den resande ej är berättigad att färdas med post-hästar. Han måste i slikt fall hjälpa sig fram medelst ackord. Men vid den ringaste misstanke, att vi ej voro behörigen dokumenterade, samman-gaddade sig bönderna att ej föra oss ur fläcken. Man uppgaf såsom förevändning att alla hästar voro i skogen, att de nyss hemkommit och voro uttröttade, med mera dylikt, som endast gick ut på att tvinga²⁸³ oss att betala högre skjutslega. I närmaste by till Kem gjorde man ett så hårdnackadt motstånd, att jag nödgades till fots begifva mig till staden, för att derifrån förskaffa oss hästar. Frukta för en möjlig efterräkning hade dock bevekt bönderna, att kort efter min bortgång förespänna ett par usla kampar.²⁸⁴

☞ 373 ☞ Såsom bekant är, är Kem en obetydlig stad vid utloppet af Kemi elf.²⁸⁵ Här finnes hvarken Biskop, Guvernör, eller andra höga Herrar; således inga stora hus eller kolossala minnesvårdar samt öfverhufvud inga stora anstalter.²⁸⁶ Staden äger måhända sin största märkvärdighet genom en här talrikt utbredd religionssekt, hvars anhängare kalla sig *Starovärtser*, men af andra benämnas *Raskolniker*.²⁸⁷ Desse Raskolniker äro på visst sätt Rysslands pietister. Äfven de ifra för den *gamla*, ursprungliga, om icke just apostoliska läran (*старая вѣра*), tillbringa sin mesta tid i bön och andakt, samt anse det gudomliga vara lika vidt skildt

från allt, hvad verlden tillhör, som afståndet är emellan jordytan och himlahvalfvat. För att således vara Gudi behaglig, måste menniskan helt och hållet vända ryggen åt verlden, trotsa dess hat, ovilja och förföljelser samt derigenom förvärfva sig en martyrkrona i himmelen. Samma förakt för det verldsliga predikas äfven af pietisterna, men under en vida mera kolossal²⁸⁸ och omfattande form, sträckande sig under stundom till sjelfva 374 det herrligaste, konsten danat och vetandet frambragt. Den gamla lärans anhängare i Ryssland utgöras af personer, som ej förstå sig på slika ting. Från sin inskränkta synkrets kriga de blott emot vissa små menliga bestyr, som hvarken lända till själens uppbyggelse, ej heller äro oundgängligen nödvändiga för kroppens nödtorft. I synnerhet hyser man ett gränslöst hat till alla slags nöjen och förlustelser. – Men oakadt några yttre likheter finnas dock vida större olikheter emellan Rysslands och Finlands pietister. De våra predika väsendtligen en lefvande Christendom, då deremot religionen hos Starovärtserna hårdnat till vissa yttre ceremonier, hvilka de med judisk envishet²⁸⁹ vidhänga. Så hafva och pietisterna hos oss ej i ringaste mon skilt sig från kyrkan och dess antagna lärosatser, då deremot Starovärtserna bilda en egen religions-sekt, hvadan äfven benämningen *Raskolniker* d. ä. Heterodoxi (af *расколъ*, åtskillnad.) Det är en bland härvarande Starovärtser gängse berättelse att Nikon²⁹⁰ – den ryktbare religionsreformatorn i 375 Ryssland, – logerat trenne år med djefvulen i en grotta samt der enligt den senares diktamen förändrat alla renläriga religionsböcker. ”Då arbetet var färdigt begaf sig Patriarken att omvända den regerande Tsaren

- 288 *kolossal* [...] *form* || Letter: colossal ~ karakter – Changed by the editor of Hf. Mbl.
- 289 “With Jewish stubbornness”. Cf. the German 19th-century view of Jews as tough-hearted people. Forsgård 1998: 184. (TS)
- 290 Nikon (b. Nikita Minin, 1605–1681), seventh Patriarch of Moscow. The reforms of the Orthodox church were decided in his time, in 1654 and 1656. Зеньковский 1995: 185–258; Pentikäinen 1999. (TS)

- 291 Aleksej Mixajlovič (1629–1676) was Tsar of Russia from 1645 to 1676. Nenonen – Teerijoki 1998: 628. (TS)
- 292 *icke [...] sjelfva* || Letter: mindre sjelfva – Changed by the editor of Hf. Mbl.

Alexei Michailovitsch²⁹¹. Denne hade förut genom en dröm blifvit varnad för en orm, som skulle komma att fresta honom, och för säkerhets skull ställt en sträng vakt för sitt palats; men vakten kunde under Patriarkens mantel ej ana ormen, utan lemnade honom tillträde till Tsaren. Denne blef omvänd och de nya böckerna införda.” Om dem vilja Starovärtserna ej höra talas. De läsa med förkärlek gamla legender och andra utnötta kloster-böcker, som äro tryckta med slavonska stilar. Men likasom läsningen af böcker ej utgör någon hufvudsak hos Starovärtserna, så vida få af dem kunna läsa i bok, så gäller äfven striden *icke*²⁹² så mycket sjelfva läran, som ej mera hvarjehanda yttre bruk och ceremonier. Bland annat älska Starovärtserna en lång process vid sin an³⁷⁶daktsöfning. Äldre personer stå och korsa sig stundom i timtal framför helgonbilderna. För att ceremonin ej måtte slutas i förtid, gör man esomoftast ett uppehåll midt under den gudeliga förrättningen, blir dervid stående framför helgonbilden och samtalar under tiden med sin omgifning öfver förefallande ämnen. Sättet att korsa sig är en af de förnämsta stridspunkterna emellan den gamla och nya lärans anhängare. De sistnämnda korsa sig med de tre första fingrarna, Starovärtserna deremot med tummen och de tvenne sista. En Starovärts utlade för mig det irrlärliga i de Orthodoxas korsnings-sätt på följande vis: Tummen betecknar Gud Fader, ringfingret Guds Son, lillfingret den Heliga Anda. Derföre skall en rätt Christen korsa sig med dessa tre fingrar, hvilka tillsammans beteckna den heliga Treenigheten. Så lära de gamla böckerna, men huru säger Nikon? Korsa dig med tummen, pekfingret och långfingret.

377 Här ser du huru djefvulen åter haft sin hand med i spelet; ty det vet du väl, att pekfingret betecknar *jorden* och långfingret *himmelen*. Hvilken djefvulsk uppfinning att göra en treenighet af Gud, himmel och jord! Men icke nog härmed. Då de tre personerna i Gudomen äro lika höga, så måste äfven fingerspetsarna vid korsningen vara jemnhöga. Nu är långfingret högre än pekfingret, liksom himmelen är upphöjd öfver jorden, och när dessa fingrar ställas jemnhögt, så har Guds boning blifvit förnedrad ända till den syndiga jorden.” Af samma beskaffenhet äro äfven de öfriga tviestefrågorna. Att man reducerat de sju bröden vid nattvarden till fem, och annat dylikt, anses af Starovärtserna för oerhörda afvikelser från den rena läran, samt en öfverstiglig skiljemur emellan dem och den orthodoxa kyrkans anhängare. Starovärtserna besöka aldrig Herrans hus, och då jag sporde vår värdinna i Kem, som bekände sig till den heterodoxa läran, hvarföre de undandrog sig den offentliga Gudstjensten, svarade hon helt kort: ”För att ej begå synd,” pekade dervid helgonbilderna²⁹³ sägande: *вотъ наше церковь!* (se der vår kyrka!). De hafva sina egna

378 präster, som döpa deras barn, begrafva deras döda, viga, bigta, med ett ord: anställa alla prästerliga förrättningar. Starovärtserna äro så vida toleranta, att de hvarken visa någon fördömmelse-anda eller omvändelse-ifver; men med yttersta aktsamhet afhålla de sig från all gemenskap med olika troende. Äro föräldrar och barn af skilda läror, så spisa de ej vid samma bord och ur samma kärl; icke heller gå de på samma gång i badstugan. Kommer man sommartiden till en källa i nejden, som bebos af Starovärtser så äro alla björkar i närheten

293 *helgonbilderna sägande* || Letter: Helgonbilderna, yttrande – Changed by the editor of Hf. Mbl.

- 294 Vaarakylä was situated at ca. N65°34' E31°37'. In his description of the 1839 journey, Castrén places this encounter in Miinoa. See p. 260–261. EKI Place Names Database, <http://www.eki.ee/knab/knab.htm>. Itä-Karjala 1934. (TS)

afskalade och marken vidt och bredt betäckt med näfverbitar, ty alla Starovärtser, som dricka ur källan, måste för hvarje gång förse sig med ett nytt näfverstycke, emedan det är osäkert om ej någon af olika lära begagnat sig af de förhandenvarande. Då jag år 1839 färdades i Ryska Karelén, kom jag en gång till en liten by (*Waarakylä*)²⁹⁴ som beboddes af idel Starovärtser. Uttröttad efter en lång vandring begärde jag kallt vatten och litet mat till förfriskning. Man visade mycken beredvillighet att tillfredsställa

☞ 379 mina ringa an☞språk, men i gården funnos inga kärl för främmande trosförvandter. Ett bud utskickades till andra gårdar men budet återvände med den underrättelse att i hela byn ej funnos slika ting. Emellertid hade bya-folket församlat sig att betrakta en så sällsynt företeelse, som en Svensk hedning. Bland åskådarnes antal befunno sig äfven några åldriga gubbar. Jag framställde till deras bepröfvande, om det ej vore större synd att tvinga en medmänniska till att hungra och törsta, än att orena en träkopp. Då framträdde ur hopen en gråhårsman, och lutande sig mot sin staf höll han en så lydande oration: ”Gifven honom i Guds namn mat och dricka så att han varder mättad; ty det är människans pligt emot sin nästa. Men J skolen ej sätta för honom ett trädkärl, ty den hedniska besmittelsen tränger sig så djupt i trädet, att du i all evighet ej rentvår det. Nej låten honom äta ur ett stenkärl, ty se! detta förmår han ej orena, så att du icke får det rent igen, när du tvättar det väl med sand och vatten.” Talet hade sin åsyftade verkan, men jag märkte likväl, att värdinnans hand darrade, då hon

☞ 380 fram☞bar det heliga fatet. Otaliga uppträden af lika komisk beskaffenhet kunde jag anföra om

dessa Starovärtser, men saken är i hvarje fall alltför allvarsam, för att göras till föremål för skämtet, ty det står ju skrifvet, att ”hvar och en skall varda salig af sin tro.”²⁹⁵

I den nyssnämnda Raskolnik-staden blef-
 vo vi emot vår villja tvungna att för menförets
 skull uppehålla oss en rund månads tid, tills
 det ändteligen d. 19 Maj²⁹⁶ blef oss möjligt att
 fortsätta vår resa. I anseende dertill att det ej
 ges någon sommar-landsväg ifrån Kem till
 Onega, måste vi nu gifva oss ut på Hvita Haf-
 vets stormiga böljor. Målet för vår resa var Ar-
 changelsk, och det hade varit vår önskan att
 utan något uppehåll på vägen kunna i en köp-
 mans-lodja omedelbart förflytta oss dit, men
 härtill fanns för det närvarande ingen utsigt,
 emedan vatten-kommunikationen emellan
 Kem och Archangelsk ännu icke hunnit taga
 sin början. Vi beslöto derföre på inrådan af sta-
 dens innevånare att begifva oss till klostret So-
 381 *lovetskoj*, som ligger på en ö i Hvita Hafvet, 60
 verst ifrån Kem²⁹⁷, och hoppades sedermera
 här finna någon lägenhet att komma öfver till
 Archangelsk.²⁹⁸

I en liten båt, som färde några pilgrimer
 till klostret fingo äfven vi plats som passagera-
 re. Färden skedde nattetid, hvarunder den på-
 hängsna sömnen ej tillät oss att gifva akt på de
 talrika holmar och skär, som sades hafva legat
 i vår väg. Efter att hafva tillryggalaggt 30 verst
 ifrån Kem, befunno vi oss på det vida, öppna
 hafvet, men här stötte vi snart på isbelagga
 fjärdar och nödgades derföre låta sätta oss i
 land 15 verst ifrån klostret. Återstoden af vägen
 tillryggalades på en ytterst svag is med hästar
 och kärrar som blefvo efterskickade ifrån sjelfva
 klostret.

295 [...] *tro*. || Letter & 1842c continue:
 ~ Amen! P. S. Detta amen kommer
 väl nästan för tidigt, men jag
 hinner omöjligen bringa min epistel
 denna gång till ända, emedan
 jag hvarje dag är sysselsatt 12 à
 14 timmar dels med Archimandri-
 ten Vinjamin, dels med min Samo-
 jediska läromästare. Dessutom är
 jag förargad öfver hela detta scrip-
 tum, emedan det hvarken duger
 till ett bref eller en Tidnings-arti-
 kel. Gör dermed, hvad dig för godt
 synes. – – –

Castrén's letter to Fabian Collan
 4 Oct. 1842, continues further, but
 the text quoted from it ends here.

On the Old Believers in Kare-
 lia, see Pentikäinen – Raudalainen
 1999: 51; on their rituals, Pentikäi-
 nen 1999: 15–16; Vlasov 1999: 67.
 (TS)

296 Probably Old Style.

297 Solovek is situated in the White
 Sea, the monastery main building
 at N65°1'29" E35°42'35". See com-
 mentary to *Utdrag ur Solovetska*
kloster-krönikan, Castrén 2017a: 20.
 (TS)

298 Arxangel'sk was founded at
 the mouth of the River Dvina
 (N64°32'3" E40°31'4") in 1584. It was
 originally called Novaja Xolmogory.
 It became the administrative centre
 of a governorate in 1708 and in
 Castrén's time it had ca. 10,000 in-
 habitants. The town of Xolmogory
 was inhabited by ca. 1,300 people
 at the same time. Губернии Рос-
 сийской империи: 35; Статисти-
 ческія таблицы [...] 1840: 2 (<http://dlib.rsl.ru/viewer/01003542943#page2?page=9>). Белов & al. 2005. (TS)

- 299 Castrén 1843d; 2017: 20–47.
 300 *gifwa [...] isbeströdda* || trotsa på – Correction in Castrén’s own hand.
 301 *liten båt* || In the clean copy in Natalia Castrén’s hand: liten, lejd båt
 302 *huru [...] medfärde* || med huru stora besvärligheter den äfven var förknippad – Correction by Castrén’s hand.
 303 See also Castrén’s letter to Sjögren, 4 Apr. 1842, in the volume of letters in this series.

Framkomna till det ryktbara klostret erfor vi till vår ledsnad att segelfarten till och ifrån Archangelsk ej kunnat taga sin början, emedan stora ismassor ännu drefvo omkring på hafvet. Under sådana omständigheter kunde vi naturligtvis icke annat än med tacksamhet emottaga Archimandritens anbud att bosätta

☞ 382 oss i klostret, intill ☞ dess det kunde blifva oss möjligt att fortsätta resan till Archangelsk. Medan vi nu lågo stilla och väntade på vår befrielse, inbjödo oss de heliga fäderne alldagligen att åhöra Gudstjensten, bese klostrets talrika prydnader, göra excursioner till tvenne andra närbelägna filial-kloster o. s. v. Mera än dessa nöjen intresserade det oss likväl att taga kännedom om de skiftande öden, som det solovetska klostret undergått sedan sin stiftelse 1429.ⁱ 299 Snart blef äfven detta intresse tillfredsstäldt, och vår otålighet att ändtligen hinna fram till Archangelsk stegrades nu till den grad, att vi beslöto gifwa³⁰⁰ oss ut på det isbeströdda hafvet och i en liten³⁰¹ båt söka bana oss fram till det Archangelska kustlandet. Den 26 anträdde vi vår resa och huru³⁰² stora besvärligheter den äfven medförde, så anlände vi dock efter fyra dygns resa till Archangelsk.

Dagen efter vår ankomst till nyssnämnda stad besökte vi Archimandriten Vinjamin – en

☞ 383 Samojedisk missionär, som var vida ☞ frejdad för sina djupa insigter i Samojed-språket. Redan före vår resa hade vin genom Hr Sjögren fått anvisning på denne man, som vi trodde blifva oss utomordentligt nyttig vid studium af ifrågasvarande språk.³⁰³ Hvad mig beträffar, så hade

i. Jfr. Suomi, Tidskrift i fosterländska ämnen för år 1843; 4de häftet.

jag föresatt mig att under loppet af hela sommar-
 ren begagna mig af hans undervisning, och sedan
 med vinterföret begifva mig till Samojedernas
 eget land. Olyckan fogade emellertid att Archi-
 mandriten af litterär jalousie ej lät förmå
 sig att lemna oss den äskade undervisningen.³⁰⁴
 Kanske var härpå i det hela taget icke mycket
 förloradt, emedan Archimandritens Samojediska
 kunskaper i sjelfva verket befunnos vara
 ganska³⁰⁵ ytliga, men visst är att vår resa här-
 genom fick en helt annan riktning. Lönnrot fat-
 tade beslutet att slå alla Samojediska studier ur
 hågen och begifva sig till Olonetska Guverne-
 mentet, för att taga kännedom af det här boen-
 de Tschud-folket.³⁰⁶ Hvad åter mig beträffar, så
 vidhöll jag allt fortfarande min plan att med
 första vinterföret begifva mig till Samojed-tund-
 rorna, men sommarmånaderna ville jag an-
 vända för en resa till de Terska Lapparne, dem
 vi under den förflutna vintern ej hunnit
 besöka.

 384

- 304 For more details, see Castrén's letters to Sjögren 26 June, 22 July/4 Aug., 1 Oct. and <13> Nov. 1842, and to Rabbe 25 June and 1 Oct. 1842, in the volume of letters in this series.
- 305 *ganska ytliga* || *bristfälliga* – Correction by Castrén.
- 306 It was mentioned in the annual report of the Finnish Literature Society for 1841 that Lönnrot and Castrén had travelled to Russian Lapland to study the Saami language and especially its relationship to Finnish. Lönnrot wrote to the society on May 14, 1842, that he is going to turn to Karelia instead. SKSA B1612 minutes 16 March (annual meeting), June 8, 1842. (TS)

- 307 This chapter is deals with the same sequence in Castrén's journey as the travel diary in SLSA 1185.1.3. The description in the diary differs partly from the published account, and it can be found below in this volume. The clean copies of this chapter and the next one in KK Coll. 539.27.3 are in Castrén's hand and they are used here instead of the NRF version (Castrén 1852b). Cf. also Castrén's letter to Rabbe, 21 July 1842, in the volume of letters in this series.
- 308 It is uncertain whether Castrén uses dates of Old or New Style here, but Old Style was most likely used.
- 309 Tri Ostrova at N67°6'30" E41°24'12". (TS)
- 310 *woro [...] medtagna* || 1. war jag så utt[röttad] || 2. woro mina krafter så utmattade
- 311 In his letter to Sjögren, 4 Aug. 1842, Castrén wrote that he left Arxangel'sk against Lönnrot's advice. See the volume of letters in this series.
- 312 *Detta [...] följa* || 1. Detta råd skulle jag || 2. Detta råd hade jag äfven haft fullt skäl att följa, så snart || 3. Detta råd hade jag äfven haft fullt skäl att följa, derest icke luftens windar styrt mina || 4. Detta råd hade jag wisslerligen haft skäl att följa

❖ 385 ❖

IV.³⁰⁷

Den 27 Juni³⁰⁸ steg jag ombord på en större lodja, som låg segelfärdig, för att ifrån Archangelsk med en mjölladdning afgå till den Murmanska stranden. Fartyget skulle under färden anlöpa Hvita hafvets västra kust wid *Tri Ostroff*³⁰⁹, hvarest jag ärnade låta landsätta mig, för att sedermera fortsätta min resa till de i nejden boende Terska Lapparne. En fortfarande sjuklighet, ådragen under föregående winter genom färderna i Lappland, väckte hos mig många farhågor öfver utgången af denna vidsträckta resa, hvars mål war ett wildt och öde land. Just i det ögonblick, då afresan skulle ske, woro³¹⁰ mina krafter så medtagna af sjukdom, att jag blott med möda förmådde bana mig fram till sjelfwa fartyget. Lönnrot ansåg wäl min

❖ 386

sjukdom icke ❖ wara af en alltför farlig beskaftenhet, men han rådde mig dock att ej fortsätta resan, utan låta landsätta mig wid Dwina, så framt mitt hellso-tillstånd intill påföljande dag ej skulle förbättras.³¹¹ Detta³¹² råd kom jag dock ej i frestelse att följa, fastän jag dertill hade haft fullt skäl; ty då jag följande morgon uppvaknade, befunno wi oss redan på Hvita hafvets böljor. Naturligtvis war ingen återresa numera möjlig, och huru eländigt mitt tillstånd äfven war så måste jag finna mig uti mitt öde att såsom invalid kvarstadna på fartyget.

Ifrån Dwinas mynning skall resan till Tri Ostroff kunna med god vind tillryggaläggas på ett dygn; men en sådan wind blåste dock ej i våra segel. När wi hade kommit ett stycke ut i hafwet, uppstod ett ❖ fullkomligt stiltje, som twang oss att kasta ankar under en holme. Här nödgades wi nu ligga stilla den ena dagen efter

❖ 387

den andra och låta steka oss af solens brännande strålar. Härunder blef min hellsa allt sämre och mina krafter utmattades till den grad, att jag knappt förmådde lemna min sjukbädd och släpa mig fram på däckets ifrån min tränga och qualmiga kajuta. I det hela taget hade icke heller däckets något för mig särdeles inbjudande, ty under det³¹³ wi lågo för ankar, började besättningsens³¹⁴ matförråder taga skada i den starka värmen och spridde i³¹⁵ skeppet en olidelig stank, för hvilken man dock war bäst skyddad i kajutan. I alla fall war det mitt åliggande att regelbundet³¹⁶ twenne gånger om dagen lemna

☞ 388 kajutan, ty här förrättade☞ de både skepparen och besättningen, hvilka woro stränga raskolniker³¹⁷, hvarje morgon och afton långa andaktsöfningar, dem jag, såsom otrogen, enligt förrut fattad öfwerenskommelse ej fick biwista. Deremot kunde det naturligtwis icke wara mig förmenadt att fritt yttra min protestantiska trosbekännelse och efter bästa förmåga förswara den emot skepparens oförtrutna anfall. Påtagligen war det hans afsigt att få mig omvänd till sin egen lära, men då hans bemödanden i detta afseende fullkomligt misslyckades, hemtade han till mig en dag ifrån en annan lodja, som äfven låg för ankar ej långt ifrån vår, en ordentlig raskolnik-prest, hvilken skulle utföra hvad skepparen icke förmådde. Liggande på min sjukbädd underkastades jag ett långt förhör, och det märktes tydligt att presten icke war alldeles otillfredsstäld med min theologi, ty efter slutad bigt drack han helt ogeneradt the ur mitt glas ☞ 389 och försäkra☞ de mig upprepade³¹⁸ gånger, att min kätterska trosbekännelse war wida bättre än den orthodoxt grekiska. Wid sitt afsked lofvade han äfven³¹⁹ framdeles besöka mig och

- 313 *det [...]* ankar || under vår långvariga <->
 314 *besättningens* || 1. skeppet[s] || 2. skeppsfolkets
 315 *i* || en
 316 *regelbundet* || åtminstone
 317 *raskolniker* || raskolnins
 318 *upprepade* || f[lera]
 319 *äfven* || fr[amdeles]

- 320 *bjuda* [...] *öppna* || *öppna*
 321 *dag* || *dagen*
 322 A species of sturgeon (*Acipenseridae*). (TS)
 323 *gaf* || *han*
 324 *tänka* [...] *morgonbönen* || *uppläsa*
 några morgonböner
 325 *färd* || *kosa*
 326 Zimnye Gory, Zimnegorsk(ij) at N65°28'50" E39°42'50". Cf. Топографическая карта Q-37, 38, published <http://mapq38.narod.ru/q3738.html>. (TS)
 327 *ur* || *ifrån*
 328 Mscr: östra, corrected in Castrén 1852b: 175.
 329 *isbeströdda* || *snö*
 330 *Wid* [...] || *En m*
 331 According to the diary fragment (see p. 603) at Čapoma, N66°6'8" E38°52'18". (TS)

*bjuda*³²⁰ till att *öppna* för mig den rätta vägen till paradiset.

Denna afsigt kunde han dock icke utföra, ty följande dag³²¹ (d. 4 Juli) medförde ändteligen medvind, och det war naturligtvis både för presten och skepparen wida mindre angeläget att locka mig i sina garn, än att fånga störar³²² i Murmanska hafwet. Hwad skepparen beträffar, så *gaf*³²³ han sig knappt tid att *tänka*³²⁴ på sin egen frid och förrätta den wanliga morgonbönen, förrän seglen spändes och den tunga lodjan efter en weckas hvila åter blef satt i rörelse. Wår *färd*³²⁵ gick nu till en början längs östra stranden af Hvita hafvet eller den så kallade Dvina-bugten. Winden war god och wi sågo *wid*³⁹⁰ kusten den ena byn efter den andra skymta förbi våra blickar. Komna till en udde *wid* namn *Simmija Gory*³²⁶ lemnade wi den Archangelska kusten och styrde ut i *öppna* sjön. *Wid* middags-tiden hade wi redan lemnat hela det östra kustlandet *ur*³²⁷ ögnasigte, och det förgick några timmar, då wi rundt omkring oss ej sågo annat, än det öde hafvet och himmelens dunkla hvalf. Snart började likwäl den [*vestra*]³²⁸ eller Terska kusten *afhölja* sina hvita, *isbeströdda*³²⁹ stränder och jag hoppades med säkerhet, att wi ännu samma dag skulle hinna fram till Tri Östroff. Men i en hast kastade sig vinden åt nordost och jag warseblef till mitt bekymmer, huru fartyget allt mer och mer *afwek* *ifrån* sin rätta kosa. *Wid*³³⁰ solens nedgång nådde wi wäl den Terska kusten, men dermed war dock föga wunnet, ty enligt skepparens utsago befunno wi oss *wid* pass 150 verst söder om Tri Östroff.³³¹ Här lågo ³⁹¹ wi åter *för* ankar hela den påföljande dagen och wäntade med otålighet på wår förlossning. Jag gjorde mig emellertid noga underrättad om

den angränsande lokalen, och då jag erfor att wi befunno oss endast 20 verst söder om en mindre rysk by, ärnade³³² jag låta landsätta mig och ensam uppsöka byn, i hvars närhet jag hoppades finna³³³ Terska Lappar. Emot denna plan anförde likwäl skepparen så många betänkligheter, att jag beslöt ännu qvarstadna på lodjan och åtminstone afbida hvad den följande dagen skulle bära i sitt sköte. Nämda dag (den d. 6 Juli) war en för raskolnikerna mycket stor³³⁴ högtidsdag³³⁵, och med anledning häraf hoppades skepparen nu genom sina varma förböner kunna förskaffa oss en gynsam vind. ”Du skall få se att Gud är nådig och i morgon ger oss medwind”,

☞ 392 yttrade han till mig för☞tröstansfullt efter slutad aftonbön och anförde sedan på sitt hviloläger åtskilliga berättelser om sjöfarande, hvilka genom träget fastande och bedjande fått vinden att blåsa i sina segel. Att hos vår herre utwerka sig wind ansåg skepparen wisseligen höra till en af de svåraste uppgifter, emedan han, som styr molnens lopp, genom att bönhöra den ena lätt kan förfördela den andra; men för det närvarande trodde skepparen honom likwäl icke befinna sig i ett³³⁶ sådant dilemma. Alla rätt[-] trogna sträfvade ju nu till samma mål, den Murmanska stranden, de behöfde således samma wind, och deras böner måste naturligtwis gälla mera inför³³⁷ vår herre än andra syndares, som möjligen hade andra önsknigar.

Ungefär³³⁸ på detta sätt raisonerade skepparen, och så rolig hans logik äfven förekom mig, verkade³³⁹ likwäl hans fasta tro och förtröstan lifwande på mitt sinne och närde³⁴⁰ äfven hos mig glada förhoppningar för morgondagen. ☞ 393 ☞ Knappt war denna dag i sin gryning, förrän skepparen skyndade att framför helgo-

- 332 *ärnade* || umgicks
 333 *finna* || träffa
 334 *stor [...]* *hoppades* || 1. stor hög[tidsdag] || 2. betydelsefull, och på en sådan dag hoppades
 335 If Castrén uses dates of New Style, he may mean St John's Day (Midsummer) on 24 June/6 July.
 336 *ett* || di[lemma]
 337 *inför* || än
 338 *Ungefär [...]* || Så
 339 *verkade* || så ~
 340 *närde [...]* mig || närde

- 341 *den rätta* || denna
 342 Connected to the word *klara* there is a note in the margin: ✕ # 12. It remains unclear what it refers to.
 343 *höjde* || upphöfvo
 344 *med [...]* *hastighet* || allt mer och
 345 *Då [...]* *woro* || Dessa företeelser woro
 346 *aldeles* || hogs [högst]
 347 *på däck [...]* *upp* || 1. ombord på däck. Men de hade kna[ppt] || 2. ombord på däck, men de hade knappt hunnit upp
 348 *åtlyddes* || åtfölj[des]
 349 *endast* || blo[tt]
 350 *svordomar* || 1. ~ och förbannelser, önska || 2. ~ och förbannelser, sade sig ingen ting
 351 *hvarwid det blef* || och det blef hvarwid

nens anleten upptända alla waxljus, som funnos i kajutan, att kringströ myrham och rökelse, göra täta knäfall och läsa långa böner. Hela besättningen war kallad att deltaga i denna andakts-förrättning, men såsom ej hörande till den³⁴¹ rätta fårahjorden måste jag efter wanligheten begifwa mig på däck, der wakhållningen nu blef mig anförtrödd. Trogen mitt kall spejade jag ut åt hafwet och dess wida fjärdar, dem jag ännu alldrig sett så lugna och klara³⁴² som i dag; men snart höjde³⁴³ sig på den norra himmelen digra moln, hvilka tycktes hota med en stormfull dag. Kort derpå warseblef jag på något afstånd en krusad wattenrand, som med³⁴⁴

☞ 394 mycken hastighet närmade sig fartyget ☞ och åtföljdes af en tjock mist. Då³⁴⁵ dessa företeelser i mina ögon woro aldeles³⁴⁶ owanliga, skyndade jag att afbryta gudstjensten och kalla manskapet på³⁴⁷ däck. Min kallelse åtlyddes³⁴⁸ ögonblickligt, men de bönfällande hade ännu icke hunnit upp, förrän stormen hven förfärligt och allt war insvept i ett ogenomträngligt töcken. "Ankaret upp" ljöd skepparens stämma, men knappt hade dessa ord gått öfwer hans läppar, förrän man hörde ett brakande och såg fartyget börja att drifva för vinden. Ankaret, vårt enda ankare war förloradt. "Hwad blir nu vårt öde?" frågade jag af skepparen, i hopp att erhålla någon tröst i olyckan, men han utfor endast³⁴⁹ i de förskräckligaste svordomar³⁵⁰ ☞ och yttrade till slut den önskan, att F[a]n måtte taga både honom och mig och hela skeppet med, sedan han förlorat sin goda ankare, som kostat honom sina hundra rubel. Oaktadt sin wilda förtwiflan sammankallade han dock manskapet till öfwerläggning, hvarwid³⁵¹ det blef beslutadt, att man borde hålla sig så nära kusten som möj-

ligt och försöka att segla in i en närbelägen flod, der fartyget wore skyddadt för stormen. Denna plan, så wäl anlagd den äfven tycktes wara, kunde dock ej utföras, ty³⁵² fastän blott ett halft segel uppspändes och manskapet med³⁵³ långa störar sökte drifwa fartyget in genom flodmynningen, kastades det likwäl af³⁵⁴ den häftiga stormen inom några ögonblick ut i öppna sjön.

☞ 396 Här kändes ☞ stormens raseri på ett ännu mera eftertryckligt³⁵⁵ sätt. Tacklaget hven och gnisslade³⁵⁶ förfärligt, mästerna swigtade, och³⁵⁷ tycktes wara färdiga att brista, ur sjelfwa skepps-skråfwet hördes ofta ett brakande, som lät förmoda att det hade remnat i stycken. Höga som torn reste sig hafvets³⁵⁸ wågor och rullade öfwer däck den ena efter den andra. Allt löst, som fanns ombord, måste³⁵⁹ antingen fastbindas eller bergas under däck, emedan det annars hade blifwit wågornas rof. Sjelfwa matroserna³⁶⁰ måste fasthålla sig wid tågen och befunno³⁶¹ sig i stor fara, då det gällde att ifrån ena³⁶² ändan af fartyget begifwa sig till den andra. För mig hade man anvisat³⁶³ en plats i³⁶⁴ en ofvan på däck fastbunden barkas. Sittande i bottnet af barkasen fasthöll³⁶⁵ jag mig med begge händerna wid dess sidor, ☞ emedan³⁶⁶ jag fruktade att annars blifwa bortsköljd af någon bland de tusende störtsjöar, som med våldsamhet slogo ned öfwer fartyget.

Efter det misslyckade försöket att segla in i³⁶⁷ flodmynningen beslöt man att styra öfwer till den motsatta sidan af Hvita hafvet i hopp att här finna en skyddande hamn; men winden war i början icke gynnande för denna plan, utan hotade att drifwa oss till de Solowetska öarna och krossa fartyget emot deras stränder³⁶⁸. Både skepparen och besättningen började med allwar

- 352 ty || f[astän]
 353 med [...] || ansträngde sina yttersta krafter för att
 354 af [...] || inom
 355 eftertryckligt || efters
 356 gnisslade förfärligt || gnisslade
 357 och [...] || skepps-skråfwet
 358 hafvets [...] den || wågorna på hafwet och rullade de[n]
 359 måste || blef
 360 matroserna || manskapet
 361 befunno [...] fara || det förenadt med lifsfara
 362 ena || den ~
 363 Mscr: anvisat
 364 i || in uti
 365 fasthöll [...] händerna || måste jag med begge händerna fasthålla mig
 366 emedan [...] || 1. emedan wågorna stundom slogo ned med sådan kraft || 2. för att icke || 3. för
 367 i || genom
 368 stränder || klippor

- 369 öste [...] || seglade fram och åter
 370 *tidt och ofta* || i enru[m]
 371 *drog [...] ned* || började äfwen manskapet den ena efter den andra krypa in
 372 *likwäl* || emellertid
 373 *om aftonen* || inemot midnatten
 374 *skickade* || dref
 375 *hvarpå* || hvarest
 376 *försjönk* || insomnade
 377 *påföljande* || förfärliga
 378 *om morgonen* || den följande dagen
 379 Mscr & Castrén 1852b: vestra.
 380 *inemot* || widpass
 381 *anländt* || efter otroliga ansträngningar ~
 382 *dem* || dessa fartyg
 383 *farkost* || fartyg
 384 *en* || ett
 385 *flera [...] händelse* || hela fem dygn (7–11 Juli)

misströsta om vår räddning och togo sig i för-
 tviflan ett rus. I detta tillstånd kunde de natur-
 ligtwis ej uträtta något med besked, utan öste³⁶⁹
 ❖ 398 endaßt ur sig ❖ svordomar och förbannelser.
 Skepparen beklagade sig *tidt*³⁷⁰ och ofta för mig
 deröfwer, att brännvinet ej wille gifwa honom
 något riktigt rus och gaf mig ingen ro, förrän
 jag till hans disposition afstått en rumm-butelj.
 Sedan han efterhand tömt hela dess innehåll,
 befann han sig i ett sådant läge, att han ej mer
 förmådde komma på däck, utan blef liggande i
 kajutan. Härefter drog³⁷¹ sig äfwen manskapet
 den ena efter den andra ned uti hvar sin koj, och
 skeppet dref nu wind för wåg på det willande
 hafvet. Jag satt allena på däck och afvaktade i
 min barkas med dystra känslor den afgörande
 stunden. Snart warseblef jag *likwäl*³⁷², att win-
 den började draga sig mera åt öst, och efter den-
 na lyckliga upptäckt begaf jag mig om³⁷³ aftonen
 ned i kajutan, väckte den snarkande skepparen
 och skickade³⁷⁴ honom på däck, *hvarpå*³⁷⁵ jag
 ❖ 399 sjelf intog hans hvilobädd. Ut❖mattad genom
 dagens fasawäckande scener *försjönk*³⁷⁶ jag
 snart i den djupa ste sömn och sofde bort hela
 den *påföljande*³⁷⁷ natten, hvaraf sjöfolket sade
 sig äga ett minne för hela lifvet. Wid mitt
 uppvaknande om³⁷⁸ morgonen befunno wi oss
 i säkerhet wid Hvita hafvets [östra]³⁷⁹ kußt un-
 der det förromnämnda *Simnija Gory*. Utom
 vårt hade *inemot*³⁸⁰ trettio andra fartyg blifvit
 wäderdrifna öfwer hafwet och *anländt*³⁸¹ till
 samma hamn. Ifrån ett af *dem*³⁸² hade min
 skeppare fått låna ett nytt ankare, som höll vår
 farkost³⁸³ fästadt wid foten af *en*³⁸⁴ skyddande
 höjd. Ännu i *flera*³⁸⁵ dygn efter denna händelse
 fortfor stormen att rasa med större och mindre
 häftighet. Under denna tid började min hellsa,

som fortfarande varit svag, till den grad försämras, att skepparen ej längre wille bibehålla mig ombord, utan sökte på allt sätt förmå mig [att]³⁸⁶ stiga i land och återvända till Archangelsk. För min del wille jag ej så lätt afstå ifrån en fattad plan, och dessutom war jag fullkomligt öfwertygad derom att min helsa skulle stärkas genom de strapatser³⁸⁷, som förestodo mig i Terska Lappmarken. Jag qwarstodnade således på fartyget, drack the och underhöll theologiska diskurser med skepparen, emottog³⁸⁸ ofta besök från de öfriga fartygen och sökte med ett ord göra min vistelse på³⁸⁹ sjön så dräglig som möjligt. I hopp att erhålla någon upplysning om vissa inskrifter, som skola finnas ristade wid några klippor på Murmanska stranden, lät jag en dag kalla till mig en gammal skeppare, som sades wara wäl förfaren i alla sådana ämnen.

401 Skepparen wisste äfwen förtälja om en inskrift, som han sjelf hade sett³⁹⁰ i en klippa på ön Anikejew³⁹¹, men ej kunnat dechifrera, emedan de i inskriften³⁹² begagnade karaktärerna icke varit af rysk härkomst. Enligt skepparens berättelse skulle³⁹³ likwäl ifrågawarande inskrift blifwit verkställd af en Rysse och innehålla minnet af följande händelse. ”I långt aflägsna tider hade en engelsk [viking]³⁹⁴ haft för sed att hvarje sommar komma seglande med³⁹⁵ sitt skepp till Murmanska stranden, för att af derwarande fiskare utkräfwa en skatt, bestående i fisk och flott, mjöl, gryn, o. s. v. Wägrade fiskarena att utbetala skatten, utmanade vikingen den bästa kämpe till en enwigs-strid. Då den engelska vikingen war modig och stark, wågade ingen af fiskarena emottaga hans utmaning, utan man beqvämde sig hellre till att er-

402 lägga den fordrade skatten. En sommar be-

- 386 *att* || Mscr: och, corrected in Castrén 1852b: 179.
 387 *strapatser* || fotvandringar
 388 *emottog [...] från* || gjorde ofta besök till
 389 *på sjön* || 1. så || 2. på lodjan
 390 *sett [...] på* || sett på
 391 Bol'soj Anikiev Island on the northern coast of the Kola Peninsula at N69°42'3" E33°6'21". The oldest datable inscriptions there are from the early 16th century and were documented for the first time in 1826. Аникиев, Большой и Мальйй, [http://lexicon.dobrohot.org/index.php/ АНИКИЕВ,_Большой_и_Мальйй.](http://lexicon.dobrohot.org/index.php/АНИКИЕВ,_Большой_и_Мальйй.) (TS)
 392 *inskriften* || sk[riften]
 393 *skulle likwäl* || skulle
 394 The word *viking* is missing in the mscr, added in Castrén 1852b: 180.
 395 *med* || till

- 396 *befann sig* || ~ dock
 397 *en man [...] ringa* || en man af ringa
 398 *emottog* || ~ slutligen <-->
 399 *berättelsen* || traditionen
 400 *hela min rese-plan* || 1. hela min
 res[e-plan] || 2. alla
 401 *storm* || wind
 402 *och sväfvade* || utan fartyget började
 drifwa och wi sväfvade

fann³⁹⁶ sig bland fiskarens antal en³⁹⁷ man, som för sitt ringa och oansenliga utseende begagnades såsom kock, men icke dess mindre var i besittning af en utomordentlig styrka. Denne man emottog³⁹⁸ wikingens djerfwa utmaning, och det lyckades honom att ändteligen befria fiskarena ifrån den besvärliga gästen.” Det är denna seger, som kocken enligt berättelsen³⁹⁹ skall hafva förewigat i den förrberörda kllippan.

Min afsigt hade varit att under närwarande resa taga så wäl denna, som andra wid Murmanska stranden möjligen befintliga inskrifter i närmare skärskådande, men snart inträffade händelser, som bragte hela⁴⁰⁰ min rese-plan om ända. Sedan wi i fem dygn (7–11 Juli) befunnit oss i god säkerhet under *Simnija Gory* började (d. 11. Juli) en ny wind blåsa upp och växte snart till en förfärande storm. Emot denna storm⁴⁰¹ ägde wi intet skygd i vår närwarande hamn, och⁴⁰² sväfvade derföre i stor fara att för andra gången förlora vårt ankare. Stormen fortfor hela den påföljande natten, hvarunder besättningen icke sofde en blund. Då jag om morgonen uppvaknade, fann jag waxljusen upptända i kajutan och skepparen liggande på knä framför helgonbilderna. Sedan han slutat sin andaktsöfning, meddelade han för mig en högst bedröflig skildring af vårt läge. Stormen hade under natten ännu mera tilltagit och skeppet börjat drifwa. Uttröttade af nattens ansträngningar ♣ 404 ♣ hade matroserna i förtwiflan supit sig fulla och woro med undantag af en enda odugliga att sköta sin tjenst. Under sådana förhållanden trodde sig skepparen ej äga någon annan utväg, än att lyfta ankar och segla, dit winden styrde. Mig sökte han fortfarande förmå att

stiga i land och ej utsätta mig för nya faror. Dessa⁴⁰³ voro i sjelfwa verket ganska hotande, men ännu mera bekymrade mig den omständighet, att jag genom en under föregående dag anställd simning ådragit mig en förkylning, som började⁴⁰⁴ gifva sig tillkänna i wissa högst betänkliga feber[-]symptomer. Det oakadt wägrade jag ännu att efterkomma skepparens önskan, men sedan äfven han undfägnat sig med en butelj brännwin och två stakaner rumm, ansåg jag det ej mera för rådligt att öfverlemnna mig åt hans beskydd, utan beslöt att åtminstone tills vidare stiga i land och sedermera låta det bero på omständigheterna, huruwida jag antingen skulle återwända till fartyget eller begifwa mig till Archangelsk.

Sedan den ena nyktra matrosen rott mig öfwer en brusande sjö till närmaße land⁴⁰⁵, qvarlemnade jag på stranden mina små effekter och gaf mig ensam åstad för att uppsöka ett⁴⁰⁶ tillhåll för fiskare, som sades wara beläget widpass 8 verst ifrån hamnen.⁴⁰⁷ I min sjuka och utmattade belägenhet måste jag uppbjuda mina yttersta krafter för [att]⁴⁰⁸ tillryggalägga denna wäg, och nästan en half dag hade förgått, innan jag uppnått⁴⁰⁹ mitt mål, der⁴¹⁰ jag endast fann ett par eländiga kojor⁴¹¹. Framkommen bad och bönföll jag fiskarena⁴¹² på det enträgnaße, att de emot skälig wedergällning skulle afhemta mina mitt på stranden qvarblefna gods, men jag⁴¹³ förmådde ej bewekna det lumpna folket att⁴¹⁴ göra mig denna ringa tjenst. Upprörd och förgrymmad af ett så omenskligt bemötande lemnade jag genaßt fiskeläget, återwände till mina effekter och bar dem sjelf under nattens lopp till fiskeläget⁴¹⁵, der jag fick ett⁴¹⁶ uselt kyffe anwisadt till min boning. Efter denna

- 403 *Dessa* || Mitt
 404 *började gifva* || gaf
 405 *land* || strand
 406 *ett tillhåll [...] som* || 1. fiskarens lägerställe, som || 2. ett fiske-läger || 3. ett tillhåll för några fiskare, som
 407 In SLSA 1185.1.3 diary notes (see p. 608) Castrén calls the vil-lage Kozdela, but most probably it should be Kozly at N65°14'52" E39°53'18". (TS)
 408 Word *att* missing in mscr, added in Castrén 1852b: 181.
 409 *uppnått* || uppfann
 410 *der [...] fann* || hvarest jag fann
 411 *kojor* || fiskare[-kojor]
 412 In his letter to Rabbe on 21 July 1842 (see the volume of letters in this series), Castrén wrote only about one fisherman. Otherwise his description from there seems to correspond to the diary. Cf. also Castrén's letter to Sjögren 4 Aug. 1842.
 413 *jag [...] ej* || 1. det stod ej i min makt || 2. det stod ej i min förmåga att
 414 *att* || <->
 415 Cf. p. 607.
 416 *ett [...] kyffe* || 1. ett slags skulle || 2. ett höskulle

- 417 Cf. p. 607–608.
 418 *låg jag* || ~ på min skulle
 419 *full* || min
 420 *sade [...]* || enligt
 421 *måste jag* || åtestod för mig icke annat än
 422 *att uppsöka* || att <-s->
 423 *mig* || <->
 424 *benämnd* || 1. b[enämnd] || 2. wid namn || 3. nämnd
 425 Situated at N65°5'o" E40°5'45". (TS)
 426 *ej* || 1. ej || 2. knappt
 427 *återstod [...]* *wal, än* || ägde jag icke annat wal, än
 428 *Ehuru icke [...]* || Fiskarens omenskliga beteende gjorde mig emellertid
 429 *oerfaren* || med
 430 *dess förhållanden* || obekant med verden
 431 *högt* || Castrén 1852b: 182: högst
 432 *röfvare och famlade* || banditer och röfware, famlade
 433 *i [...]* *näste* || 1. på höskullen || 2. i mitt mörka ku
 434 *någonstans [...]* *förföljelser* || dölja mig undan mina förföljare
 435 *inne i kyffet* || på skullen

kraftyttring kände jag, huru febern allt mer och mer börja[de] sjuda i mina ådror. I runda tre dygn⁴¹⁷ låg⁴¹⁸ jag nästan utan allt medvetande, och då jag återkom till full⁴¹⁹ sans, hade alla fartygen redan afseglat. Då äfwen fiskarena sade⁴²⁰ sig vara sinnade att oförtöfwadt lemna
 ❖⁴⁰⁷ sitt lägerställe, ❖ måste⁴²¹ jag naturligtwis vara betänkt på, att⁴²² uppsöka ett annat herberge. Jag tog åter min tillflykt till fiskarens ädelmod och anhöll, att de icke skulle lemna mig⁴²³ ensam och sjuk på en öde strand, utan ro mig till näraste by, benämnd⁴²⁴ *Kuja*⁴²⁵, som war belägen 22 verst ifrån fiskeläget. Nu tycktes äfwen fiskarens hjertan öppna sig för mina böner, men då jag började accordera med dem om skjutslegan, sade de sig i anseende till den fördelaktiga tiden för sitt fiskafänge ej⁴²⁶ kunna åtaga sig att föra mig till byn, utan att för sin möda erhålla widpass 100 Rub[el] B[an]co. Då denna fordran wida öfversteg de tillgångar, jag för det närwarande kunde disponera, återstod⁴²⁷ för mig naturligtwis icke ❖ något annat wal, än att qvarstadna i fiskeläget och wänta, hvad ödet mände mig beskära.

Ehuru⁴²⁸ icke alldeles oerfaren⁴²⁹ med lifwet och dess⁴³⁰ förhållanden blef jag likwäl på det högsta uppskakad af fiskarens omenskliga bemötande och började ängsligt grubbla öfwer mitt sorgliga läge. Naturligtwis kunde en sådan sinnesstämning icke annat än högt⁴³¹ menligt inverka på min sjukdom. Jag föll åter i en slags feber[-]yrsel, tyckte mig derunder omgifwen af röfvare⁴³² och famlade af och an i⁴³³ mitt mörka näste, i tanke att någonstans⁴³⁴ finna en tillflykt undan deras förföljelser. Men då jag ej ansåg mig wara nog säker inne⁴³⁵ i kyffet, lemnade jag mitt sjukrum och gaf mig att

409 wandra ut i skogen. En smal gångstig ledde mig till en⁴³⁶ liten bäck, hvars bräddar pryddes af gröna björkar och blommande häggträd⁴³⁷. Denna anblick väckte mig åter till klart⁴³⁸ medvetande,⁴³⁹ jag lade⁴⁴⁰ mig ned vid den porlande⁴⁴¹ bäcken, lyssnade till fåglarnas sång och inan[da]des blommornas doft. Mitt hufvud war i början så tungt, att jag knappt förmådde höja det upp från marken och wid hvarje sådant försök öfwerfölls⁴⁴² af svindel samt⁴⁴³ höll på att förlora min sans, men ju längre det led på dagen, dess lättare kändes det mig att lefwa. Öfweraskad af en så hastig förbättring började jag redan frukta⁴⁴⁴, att min⁴⁴⁵ sjukdom warit en andelig förvirring; men wid närmare besinnande fann jag dock, att febern allt ännu glödhet rasade i min blod. Af wissa symptomer⁴⁴⁶ trodde jag mig nu till och med kunna draga den slutsats, att min sjukdom icke war någon ting wärre än en katharhal-feber⁴⁴⁷. Efter⁴⁴⁸ denna upptäckt blef jag åter lugnare till sinnes och beslöt att genast återvända till fiskeläget, der⁴⁴⁹ jag⁴⁵⁰ nu ärnade söka bota mig genom någon svett-drifvande dryck. Men då jag skulle träda in i min⁴⁵¹ dystra boning, warseblef jag utanför densamma twenne soldater, hvilka hade sina blickar skarpt fästade wid min person. Jag tillsporde karlarna⁴⁵² om deras wägar, och de genmälte med kärfhhet, att tullförwaltaren i Kuja hade skickat dem till fiskeläget för att besigtiga mina effekter. Utan all protest underkastade jag mig besigtningen och belönade till och med soldaternas möda med en drickspening⁴⁵³. Min afsigt war att söka förmå dessa personer att ro mig till Kuja, men det war tydligt att de⁴⁵⁴ egenlyttiga fiskarena skulle uppbjuda all sin förmåga för att tillintetgöra denna plan, som hotade

436 *en [...] pryddes* || en källa, som omgafs
 437 *häggträd* || ~, hvilk[a]
     Bird cherry (*Prunus padus*). Luontoportti, <http://www.luontoportti.com/suomi/en/puut/bird-cherry>. (TS)
 438 *klart* || ett ~
 439 *medvetande*, || medvetande och
 440 *lade* || satte
 441 *porlande bäcken* || klara källan
 442 *öfwerfölls* || höll på att
 443 *samt* || och
 444 *frukta* || fruktas
 445 *min* || <->
 446 *symptomer* || sjukdoms-sy[m]pt[omer]
 447 Catarrhal fever meant a fever following a sudden lung or stomach inflammation. Influenza was also included among these fevers. Tietosanakirja 4: 513 [Katarri-kuume]. (TS)
 448 *Efter [...] beslöt* || Denna upptäckt lugnade mig mycket och jag beslöt
 449 *der* || och
 450 *jag [...] bota* || jag ärnade bota
 451 *min [...] boning* || min boning
 452 *karlarna* || dem
 453 *drickspening [...] war att* || drickspening, i afsigt att härigenom
 454 *de [...] fiskarena* || det egenlyttiga fiskare-folket å sin sida

- 455 *embetsman* || ~, att jag war bekant med Guvernören i Archangelsk
 456 *annan* || någ[on]
 457 *honom* || tullförvaltaren
 458 *febern [...] bedröfligt* || 1. min feber, ehuru mitt hellso-tillstånd i öfrigt ännu war ganska eländigt || 2. min feber, ehuru jag
 459 *allmänna* || hellsto [sic]
 460 Cf. p. 608.
 461 *i den [...] fråga om* || börjat repa sig och det blef fråga om

att beröfwa dem en säkert påräknad inkomst. Liksom gluppska ulfwar smögo de sig omkring mig och spärrade sina öron för att uppsnappa mitt samtal med soldaterna. Dessa hyste i början ett stort misstroende till mig, men med tillhjälp af mitt pass lyckades det mig likwäl småningom att öfwertyga dem derom, att jag war rysk undersåte och en i kronans värf stadd embetsman⁴⁵⁵. Dessa argumenter och i synnerhet den omständigheten, att jag icke allenaft war en wälborenhet, utan till och med ägde en åtminstone lika hög rang som sjelfwa tullförvaltaren, gjorde på soldaterna den verkan, att de wälwilligt inbjödo mig i sin båt och emot en måttlig skjutslega rodde mig till *Kuja*. För sin egen säkerhets skull förde de mig genaft till tullförvaltaren och afgåfwo sin rapport, som war af det innehåll, att de hos mig hvarken funnit kontraband eller annan⁴⁵⁶ egendom med undantag af några böcker. Härpå framställde jag för tullförvaltaren öppenhetligt alla mina öden, hvilka gingo honom⁴⁵⁷ så mycket djupare till hjertat, som han tydiligen märkte, att jag ännu war ganska hårdt ansatt af min feber-sjukdom. Ledd af verkligt deltagande för mig drog⁴¹³ tullförvaltaren försorg derom, att jag icke allenaft erhöill ett godt herberge i byn, utan äfwen blef försedd med all den omvårdnad, jag i mitt sjukliga läge behöfde. Lyckligtwis war han äfwen försedd med svett-drifwande the och andra enkla läkemedel, genom hvilkas användande jag innan kort befriades ifrån febern⁴⁵⁸, ehuru mina krafter ännu woro ganska svaga och mitt allmänna⁴⁵⁹ hellso-tillstånd högst bedröfligt. Sedan mina krafter efter några dagars wistelse i *Kuja*⁴⁶⁰ i⁴⁶¹ den mon repat sig, att det kunde blifwa fråga om afresa, lät tullförvaltaren

414 ännu, för att kröna sitt ädla verk, bemanna en slup, hvori jag af fyra soldater roddes till Archangelsk. På ett för vetenskapen så ofruktbart sätt slutades min äfwentyrliga resa till Terska Lappmarken.

Efter återkomsten till Archangelsk befann jag mig i en ganska brydsam belägenhet, i det jag ej ägde medel att uppehålla mig i staden och ännu mindre kunde företaga⁴⁶² mig några resor i det kringliggande landet, som jag i antiqvariskt hänseende gerna hade velat undersöka. Min⁴⁶³ hela kassa utgjorde widpass femton⁴⁶⁴ silfwer-rubel, och med denna summa kunde naturligtvis icke mycket uträttas för wetenskapen. Emellertid funnos i Archangelsk några Samojuder, hvilka woro ännu fattigare än jag och skattade sig öfvermåttan lyckliga, då jag emellanåt besökte deras tält och undfagnade dem med en sup brännwin. En af dessa individer blef så hänryckt

415 af min frikostighet, att han förklarade sig villig att⁴⁶⁵ blifwa min tjenare och följa mig⁴⁶⁶ till werldens ända. För⁴⁶⁷ min del fordrade jag af honom icke så stora uppoffringar, utan upphöjde mannen till min lärimestare i Samojudiskan och begaf mig med honom⁴⁶⁸ icke längre, än till en 17 verst ifrån Archangelsk belägen by wid namn *Uima*⁴⁶⁹. Här uppehöll jag mig sedermera med⁴⁷⁰ min Samojud återstoden af sommaren, hvarunder både min hellsa och mina Samojudiska kunskaper betydligt förkofrades. Sjelfwa min kassa wann⁴⁷¹ snart en lysande förkofran, ty Finska staten hade för min⁴⁷² resa anslagit ett understöd⁴⁷³ af tusen rubel silfwer, och⁴⁷⁴ så snart dessa medel kommit mig tillhanda, begaf jag mig åter till Archangelsk, der jag allt

416 framgent fortsatte mina Samojudiska studier under loppet af hösten.

- 462 *företaga mig* || ~ enligt min önskan
 463 *Min* || Till
 464 *femton* || tio
 465 *att blifwa* || att icke allenast blifwa
 466 Castrén added two letters (*an?*) above the word *mig* and struck them out again.
 467 *För [...]* *upphöjde* || Jag upphöjde
 468 *honom* || 1. <bl> || 2. honom || 3. <bl>
 469 Here Castrén means the village named Uemskij instead of the one called Ujma today, at N64°28'46" E40°50'57". Cf. p. 611. (TS)
 470 *med [...]* *sommaren* || 1. oafbrutet allt intill Oktober månad || 2. med min Samojud hela ~
 471 *wann* || fick
 472 *min resa* || mig
 473 *understöd* || rese-understöd
 474 *och [...]* *medel* || hvilka medel i Oktober månad

- 475 *Mot* || I
 476 *skulle* || äfven ~
 477 *med [...]* || bjudit till att
 478 *såsom [...]* förenad || såsom förenad
 479 *strapatser* || 1. svårigheter || 2. besvär
 480 *som [...]* || 1. som || 2. trotsande
 hwarje fara ej skydde någon || 3.
 och en tillförsigt
 481 ägde || hade
 482 *i [...]* bättre || en bättre
 483 rese-/pass
 484 *rekommendations[-]bref* || rekommendationer
 485 The *gorodišče* of Xolmogor was situated on the River Dvina from the Middle Ages until the 17th century. After the founding of Arxangel'sk on the coast it gradually lost its significance. Xolmogor has not been archaeologically excavated, and its area has largely been destroyed by later settlement. The location of the present-day village of Xolmogory is N64°13'30" E41°39'0". Ясински – Овсянников 1998: 89.
 See also *Anmärkingar om Savolotscheskaja Tschud*, Castrén 2017a: 48–88. (TS)
 486 For a recent analysis of the Biarmia problematic, see Koskela Vasaru 2014.
 487 *ringa* || liten
 488 The Biarmians were said to have worshipped a deity called *Jomali*, *Jomala* or *Jumala*. For a description of Xolmogor and Arxangel'sk in late 17th century, see Ясински – Овсянников 1998: 173–175. On Biarmians in historical sources, see Koskela Vasaru 2014: 199–204. Cf. Castrén's note on the temple of Xolmogor in his relation of the Buddhist temples of Tibet in his travel report from Gusinoe ozero in 1848, p. 931. (TS)
 489 *och [...]* belägna || förmodas hafva stått
 490 *Bjarmisk* || begr[afningsplats]

❖ 417 ❖

V.

Mot⁴⁷⁵ slutet af November månad lemnade jag för tredje gången Archangelsk, i det fasta beslut att ej mera återvända till denna stad, huru äfwen min nu förestående resa till Samojedernas tundror skulle⁴⁷⁶ komma att aflöpa. Mina wänner i Archangelsk hade med⁴⁷⁷ de mörkaſte färger skildrat för mig dessa tundror och på det sätt sökt afråda mig ifrån den Samojediska resan, såsom⁴⁷⁸ i deras tanke förenad med mödor och ſtrapatser⁴⁷⁹, dem jag med min wacklande helsa ej ansågs kunna uthärda. I någon mon delade jag äfwen ſjelf denna farhåga, men hvem är wäl ej i sin ungdoms enthouſiasm redo att för en idé offra ſjelfwa lifwet! Hoppet att för vetenskapen göra en eller annan eröfring ❖ ingaf mig ett mod, som⁴⁸⁰ åtminstone på närwarande tidpunkt ej kunde bringas i rubbning. Också ägde⁴⁸¹ jag nu i⁴⁸² många hänseenden en vida bättre garanti för resans lyckliga fortgång, än fallet förrut hade warit. Min hellsa hade under wiſtelsen i Uima och Archangelsk betydigen förbättrats, min rese-kassa war i det allra ypperſta ſkick, jag ägde dessutom ett förmånligt reſepass⁴⁸³ och utmärkta rekommendations[-]bref⁴⁸⁴ så wäl af Inrikes-Miniſtern ſom den heliga ſynoden. Sålunda i alla afseenden wäl utruſtad anträdde jag med de gladaſte förhoppningar min Samojediska resa.

❖ 418

❖ 419 ❖

Wägen ledde mig förſt 70 verſt till *Cholmogor*⁴⁸⁵, ſom fordom war Bjarmernas⁴⁸⁶ frejdade fäſte men nu är en ringa⁴⁸⁷ och obetydlig kretsſtad. Jag hade under näſtförflutna ſommar gerna welat anſtälla gräfningar på det ſtälle, der Jumala-templet⁴⁸⁸ och⁴⁸⁹ en gammal Bjarmisk⁴⁹⁰ begrafningsplats förmodas hafva warit

belägna, men då saknade jag medel till ett så kostsam företag, och nu war marken så⁴⁹¹ frusen och snöbetäckt, att jag icke ens wille göra ett försök med dess upprödande. Jag dröjde dock några dagar i staden och erhöill derunder talrika traditioner om det hädangångna Bjarma-folket, dess fäste och tempel, dess skatter och glans.ⁱⁱ Härpå fortsatte jag min resa till en annan ännu mindre kretsstad vid namn *Pinega*⁴⁹², som är belägen 132 verst ifrån *Cholmogor*. I Pinega fann jag 420 mig åter föranledd att dröja några dagar, ty den erbjöd många föremål för min vettgirighet, bland hvilka jag i synnerhet bör nämna ett gammalt Tschud-fäste och Polismestarens⁴⁹³ fru *Sofia Kirilowna Gromoff*. Då jag för den missgynnsamma årstidens skull ej kunde sysselsätta mig mycket med undersökningen af fästet, hade jag dessto bättre tillfälle att göra bekantskap med Frun. Hon war en i hela den kringliggande nejden mycket älskad, aktad och berömd qvinnan. Folket skildrade henne såsom en moder icke blott för sina sex egna, wälartade barn, utan äfwen⁴⁹⁴ för hvar och en annan, som behöfde⁴⁹⁵ en moders huldrika vård. Äfwen för de sjuka war hon en tillflykt, understödde⁴⁹⁶ dem med 421 goda råd och försåg dem derjemte med enkla läkemedel, dem hon sjelf sades förstå att tillreda af vilda vexter. Meäst prisades hon dock för den trefnad, son hon genom sina husliga dygder hade förmått att sprida icke blott i staden Pinega, utan äfven på landsorterna. Hon sades hafwa här och der infört trädgårdsskötseln samt genom sitt exempel och sina goda råd förmått⁴⁹⁷

ii. Större delen af dessa traditioner har jag meddelat uti min afhandling om "Sawolotscheskaja Tschud", se tidskriften *Suomi* för år 1844.

- 491 så [...] icke || 1. frusen, snöbetäckt, oåtkomlig me[d] || 2. så frusen, snöbetäckt och snar, att den ej
- 492 Pinega was a district town in the Governorate of Arxangel'sk at N64°41'53" E43°23'40". In Castrén's time it had ca. 650 inhabitants. Статистическія таблицы 1840: 2. (TS)
- 493 From here onwards the text is based on Castrén's letter to F.J. Rabbe, 5/17 Dec. 1842, which was originally published in *Helsingfors Morgonblad* 5/1843 (Castrén 1843a). For the original letter, see the volume of letters in this series.
- 494 äfwen för || för
- 495 behöfde || 1. behöfde || 2. war i behof af
- 496 understödde || hjälpte
- 497 förmått || want

- 498 *att* || och
 499 Potato cultivation was initiated in the Governorate of Arxangel'sk in the 1810s, but it was not really promoted before the 1840s, when related Imperial orders were given. Яновский 1895: 629–630. (TS)
- 500 *i* || med
 501 *boskapsskötselns* || *s*
 502 *ansåg* || 1. skall || 2. hade hon || 3. var || 4. trodde
 503 *Efter att [...] frun* || 1. Dessa och andra likartade förtjenster hade jag redan under sjelfwa resan hört tilldelas den frejdade frun och war derföre ~~mycket angelägen~~ högst intresserad att ~~personligen~~ göra hennes personliga bekantskap || 2. frun
 504 Everyone arriving to a district centre in Russia had to have his passport stamped at the local police station. Энциклопедический словарь... XXII: 924–925. (TS)
 505 *bringa* || hemta
 506 *insigtsfulla* || kunskapsfulla
 507 *iakttagelser* || observationer
 508 *ömhet* || hela ~
 509 *de utsöktaste* || 1. de utsökt[aste] || 2. mina favorit
 510 Hedvig Sophia Lencqvist was born in 1791. She was married to sergeant-major Israel Hemanus (1785–1818) in 1807 but fled with the Russian officer Gromov, her future husband, during the Russian-Swedish War of Finland 1808–1809. KA Orivesi, parish records 1790–1795: 170, <http://digi.narc.fi/digi/view.ka?kuid=24827982>; Ylioppilasmatrikkeli 1640–1852, <http://www.helsinki.fi/ylioppilasmatrikkeli/henkilo.php?id=11377>; KA Orivesi, lists of married persons 1807, <http://digi.narc.fi/digi/view.ka?kuid=6428834>. Laasonen 2000 does not mention Hedvig Sofia in the list of Erik Lencqvist's children. (TS)

allmogen att⁴⁹⁸ odla potäter.⁴⁹⁹ Äfwen i⁵⁰⁰ afseende å boskapsskötselns⁵⁰¹ befrämjande ansåg⁵⁰² man henne mycket förbunden. ✦ Efter⁵⁰³ att hafva hört alla dessa rykten och berättelser var jag naturligtvis högst intresserad att lära personligen känna den mångbeprisade frun, och jag fann verkligen uti henne en utomordentligt energisk, klok och huslig qvinna. Så snart jag kom till Staden och för polisen anmälde mig såsom en wetenskaplig resande⁵⁰⁴, satte hon mig ovetande alla polisbetjenter i rörelse och lät dem ifrån när och fjerran bringa⁵⁰⁵ till mig insigtsfulla⁵⁰⁶ män. Onekligen erhöll jag dock af henne sjelf de flesta och wigtigaste upplysningar om orten. I synnerhet wisste hon förtälja en stor mängd traditioner om de gamla Tschuderna, och det märkwärldiga war, att hon genom egna iakttagelser⁵⁰⁷ hade kommit på den tanken, att ifrågawarande Tschuder varit Finnar. Jemte det Polismestärfrun sålunda med ✦ 422 ✦ all ifver sökte befrämja ✦ mina wetenskapliga intressen, glömde hon icke heller mina lekamliga behof, utan sökte tillfredsställa dem med en husmoders ömhet⁵⁰⁸. Hwarje dag måste jag spisa wid hennes bord, och sedan hon derunder med mycken fintlighet utforskat mina svaga sidor, lät hon wid afresan bringa till mig ett rikt förråd af de⁵⁰⁹ utsöktaste läckerheter. Jag bör ej lemna oanmärkt, att detta sällsynta fruntimmer äfwen widkännes namnet *Hedvig Sofia Lencqvist*⁵¹⁰ och är dotter till framlidne kyrkoherden i *Orihwes*⁵¹¹ Theol[ogie] och Filos[ofie] D[octo]r *Erik Lencqvist*⁵¹². Liksom mången annan bland Finlands döttrar hade äfwen hon under sista kriget skänkt sitt hjerta åt en segrande riddare och med honom irrat werlden kring till hon slutligen funnit en fristad i det lilla *Pinega*.⁵¹³

424 Med rördt hjerta skildes jag ifrån denna ädla landsmaninna och fortsatte min resa till Mesen, dit man vinter-tiden⁵¹⁴ ifrån Pinega räknar 143 och ifrån Archangelsk 345 verst. Liksom wid Hwita⁵¹⁵ hafvets västra kust *Kola*, så är wid den östra *Mesen* werldens yttersta stad och slutpunkt för all civilisation. Ända till Mesen är landet bebodt af christna menniskor, Ryssar till nationen, men längre fram widtager den Samojediska befolkningen⁵¹⁶, som till större delen ännu är hedendomen tillgifwen. Redan i Mesen såg jag tungt bepälsade⁵¹⁷ Samojejer släpa sig fram längs gatorna. Jag sökte förmå en och annan bland dem att träda i tjenst hos mig

425 såsom tolkar och läromestare, men de antogo

426 ogera mina⁵¹⁸ anbud och uppfyllde sina åligganden på sådant sätt, att jag snart⁵¹⁹ nödgades förafskeda dem alla och begifwa mig till en 40 verst ifrån Mesen belägen by wid namn *Somsha*⁵²⁰, som på närwarande tid sades vara Samojedernas⁵²¹ egentliga tillhåll. Dock wille mina bemödanden icke ens der krönas af någon framgång, ty en allmän dryckenskaps-mani hade nu⁵²² angripit det arma folket. Jag tog i min sold den nyktra ste person, som fanns i *Somsha*, men äfwen han war efter vår föreställning en fyllhund. Härpå försökte jag taga till mitt biträde en Samojedinna, men också⁵²³ hon kunde ej hålla sig nykter en enda dag. Sedan wände jag mig till en utarmad tiggare, som omöjligen kunde bestå sig ett rus;

426 äfwen med honom kunde ingen ting uträttas, emedan hans lättjefulla lynne ej tillät honom att tänka ut ett redigt och förnuftigt svar. Då det alltså icke lyckades mig att i godo erhålla en lämplig tolk och språkmeästare, tog jag slutligen min tillflykt till mina ministeriella papper, i hopp att genom deras tillhjälp

- 511 Orivesi (older form Orihvesi) is in Southern Finland at N6840678 E360159 (N61°40'26" E24°21'28"). (TS)
- 512 Erik Lencqvist (1719–1808) was a pastor at Orivesi and also known as a historian and collector of folk poetry. Laasonen 2000, <http://www.kansallisbiografia.fi/kb/artikkel/2473/>. (TS)
- 513 [...] *Pinega*. || Castrén 1843a: ~ Hon sade sig ej ett ögonblick ångrat detta steg, ty hon hade gift sig af kärlek och sedermera fortfarande älskat sin man; i Finland hade döden bortryckt hennes fader och andra nära anförvandter.
- 514 *vinter-tiden ifrån* || ifrån
- 515 *Hwita hafvets* || A[rchangel'sk]
- 516 Tundra Nenets. Unesco Red Book, http://www.helsinki.fi/~tasalmin/nasia_report.html#Tundranenets. (TS)
- 517 *bepälsade [...] gatorna* || 1. bepälsade Samojejer släpa sig sömniga och halfrusiga || 2. bepälsade Samojejer släpa sig längs gatorna sömniga, halfrusiga och || 3. bepälsade Samojejer släpa sig längs gatorna sömniga, halfrusiga, öfwerhöljda med smuts och på allt sätt
- 518 *mina anbud* || anbud
- 519 *snart nödgades* || nödgades
- 520 Sëmža (Сѐмжа) on the eastern shore of Mezen' Bay at N66°8'51" E44°7'3". (TS)
- 521 *Samojedernas [...] tillhåll* || det rätta tillhållet för Samojejer
- 522 *nu angripit* || 1. antagit || 2. nu antagit
- 523 *också* || icke

- 524 *dokumenternas innehåll* || innehållet af dokumen[terna]
 525 *utvalde [...] ifrån* || walet föll på en samma dag ifrån
 526 Cape Kanin Nos is situated north of 'Mezen' and Sëmža, its tip at N68°36'59" E43°25'55". (TS)
 527 *ansågs* || sad[es]
 528 *den klokaste* || klokaste
 529 The text based on Castrén's letter to Rabbe 5/17 Dec. 1842 is interrupted here but continues after the next paragraph.
 530 *dock icke* || icke
 531 *som* || be
 532 Bacchus, Roman god of wine. Harauer – Hunger 2006: 141–143. (TS)
 533 *föreföllo* || 1. ~ || 2. ~ nu
 534 *komma* || <b[ära]>
 535 *mycket noga* || noga

bättre lyckas i mina förehafwanden. Jag lät således ifrån krogen uppkalla samtliga tillstådeswarrantande Samojeder, meddelade dem dokumenternas⁵²⁴ innehåll och fordrade på grund af dem, att man skulle förse mig med en nykter, ordentlig och förnuftig tolk. Ett hörsamt och fruktande folk, såsom Samojederna äro, satte de sig genaßt till råds och utvalde⁵²⁵ till mitt biträde en samma dag ⁴²⁷ ifrån Kanin Nos⁵²⁶ anländ Samojed, som ansågs⁵²⁷ vara både den nyktrašte och den⁵²⁸ klokašte karl på hela den Kaninska tundran. Personen uppkallades och tycktes i början göra skäl för sig, men efter några timmars selsättning ledsnade han wid mina frågor och gjorde sig sjuk. Han lade sig på golfwet, wändades, qved och klagade, kröp till mina fötter och bad om förbarmande, tills jag uttröttad af hans böner i vredesmod körde honom ut på dörren. Kort derefter såg jag mannen ligga full på en snödrifwa wid krogen.⁵²⁹

Han war dock⁵³⁰ icke den enda, som⁵³¹ dignat ned under rusets tyngd, utan hela snöfältet rundt omkring Bachi⁵³² tempel ⁴²⁸ war uppfyllt af slagna hjeltar och hjeltinnor. De lågo alla med ansigtet wändt emot drifvan och woro till hälften igenyrda. Grafvens tyßtнад herrskade i denna krets, men ifrån sjelfwa krogen hördes det wildašte skrål. Det oaktadt föreföllo⁵³³ inga slagsmål, utan alla woro hjertansglada och försonligt stämnda. Ofta såg jag halfrusiga personer af mankönet komma⁵³⁴ ut ifrån krogen, bärande en kaffepanna i handen. Af fruktan att förlora något af pannans innehåll, wandrade de med mycken försigtighet fram och tillbaka på snöfältet, skärskådade derunder mycket⁵³⁵ noga hvarje fallen kamrat och letade påtagligen efter en maka, en moder, en brud eller något annat

429 kärt föremål. Så snart den åsyftade upptäckten blifvit gjord, lades pannan 4 tills widare å sido på drifvan och man företog sig nu att bringa⁵³⁶ den slumrande i en uppåtvänd ställning. Sedan detta blifwit verkställdt, tog man åter kaffe pannan i handen, satte pannans pip i sin älsklings mun⁵³⁷ och lät⁵³⁸ den ljufva brännwins-nektarn rinna ned i dess⁵³⁹ hals. Härpå wände⁵⁴⁰ man patienten i dess förra ställning och underlät ej att täcka wäl dess ansigte, som annars hade kunnat erhålla ett och annat frostbett.

Då⁵⁴¹ jag icke engång i *Somsha* kunde med besked idka mina filologiska studier, plägade jag ofta till tidsfördrif betrakta dessa ömma, kärleksfulla scener, hvilka nästan alla dagar upprepad⁵⁴². Dessemellan uppehöll jag mig mest uti ett wid⁵⁴³ byn beläget tält, som beboddes af *Tiggar-Samojeder* 4 och nu i nödfall måste tjena mig till studerkammare. Här kunde det naturligtvis under⁵⁴⁴ larmet af skrikande barn, gnällande hundar och tjutande vindar ej blifva fråga om noggranna iakttagelser⁵⁴⁵ i språket; men jag promenerade dock tidt⁵⁴⁶ och ofta till tältet, emedan här för mig såsom nybegynnare, dock⁵⁴⁷ alltid war något att inhemta. Under dessa promenader råkade jag en gång ut för ett äfwentyr, som lätt hade kunnat afskräcka mig ifrån mina besök i tältet, så framt jag af annat orsak ej warit föranledd att afbryta dem.

Emellertid⁵⁴⁸ vandrade jag träget alla dagar till tsjummen⁵⁴⁹, till dess ett litet äfwentyr afskräckte mig från dessa promenader. Såsom du troligen har dig bekant, är den nordliga delen af Mesenska kretsen ett flackt, skoglöst, kärruppfyllt land. Redan i trakten af Mesen utbreda sig för ögat omätliga slätter, som af Rysarne kallas *tundra*.⁵⁵⁰ Detta ord är utan tvifvel

- 536 bringa [...] uppåtvänd || wända ~ motsatt
 537 mun || hand
 538 lät || den
 539 dess || sin
 540 wände man || bemödade man sig att åter wända
 541 From here on again based on Castrén's letter to Rabbe 5/17 Dec. 1842.
 542 upprepad^{es} || föres[tälldes]
 543 wid byn beläget || närbeläget
 544 under [...] språket || 1. ej blifva fråga om noggranna språk || 2. ej blifva fråga om noggranna observationer i språket, emedan man
 545 iakttagelser || obs[ervationer]
 546 tidt och ofta || tro[get]
 547 dock alltid || alltid
 548 The paragraph from here to *Samojediska lectioner* was omitted from Castrén 1852b. It is published here according to the letter Castrén to Rabbe 5/17 Dec. 1842. For the whole letter, see the volume of letters in this series. Cf. also Castrén 1843a where it was originally published.
 549 For illustrations and an explanation of the structure of a čum, see Гемьев & al. 2005: 100 (Khanty), 430–436 (Nenets). (TS)
 550 The northernmost parts of Russia and Siberia belong to the Arctic tundra zone, but most of tundra is of subarctic character. The characteristics of tundra include permafrost soil and no trees or only stunted ones because of the cold climate. Семенов – Белов 2015: 234–237. (TS)

- 551 At present both *tunturi* (Fi.) and *тундра* (Ru.) are considered to be Saami loanwords. Suomen sanojen alkuperä 3: *tundra, tunturi*). (KH)
- 552 The sequence omitted in Castrén 1852b ends here.
- 553 *en [...] wistelsen* || 1. under wistelsen || 2. en dag under wistelsen
- 554 *манзер' нумгана*, 'it is bad weather', literally 'in snowdrift weather', 'it is windy in the sky'; *манзер'*, Ru. 'позёмка', the whole expression according to Tereščenko 1965 'в снежном буране', translations in Lehtisalo 1956: 'im Schneesturm', 'in dem Schneegestöber'. The word *num* has several meanings, 'sky, weather, god', here simply 'weather'. (TaS – KL)

det Finskt-Lappska *Tunturi*⁵⁵¹ och betecknar här (märkvärdigt nog) ett kärr, hvarå renmossa växer. I Lappland växer mossor på fjällen, det öfriga landet består af sankta kärr. Här i Mesenska landet träffas renfödan på sjelfva kärren, der de nemligen bestå af något solidare ämne. Fasthåller man sig vid den oekonomiska betydelsen af ordet *tundra*, så finner man det förklarligt, huru det klangfulla ordet *Tunturi* med sitt sublimes begrepp af ett skyhögt fjäll kunnat nedplattas till det ringa sägande *tundra* och missbrukas till att beteckna det lägsta och simplaste på jorden. – En *tundra* i ordets flacka betydelse utgör nejden kring Somsja. Det är Hvita Hafvets botten, som här visar sig i hela sin nakenhet. Att sjelfva detta haf ifrån västra sidan begränsar Somsja-landet, tjenar ej till att förminska kalheten, ännu mindre att hindra de bångstyriga vindarne att öfva sin æoliska harpalek. En lugn dag hör i Samojed-landet öfverhufvud till de så kallade *res raræ*. Det är troligen för de skarpa vindarnes skull, Samojeden finner sig nödsakad att bära mera plagg än Lappen. Han är i afseende å klädedräkten en Lapp *in dupplo*, bär på sig en tvåfalld af pälsar, mössor, stöflor. Sjelfva hans kåta är sammanfogad af dubbla renhudar. Sommartiden gör han sig tält af näfver, som till och med vindas fyrdubbelt kring tältets stänger. Fattigt folk måste äfven vinter-tiden inskränka sig till sistnämnda slags boningar, och så beskaffadt var äfven det tält, hvori jag tog Samojediska lektioner.⁵⁵²

❖ 430 CONT. ❖ Jag hade en⁵⁵³ afton under wistelsen i tältet bemödat mig om att inhemta några Samojediska glosor och just lärt mig att till Samojedernas nöje uttala orden *tanser Numgana* (det är oväder hos Gud)⁵⁵⁴, då i sjelfva verket en för-

- 431 färlig storm lät förnimma sig. Tältet brakade, snön yrde derin genom springorna och rök-hålet, tjärlampan släcktes och Samojederna drogo sig undan sina skinnfällar. För mig, som⁵⁵⁵ ingen skinnfäll ägde, återstod icke annat än att krypa ut genom dörren och anträda⁵⁵⁶ min wandring till byn. Afståndet war wäl icke stort, men den häftiga stormen gjorde dock min promenad ganska besvärlig. Utan att hafwa frestat windarna på en⁵⁵⁷ Samojedisk tundra lærer dock en och hvar hafva erfarit, att man i storm och oväder har svårt att andas, att hålla ögonen [öppna]⁵⁵⁸ och stå rätt på benen. Dessa olägenheter förmådde mig att tid efter annan wända ryggen åt winden, för att få litet andrum, skrapa bort snön ifrån mina ögon och hvilade mig efter den öfverdrifna ansträngningen. Men under dessa svängningar blef jag snart
- 432 hufvudyr och kunde så mycket mindre igenfinna den rätta kosan, som vinden än blåste från ett hål, än från ett annat. Jag hade nyligen läst Karamsins qvåde om de i yrwäret dansande trollen, och denna fantasi framträdde⁵⁵⁹ lifligt för mitt sinne, medan jag nu kämpade med luftens windar och förgäfwes sökte upptäcka en ljusstråle ifrån min boning. Jag tyckte mig wara hemfallen till rof åt onda makter, och denna fantasi⁵⁶⁰ stegrades ännu mera, då jag innan kort började förnimma en tung flämtning tätt inwid min sida. Härpå lät jag dock icke afskräcka mig, utan beslöt att anställa en noggran undersökning öfver detta spöklika fenomen. Jag upptäckte innan kort, att det war en Samojed, som hvilade sina renar på tundran, och gaf mig tillkänna genom ett: *hvarthän?* Till krogen, svarade en trygg stämman. Härpå presenterade jag mig för Samojeden såsom en resande em-

- 555 *som [...] ägde* || som ej ägde någon skinnfäll
- 556 *anträda* || begy[nna]
- 557 *en [...] tundra* || Samojediska tundror
- 558 The word öppna added in Castrén 1852b: 191.
- 559 *framträdde [...] kämpade* || 1. rann mig nu i sinnet, medan jag kämpade || 2. framträdde nu lifligt för mitt sinne, medan jag kämpade
- 560 *fantasi* || tanke

- 561 *honom* || Samojuden
 562 *Men [...] sinne* || Men med sitt miss-
 tänksamma Samojud-sinne tolkade
 Samojuden
 563 *ifrån Archangelsk* || till <->
 564 *мадебя, 'shaman'* (KL)
 565 *hvilken* || so[m]
 566 *mitt [...] Mesen* || staden, som i sjelf-
 wa verket ännu war mitt höggvar-
 ter
 567 *blifva* || att ~
 568 *inskränkte [...] dertill* || bestod
 egentligen blott
 569 A note in the margin: 13do *Arkal*. Its
 context is unclear but it appears to
 refer to the word *Gouvernören*.
 570 *lät [...] torg* || midt på stadens torg
 lät uppresa ett kolossalt Samojud-
 tält
 571 *låtsade förespå* || fö[respådde]
 572 *exc:s* || excellens'
 573 *jag märkte* || det märktes
 574 *wille [...] wärf* || 1. lät trumfunnen t ||
 2. lät nödtwungen utfärda
 575 *om [...]* || mig
 576 *i [...]* || på
 577 *Wi [...] Mesen*. || Castrén 1843a
 (spelling here according to the ori-
 ginal letter, for the whole text of
 the letter, see the volume of letters
 in this series): Slika saker har jag
 redan bjudit till att samla, och sis-
 ta natt måste jag vaka hos Guver-
 nören samt för honom öfversätta
 några sånger och sagor af mythiskt
 innehåll. Han lofvar genom trycket
 meddela dem för det Ryska publi-
 cum och jag skall ej heller under-
 låta att från Pustosersk tillsända
 eder några profbitar.

Det måste hafva väckt din för-
 undran, att bland de otaliga bref-
 lappar, hvarmed jag på sednare ti-
 der öfverfallit dig, intet enda inne-
 hållit något om den sak, som nu är
 och en tid bortåt redan varit min
 hufvudsak, jag menar Njentsernes

433 *betsman* och inledde med honom⁵⁶¹ ett sam-
 tal, hvarunder jag bland annat sporde honom
 om antalet af de renar, han hade förespända
 framför sin släde. Min mening med denna fråga
 war ingen annan, än att på ett höfligt vis säga
 åt Samojuden: du åker wäl med så många renar,
 att de kunna draga oss begge till byn. Men⁵⁶²
 Samojuden uttolkade med sitt misstänksamma
 sinne min fråga så, som skulle jag hafwa haft
 lust till hans boskap. Han började således bedja
 mig om nåd och förskoning, blottade hufvudet
 och nedföll på knä framför mina fötter. Å min
 sinda lofwade jag icke blott lemna hans renar
 oantastade, utan äfven undfägna honom med
 en sup, så framt han wille skjutsa mig till byn –
 ett förslag, som Samojuden jemväl med nöje
 antog.

434 *Wid återkomsten till mitt logis* erfor jag,
 att Civil-Gouvernören ifrån⁵⁶³ Archangelsk helt
 nyligen hade anländt till Mesen och genaßt af-
 färdat ett ilbud till *Somsha*, för att derifrån af-
 hemta en Samojudisk *Tadibe*⁵⁶⁴ eller trollkarl,
 hvilken⁵⁶⁵ skulle wisa sina konstér för hans ex-
 cellens. detta war för mig en bewekelsegrund
 att återwända till mitt⁵⁶⁶ höggvarter Mesen, ty
 jag hoppades med säkerhet blifva⁵⁶⁷ inbjuden
 till representationen. I detta hopp blef jag också
 icke besviken, men hela roligheten inskränkte⁵⁶⁸
 sig hufvudsakligen dertill, att Gouvernö-
 ren⁵⁶⁹ lät⁵⁷⁰ uppresa ett kolossalt Samojud-tält,
 midt på stadens torg, gatpojkarne till stor för-
 lustelse. Wisseligen dundrade Tadiben deri
 med sin trumma och låtsade⁵⁷¹ förespå hans ex-
 cellens⁵⁷² tillkommande öden, men jag⁵⁷³
 märkte lätt, att han behandlade sin sak såsom
 raljeri och wille⁵⁷⁴ slippa sitt wärf för så godt
 pris som möjligt. Då jag sedermera i enrum

ytrade för Tadiben mitt missnöje med hans sätt att gå till väga med ceremonien, bad han om⁵⁷⁵ mitt beskydd hos Gouvernören och lofwade i sådant fall wisa för mig ett wida bättre profstycke i⁵⁷⁶ sitt eget tält på Kaninska tundran. Wi⁵⁷⁷ öfwerenskommo att träffas der efter några dagars förlopp⁵⁷⁸ och gjorde oss hvardera redo att anträda vår afresa ifrån Mesen.

436 Förrän⁵⁷⁹ jag tager⁵⁸⁰ mitt sista afsked af denna stad och gif⁵⁸¹wer mig ut på de ödsliga tundrorna, will jag i förbigående uppka⁵⁸²sta några gränslinier på det widsträckta land, der mina närma⁵⁸¹st förestående resor skola komma att försiggå. Detta land begränsas i norr af Ishafvet, i öster af Ural, i väster af Hvita hafvet, i söder af granarna⁵⁸² eller skogsregionen, som uppgifves sträcka sig till 66⁵⁸³ eller 67 gr[ader] lat[itud]. Detta [omätliga]⁵⁸⁴ land⁵⁸⁵, som utgör den så kallade *Mesenska tundran*, afskåres af floden Petschora⁵⁸⁶ uti tvenne hälfter, af hvilka den östra eller större hälften, som är belägen emellan Petschora och Ural, af Ryssarne benämnes den Bolschesemelska tundran (тундра большеземельская) eller det *stora landet* (большая земля), af Samojederna åter *aarka ja*⁵⁸⁷, som 437 äfven betecknar att stort land. Den västra, emellan Petschora och Hvita hafvet belägna hälften äger hos Ryssarne ingen gemensam benämning, men af Samojederna kallas den *njude ja*⁵⁸⁸ d. ä. det lilla landet. Detta land fördelas åter i tvenne hälfter, den *Kaninska* och den *Tiunskas* eller *Tiunskas* tundran. Sistnämnda tundror äro åtskilda från hvarandra enligt officiella uppgifter genom floden *Pjoscha*⁵⁸⁹, men enligt Samojedernas eget utsago genom floden: *Snopa*⁵⁹⁰, hvilka begge utfalla i *Tschesskaja Guba*. Väster om den ena eller den andra⁵⁹¹ af

föraktade tungomål. För denna tystlåtenhet gifves dock ett det mest aktningsvärda skäl i världen; den grundar sig på den gamla läran: melius tacere, quam male loqui. Om jag icke irrar mig, hade äfven den store mästaren Pythagoras, bland andra wackra föreskrifter, för sina lärjungar stadgat den lag, att de under sin första lärotid ej skulle få yttra någon mening utan först genom en grundlig, själfständig, inom sig slutten meditation bringa sina åsikter till mognad. För denna föreskrift har jag alltid hyst en djup respect, hvilken i samma mon tilltagit, som jag erfarit, att menniskorna i vår moderna tid läras mindre till att tänka, än att resonera, att vetenskapen ej sällan betraktas antingen såsom en hygglig galanteri-wara, eller en loflig födkrok. [...] Deremot skulle jag hafva lust att förtälja ett och annat om de gamla Tshuderna så väl enligt gängse traditioner, som i grund af den likhet i seder och lefnadsätt, som eger rum emellan innevanare i Pinegska kretsen och våra Finska bönder; men emedan min resa är oåterkalleligen beramad till morgondagen, måste historien om Tshuderna uppskjutas till ”nästa gång”, hållst jag framför allt är skyldig att nämna ett par ord om София Кириловна Громова.

578 *förlopp* || ~ ty tadiben är

579 The paragraph from here on is preserved also as a different version in KK Coll. 539.26.22 p. 301 and it is published as Appendix 8.3 on p. 578–579.

580 *Förrän jag tager* || 1. Men förrän jag gifv[er] || 2. Men förrän jag nu

581 *närmast* || nu

582 *granarna* || ~ och det gröna gräset

583 66 [...] grad. || 66°–67°

584 Mscr: omätliga

- 585 *land* || fält
 586 The River Pečora flows into the Arctic Ocean at N68°13'4" E54°13'58". At present the Mezen' tundra belongs to the Nenets autonomous district. (TS)
 587 *Нарка я* (TaS)
 588 *Нюдя я* (TaS)
 Castrén's note in the margin: ?
Schrenk. This refers to Alexander Gustav von Schrenk's (1816–1876) book *Reise nach dem Nordosten des europäischen Russlands, durch die Tundren der Samojuden zum arktischen Uralgebirge* (1848), which Castrén also reviewed for the Academy of Sciences. His review was originally published in the journal *Suomi* in 1850. See p. 678–691. Castrén 1850b.
 589 The River Peša runs into Chosha Bay (Čěšskaja Guba) east of Cape Kanin Nos at N66°53'38" E47°34'28". (TS)
 590 The River Snopa discharges into Čěšskaja Bay at N66°49'53" E46°54'52". (TS)
 591 *andra* [...] *floder* || *andra*
 592 *Сяля*, meaning 'cape', here Cape Kanin Nos. (TaS)
 593 *Ёнэй я*, 'the middle country'. (TaS)

The explanation equivalent to the footnote here can be found in more extensive form in Castrén's letter to Fabian Collan, 1 May 1843, and in a newspaper article in *Hel싱fors Morgonblad* 54/1843 (Castrén 1843c). See mscr p. 462.

Changes in the footnote:

ordet tundra || *ben[ämningen]*

[...] *tunturi*. || ~ *Wisserligen* är begreppen *tundra* och *tunturi* något afvikande i det

Ryssarnes bolschaja || *det Ryska* ~ (*iso maa*), || ~ *is' maa*

Ishma [...] *en flod*. || 1. *Ishma*. Egentligen betecknar f || 2. *Ishma*.

438 dessa floder utbreder sig den Kaninska tundran, hvarunder äfven halfön Kanin Nos inbegripes, den Timanska tundran sträcker sig åter österut till Petschora. Af Samojuderna benämnes den Kaninska tundran *Salje*, som betecknar *näs* och egentligen hänför sig till *Kanin nos* eller det Kaninska näset.⁵⁹² Samojudernas benämning på den Timanska tundran är *Jude-ja*, det mellersta landet, d. ä. landet emellan de Kaninska och Bolschemelska tundra.iii ⁵⁹³

440 För att ej gå min rese-berättelse i förväg, vill jag inskränka⁵⁹⁴ mig till dessa få topografiska notiser rörande det Mesenska tundralandet och i det följande nogare⁵⁹⁵ angifva de lokaliteter, hvilka här ådragit sig min uppmärksamhet.

439 iii. I afseende å nyss anförda benämningar förtjenar kanske anmärkas, att någon bland dem hvarken härstamma från Ryskan eller Samojudiskan, utan sannolikt äro lånade ifrån de gamla Tschudernas eller de nuvarande Finnarnes språk. Så är t. ex. ordet *tundra* främmande för både Ryskan och Samojudiskan, men igenfinnes deremot i Finskan under formen *tunturi*. Bland de öfriga benämningarna anser jag *Ryssarnes bolschaja semlja* och Samojudernas *aarka ja* vara en ren öfversättning af Finnarnes *isomaa* (*iso maa*), hvaraf *Ryssarne* bildat sitt *Ishma*, som ännu begagnas till betecknande af en flod. Liksom i *Ishma*, synes äfven i adjektivet *Timansk* den sednare beståndsdel af ordet vara det Finska *maa* land. Se mera härom i min ofvananförda afhandling om Savolotscheskaja Tschud.

❖ 441 ❖

VI.⁵⁹⁶

Den⁵⁹⁷ 19 December 1842 stod utanför Polismästarens hus en kibitk⁵⁹⁸, förespänd med tvenne hästar. Jemtschiken sågs ur hotelet utbära små skrin och renslar, med vaxduk belagda paketter m. m. hvilket allt inlades i kibitken av tvenne polisbetjenter. Medan detta påstod, samlade sig på gatan en talrik mängd åskådare, män och kvinnor, gamla och unga. Oaktadt den bißtra kölden stodo de vid kibitken i nära två timmars tid, väntande med otålighet att få se den resande ändtligen inpackas. Många utsträckte sina hufvuden spejande genom den låga fönsterrutan, om ej middagsmåltiden, som vållade dröjsmålet, snart tog en ända. Omsider stod den väntade personen för de nyfiknas blickar. Medan han mönstrade sina effekter och gaf anordning till hvarjehanda små förändringar, hörde han de omkringstående göra några ljudeliga anmärkningar öfver honom och hans resa. ”Så ung, och måste till Sibirien,” yttrade sig en matrona, och hennes granne tillade: ”Det säges att han måste dröja der, i många, många år. När han engång återvänder, är han en⁵⁹⁹ gubbe och hvad har han då af hemmet?” – ”Den som ändå visste hvarföre den stackarn skickas till Sibirien?” yttrade åter någon. ”Derom har jag mina egna tankar”, menade en annan. ”Jag såg huru Njemtsen⁶⁰⁰ vid ankomst till staden genast tog in hos Polismästaren, och fastän Polismästaren ej var hemma, lät Njemtsen inbära sina saker, blef der i kvarter, och har hela tiden sutit hos Polismästaren lik en fånge. Sedan kom Gensd’arme-Öfversten⁶⁰¹ till staden, och fastän man hyrt ett annat kvarter för honom, ville han ändå bo hos Polismästaren, der Njemtsen bodde. Och

❖ 442

För det närvarande betecknar väl *Ishma* en flod, men ordets || 3. *Ishma*. För det närvarande betecknar väl *Ishma* en flod, men detta ords etymologi tillkännager || 4. *Ishma*. För det närvarande betecknar väl *Ishma* en flod, men etymologin af detta ord visar ögonskenligt, att denna betydelse icke ej är den ursprungliga. Såsom ordets sednare beståndsdel *ma* uttryckligen utvisar, har härigenom ursprungligen betecknats ett land, och då floden *Ishma* begränsar en del af den Bolshesemelska tundran, så håller jag det för sannolikt, att Finnarne med detta namn betecknat nämnda tundra.

i *Ishma* || i ordet *Ishma*

det *Finska* || lånad ifrån ~

594 *inskränka* || här ~

595 *nogare* || när[mare]

596 From here to mscr p. 520 the clean copy is in again in different handwriting. The same person also wrote the clean copy of mscr pages 635–644. Some spelling principles differ from the ones used in the previous parts of the text; e. g. the word *gudomlig* was written with a small initial. The editor of NRF (Castrén 1852b) followed the same practice. The text is mostly based on letters from Castrén but differs from them in places. Cf. the volume of letters in this series.

597 The text from here to *Pustosersk, onekligen ett af de ödsligaste ställen på jordklotet* is based on Castrén’s letter to Fabian Collan of 19 Apr./1 May 1843 and was previously published in *Helsingfors Morgonblad* 50–52, 54, 55, 62, 63, 75, 76/1843 (Castrén 1843c). See the volume of letters in this series. Differences of content between the two versions are noted here, but

differences in spelling only if they contain additional information. In case of the latter ones the reader is mostly referred to the volume of Castrén's letters in this series, where the letter is published in its entirety. The spelling in Hf. Mbl. was decided by the editor, and Castrén could not have any influence on it. In many cases he seems, however to have accepted the changes made by the editor, as can be seen in NRF (Castrén 1852b).

The beginning of the article Hf. Mbl. 50/1843 reads: Sviker mig ej minnet, så lemnade jag dig i mitt sednaste bref uti den lilla staden Kem, hvarom jag nu mera knappt äger någon annan hugkomst, än att jag der var ett föremål för skators och gatpojkers hån. Härifrån må du hjälpa dig på egen hand uppå Hvita Hafvets isbeströdda böljor till Klostret Solovetskoj och än vidare till Archangelsk. Namnet Mesen verkar ett behagligt intryck på min sinnesstämning mindre för folkets egen skuld, än en ringa tilldragelse, som vid hogkomsten af denna lilla stad alltid träder för minnets spegel. Saken är af följande beskaffenhet. Den 19 December 1842 [...]

- 598 The *кибитка* is a covered wagon or in this case more likely a sleigh. Энциклопедический словарь... XV: 41–42. (TS)
- 599 *en gubbe* || Letter & Hf. Mbl.: *en gubbe* (старикъ)
- 600 It was a common practice in Russia to call all foreigners *немцы*, meaning literally *Germans* but originally people speaking an unintelligible language. Бучатская 2013: 371. (TS)
- 601 The so-called gendarmerie was mainly state police and frontier guards in imperial Russia. It was founded in the late 18th century

Gensd'arme-Öfversten skall ofta hafva talat med Njemtsen långt in på nätterna uppå ett främmande språk. Nej! det hänger aldrig rätt ihop med Njemtsen och hans resa till Sibirien; det vet jag." – "Du vet mindre än en snöripa⁶⁰²,"
 ❖ 443 genmälte en för❖ständig borgare; men jag vet att Njemtsen har papper från höga herrar, och kan göra hvad han vill. Liksom Gensd'arme-Öfversten och andra herrar, som resa i⁶⁰³ kronans ärender, tog Njemtsen in hos Polismästaren, emedan staden hyrt huset för sådana resande. Men hvarföre han reser till Sibirien, se det har jag reda på. Ty då jag en afton satt hos Alexej Vasiljevitch, kom Njemtsen till honom med en stor bok i handen. Alexej, som lefvat 20 år på tundran och vet allt, Alexej sade honom namnen på alla berg och alla floder, och Njemtsen skref det i sin bok. Och ännu sade honom Alexej, i hvilka berg finnes svart sten, och i hvilka blå sten, hvar man kunde finna koppar och jern, ja guld och silfver. Allt skref Njemtsen i sin bok, och deraf vet jag att han söker guld och annat, som finnes i bergen."

Detta yttrades med en sådan tillförsigt att ingen vågade invända något häremot. Tvertom yttrade någon bifallande till denna mening: "Nu få vi se ❖ om de Ischemska Syrjänerne vilja vackert bekänna, hvar guldborgen finnas, eller om de trots kanonerna, som för några år sedan fördes till Ischemsk⁶⁰⁴, ännu våga sätta sig emot öfverhetliga bud och befallningar." Medan mina aktier repat sig, började medlidandets röst ånyo höja sig ur ett och annat känslöomt hjerta. Man ömade ej endaß för mig, utan alla de hemmavarande, i synnerhet för den arma, öfvergifna hustru⁶⁰⁵. Slutligen kringvärmades jag af en mängd tiggare, gnällande med ömkelig ton:

"I⁶⁰⁶ Christi namn en liten skärf åt de fattiga." Särdeles enträgen var en skröplig gumma med vid mössa och randig kjol. "Gif åt den fattiga en djeneschka⁶⁰⁷," yttrade gumman, "så ber hon för dig, och Guds moder står dig bi under resan; hon hör de armas bön." Verkligen nödgades jag lösa bältet och strö tvåstyfvers allmosor omkring mig. Derpå kröp jag hastigt⁶⁰⁸ in i kibitken, och då jag härifrån kastade en blick på de kringstående, såg jag en rad af ålderstigna personer, med ansigten vända åt Soborn, korsa sig, bedjande enligt gummans löfte för min välgång. I detsamma ljud ifrån Soborns torn ett⁶⁰⁹ dånande klockslag, som bebådade aftonsången. Alla blottade sina hufvuden och gjorde kors-tecknet. Derpå hördes ännu ett⁶¹⁰ chor af "Gud välsigne" men efter⁶¹¹ en stund hörde jag ej vidare än kyrkklockornas dofva ljud.

Under sådana auspicer anträdde jag min Samojediska resa. Klockringningen ljud ännu i mina öron, då vi anlände till byn Somsha. Kurirklockan tillkännagaf för byns innevånare ankomsten af en med podoroshna utrustad resande. Min kibitk kringrändes genast af nyfikne. Emedan jag redan tillföre från Mesen gjort en excursion till byn, emottog man mig såsom en gammal bekant, och jag var glad⁶¹² att denna gång undslippa revisionen af pass och andra säkerhetskort. Min glädje var dock alltför tidig. Knappt hade jag hunnit kasta pelsen af mig, förän tvenne lagens tjenare inträdde i kammar-
446 ren, och framförde från en till byn samma dag anländ Stanovoj Pristaff den befallning, att jag i ögonblicket skulle uppvakta hans⁶¹³ välborenhet. Detta gaf anledning till en munter rangstrid, som lycktades på det sätt, att Stanovoj innan kort uppvaktade mig tillika med en mängd

and was organized during the first decade of the 19th century. Яновский 1894: 718–719. (TS)

- 602 Willow grouse (*Lagopus lagopus*), a gallinaceous bird generally shot as game in the Arctic region. Luontoportti, <http://www.luontoportti.com/suomi/en/linnut/willow-grouse>. (TS)
- 603 *i [...]* ärender || Letter & Hf. Mbl.: i kronans ärender (по казенной надобности)
- 604 Ižma (Ru./Iz'va (Komi) on the river of the same name, N65°0'39" E53°54'55". (TS)
- 605 *hustrun* || Letter: ~ (!)
- 606 "I [...] fattiga." || Letter & Hf. Mbl.: Христа ради милости сатюшка.
- 607 *Денежка* meaning here a small coin in general, later (1849–1866) a coin of half-kopecck value. *Denga* was a monetary unit from the 1360s until the reforms of Peter I when it was replaced by the kopecck. Kovalev 2004. (TS)
- 608 *hastigt* || Letter & Hf. Mbl.: skyndsamt
- 609 *ett [...]* aftonsången || Letter & Hf. Mbl.: ett dånande klockslag
- 610 *ett [...]* välsigne" || Letter & Hf. Mbl.: ett chor af Господи благослови (Gud välsigne)
- 611 *efter en stund* || Letter & Hf. Mbl.: sedan
- 612 *glad [...]* revisionen || Letter & Hf. Mbl.: glad att åtminstone denna gång undslippa den idkeliga revisionen
- 613 *hans välborenhet* || Letter & Hf. Mbl.: hans Wälborenhet (Его благородіе)

- 614 *Tadebtsjo* || Letter & Hf. Mbl. without exception: Tadebtsioh
мадебцѣ, a shaman's assistant spirit. (TaS)
- 615 *för* [...] *samvete*. || Letter: för en pligt att till och med respectera ett Samojed-samvete. || Hf. Mbl.: för en pligt att respektera till och med en Samojeds samvete.

betydande bönder, dem han ålade att utan ringaste dröjsmål uppfylla alla mina lagenliga fordringar. Tillika sporde han mig, om jag för ögonblicket ej hade något att befalla. Emedan jag i Mesen stämt möte med en Samojedisk Tadibe, som uppehöll sig några mil från Somsha begärde jag ren-skjuts till honom. Till min förtret fanns ingen i byn, som kunde upplysa hvar Samojedens tält var beläget. I följe häraf afsände Stanovoj Pristaff genaßt en person att uppsöka tältet och bringa Tadiben till mig. Emedlertid satte jag mig ned att ordna gamla anteckningar, ett arbete, som jag alltid plägar företaga mig, då intet bättre finnes förhanden.

- 447 Somsha återvände den utskickade jemte Tadiben. Då jag nu erinrade mannen om vår öfverenskommelse, bekräftad å min sida med en silfver-rubel, sade han sig hafva råkat i ånger och ruelle deröfver, att han, christen vorden och vandrande vid grafvens brädd, gifvit sig i slang med djefvulen, föregaf sig hafva uppbränt sin spåtrumma, och ville icke engång rådfråga Tadebtsjo⁶¹⁴ för att finna bot för sin sjuka dotter. Silfver-rubeln var han redobogen att antingen återgifva eller gälda med hvarjehanda upplysningar om Tadibernas konst och annat, som kunde lända mig till fromma. Det hade varit mig lätt att anskaffa en annan trumma, och med några supar brännvin förmå Tadiben, att träda ifrån sina christliga föresatser, men jag ansåg det för⁶¹⁵ en pligt att respektera den arma Samojedens förkrossade samvete. Dessutom var kändedomen om Samojedernas magiska kunskaper, dem Tadiben lofvade meddela mig, mycket viktigare, än sjelfva utöfningen af kon-
- 448 sten, som man hos oomvända Samojeder

med lätthet kan se och erfara. Se⁶¹⁶ här några anmärkningar rörande den Samojediska trolldomskonsten.

Hos alla folkslag äro föremålen för magien enahanda, och dessa föremål äro till tal lika många, som människans önsknings, afsigter och behof. Men företrädesvis är trollkonsten: 1:o läkarekonst, 2:o spådomskonst. Hos somliga folkslag, såsom hos Finnarna är läkarekonsten, hos andra åter, t. ex. Samojederna, är spådomskonsten öfvervägande.⁶¹⁷ Efter olika folkslags olika kulturgrad, känslösätt samt det mått af andelig kraft, som blifvit hvarjom och enom tilldelad, antager magien en af dessa hufvud-karakterer: antingen är trollkarlen den Gud, som ur sin egen andes djup öser allt, hvad han för sitt ändamål har af nöden, eller anlitar han andra Gudar om bistånd. Så är den Finska trollkarlen mästare hufvudsakligen⁶¹⁸ genom sin andeliga kraft, nemligen genom sin mäktiga vilja, sådan den finnes uttalad i de så kallade *sannat* samt genom sina djupa insigter innehållna i *synty*-orden.

❖ 449 ❖ Enligt Samojedernes mening förmår trollkarlen af sig sjelf föga eller intet, han är blott andeverldens tolk, och hans hela förmåga består deri, att han kan försätta sig i korrespondens med andarna, *Tadebtsjo* kallade, och⁶¹⁹ af dem erhålla alla nödiga upplysningar. Likasom Samojederna sjelfva, äro äfven *Tadebtsjo* ett listigt, egensinnigt och nyckfullt slägte. Än få de infallet att ej hörsamma *Tadiben*, än leda de honom bakom ljustet genom falska orakel; med gamla *Tadiber* drifva de blott spe och begabbelse. Den *Tadibeiska* konsten fordrar alltså unga och kraftfulla idkare. En sund och muskelstark kropp är äfven derföre af nöden, att *Tadiben* på befallning af

- 616 *Se [...] trolldomskonsten.* || Letter & Hf. Mbl.: Då jag nu tillfälligtvis kommit på kapitlet om *Tadibeer*, är du väl angelägen om att förnimma något om deras mystiska yrke. För att ej lemna din wetgirighet alldeles otillfredställd, vill jag ur strödda pappersblad deschiffrera så mycket mitt tålmod för denna gång medgifver.
- 617 For an overview on shamanism among the Siberian peoples, see Siikala – Hoppål 1992: esp. 1–40. Castrén on Nenets religion and shamanism, see also p. 782–788. (TS)
- 618 *hufvudsakligen* || Letter & Hf. Mbl.: blott
- 619 *och [...] upplysningar* || Letter & Hf. Mbl. 2°) [2:o] att han förmår hålla dessa *Tadebtsioh* i tygel

- 620 Shamanistic rituals contain parts in which the shaman damages himself by cutting or shows his might in different ways. In addition to presentations of the shaman's might they have also been interpreted as references to his initiation period. According to Tatjana Bulgakova who has studied the Nanai, damaging oneself can act as a sacrifice and a means to fight against other, hostile shamans. There is a great deal of oral tradition about the supernatural deeds of the shamans, of which also the story below is an example. See Siikala 1987: 210–211; Bulgakova 2013: 24–33; Lukin 2012. (KL)
- 621 *synes bevisa* || Letter & Hf. Mbl.: bevisar
- 622 *fyrade [...] framgång* || Letter: tryckte af; kulan flög tillbaka – Changed by the editor of Hf. Mbl.
- 623 *flyga* || Letter: ~ i luften – Changed by the editor of Hf. Mbl.
- 624 *behaga* || ~ och af dem erhålles alla nödiga upplysningar

❖ 450

Tadebtsjo stundom måste skära och martera sig med knifvar och andra hvassa vapen.⁶²⁰ Denna sed skall nu mera vara i aftagande, men fordna Tadiber, berättar sagan, genomborrade sig med spjut, sköto sig med pilar, läto skära sig i många stycken, och lefde upp igen. – ❖ Slikt berättas äfven om några nu lefvande Tadiber, och efterföljande berättelse synes⁶²¹ bevisa, att saken måste äga någon slags grund. – För några månader tillbaka sammanträffade i ett tält på Timanska tundran tre Samojuder och en Rysse. Bland Samojuderna var en invigd i Tadibernas mysterier. Af en eller annan anledning anmodade honom de öfriga att *slå kudes*, såsom Ryssarne kalla den magiska handlingen. Uppbragt i den vanliga exaltationen, anbefallte Tadiben under sjelfva ceremonien, att man skulle skjuta honom med ett skarpt laddadt gevär. En af Samojuderna åtlydde befallningen, men kulan träffade ej, eller enligt berättelsen: den studsade tillbaka från kroppen. Bössan laddades åter, och den andra Samojuden fyrade af, men⁶²² med lika liten framgång. Förvånad häröfver laddade Ryssen geväret, sköt och – träffade. Samojuden afled på fläcken. På Kaninska tundran mötte jag en mängd embetsmän, som blifvit skickade att utreda målet. Jag känner ej resultater[❖]na af deras undersökning; min berättelse grundar sig på det allmänna talet. Om forntidens Tadiber berättar man många andra historier, som äfven igenfinnes i den Finska folksagan. De flyga⁶²³, simma under vattnet, fara upp till molnen, gå in i jorden och ikläda sig derunder, hvilken skepnad de behaga⁶²⁴.

❖ 451

Om sättet att blifva Tadibe, låter ej mycket säga sig. Yrket är ärftligt; *magus non fit, sed nascitur*. Så mena äfven Finnarna, men då den

Finska trollkarlen måste lära sig långa lexor af besvärjelse- och ursprungsord, samt dessutom många andra konster, slipper deremot Samoje-den allt detta bråk. Ty hvad den förra åtager sig att sjelf utgrunda med sin af fäderne ärfda vis-het, allt detta låter den sednare blifva Tadebtsjer-nas omsorg. Han blott öfversätter, hvad de på sitt, enda af Tadibens öra förnimbara språk, yppat för honom. Vål har jag hört Samojederna begagna uttrycket: ”gå i lära hos Tadiber”, men ingen kan göra ordentligt besked, hvari denna

452 lära skulle bestå.⁶²⁵ – Hvad⁶²⁶ en Samojed i största förtroende berättat mig, vill jag här i lika förtroende meddela. Nämnde Samojed hade vid femton års ålder blifvit skickad i lära hos Tadi-ber, emedan flere i hans ätt blifvit utmärkta Schamaner⁶²⁷. Tvenne Tadiber skulle blifva hans läromästare. De bundo en duk för hans ögon, gåfvo honom en trumma i handen och bådo ho-nom bulta på. Under detta slog honom den ena Tadiben med handen öfver hjessan, och den andra klappade honom på ryggen. Detta fortfor en stund, och se! nu vardt det ljus för lärjungens ögon. En talrik skara Tadebtsjo visade sig för piltens syn, dansande på hans händer och fötter. Lärjungen blef förskräckt, for till prästen och lät döpa sig. Derefter sade han sig ingen Tadebtsjo hafva sett. Upplyningsvis bör jag nämna, att lärlingens inbillning förut blifvit af Tadiberna upphetsad genom vidunderliga sagor och berättelser om Tadebtsjo.⁶²⁸

453 Är nu en Tadibe väl invigd i yrket, så för-ser han sig med trumma, samt en särskild kostym. Trumman är efter Tadibens förmö- genhet mera eller mindre pryddigt utsmyckad med messingsringar, tennskifvor och annan grannlåt. Till formen är den rund, men dess

625 According to Siikala – Hoppál 1992: 5–7 there is indeed an initiation pe-riod, during which an apprentice must adopt certain skills and wis-dom, which vary from one region to another. (TS).

626 *Hvad [...] meddela.* || Letter: Hvad en Samojed härom i förtroende be-rättat för mig, vill jag i lika förtro-ende meddela dig. || Hf. Mbl.: Hvad en Samojed härom i förtroende be-rättat, vill jag äfven i förtroende meddela.

627 *Schamaner* || Letter & Hf. Mbl.: trollkarlar

628 Among the indigenous peoples of Siberia, becoming a shaman is al-most without exception conceived of as a selection made by the spir-its, not by man. Shaman candidates learn their knowledge and skills of-ten from older shamans, and a per-son assisting at a Nenets shaman-istic ritual is also often a shaman candidate. As Anna-Leena Siikala has shown in her studies on Sibe-rian shamanism, a shaman must, in addition to techniques of ecsta-sy and ritual poetry, have a com-mand of knowledge about the af-terlife and ways of moving there. See Хомич 1966: 209–212; Lehti-salo 1924: 151–159; Лар 1998: 34–36; Siikala 1987: 201–211. (KL)

- 629 *försedd med endast* || Letter: endast försedd med – Changed by the editor of Hf. Mbl.
- 630 *самбуриця”, самборця”*, meaning ‘shaman’s paraphernalia’, ‘shamanic tools’. (TaS)
- 631 *klädeslapp [...] andeverlden.* || Letter & Hf. Mbl.: klädeslapp.
- 632 *sin* || en
- 633 *att [...] begära* || Letter: att begära af Tadebtsioh – Changed by the editor of Hf. Mbl.
- 634 *тэлтанґода*, ‘repeater’ (KL)

storlek är ej lika. Den största jag sett, var omkring fem kvarter i diameter, samt af ett halft kvarters höjd. Trumman är försedd⁶²⁹ med endast ett botten af tunnt genomskinligt renskinn. Denna lilla anstalt är ett mäktigt redskap i Tadibens hand. Det är med den han stärker sitt eget mod; dess mäktiga ljud tränger sig till andarnas dolda värld, och väcker dem ur sin lättjefulla sömn. Tadibens kostym är lika prydlig, som sällsam. Den består uti en skjorta af sämsk; *samburtsja*⁶³⁰ kallad, hvarå finnes en fall af rödt kläde. Alla sömmar äro med rödt kläde öfversyddas och axlarna prydas med epåletter af samma skimrande tyg. Öfver ögonen och hela ansigtet nedhänger en klädeslapp⁶³¹; ty det är icke med ögat, utan med sin⁶³² inre blick, som Tadiben tror sig kunna intränga i andeverlden. Hufvudet är obetäckt; blott en smal röd klädesrimsa löper kring nacken, samt en annan 454 öfver hjessan. De tjena till att fästa klädeslappen. Öfver bröstet bär Tadiben en jernskifva.

Så utsmyckad nedsätter sig trollkarlen att⁶³³ af Tadebtsjo begära råd och bistånd. Han biträder härvid af en i konsten mindre invigd Tadibe. Handlingen börjas sålunda att den förnämligare Tadiben slår på sin trumma och qvänder några ord med en mystisk, förfärande melodie. Den andra Tadiben faller genast in, och begge omqvåda nu, liksom våra Finska runsångare, desamma orden. Hvarje ord och hvarje stafvelse uttänjas i oändlighet. När man efter en kort prolog börjar samtala med Tadebtsjo, blir den bättre Tadiben ofta stum och slår svaga trumslag. Sannolikt lyssnar han då till Tadebtsjos svar. Emedlertid fortfar medhjelparen⁶³⁴ att omqvåda, hvad mästaren sedan sagt. Sedan denna slutat sitt stumma tal med

Tadebtsjo, utbrista begge Tadiberna i ett vildt tjut, trumslagen tilltaga i styrka och orakel-språket afkunnas. – Jag bör ännu anmärka att Tadibeernas qväden blott innehålla några få ord och äro föga mer än impromptu-stycken. I Samojedernas sånger öfverhufvud är det ej fråga om ett och annat enskildt ord, än mindre om versmått och pedes. Vet sångaren, hvad han har att säga, 455 så kommer 455 ordet af sig sjelft, och passar det ej till melodien, så halkar man öfver en och annan stafvelse eller tänjer den⁶³⁵ längre ut, – allt efter som melodien fordrar. Men om Samojederna ej afsjunger, utan blott reciterar ett qvåde, då är han angelägen om en viss rytm som äfven mitt öra vant sig vid. Denna rytm låter ej analytisera sig till något bestämdt versmått, men likväl röjer den en viss benägenhet för tvåstafviga trocheer.⁶³⁶

Låt⁶³⁷ oss nu efter dessa allmänna betraktelser framdraga några särskilda fall af Samojedisk trolldomskonst. Om t. ex. en ren gått förlo-rad är ceremonien mycket enkel. Tadiben kallar först Tadebtsjo, och en Tadibe sade sig härvid begagna följande ord:

Kommen, kommen
Trolldoms andar!⁶³⁸
Om J ej kommen,
Jag till er kommer.

Vaknen, vaknen
Trolldoms andar⁶³⁹
Jag till er kommit,
Vaknen ur sömnen.

- 635 *den [...] ut* || Letter: dem längre – Changed by the editor of Hf. Mbl.
- 636 On ways of reciting Nenets poetry and its metre, see Niemi 1998; Niemi 2016. Tundra Nenets folklore collected by Castrén, see Castrén 2018a. (KL)
- 637 *Låt [...] trolldomskonst.* || Letter: Detta är nu, hvad jag i allmänna ordalag denna gång vill meddela dig om Samojedernes magie; men emedan det är alltför otillräckligt att bibringa dig ett redigt begrepp af saken, må jag ännu i korthet redogöra för tillgången vid ett par casus. || Hf. Mbl.: Ännu i korthet något om tillgången vid utöfningen af deras Magie.
- 638 *Trolldoms andar!* || Letter: (Mäktiga andar!)
- 639 *Trolldoms andar!* || Letter: (Mäktiga andar!)

- 640 *På [...] Tadebtsjo.* || Letter & Hf. Mbl.: På denna anmaning infinner sig vanligtvis blott en Tadebtsioh.
- 641 There are practically no existing tape recordings of Nenets shamanistic rituals, but according to later studies among the Nganasan it has been stated that a shaman performs the speech of different spirits with different voices or melodies. On the musical structure of Nenets and Nganasan shamanistic sessions, see Добжанская 2008. (KL)
- 642 *må* || Letter: skulle – Changed by the editor of Hf. Mbl.
- 643 *är* || Letter: blifvit – Changed by the editor of Hf. Mbl.
- 644 *håna* || Letter & Hf. Mbl.: begabba
- 645 *m. m.* || Letter: och andra dylika accidentia || Hf. Mbl.: och dylika accidentia

❖ 456 ❖

Tadebtsjo svara:
Säg i hvilka
Värf du löper,
Hvarför kom du
Vår ro att störa?

Tadiben:
Nyss till mig
Kom en Njenets, (Samojed)
Mig den karlen
Ifrigt plågar,
Hans ren är borta.
Derför har nu
Till er jag kommit.

❖ 457

På⁶⁴⁰ denna anmaning infinner sig, yttrade min berättare, vanligtvis blott en enda Tadebtsjo. Om de komma i mängd, talar den ena på ett, den andra på annat sätt, och Tadiben vet ej hvem han skall tro.⁶⁴¹ Tadiben börjar nu bedja sin tjenste-ande att uppsöka renen. Sök honom, sök noga, att ej renen må⁶⁴² gå förlorad. Tadebtsjo åtlyder naturligtvis befallningen. Emedlertid uppmanar honom Tadiben, att söka mycket noga och ej upphöra förrän renen är⁶⁴³ funnen. När Tadebtsjo återvänder, börjar Tadiben åter tillhålla honom att tala sanning. ”Ljug ej; om du ljuger går mig ej väl. Då skola kamraterna håna⁶⁴⁴ mig. Hvad du sett, säg rent ut; säg det onda, säg det ❖ goda. Säg blott ett ord. Talar du mycket (d. v. s. obestämdt och oredigt) går mig ej väl” o. s. v. Tadebtsjo nämner nu stället, der han sett renen. Härpå går Tadiben tillika med den hjälpsökande till det anvisade stället, men han råder ju ej för det, om renen under tiden lupit bort, om en annan Tadibe med sina Tadebtsiers tillhjälp betäckt renens spår m. m.⁶⁴⁵ Det bör ej lemnas oanmärkt, att Tadiben före

646 *eller [...] tvinga* || Letter: eller tvinga – Addition made by the editor of Hf. Mbl.

andebesvärjelsen underrättar sig om alla de förhållanden, under hvilka renen blifvit förlorad, när detta skett, hvar händelsen tilldragit sig, om Samojuden förmodar att renen blifvit stulen, hvilka han haft till grannar, om någon bland dem är hans ovän o. s. v. Kan den tillsporde ej lemna behöriga upplysningar, griper Tadiben till sin trumma, spørjer Tadebtsjo äfven om slika saker, examinerar åter Samojuden och fortfar härmed, intill dess han på grund af Samojudens egna uppgifter bildat sig en öfvertygelse om sakens förhållande. Det är denna förut fattade öfvertygelse, som Tadiben sedermera under exaltationen hör uttalas af Tadebtsjo. Måhända bildar sig äfven denna öfvertygelse någon gång under det exalterade tillståndet, likasom en dröm eller magnetisk syn; – det vissa är, att Tadiben verkligen tror sig hafva förnummit orakel-språket ur de för hans inbillning framträdande Tadebtsjos mun. Derom öfvertygar mig utom Tadibernas lugna, andaktsfulla och enstämmiga berättelser om sakens förhållande, isynnerhet den omständigheten, att trollkarlen ofta erkänner sig, antingen ej hafva förmått mana fram Tadebtsjo, eller⁶⁴⁶ ej kunnat tvinga dem att gifva ett redigt svar, och detta äfven i sådana fall då han med lätthet kunnat dikta ihop hvilken profetia som helst. Det har roat mig att sålunda sjelf anställa proba på Tadibernas ärlighet.

Utom nyssnämnda medel gifves det ännu en annan konst, att få reda på en förlorad ren, och den begagnas af Samojuder, som äro oanvigda i Tadibernas vetenskap. Man gör af renhorn en ring på marken, i midten af ringen lägger man en slipsten, derpå ställes ett eldstål, en yxa, eller något annat jernstycke, på det sätt, att de

647 *Detta [...] eget bruk.*

The description until the end of this paragraph was published in Castrén 1843c but omitted in Castrén 1852b. It is published here according to the original letter (Castrén to Collan 19 Apr./1 May 1843). See also the volume of letters in this series and cf. Castrén 1843a where it was originally published.

648 *хэхэ, 1) 'хэхэ', 'guardian spirit, spirit of bad weather', 2) 'idol'; used by Castrén in the latter meaning. (TaS)*

◆ 459

bilda ett kors med slipstenen, och med yttersta lätthet falla åtskils. Derpå går en Samojed kring ringen, intill dess anstalten nedfaller. Nu vet han, vid hvilken kant renen finnes, och när han sedermera går åt detta håll, kommer renen sjelfmant honom till möte. På samma sätt uppsöker han äfven förvillade menniskor, blott med den skilnad, att ringen göres af menniskohår. Detta⁶⁴⁷ slags orakel grundar sig på en bön till *Häheh*⁶⁴⁸, såsom Samojederne kalla sina Gudabilder, motsvarande Lapparnes *Seider*. *Häheh* äro formade af träd, hafva mensklig gestalt, med undantag af hufvudet, som är trekantigt och ändas med en spets. Slika Gudabilder föra oomvända Samojeder med sig öfverallt hvar de färdas, bestryka dem, liksom Lapparne sina *Seider*, med renblod, offra åt dem hufvudet och klöfvarne af renar. Hufwudet ställes, der sig göra låter, i ett träd, midt för Gudabildens anlete, och klöfvarne kastas på marken framför belätet. Dessa *Häheh* anlitas om bistånd i mindre viktiga angelägenheter, såsom vid jagt, fiskafänge samt i synnerhet vid edgång[.] Om en Samojed blifvit bestulen och bär misstänka till tjufven, så kallar han den misstänkte till edgång. Han gör då en Hähe af sten, jord, i nödfall af snö, för den misstänkte personen till bolvanen, slagtar dervid en hund, sönderhugger Hähe och yttrar till sin wederpart: ”om du stulit, må du omkomma, såsom denna hund”. Edgången är så fruktad af Samojederne, att den sannskyldige tjufven alldrig låter förmå sig dertill; han återgifver hellre godvilligt det stulna. Man tror, att en tjuf, som underkastar sig edgången, skall på samma sätt stycas af Hähe, som denne blifvit stycad af Samojeden. I stället för bolvanen plägar man ock sönderskära nosen af en hvit björn. Denna edgång hålles för ännu

kraftigare. Man säger, att eden vanligast förekommer vid tjufnader, men den kan ock begagnas för andra ändamål och det är oomvända Samojuder tillåtet att inför domstolen aflägga ed efter sitt eget bruk.

❖ 459 ❖ Om⁶⁴⁹ en sjuk anlitar Tadiberna om hjälp,

CONT. så begynnes ej kuren samma dag, huru trängande behovet än vore, utan man bidar dermed till "första morgonrodnaden". Under natten umgås Tadiben med sina Tadebtsjo, sökande hos dem råd och hjälp. Har den sjuka blifvit något bättre till morgonen, så är tiden inne att gripa till trumman; i annat fall måste man ännu hålla upp till "sjunde morgonrodnaden". Är den sjukas tillstånd då ej bättre, så förklarar honom Tadiben för ohjelpig och gör i sådant fall icke ens försök att bota honom. Men om en behandling af sjukdomen genom inträffad förändring inom den bestämda tiden verkligen är indicerad, så spørjer Tadiben den sjuke, om han till äfventyrs

❖ 460 har sig be❖kant, af hvem sjukdomen blifvit honom påsänd. Vet han det ej, så börjar Tadiben examinera honom, hvilka han har till ovänner, med hvem han slagits⁶⁵⁰ och tviſtat m. m. d. Kan den sjuke ej lemna nödiga upplysningar så rådfrågas Tadebtsjo. Utan att veta, hvarifrån det onda har sitt ursprung, vågar ej Tadiben företaga sig något. Det⁶⁵¹ kunde hända att sjukdomen vore sänd af Gud, och hans allmakt får Tadiben ej strafflöst freſta. Men om det upplyses, att sjukdomen härleder sig från onda människor, så gör Tadiben i alla fall intet vidare, än beder Tadebtsjo hjälpa den sjuke. Af denna hjälp är det en oundviklig följd, att den som tillfogat sjukdomen, nu sjelf insjuknar. Jag vet ej om man kan lita på Tadibernas uppgifter, men de hafva försäkrat mig, att inga flera konster

649 Castrén 1852b continues.

650 *slagits och tviſtat* || Letter: "slagits och tviſtat"

651 *Det [...] af Gud* || Letter: Ty det kunde hända, att sjukdomen vore sänd af Gud (märk detta!)

- 652 *vid [...] botande* || Letter: vid botandet af den sjuke – Changed by the editor of Hf. Mbl.
- 653 *ett [...] tecken* || letter: ett lyckligt omen – Changed by the editor of Hf. Mbl.
- 654 *inse att Tadiberna* || Letter: finner du, att Tadibeerne – Changed by the editor of Hf. Mbl.
- 655 *De [...] tjenste-andar.* || Letter: De äro dem icke heller af nöden, då Tadebtsioh allt verka. || Hf. Mbl.: De hafva dem eller icke af nöden, då Tadebtsioh allt verka.
- 656 *нум', 1) 'sky'; 2) 'weather'; 3) 'higher deity, god'; илебям' нэртя,* in Nenets mythology a good supreme deity, giving reindeer and game to people. (TaS)

In the letter and Hf. Mbl. 52/1843 (Castrén 1843c) this is followed by a sequence expanded in Castrén 1852b: 207–212 mainly according to Castrén's travel report from 24 Dec. 1843 (KK Coll. 539.30.1, *Varia* 5.1; see p. 503–): *Jileumbaertje* i den Samoje-diska Mythologien motsvarar *Ukko* i den Finska. Han thronar i luften, är herre öfver åska och blix, regn och snö, lif och död; han, med ett ord, beherrskar allt och är allt, hvad herrligt är; himmel, sol, stjernor. Himmel och luft kallas därför *Num*, stjerna nämnes jemväl efter honom *Numgii*. När dagen randas, träder Samojeden ur sitt tält, vänder sig med ansigtet mot solen och yttrar: "Såsom du Jileumbaertje! uppstiger, så uppstiger äfven jag" och då aftonsolen sänker sig, gör Samojeden sin korta bön med dessa ord: "Såsom du Jileumbaertje! nedgår, så går äfwen jag till hvila". Jileumbaertje är alltså äfven sol. Det är till honom, Samojeden riktar sina böner i hvarje viktigare angelägenhet. *Hähe* är, så att säga, endast en husgud, och

förekomma vid⁶⁵² den sjukens botande. De säga sig ej veta af några läsningar och besvärjelser, ej eller äga de någon kunskap om naturliga läkemedel. Åtminstone har jag ej kunnat uppdaga hos dem några andra kurer, än den hos snart sagdt alla folkslag kände brännkuren. Härvid gå Samojederna så tillväga, att de torka en björksvamp, skära derur ett par små stycken, hvilka antändas och läggas på det värkande stället. Äfven Samojederna hålla det för ett⁶⁵³ godt tecken, om svampbitarna spritta från kroppen. Värken har nu flugit bort med dem. Af det anförda inse⁶⁵⁴ att Tadiberna, ehuru de vördas såsom vise och insigtsfulle män, i sjelfva verket besitta ringa kunskaper. De⁶⁵⁵ hafva också inga flera insigter af nöden, då de i Tadebtsjerna äga så förträffliga tjenste-andar. Dock äro icke ens Tadebtsjerna allsvåldiga, utan lyda under *Num* eller *Jilibeaambaertje* (*Jileumbaertje*), såsom Samojederna kalla sin Gud.⁶⁵⁶ Detta bevisar⁶⁵⁷ bland annat ett qvåde, deri Tadiben sänder Tadebtsjo upp till Num för att begära hjälp åt den sjuke. Tadiben tilltalar i qvådet Tadebtsjo med dessa ord: "öfvergif ej den sjuke, gå upp till höjden, gå till Jilibeaambaertje och bed honom om bistånd. Tadebtsjo åtlyder befallningen, men återvänder snart med det budskap, "att Jilibeaambaertje ej⁶⁵⁸ ger ordet", ej förlänar hjälp. Tadiben börjar nu anropa Tadebtsjo sjelf om bistånd, men denna genmäler: "huru kan jag hjälpa? Jag är ju mindre än Num, icke kan jag gifva hjälp." Tadiben fortfar att bedja Tadebtsjo begifva sig till höjden, och med ifver bedja Num, om hjälp och räddning. Tadebtsjo uppmanar å sin sida Tadiben att sjelf fara upp till honom. Härtill genmäler Tadiben: "jag når ju icke Num, han är fjerran borta. Nådde jag honom, så skulle

jag icke bedja dig, utan jag ginge sjelf till honom. Men nu når jag icke honom; gå därför du.” Tadebtsjo låter ändtligen beveka sig, yttrande: ”För din skull må jag gå; men på mig bannas Jilibeambaertje oupphörligt, och säger sig ej vilja gifva ordet.” o. s. v.

I⁶⁵⁹ sammanhang härmed vill jag ännu meddela en och annan upplysning rörande Samojedernas hedniska gudalära. Om den förberörda *Num* eller *Jilibeambaertje* förmåla Samojederna ungefär detsamma, som man i Finska sångerna läser om *Ukko*. Num thronar i luften och nedsänder derifrån dunder och blix, regn och snö, väder och vind. Ofta förväxlas han med sjelfva den synliga himmeln, som äfven benämnes Num. Stjernorna betraktas såsom beståndsdelar af Num och kallas i anledning deraf *Numgy*, d. ä. något till Num hörande.⁶⁶⁰ Regnbågen anses utgöra fällen af Nums mantel, såsom dess benämning af *Numbanu* tillkännagifver. Äfven solen vördas såsom Num eller Jilibeambaertje, ty då dagen randas, träder Samojederna ur sitt tält, vänder sig med ansigtet mot solen och yttrar: ”Då du Jilibeambaertje uppstiger, så uppstiger äfven jag”, och då aftonsolen sänker sig, gör Samojederna sin bön med dessa ord: ”Då du Jilibeambaertje nedgår, så går äfven jag till hvila.” Några Samojederna har jag hört förtälja, att äfven jorden, hafvet, och hela naturen, äro Num. Andra deremot hafva förmodligen i följe af christendomens inflytande lärt sig att fatta honom såsom verdens⁶⁶¹ skapare och förmena, att det är han som äfven styr och uppehåller världen, som åt människorna förlänar lycka och välgång, gifver dem renar, räfvar⁶⁶², fjällrackor⁶⁶³, och all slags rikedom. Num säges äfven bevara renarne för vilda djur, och i anledning

463

med *Tadebtsioh* plägar blott *Tadiben* umgänga vid sina magiska förrättningar. I sagorna omtalas utom dessa Gudomligheter *wattnets värd*, *jordens nafvel* och flere andra, men de synas wara *Gudar* blott till namnet. – Beträffande ännu ethymologien till ordet *Jileumbaertje*, så kan det betyda: 1°) de lefvandes görare, 2do) de lefvandes väktare. Hvardera betydelsen passar fullkomligt till hans väsende. Han har danat allt det *goda*, som finnes och lefver, och han wakar natt och dag öfver *goda* menniskor, så att intet ondt wederfares dem. – *Num* (Num'ah) betyder åter: *jag står*, är fast bestående. Ho wet, om ej ordet är befrydnadt med vårt Finska *Jumala*, som af *Tscheremisserne* kallas *Juma*. Num och *Juma* stå i philologiskt hänseende ungefär i samma förhållande till hvarandra, som *isä* och det Samojediska ordet *nise'äh* (fader), *имя* och *nim'oh* (nimi, namn.)

- 657 *Detta bevisar [...] gå upp* || Letter: Att nu, såsom ofvanföre sades, *Tadebtsioh* äro Num underordnade, härflyter af ett qväde, deri *Tadiben* sänder *Tadebtsioh* till Num för att begära hjälp åt den sjuke. ”Öfvergif ej den sjuke”, säger *Tadiben*, ”gå upp att *Jilibeambaertje* [...] vilja gifva ordet” o. s. v. || Letter: att *Jileumbaertje* ej gaf ordet. *Tadiben* börjar nu begära hjälp af *Tadebtsioh*. Denne gemäler: ”Huru kan jag hjälpa, jag är mindre än Num; icke kan jag hjälpa eder”. – Ytterligare beder *Tadiben*, att *Tadebtsioh* måtte begifva sig till höjden och ifrigt bedja Num om hjälp och räddning. *Tadebtsioh* å sin sida uppmanar *Tadiben* att sjelf fara till honom. Denne yttrar: ”Jag når icke Num, han är fjerran borta. Nådde jag honom, så skulle jag ej bedja dig; sjelf gick jag till honom. Men

nu när jag honom icke, gå därför du". Tadebtsioh låter ändteligen beveka sig, sägande: "För din skull må jag gå, men på mig bannas Jileumbaertje oupphörligt och säger sig ej gifva ordet" o. s. v.

[– –] några gränslinier å det kulna land, der det är bestämdt, att min varelse under året 1843 skall röra sig. Dessa äro i norr Ishafvet, i vester Hvita hafvet, i Öster Ural, i söder granarne och det gröna gräset. Detta omätliga fält, utgörande det Mesenska Samojedlandet, afskäres af floderna Petschora och Ischma i tvenne hälfter. Den östra större hälften kallas af Ryssarne тундра болшеземелская, eller blott болшая земля. *Tundra* är det Finska *tunturi* och betecknar här ett lågt, sankt, mossbevuxet, skoglöst land. Болшая земля betyder ett *stort land* och är utan tvifvel en öfversättning ifrån Finskan. Då Finnarne ännu voro herrar här i landet, kallades den Bolschesemelska tundran *iso maa*, hvaraf sedermera floden *Ischma*, som begränsar detta stora land, fick sin benämning. Efter Finnarnes föredöme hafva äfven Samojederne kallat ifrågavarande landsträcka *aarkka jeäh*, stort land, ehuru det ej är stort nog för deras oroliga, till sin kära hembygd – Sibirien – längtande lynne. Sig sjelfve kalla de Bolschesemelske Samojederne *Aarkkajenderah*. – Den vestra af nyssnämnde hälfter indelas åter i tvenne tundror: den *Kaninska* och den *Timanska*. De äro skilda från hvarandra enligt chartan genom floden *Pjoscha*, men enligt Samojedernes uppgift genom *Snopa*, som utfaller i vestra hörnet af Tscheskaja Guba. Vester om elfven utbreder sig den Kaninska tundran, hvarunder äfven halfön *Kanin Nos* inbegripes; den Timanska tundran

här af bär han epithetet Jilibebaertje d. ä. boskapens väktare. Ehvad som sker på jorden, allt detta vet och ser Num. Och ser han menniskorna öfva det goda, så låter han dem gå allt väl i handen, gifver dem renar, och godt fänge, skänker dem ett långt lif o. s. v. Men om de begå synd, så störtar han dem i fattigdom och elände, och sänder öfver dem en förtidig död. I saknad af en redig föreställning om ett tillkommande lif, äro Samojederna allmänt af den åsigt, att vedergällningen ovillkorligen skall försiggå i detta lif. Denna tro underhåller hos dem en gränslös fasa för synd (*haebea*) och onda gerningar, isynnerhet för mord, stöld, mened och äktenskapsbrott. Ehuru begifna på dryckenskap hålla likväl äfven de ett omätligt fylleri för synd, såsom man redan slutar af den omständigheten att de benämna de Christnes Söndag för *haebida jalea* (syndig dag) hvartill orsaken ej torde vara någon annan, än det sedvunna bruket på tundran att under Sön- och Helgedagar öfverlåta sig åt fylleri och dryckenskap.⁶⁶⁴ Beträffande de särskildta straff, med hvilka Num hemsöker syndare, har jag hört anföras, att mord och mened straffas med död, stöld med fattigdom, okyskhet med en olycklig förlossning o. s. v.

Utom Num, dyrka Samojederna äfven sina husgudar, fetischer eller så kallade *Hahe*⁶⁶⁵, yppa för dem sina önskingar och behof⁶⁶⁶, bedja af dem hjälp och bistånd i alla sina företag, och isynnerhet ett lyckligt fänge. Hahe och Tadebtsjo äro analoga, Num underordnade gudomligheter, men dem emellan äger dock den åtskilnad rum, att Tadebtsjerna äro andeväsanden,⁶⁶⁷ otillgängliga för hvarje annan än Tadibens allseende blick, då deremot de

förkroppsligade *Hahe* kunna rådfrågas äfven de af magiens mysterier oinvigde. Ifrågavarande *Hahe* äro antingen naturliga eller konstgjorda⁶⁶⁸. Till det förra slaget höra ovanliga stenar, träd, och andra sällsynta föremål i naturen. Råkar Samojuden på en sådan raritet, som enligt hans theologie kan gälla för Gud, så omlindar han den med brokiga band eller klädes-flikar och släpar den med sig, ehvar han färdas. Hedniska Samojuder äga en skild släde, *Hahengan*⁶⁶⁹ kallad, hvare de förvara sina husgudar, hvilka åtfölja dem under alla deras färder. Om det gudomliga föremålet är af den storlek, att det icke beqvämligen kan inpackas i slädan, så dyrkas det såsom en gemensam folkgod. Sådana folkgudar finnes på ön *Vaigats*⁶⁷⁰ i stor mängd, hvilka alla sägas bestå i stenar och klippor.^{iv}⁶⁷¹ Den förnämsta bland dem är belägen midt på ön och bär namnet *ja jieru Hahe*, d. ä. landets herre *Hahe*.⁶⁷² Denna bild säges bestå uti en större sten, belägen nära intill en jordhåla. Enligt berättelsen har stenen ej funnits här i äldre tider och ingen bet, hvadan den kommit. Dess form skall vara lik en människas med undantag af hufvudet, som på stenen är spetsigt. Efter detta original, förtäljer traditionen, hafva Samojuderna börjat forma större och smärre gudabilder af träd, hvilka pläga benämnas *Sjadaei*⁶⁷³ af den anledning, att de äro försedda med ett människolikt anlete (*sja*)⁶⁷⁴. Dessa bestå dels af manliga och dels af qvinliga gudomligheter, de äro vanligen klädda i Samojudisk

iv. *Islavin* föreger att antalet af de på *Vaigats* befintliga gudabilder uppgår ända till 20, utom hvilka tillföre ännu skall funnits en af träd, som af *Missionärerna* blifvit uppbränd 1827.

sträcker sig åter från *Snopa* österut till floderne *Petschora* och *Ischma*. De *Kaninska Samojuderne* kalla sig sjelfve *Saljendierah* och sitt land *Saljeh*, näs – den *Timanska tundran* kallas *Juodeijeäh*, landets midt, och innevanarne *Juodeijendierah*. Men de *Timanska Samojuder*, som bebo landet emellan *Kolokolskaja Guba* och *Petschora-viken* kalla sig med ett särskildt namn *Laptandierah* och sitt land *Laptah*, som betyder lågt land. Nyssnämnda indelning af landet i tvenne tundror har blott en statistisk grund och torde vara af sentida ursprung. Ur en vetenskaplig synpunkt kan man på sin höjd indela de *Mesenske Samojuderne* i tvenne classer, nemligen de *Kaninskt-Timanske* och de *Bolschesemelska*. Visserligen röjer sig emellan de *Kaninska* och *Timanska Samojuderne* en viss olikhet i lynnet, men detta härrör af vissa yttre och helt nyligen tillvägabragta förhållanden. I philologiskt hänseende äro de oåtskilljliga. De *Bolschesemelska Samojuderne* skilja sig derigenom från de *Kaninskt-Timanske*, att det *Ryska inflytandet* hos dem ännu ej hunnit göra alltför stora framsteg. Deras nationalitet framträder således i renare, om äfven vida räre gestalt, än till och med de *Kaninska Samojudernes*. Så är äfven språket hos dem mera oförderfvadt och eger derjemte många egenheter, som äro grundade i dess egen, inre natur.

The latter paragraph is equivalent to Castrén 1852b: 183–184, cf. also Hf. Mbl. 4–5/1843 (Castrén 1843a). Thereafter the text of the letter and Hf. Mbl. continues in Castrén 1852b: 212.

659 The sequence from here to the words *hålles för synd och bringar ofärd* published in Castrén 1852b:

207–212 is missing from the letter and Hf. Mbl. It is equivalent to a part of the report KK Coll. 539.30.1 (Obdorsk 24 Dec. 1843; see p. 512) and has been published in Hf. Mbl. 38/1844 (Castrén 1844c).

- 660 Castrén's analysis is correct. The word means 'something in the sky' and derives from нум. (TaS)
- 661 *verldens* [...] *förmena* || personlig Gud, de kalla honom
- 662 Fox (*Vulpes vulpes*). (TS)
- 663 Arctic fox (*Vulpes lagopus*). (TS)
- 664 *хэбидя яля*.
Хэбе(сь) 'to be forbidden, unclean, can also be translated as 'sinful'. Its derivative is *хэбидя* 'holy, sacred'. Dangerous, forbidden and unclean belong to the signification field of sacred, as significations emphasizing order in other contexts. In this sense *хэбидя яля* should rather be translated as a holy day. 'Holy' and 'sinful' together mean 'taboo'. In addition to Christian holy days, the expression is used of feast-days in a more general sense. Castrén writes below about the other word in the Tundra Nenets language belonging to the field of significations of holy or sacred. See Anttonen 1996: 76–77, 93–96, 154–155; Lehtisalo 1956: 181. (KL – TaS)
- 665 Häheh, see an earlier commentary. (TaS)
- 666 In the right-hand margin of the mscr page there is an unclear note by possibly Castrén here.
- 667 *andeväsenden* || andar af dem
- 668 *konstgjorda* || ~ Gudomligheter
- 669 *Hahen gan* || Hangar
хэхэ' хән (*хэхэңгән*), 'a holy sledge in which religious cult equipment is kept'. (TaS)
- 670 Vajgač Island in the Pečora Sea at N70°1'13" E59°28'56". (TS)

drägt och på bästa vis utsmyckade med gördlar, röda band och all slags glitter. Dock ser man äfven nakna Sjadaei vid Samojedernas fångst-ställen, der de stå med ansigtet vändt åt vester⁶⁷⁵.

- I saknad af träd pläga Samojederna äfven bilda fetischer af jord och snö, hvilka bära det för alla slags fetischer gemensamma namnet
- ❖ 467 *Hahe*. Dessa bilder ❖ och isynnerhet de af snö danade, kunna naturligtvis komma ifråga, blott⁶⁷⁶ då deras närvaro för någon kortare tid är af nöden påkallad, t. ex. vid en edgång. Denna religiösa handling skall ofta förekomma hos de Samojeder, hvilka äro hedendomen tillgifna. Har en sådan Samojed blifvit bestulen och bär misstanke till tjuften, så kallar han den misstänkta personen till edgång. Han anskaffar då en Hahe antingen af sten, träd, jord, eller snö, för sin vederpart till bilden, slagtar så en hund, förstör bilden och tilltalar den under misstanke befintliga tjuften med dessa ord: "Om du begått stölden, så må du omkomma liksom denna hund". Edgången skall hos Samojederna vara så fruktad, att den sannskyldiga brottslingen nästan aldrig låter förmå sig dertill, utan hellre vidgår sitt brott. I stället för Hahe brukar man vid edgången äfven begagna nosen af en björn, och sönderskär den i stycken. En sådan ed anses för den allra kraftigaste, ty enligt Samojedernas föreställning är äfven björnen⁶⁷⁷, såsom framdeles kommer att ådagaläggas, en mäktig gud, vida mäktigare än Hahe. Samojederna föregifva, att edgången oftast förekommer vid tjufnader, men den skall äfven kunna begagnas för
- ❖ 468 andra ändamål, och det är ❖ för oomvända Samojeder tillåtet att inför den Ryska domstolen i alla förekommande fall aflägga sin ed efter eget bruk.

I de fall, då man anlitar Hahe eller Sjadaei om hjälp och bistånd, är alltid ett offer af nöden. Gäller det att hos dem bönfalla om ett lyckligt fånge, så kan hvem som helst frambära offret; men i viktigare angelägenheter bör en Tadibe vara tillstädes och anställa offringen. Sättet hvarpå denna ceremoni för sig går, är på olika orter och hos olika Tadibeer mer och mindre afvikande. På somliga orter har jag hört förtäljas, att Tadiben, efter att på marken hafva uppreßt en Hahe, ställer midt för gudabilden ett nedåtlutande spö, vid hvars öfversta spets ett rödt band är fästadt. Derpå sätter sig Tadiben bakom spöet med ansigtet vänt emot gudabildens, börjar⁶⁷⁸ så att larma med sin trumma och qvåda till Hahe en sång, som innehåller en förbön för den bedjande. Då han härmed fortfarit en stund, begynner⁶⁷⁹ bandet (i följe af någon hemlig⁶⁸⁰ åtgärd från Tadibens sida) att röra sig på stickan, hvilket för åskådarna är ett tecken, att Hahe nu tilltalar Tadiben. Detta tal tolkas sedan af Tadiben för den bönfällande, och dess innehåll består vanligen deri, att Hahe lofvar uppfylla den bönfällandes önskningar, men med vilkor att han till offer erhåller en ren-
 469 oxe, vaja, kalf o. m. d. Det händer ej sällan, att den bönfällande, antingen börjar pruta med guden och beder, att i stället för en oxe få lefverera en vaja, i stället för en vaja en kalf o. s. v., eller anhåller om uppskof med offringen, hvilket allt guden efter skälens beskaffenhet antingen förviljar eller förkastar. Så snart det blir fråga om offringens anställande, aflägsnas till en början alla qvinnor från offerplatsen. Sedan framledes renen midt för guden, och strypes här af Tadiben. Hufvudet, hornen, så till och med sjelfva huden pläga upphängas i ett träd framför

671 The text of footnote No. iv belongs originally to the actual text in mscr p. 465–466, but it has been changed to a footnote probably by Castrén himself.

Change in the footnote: *Islavin* || *Islovin*

Castrén means Vladimir Aleksandrovič Islavin (1818–1895), an official at the Ministry of Finances, whose book on the Samoyeds (Nenets) *Самоеды в домашнемъ и общественномъ быту* was published in 1847. Северная энциклопедия 2004: 326 [Иславин Владимир Алексардрович]. (TS)

672 *я’ ерв*, ‘guardian spirit of the land’, *хэхэ* does not change the meaning significantly. (TaS)

673 *сядэй*, ‘wooden idol, bolvan’. (TaS)

674 *ся*”, ‘person’. Castrén’s analysis deriving *сядэй* from *ся*” is undoubtedly correct, although the derivation is not of regular type. (TaS)

675 *vester* || ~ , <-----> fetischer af jord och snö

676 *blott* || endast

677 For Castrén, the divinity of the bear was one argument for the Samoyed-Finnish relationship. Several peoples of northern hemisphere, not only Finno-Ugric and Samoyed ones, have provided the bear with a divine birth in heaven and signified it therefore as a deity. The bear has also been a totem animal for several Finno-Ugric peoples. For an overview, see Pulkkinen 2014: 212–219; Иванов – Топоров 1988. (TS)

678 *börjar [...] sång* || tager sin trumma och börjar till Hahe qvåda en sång

679 *begynner* || <----->

680 *hemlig* || dold

- 681 *Hahe. Gudens* || 1. Guden. Dess || 2. Hahe, hans
- 682 *gudens* || 1. ~ || 2. sjelfva ~
- 683 The following parts of the text have been ordered differently in NRF (Castrén 1852b) compared with Castrén's letter to Collan and the article in Hf. Mbl.

Efter [...] tjenligt fält. || I följande här af fattade jag beslutet att styra min färd öfver Kaninska och Timanska tundrorna upp till Pustosersk, som åter egnade sig utmärkt väl för fortsättningen af mina Samojediska studier, emedan orten vinter-tiden utgör en samlingsplats för Bolschesemelska Samojederna samt äfven besökes af den angränsande Timanska tundrans befolkning. För en vetenskaplig resande är ingen ting angelägnare, än att han öfverallt kan finna sig hemmastadd och ej rymmer ett för sitt ändamål tjenligt fält af några yttre considerationer. På mina vägar är det i synnerhet nödvändigt att afsäga sig anspråken på lifvets så kallade bekvämligheter. Man måste vara lika redobogen att dväljas i trånga rökstugor och arbeta under larmet af kvinno-trät och barna-skri, som att leva i kamrar, der snön tränger sig in genom väggspringorna, der ljuslågans fladdrar för vinden och vargskinnspälsen måste låna skygd emot kölden. Sådant har jag omsider vant mig vid; men att bo i tält, är en vana, som jag ännu ej hunnit förvärfva mig. Med det inbrytande mörkret lägrar jag mig gerna vid Samojedernes gästvänliga härdar, språkar långt in på nätterna med värden och värdinnan samt söker på detta sätt göra mig förtrogen med folkets känslor, föreställnings- och lefnadsart. Men då dagens

Hahe.⁶⁸¹ Gudens anlete bestryker Tadiben med renens blod och bränner något af dess fett på elden. Häri består gudens⁶⁸² måltid, men allt den öfriga af renen förtär Tadiben sjelf, tillika med de vid offringen närvarande. Härvid bör dock den försigtighet iakttagas, att den ätande ej låter någon blod-droppe falla ned på sina kläder. Detta hålles för synd och bringar ofärd.

Efter⁶⁸³ att hafva kastat en flyktig blick i Samojedernas inre verld, är det måhända tid, att vi be⁴⁷⁰ gifva oss för att åskåda deras yttre lif, så vidt det kan ske under de öden, dem vi nu gå till möte. Det gäller att bana oss fram 700 verst öfver den Kaninska och Timanska Tundrans ödemarker, upp till den Ryska kyrkbyn Pustosersk⁶⁸⁴ vid utloppet af Petschora. På denna väg måste vi vara beredda, att afsäga oss alla lifvets yttre bekvämligheter och dväljas än på de stormupprörda, villsamma tundrorna, än i Samojedernas ömkliga tält, än åter i de Ryska kolonisternas trånga stugor, der⁶⁸⁵ snön tränger sig in genom väggspringorna, ljuslågans fladdrar för vinden och vargskinnspälsen måste lemna skygd emot kölden. Det är en vetenskaplig resandes första pligt, att han öfverallt finner sig hemmastadd och af yttre konsiderationer ej rymmer ett för hans ändamål tjenligt fält. Denna pligt skola vi samvetsgrannt söka uppfylla under den oss nu förestående resan.

I⁶⁸⁶ det föregående glömde jag nämna, att den omförmälda Stanovoj Pristaff, för att vederiggöra sin emot mig begångna förolämpning vid sin afresa från Somsha skänkte åt mig en ba⁴⁷¹st öfvertäckt ⁴⁷¹ rensläde. Framför denna släda se vi någon morgon i sednare hälften af December en Samojed förespänna fyra friska renar. Sedan han äfven för sin egen, öppna släde

förespannt ett lika antal dragare, binder han en af mina renar medelst en lång rem bakom sin släda. Härpå sätter han sig uti sin egen, främre släda, fattar körremmen i ena handen och en lång stör i den andra, ger så med stören en stöt åt hvarje ren, och nu bär det af i ilande fart ut på tundran. Vår kosa går rakt åt norr, och framför oss ligger den Kaninska tundrans omätliga yta.⁶⁸⁷ Tundran är nästan lika naken och arm, som dess moder – hafvet, hvars östra rand är synlig för ögat. Ja vore icke vindarna nog tjenstfärdiga att afmeja den snö, som himlen af barmhertighet nedsänder öfver detta mörka land, så skulle vi vara i villrådighet om det element, hvarå vi befinna oss. Blott här och der möter oss en svag granskog, kallad af härvarande Ryssar med det från Finskan lånade ordet *mjanda*⁶⁸⁸ (mänty). Oftare stöter man på ett snår af videbuskar, som⁶⁸⁹ Ryssarne med ett Syrjänskt ord kalla *jorá*. En sådan småskog⁶⁹⁰ antyder vanligtvis tillvaron af någon liten bäck, som arbetar sig sakteligen fram på den jemna tundran. Vid

472 en minutiös betraktelse upp⁴⁷²täcker man ännu öfver allt smärre upphöjningar, bland hvilka många till sin yttre form likna de Lappska fjäl- len; men vintertiden äro de knappt märkbara, emedan snön fyller groparna rundt omkring dem. Der en sådan ojemnhet höjer sig något betydligare öfver jordytan, är marken bar, eller på sin höjd öfverdragen med en tunn hård snöskorpa, hvarigenom en tät renmossa uppspi- rar.⁶⁹¹ Detta var allt hvad jag under flera timmars omsorgsfullt spejande med fyra ögon kunde upptäcka på min färd från *Somsja*. Jorden var ”öde och tom”, nästan som vid skapel- sens början, och sjelfva himmelen hade påtagit sin gråa mantel. Vår färd skred makligt fram,

första strålar genom rökhålet falla in i den mörka boningen, då gripes jag af en oemotståndlig längtan att enligt ett Samojediskt talesätt ”flyt- ta från det lilla tältet ut i det stora”.

- 684 The village of Pustozërsk is situat- ed at N67°32'11" E52°34'54". (TS)
- 685 *der* || i hvilka
- 686 The sequence from here until *ut på tundran* does not have a direct counterpart in the letter to Collan or the articles in Hf. Mbl.
- 687 *Wår [...] yta*. || Letter & Hf. Mbl.: Enligt compassens anvisning skola vi till en början styra vår kosa [Hf. Mbl.: Enligt kompassens anvisning styr vi nu till en början vår kosa] från Somsja rakt mot norr. Här lig- ger nu midt för oss den Kaninska tundrans omätliga yta.
- 688 *mjanda* || Letter: мянда
- 689 *som [...] jorá* || Letter: som Ryssarne kalla ëpa (Syrjänskt ord)
- 690 *småskog* || Letter: snårskog.
- 691 Castrén describes the typical tun- dra of Northern Siberia here. Be- cause of the cold climate, trees do not grow and mosses and lichens form the most important vegeta- tion of the tundra. There is per- mafrost in the ground. The elevat- ed parts of the terrain described by Castrén consist of frozen peat. Се- менов – Белов 2015: 234–237. (TS)

- 692 *Torova* || Letter: *Torove* (здоровье)
 693 Castrén had a new innovation in his pocket: the first matches that could be lit by striking came into use around 1830. Matchsticks containing phosphor, in addition to potassium chlorate, sulphur and other ingredients were introduced in 1832. They were extremely flammable even when slightly pushed against a surface and were therefore soon replaced by less dangerous and less poisonous matches without phosphor. Siintola 1917. (TS)

snöflingorna började flyga mot ansigtet, Jemstschiken gnolade en enformig melodie.

Ändtligen visade sig ett tält. Det tilhörde Jemstschikens föräldrar. Vid vår ankomst till tältet stodo värden och värdinnan oss till mötes. Afsigtligt stodnade jag en stund vid släden för att se, huru man ärnade emottaga mig. I det minsta väntade jag en inbjudning till tältet, men jag väntade förgäfves. Samojederna stodo orubbligt stilla på samma plats, mannen häftade vid mig sin plirande blick, hustrun såg än på mig, än 473 på sin man. Jemstschiken spände långsamt sina renar ur redet, gick derpå till sina föräldrar, helsade med det från Ryskan lånade "Torova"⁶⁹². – "Torova", svarade på en gång far och mor, men härvid afstodnade samtalet. Nu trädde äfven jag till mitt tystlåtna värdskap, gjorde efter Jemstschikens föredöme min kompliment med ett *Torova*, och fick samma ord igen. Härpå följde åter en lång paus, den jag omsider afbröt, med tillsägan, att man skulle förespänna friska renar. Jag begaf mig nu till tältet och öppnade dörren; här var mörkt som i en graf. Jag anmodade värdinnan att uppgöra eld, och steg åter in i tältet, uti den säkra förmodan, att man ej skulle lemna mig der i mörkret. Äfven häri for jag vilse. Jag upprepade min befallning, men utan framgång. Famlande i tältet stötte jag på en hög af torra risqvistar, föste så alltsammans i härden, tog en fosforsticka⁶⁹³ ur fickan och antände för mitt nöje en flammande julbrasa. Vid eldskenet varseblef jag en flicka, som dragit sig längst i ett hörn, och höll på, att med den outtröttligaste ifver förföra sig på ett rått, genomfrusit köttstycke. Hon brukade härvid ingen knif, utan högg med tänderna i hela stora stycket, slet och skakade om hufvudet, så

474 att lockarna i vild förvirring svajade kring det blodröda ansigtet. På mig kastade hon en och annan förstulen, om en förtviflad ångest talande blick. Men i hast förändrar sig uttrycket i hennes ansigte, hon lägger köttstycket å sida och börjar ordna sina lockar⁶⁹⁴. Ansigtet återfår sin naturliga färg, och ögat strålar af glädje. Hvem skulle tro, att ett så ringa ting, som en vid elds-lågan glimmande snusdosa, kan framkalla en så stor förvandling i människosjälen? Medan flickan satt betagen af dosans skimrande⁶⁹⁵ glans, inträdde det öfriga sällskapet, tagande sin plats vid brasan. Sonen satte sig vid min sida till venster om händen; far och mor förfogade sig enligt bruket till höger derom.⁶⁹⁶ Flickan drog sig ur vrån till modrens sida⁶⁹⁷ för att på närmare håll betrakta snusdosan. Så sutto vi nu alla i en krets, men med iakttagande den djupa tystnad. Eldens sprakande var det enda ljud, som hördes i tältet. Tystnaden afbröts af flickan, som vid upptäckten af en ring på mitt finger utbrast i ett för mig obegripligt utrop. Derpå började hon medelst modren underhandla med mig om ringens värde, förutsatt, att någon ville köpa den. Vid min försäkran, att den ej stod till köps för något annat pris, än en vacker Samojedinnas varma hjerta, drog sig flickan åter i skamvrån.

475 Emedlertid hade Jemstschiken småningom⁶⁹⁸ ur sin barm hunnit framdraga en flaska brännvin. Han hällde deraf en betydlig kvantitet i en trädkopp, tömde brännvinet i ett andetag och öfverlät derpå flaskan jemte koppen åt sin fader. Denne krusade ej ifrån sig, utan hällde i sig koppens hela innehåll och återgaf derpå flaskan åt dess ägare. Man tuggade litet rått renkött, tog sig åter en klunk och fortfor härmed, tills intet mera återstod i flaskan. Allt detta

- 694 *lockar* || mörka ~
 695 *skimrande* || Letter: glittrande – Changed by the editor of Hf. Mbl.
 696 A Nenets tent is traditionally divided into several departments. The central part, where the household-er lives with his wife, is the most highly appreciated of them. The men's sleeping places are in the middle part of the back wall. Гемыев & al. 2005: 436. (TS)
 697 *till modrens sida* || Letter: till sidan af sin moder – Changed by the editor of Hf. Mbl.
 698 *småningom [...] barm* || Letter: ur sin barm småningom – Changed by the editor of Hf. Mbl.

- 699 *lät [...]* skrin || Letter: lät jag inbära mitt brödskrin
- 700 *sporde [...]* åter || Letter: sporde åter jag – Changed by the editor of Hf. Mbl.
- 701 *lära* || tro
- 702 Polygamy was still practised by some Samoyeds at the beginning of 20th century. Donner, K., 1916: 735. (TS)
- 703 *är här* || 1. är || 2. nu är || 3. är nu

476

betraktade modren med smärta och oro; hon yttrade ej ett ord, men ögat talte ett desto mera rörande språk. Sonens hjerta rörde det ej; han tömde utan betänkande sjelf den sista klunken. Förargad öfver denna kallsinnighet lät⁶⁹⁹ jag ur slädan inbära mitt skrin, och började traktera värdinnan med en ytterlig frikostighet. Nu blef det annat ljud i tältet; far och son föllo mig till fota, bedjande om endast en sup, af mitt ”förträffliga brännvin”. ”J hundens söner”, utfor jag, ”blygens J ej att tigga en främling om brännvin, då J sjelfva ej unnen en dropa åt den, som är eder närmaste nästa. Det är blott för eder hårdhets skull, jag nu beplägar värdinnan. I detta ögonblick äter du, den oförskämdaste bland söner, dina föräldrars kost; detta har du gjort all din tid, men din moder anser du ej vara värd en sup brännvin.” – ”Hvem är min moder”? frågade Jemstschiken med häpnad. ”Denna der, är hon icke din moder”? sporde⁷⁰⁰ jag åter, pekande på värdinnan. ”Icke är hon min moder”, var Jemstschikens korta svar. Nu frågade jag värden om ej värdinnan var hans hustru. Härpå följde först ett nekande, sedan ett jakande svar. Jag var färdig att tro det värsta om Samojedens äktenskaps-förhållanden, men vid ett ytterligare anställdt spörsmål om sakens sammanhang, anförde Jemstschiken: ”Vi äro ej Christna, utan hafva vår egen lära⁷⁰¹, och tro ej på den Ryska Guden. Denna *vår* tro tillåter oss att taga så många hustrur, som vi för godt finna. Bland dem står den första hustrun högst i anseende⁷⁰², och jag är född af en sådan, icke af henne, som är⁷⁰³ här närvarande. Skulle min egen moder varit tillstädes, så hade jag visst afgifvit henne en sup; men den, som blott äger femton renar, förmår ej

undfägna hela familjen.” Något blidkad genom denna förklaring gaf jag åt far och son hvar sin sup, dock med förbehåll, att renarna skulle genast förespännas. Men förrän befallningen åtluddes, måste jag ännu bestå en sup öfver laget. 477 Nu förfogade⁷⁰⁴ sig sällskapet ändtligen 4 ur tältet. Med hundarnas tillhjälp började man drifva renarna tillsamman, drog ett rep omkring hjorden, och utvalde derur åtta renar, bland hvilka fyra⁷⁰⁵ spändes för hvardera slädan. Vi voro färdiga till uppbrott, då värden ännu anhöll om en sup för sig och sin hustru. ”Hvad godt har du gjort mig, att jag skall gifva dig brännvin”? sporde jag Samojederna. ”Du åker med mina renar”, svarade denne. ”Derför betalar jag för dig skjutslega”, var mitt svar. ”Jag har gifvit dig goda renar”, menade Samojederna. ”Men din son kör dåligt,” yttrade jag. ”Derför bör du ej gifva någon sup åt honom”, var Samojedernas faderliga råd. Med ett ord, jag måste ännu gifva åt värden och värdinnan hvar sin sup. Derpå begåfvo vi oss åstad, öfverföllos af mörker och yrväder, samt nådde efter mycket obehag under natten byn Nes, som är belägen från Somsha 60 och från Mesen 100 verst.

Byn Nes har sitt läge vid en flod af samma namn, omkring 15 verst från dess utlopp i Hvita Hafvet.⁷⁰⁶ Den består af eländiga kojor, som bebos af några i Mesen inskrifne borgare. Deras förfäder hafva nedsatt sig här i tanke att upphjelpa sina förfallna affärer genom den så fördelaktiga handeln med Samojederna⁷⁰⁷. Men⁷⁰⁸ 478 kanske till men för byns gamla 4 näringsfång håller kronan nu Samojederna tillhanda för drägliga priser, mjöl, salt, bly och krut. Mera än detta verkar till⁷⁰⁹ de inflyttades skada följande omständighet. Fordom fanns i Nes en

- 704 *förfogade [...] ändtligen* || Letter: förfogade sig omsider sällskapet – Changed by the editor of Hf. Mbl.
- 705 *fyra [...] slädan* || Letter: fyra spändes för min och fyra för jemstschikens släde. – Changed by the editor of Hf. Mbl.
- 706 Nes' is near the western coast of Kanin Nos at N66°36'2" E44°40'44". (TS)
- 707 *genom [...] Samojederna* || Letter & Hf. Mbl.: genom bedrägeri och plundring
- 708 *Men [...] men* || Letter: Till oberäkneligt men
- 709 *till [...] skada* || Letter: till byns förderf

- 710 För [...] *sakens* || Letter: För sakens
 711 Present-day Nižnjaja Pěša at
 N66°45'7" E47°45'37". Латкинъ
 1901. (TS)
 712 1833 || Letter & Hf. Mbl.: 1843
 The text is written in 1842.
 713 'Eldest', leader of the local com-
 munity. Энциклопедический сло-
 варь... XXXI: 460. (TS)

brännvinsförsäljning, och då utgjorde byn en samlingsplats för de Kaninska Samojederna. År 1825 utsändes en mission att omvända Samojederna till den Christna läran. Omvändelse-verket kröntes med framgång, om framgången kan bestämmas efter antalet af de döpta. För⁷¹⁰ den goda sakens ytterligare framgång var det af nöden, att Samojederna skulle fördes med kyrkor och präster. Så erhöilo de tre tundraerna hvar sin kyrka, den Bolshesemelska vid floden *Kolva*, den Kaninska i byn *Nes*, den Timanska vid floden *Pjoscha*⁷¹¹. De två förstnämnda uppbygdes år 1831, den sednare 1833⁷¹². Någon tid efter invigningen af den Kaninska kyrkan flyttades af lättfattliga orsaker brännvinsförsäljningen från *Nes* till byn *Somsha*. Sedan denna tid är *Nes* sällan besökt af Samojed, de församla sig nu kring *Somsha* och bönderna i denna by hafva slagit under sig nästan all den handel, som förut tjente innevånarne i *Nes* till födkrok.

I Mesen underrättad om alla dessa förhållanden beslöt jag att bosätta mig på några veckor i *Somsha*, men såsom jag redan anmärkt, var krogen kärare för Samojederne än min studerkammare. I följe häraf drog jag mig till kyrkan, i hopp att under helgedomens skydd med bättre framgång kunna idka mina studier. I sådan afsigt lät jag straxt efter min ankomst till *Nes* tillkalla den Kaninska tundraens Starschina⁷¹³, och anbefallte honom att genast anskaffa mig en i Ryskan väl bevandrad Samojed. Starschinan lofvade redan följande dag uppfylla min befallning, och jag var nog enfaldig att bygga på hans löfte. Dagar förflöto, en vecka förflöt, ingen Samojed syntes till. Under denna väntan, gick nästan hela Julhelgen till ända.

 479

Läsaren⁷¹⁴ är⁷¹⁵ väl kanske nyfiken att veta, huru en Samojedisk Jul ser ut. Detta beror, likasom mycket annat i världen, på yttre omständigheter, och för mig voro dessa till en början ej särdeles gynnande. Emedan prästen var bortrest, tog jag in hos den embetsman, som hade uppsigt öfver mjöl-, krut- och salt-magasinerna i byn. Han hade hyrt sig en liten kammare af klockaren, som sjelf jemte en talrik familj från Mesen bodde i köket framför kammaren. Min värd, brödförsäljaren kallad, var den ideelaste gnidare, jag någonsin träffat. Hans garderob utgjordes af ett par nankins-benkläder⁷¹⁶, en fårskinnspels och en uniforms-syrtut. Sistnämnda plagg begagnades endast vid högtidliga tillfällen, i⁷¹⁷ hvardagslag fick fårskinnspelsen göra⁷¹⁸ tjänst. Brödförsäljarens dagliga föda bestod utom brödet, konsekvent i en enda sur fisk, som om morgonen stektes och under dagens

480 lopp småningom intogs. Med samma kost ämnade han äfven afspisa mig, men min mage gjorde protest emot detta tyranni. Jag gaf penningar åt klockaren till uppköp af något bättre, men sannolikt på brödförsäljarens tillställning fick jag mina penningar igen, med den försäkran att i byn ingenting stod att erhålla. Julen⁷¹⁹ kom, den sura fisken frambars i en svart stekpanna på mitt arbetsbord. Jag slängde stekpannan i vrån, der fisken blef hundarnes rof. Sedan lexade jag opp brödförsäljaren med det eftertryck, att han i stället för den till spillo gifna fisken beställde⁷²⁰ åt mig en bastant mjölkvälling. Blidkad genom vällingen lefde jag åter på fredlig fot med min värd och lät åtnöja mig med den sura fisken. Nyåret⁷²¹ närmade sig. Jag gillrade tillika med klockaren snaror för snöripor; men då vi nyårs-aftonen gingo att efterse snarorna,

- 714 *Läsaren [...] huru* || Letter: R[abbe] frågar mig, "huru
 715 *är* || <----->
 716 Nankin(g) was a special type of strong cotton cloth. It was named after the city of Nanjing in China. Simola 1914. (TS)
 717 *tillfällen, i* || tillfällen. I
 718 *göra tjänst* || Letter: ~ från morgonen till aftonen
 719 Here Castrén means Christmas according to the Gregorian calendar or New Style. The Russians celebrated their Christmas 12 days later. (TS)
 720 *beställde* || Letter: bestyrde
 721 New Year in New Style. (TS)

722 Cf. p. 649: "Sjelfva nyårsaftonen inbjöds jag dock till Prestfrun, som trakterade mig the."

hade vi den sorgen att se våra förhoppningar felslagna. Återkommen hem, tog jag min bössa på armen och gaf mig att skida ut i snårskogen. Ingen snöripa lät höra af sig. I beråd att återvända hem märkte jag på motsatta sidan af elfven en tät snårskog. Jag beslöt att förfoga mig dit, helst denna tur beredde mig nöjet att tvenne gånger få styra ut för backen. I första backen fanns ett brant fall, som uppifrån ej kunde märkas. 481 Hade jag förut vetat af fallet, så är jag öfvertygad, att färden aflupit lyckligt, men nu bar det af med händer, hufvud och bössa in i snödrifvan. Lyckligtvis bemärkte ingen min skymfliga nedfärd och jag återvände hem med god min. Hemkommen började jag åter tänka på medel till Nyårets firande. Genom den misslyckade jagten voro utsigterna betydligt förmodade. Min enda tillflykt var nu prestfrun. Brödförsäljaren hade skildrat henne för mig såsom en stygg hexa, och afrådt mig att göra hennes bekantskap. Men den ytterliga nöden förmodade mig att våga ett försök. Brödförsäljaren ovetande tog jag min mössa och gick.⁷²²

I prestfruns gemak brinner ett svagt ljus; i köket är mörkt. Med beklämdt hjerta öppnar jag köksdörren, från lafven höres en tung snarkning. Jag träder med tysta steg till kammardörren, men att gripa till nyckeln, dertill saknas mig mod. Att åter vända om var vådligt, ty om jag tilläfventyrs bemärktes af ett vaket öra, kunde man anse mig för en tjuf. Denna tanke bemannade mig. Jag fattade dristigt i nyckeln, slog upp dörren, och steg in. Vid bordet sitter en engel af ungdom och skönhet. Hon läser i en stor bok, vid hennes fötter sitter uppå en pall ett litet barn, lyssnande med andakt till de "helligas lefverne". Framför helgonbilderna brinner

482 ett vaxljus. Jag trädde ett par steg fram och gjorde min *helsning*⁷²³, men vidare ♣ hann jag ej säga, innan prästfrun aflägsnade sig till köket, tagande barnet med sig. *Hvad!*⁷²⁴ skall hon lemna mig här allena, tänkte jag. Det vore dock ett spratt, om äfven rättvist. Invid de ”heligas lefverne” låg en liten visbok. Jag begynte läsa deri, läste flera sidor, utan att någon visade sig. Ändtligen kom en domestik med theköket⁷²⁵. Kort derpå inträdde äfven prästfrun i en metamorfoserad gestalt. Nu fulländade jag den afbrutna meningen med en⁷²⁶ ursäkt för min dristighet att störa hennes ensamhet. Hon åter förebrädde mig i milda ordalag, för det jag ej ”bevärdigat” henne med ett besök. ”Vi lefva här,” tillade hon, ”ett sorgligt lif, och anse vår vistelse i denna ödemark såsom ett straff af Försynen. När någon resande kommer till oss, äro vi innerligt glada, och er hafva vi redan länge väntat.” Detta tog jag för en⁷²⁷ tom kompliment och genmälte derföre helt torrt, att personer af⁷²⁸ min lära vanligtvis ej äro mycket efterlängtade gäster. Prästfrun yttrade med värma: ”vi veta ej mycket och hafva ej sett mycket af verlden, men goda menniskor frukta vi ej, de må vara af⁷²⁹ hvilken lära som helst. Onda menniskor hata vi och afsky, om de ock äro våra egna. Fastän ni ej besökt oss, har jag dock förmodat, att ni måste hafva ledsamt hos den stygga och snåla

483 bröd ♣ försäljaren; derföre har jag låtit uppbygga⁷³⁰ mellanväggen till Diakonens rum, som nu stå obebodda. Meningen har varit, att efter min mans hemkomst bjuda eder till oss; men om det behagar er, så kan ni redan i morgon flytta in.” – Derpå visade hon mig kammaren, ett ljust och gladt rum. Prästfrun hade sjelf öfverdragit vägarna med karduspapper⁷³¹, och målat dem

- 723 *helsning* || letter: ~ med ИЗВИНИТЕ
 724 *Hvad!* [...] äfven rättvist. || Letter: ”Hvad! skall hon lemna mig här allena?” tänkte jag, ”detta vore dock ett spratt, men rättvist vore det. – Changes made by the editor of Hf. Mbl.
 725 ‘Tea-kitchen’, a samovar (‘self-cooker’), a Russian tea water kettle heated with coal. Otavan iso tietosanakirja 7: 1025 [Samovaari]. (TS)
 726 *en ursäkt* || Letter: en platt ursäkt
 727 *en tom kompliment* || Letter: en meningslös artighet || 2. en meningslös, tom artighet
 728 *af min lära* || Letter: från mitt land och af min lära
 729 *af [...] helst* || Letter: af hvilken lära och nation som helst
 730 *uppbygga* || Letter & Hf. Mbl.: uppbyggga
 731 Thick wrapping paper. Solitander 1912. (TS)

- 732 *Detta [...] bekymmer.* || Letter: Dock, detta lände mig numera ej till något bekymmer. || 2. Dock, detta skedde mig likväl numera ej till något bekymmer.
- 733 Cf. p. 649.
- 734 ”På stunden” || Letter: Сей часъ
- 735 *en [...] måltid* || Letter: en kostlig måltid för Ispravniken
- 736 Christmas according to the Julian calendar or Old Style, 25 Dec. corresponding 6 Jan. New Style. (TS)
- 737 *ett [...] angenämt* || Letter: det angenämaste

med blå färg. Rummet pryddes af en liten soffa och några snygga trädstolar. En blankt skurad samovar stod på ett rent bord. Vi togo allt i ögnasigte och förfogade oss derpå till thebordet, hvarpå, utom de vanliga ingredienserna till ett hyggligt thekalas, under vår frånvaro tillkommit en bär-pirog. Aftonen förflöt under angenäma samtal, hvarvid jag bortglömde mitt egentliga ärende, att anhålla om materialier till en anständig nyårs-måltid. Detta gjorde mig likväl numera ej något bekymmer.⁷³² Tvertom var jag besluten att tåligt nedsvälja den sura fisken in-till prestens återkomst.⁷³³

När jag återkom på min kammare, låg brödförsäljaren snarkande vid sidan af den varma kakelugnen. Jag satte mig ned att arbeta. Kort efter midnatten hör jag ljudet af en kurir-klocka, och straxt derpå stadnar en kibitk utanför vår port. Med spetsen af min fot uppväckte jag brödförsäljaren. Han hade knappt hunnit öppna sina ögon, förrän Ispravniken inträdde i rummet, ropande redan vid tröskeln efter mat. ”På⁷³⁴ stunden”, genmälte brödförsäljaren, och jag lyckönskade Ispravniken till en smaklig måltid. Men brödförsäljaren visste, hvad han var sin chef skyldig, och uppdukade ur prästfruns skafferi en⁷³⁵ förträfflig måltid. Under Ispravnikens vistelse i Nes lefde vi fortfarande på prästfruns bekostrand, och genaft efter hans afresa återkom prästen. Nu öfvergaf jag brödförsäljaren och tillbragte den Ryska Julen⁷³⁶ på ett⁷³⁷ ganska angenämt sätt hos det glada och välvilliga prestherrskapet. Bondfolket hade hitintills hyft en viss skygghet för min utländska, antichristna person, men då de märkte den välvilja, hvarmed prästen och hans fru omfattade mig, sågo dem spisa vid samma bord

❖ 484

med mig (hvaremot, i förbigående sagdt, anmärkningar läto höra sig), sågo presten på sjelfva Juldagen rena mig med vigvatten, då började man omsider låta äfven mig gälla för menniska. Juldagen⁷³⁸ hade jag det nöjet att emottaga en skara unga bondflickor, hvilka genom Prestfrun anhöllo, att för mig få afsjunga en visa. Mening-

485 en var att gifva mig en 485 brud, hvars rikedom, skönhet och talenter upphöjdes till skyarna. – Om ursäkt att jag uppehållit läsaren så länge med småsaker. Ja, för mången äro väl ett välviligt bemötande, ett godt bord, en vacker visa, ett hjertligt ord idel småsaker; men⁷³⁹ på de Samojediska tundrorna äger äfven sådant ett högt värde, och den resande får vanligtvis tråda många tunga fjät, förrän ödet sänder en välvilig prästfru i hans väg.

Genom Ispravnikens bemedling erhöj jag omsider en Samojedisk läromästare, som⁷⁴⁰ var hemma i Ryskan och begåfvad med ett hos Samojederna ovanligen redigt förstånd. Mannen var medvetande af sin öfverlägsenhet, och såg derföre under sin lärare-tid med förakt ned på sina svagare bröder. Engång ville några Samojederna rätta litet⁷⁴¹ i hans öfversättning, men han bad dem tiga, och tillade att de ej voro lärde folk. Jag sökte genom alla medel binda denna sällsynta Samojed vid mig för en längre tid, språkade vänligt med honom, betalade honom väl, gaf honom brännvin alla dagar och vägrade honom aldrig att taga sig ett rus, när lusten påkom. Icke dess mindre langleddes han och längtade oupp-

486 hörligt till tundran. – ”Du lefver fredligt 486 med mig, och derföre älskar jag dig”, yttrade han till mig en dag, ”men jag kan ej lefva i rum. Var derföre mild och befria mig.” Jag ökade nu på dagslegan, gaf Samojederna mera brännvin, lät

- 738 *Juldagen [...] skyarna.* || Letter: Hvad tycker du väl derom, att på Juldagen en skara unga flickor, vinograd (виноградъ) kallad, medelst Prestfrun anhöll att för mig få afsjunga en visa. Meningens var att gifva mig en brud; hennes rikedom, skönhet och talenter upphöjas till skyarna.
- 739 *men [...] resande* || Letter: men du bör ej förgäta, att vi för det närvarande befinna oss i något olika kategorier. I njuten af lifvets goda i rikt mått, men jag
- 740 *som [...] med* || hemma i Ryskan och med
- 741 *litet [...] folk* || Letter: något i hans öfversättning. Han yttrade med stolthet: молчите, вы не учевные люди, d.ä. I tigen, när lärde folk talar.

skicka efter hans hustru och barn, gaf äfven brännvin åt hustrun, sökande på allt upptänkligt sätt muntra Samojedens sorgsna sinne. Härigenom lät han åter förmå sig att kvarstadna några dagar. Så suto nu på mitt kammargolf, likasom i ett tält, man, hustru, och deras barn, omgifna af renhudar, benlingar, knifvar, skrin och andra redskap. Mannen var helt och hållet sysselsatt med mig; hustrun sydde Samojed-plagg och biträdde stundom sin man vid öfversättningen. Ofta hörde jag henne draga djupa suckar, och då jag engång sporde henne om orsaken till sitt bekymmer, brast hon i gråt och svarade under snyftningar, att hon sörjde öfver sin man, som måste lefva instängd i kammaren. "Din man", yttrade jag, "lider ju ej värre nöd, än du sjelf. Säg mig hurudan finner du din egen belägenhet?" "Jag tänker icke på mig sjelf, jag sörjer blott öfver min man", var hennes naiva svar. Derpå började man och hustru bedja mig så en träget om befrielse, att jag ej längre mäktade motstå deras böner. – Nu erbjöd sig en annan Samojed sjelfmant att blifva min läromästare, men han var af det vanliga Samojed-slaget, trög och obegriplig. Hvarje fråga måste jag förelägga honom flera särskildta gånger, och ändock begrep han mig sällan rätt. När jag t. ex. bad honom öfversätta uttrycket: "min hustru är sjuk", blef hans öfversättning: "din hustru är sjuk." "Säg ej *din*, säg *min* hustru," fortfor jag. "Såsom jag sagt, så är det", inföll Samojed. Nu bad jag honom öfversätta uttrycket: "din hustru är sjuk." Härtill genmälte Samojed: "om du talar om min hustru, så är hon likaså frisk, som jag." "Men det kunde ju hända," yttrade jag, "att din hustru skulle insjukna. Om du engång skulle komma till mig

◆ 487

och berätta, att din hustru blifvit sjuk, huru skulle du säga detta på ditt eget språk?” Samojeden svarade: ”när jag for till dig, var min hustru frisk; om hon sedan insjuknat, det kan jag icke veta.” Detta erinrar mig on en Lappsk klockare, som jag bad öfversätta det Finska ordet *lunaštan*, betydande 1:o) jag löser, 2:o) jag återlöser. Lappen teg, jag upprepade min fråga särskilda gånger. Äntligen yttrade han med högtidligt allvar: ”Hvarken jag eller du återlöser, utan vår Herre Jesus Kristus har återlöst oss alla för våra synders skull.”⁷⁴²

✠ 488 ✠ Uttröttad genom min nya lärares enfald, blef jag mäktigt glad, när prästfrun en morgon föreslog mig att i sällskap med henne fara till ett Samojediskt bröllopp, som firades omkring 30 verst från kyrkan. Medan prästfrun gjorde sig resfärdig, inkallade jag våra Samojediska ledsagare och lät dem redogöra för tillgången vid ett Samojediskt äktenskap. Deras berättelse lyder i korthet affattad på följande sätt: När en Samojed vill gifta sig, ser han sig om efter en talman, och begifver sig med honom till den af föräldrarnas utkorade flickans hem. Då de anländt till tältet, skall enligt bruket friaren stanna utanför vid sin släde. Talmannen⁷⁴³ går in, vänder sig till flickans fader eller målsman och andrager sitt ärende. Blir svaret nekande, så återvänder man genast hem. Men om fadren ger sitt samtycke, frågar talmannen åter⁷⁴⁴, när brölloppet skall firas. Ännu vet man ej, om det blir något bröllopp af, ty hos Samojederna är bruket sådant, att friaren måste betala något för flickan åt hennes fader. Förut har man på friarens sida taxerat brudens värde och talmannen är derom underrättad. Men om flickans fader skulle lägga

✠ 489 ett högre pris på sin dotter, då ✠ går talmannen

742 It is possible that Castrén meant precisely this person when describing a serious-minded ‘Lapp catechumen’ in his description of the journey of 1838 in Inari. See p. 142–143.

743 *Talmannen [...] hem.* || Letter: Talmannen går in och yttrar, genast vid sitt inträde, till flickans fader, eller målsman: ”En ungtal har skickat mig att fria; samtycker du eller ej?” Svaras härtill *nej*, så återvänder man genast hem, och friaren visar sig ej i tältet.

744 *åter [...] firas* || Letter: åter, ”när brölloppet blir” (djuuna sjaanga-*enguu*)

till friaren, och öfverlägger med honom, om man tilläfventyrs skulle öka på en och annan ren. Så handlas och köpslås, prutas och bjudes, tills saken blir på ett eller annat sätt afgjord. Öfverenskommer man ej om priset, så träder friaren icke i tältet. Men om talmannen lyckats afsluta handeln, så leder han in brudgummen.

Efter förlofningen besöker brudgummen ej bruden, utan alla angelägenheter afgöras medelst talmannen. Kort före brölloppet begifva sig brudens släktingar att gästa brudgummen. Sedan man ätit och druckit sitt lystmäte, binder talmannen fyra renar – tvenne oxar och tvenne vajor – i rad efter hvarandra, betäcker de tvenne första med rödt kläde, hänger en klocka på halsen af kör-renen, leder renarne tre gånger omkring tältet och spänner dem sedan för brudgummens släde. Nu bär det af till bruden. Brudgummen åker främst, och talmannen styr hans renar. Sedan man kommit fram, kör talmannen tre gånger kring brölloppstältet, stadnar bakom detsamma och lemnar brudgummen der sittande i sin släde. Vid brudgummens ankomst slagtas en ren. Man tömmer ett glas och begynner måltiden, men brudgummen får ej dervid vara närvarande, utan talmannen bär mat och brännvin åt honom, der han sitter bakom tältet. Sedan måltiden är lyktad, ledes omsider brudgummen i tältet af talmannen. Här sitta på ena sidan om härden brudgummens, på den andra brudens släktingar. Brudgummen träder till brudens anhöriga, och sätter sig höger om henne sjelf. Talmannen sitter vid brudens och brudgummens fötter. Sedan enhvar tagit sin lagliga plats, börjar värden undfägna gästerna med brännvin. De första glasen räcker han medelst talmannen åt brudgummen; denna tömmer

 490

745 On the different regional varieties of a Nenets wedding, see Гемыев & al. 2005: 463. (TS)

hälften och ger den andra hälften åt bruden. När alla gäster blifvit undfägnade med ett och annat glas, börjar man äta uppkokadt kött; hjertat gifves åt brudparet. Efter måltiden upphör all ceremoni; enhvar super, så mycket han förmår. Brölloppet upphör med brännvinet. Men skulle brännvinet taga slut den första bröllopsdagen, så måste i alla fall brudgummen kvarstadna till följande morgon. Derpå begifver man sig till hans tält. Bruden ligger betäckt i sin släda; hennes renar styras af brudgummens moder. Så snart man hunnit fram, kör svärmodren med bruden tre gånger omkring tältet. Derpå aftages brudens täckelse och svärmodren leder henne i tältet. Här börjas en ny brölloppsgästning; renar slagtas, brännvin framsättes, man sjunger, träter, skämtar och slåss.⁷⁴⁵

Det var en akt, eller rättare en scen, af detta romantiska drama, jag med prestfrun for att åskåda. Vid vår ankomst till brölloppstältet, hade handlingen såvida framskridit, att alla
 491 hunnit blifva väl beplägade. Somliga lågo redan vanmäktiga på fältet. De lågo der med blottrade hufvuden; hufvudet hade insjunkit i drifvan och vinden samlade snö öfver ansigtet. Men se här kommer en äkta man, famlar från det ena liket till det andra, igenkänner sin hustru, ruskar om hennes hufvud, vänder henne med ryggen mot vinden, och lägger sig sedan bredvid henne, näsa mot näsa. Der går en annan med en kaffepanna i handen, letar efter sin kära, finner henne och börjar hälla brännvin i hennes hals. Der stöter någon på sin fiende, ger honom några lömska hugg och aflägsnar sig. Här lyftas åter en stackare på slädan, man fastbinder honom derpå, tar hans renar i släptåg och far sin kos. Medan jag stod och betraktade dessa

746 *lågo och sutto* || sågs || Letter: lågo ||
Hf. Mbl.: sågs

bacchanaliska uppträden, kringvärmade mig en mängd halfrusiga bröllopsgäster. Enhvar hade något att säga eller fråga, och alla gjorde anspråk på att blifva hörda. Ur stånd att på engång samtala med hela sällskapet, vände jag mig till den nyktraсте. Då fattade mig de öfriga i pelsen, de började draga och slita mig enhvar åt sitt håll. Jag gjorde ett förtvifladt utfall och slog mig lyckligt genom ringen. Gaf mig sedan att springa undan mina förföljare, såg på afstånd en mängd flickor och ilade till dem. Flickorna voro sysselsatta med en lek af egen art. De hade fördelat sig i tvenne grupper, sju i hvardera gruppen, stående gent emot hvarandra. 492 ✦ Man kastade lyra med en mössa. Den grupp, till hvilken mössan blef kastad, vände sig om och sökte på bästa sätt undan gömma mössan. Derpå kastade sig dessa sju i en hög på drifvan. Sedan kommo de andra sju, föllo öfver motparten och började en strid om mössan. Först tumlade man om i snödrifvan, sedan stod man upp och fortsatte striden, tills mössan blifvit funnen. Leken utfördes med den ifver, att man i början ej blef mig varse. Men sedan min närvaro blifvit upptäckt, bar det af i fullt språng långt ut på tundran. Nu återvände jag till tältet; värden kom mig till möte på vägen och inbjöd mig på en kopp thé. Vi trädde i tältet, det var stort, men icke rundt eller pyramidformigt, såsom Samojedernes tält öfverhufvud äro konstruerade, utan aflångt och sammanfogadt af tvenne vanliga tält. Här lågo⁷⁴⁶ och sutto om hvarandra män, qvinnor, gamla gubbar, unga flickor. Bland de slagnas antal befann sig äfven brudgummen. Jag satte mig att dricka thé tillika med värden och talmannen. Med möda kunde jag förmå

värden att äfven inbjuda Prestfrun i vårt aktningssälda samqväm.

Efter intaget thé anbefallte värden att en ypperlig ren skulle slagtas. Ett lindrigt slag af yxhammaren emot pannan fällde renen till marken. Derpå stack man en knif i hjertat och uttog luftstrupen. Härom uppstod bland menigheten en väldig strid, hvilken lyktades så, att brudparets närmaße anförvandter delade strupen emellan sig och på fläcken förtärde hvar sin anpart. Renen flåddes, buken uppskars, det oätbara bortkastades, och djuret uppstyldades på rygg. Det erbjöd anblicken af ett stort aflångt fat, hvarest simmade uti en ansenlig blodmassa lunga, lefver, och andra godbitar. Värden tog mig i handen, ledde mig till sidan af renen och bad mig begynna måltiden. Ehuru tydligt meningen uttalades, var jag nog enfaldig att ej förstå den. Jag blef således stående helt overksam vid slagtoffret. Emedlertid församlades brölloppsgästerna deromkring, framtogo sina långa knifvar, afskuro stycken af det varma, rykande köttet, doppade köttstycket i bloden, förde det med ena handen till munnen, tuggade derå med uppåtvända ansigten och afskuro under tuggningen en del af stycket. Åter doppades stycket i bloden och fördes så till munnen. Bloden rann utför mungiporna och den utsträckta halsen!⁷⁴⁷ Lunga och lefver åtos som desert. Sedan denna vidriga måltid blifvit ändad, anhöll jag att ett stycke kött skulle kokas för min och prestfruns räkning. Denna anhållan var dock öfverflödig, ty i tältet kokade allaredan en stor gryta. Half-rätt togs köttet ur grytan och utdelades i stora fat åt de förnämsta brölloppsgästerna. Jag anmodades att spisa ur samma fat med värden och talmannen. Åt prestfrun räckte man några

 493

- 748 *en Samojed [...] ansigte* || Letter: ett spetsigt Samojed-ansigte
 749 *byttor* || Letter: mjölk-byttor

☞ 494 stycken på ett bräde till den ☞ venstra, mindre aktade sidan af tältet. Under måltiden sjöngo flickorna Samojediska visor, till innehållet vackra, men med en melodie, som nära nog liknade grodornas musik. Sången och måltiden afbrötos genom ett tragiskt uppträde. Genom dörren titade en⁷⁴⁸ Samojed med spetsigt ansigte och anhöll med gnällande röst att få deltaga i bröllopsglädjen. Någon bland gästerna bad personen inträda och denne åtlydde kallelsen. Detta skedde utan värdens vetskap. När han blef den objudne gästen varse, befallte han utkašta honom. Flere beredvilliga händer hastade att åtlyda befallningen; andra åter rustade sig till motvärn. Värden och talmannen grepo hvarandra i lufven; jag klämdes jemmerligt mitt emellan dem. I tältet var ett stort tumult, man skrek, svor och bultade om hvarandra, grytor, kaffe-pannor, köttfat, byttor⁷⁴⁹, allt vräktes öfver ända. Leken lyktades slutligen så, att Samojedden blef utdrifven. Sedan menskligheten åter lugnat sig, förtäljde min värd, att snyltgästen nyligen upptedt för honom en skrift, som skulle varit af mig affattad och af sådant innehåll, att Samojedden ägde i hvarje tält för min räkning uppbära 20 Rubel B[anco] Ass[ignationer]. Den tredskande skulle af mig skickas fängslad till

☞ 495 Archangelsk. För detta ☞ nedriga bedrägeri ville nu min värd nu bestraffa sin illsluge broder, och vid helgona-bilden bedyrade han, att bedragaren aldrig finge ostraffadt träda inom hans dörr.

Nu vore väl tid att orda något om brudparet, men om fästmannen är föga mer att förtälja, att han låg full vid tältdörren hela den tid, jag bivištade brölloppet. Utom ett blodigt ansigte, varseblef jag hos honom intet utmärkande. Han

bar på sig en vanlig *malitsa*, d. ä. en renskinnspels med hårsidan vänd åt kroppen, liknande till formen en skjorta.⁷⁵⁰ Malitsan var hvarken försedd med ett lysande öfverdrag eller en någon pryddig hundskinnsbräm. Till utseendet var fästmannen lik andra Samojejer; han hade breda kinder, tjocka läppar, små ögon, låg panna och en platt näsa, som i det närmaſte bildade en rät linea med pannan, ſtora näsborrar, becksvalt, börſtlikt hår; gleſt ſkägg, mörk hy, med flera kännetecken, ſom⁷⁵¹ de Mongoliska folken. Bruden var ett barn af tretton år, men⁷⁵² hos⁷⁵³ Samojederna gällde hon för en verklig ſkönhet. Ett litet rundt ansigte, fylliga, rosenröda kinder, och läppar, hvit panna, svarta lockar, små,⁷⁵⁴ mörka ögon äro kännetecknen på en ſkönhet af det Samojediska ſlaget. ✦ Så prisas ock i någon Samojedisk visa en flicka för ſina små ögon, ſitt breda ansigte och deſs rodnad, liknande morgonrodnaden före ett inſtundande oväder, för ſin raka näsa, och ſin utåtböjda gång. Äfven⁷⁵⁵ ett annat ideal af en ſådan ſkönhet, ſom ännu tillhörde de ogiftas tal, lät viſa ſig på brölloppet, och det roade mig att betrakta, huru alla unga ſvenner ville kyſſa henne, icke vid näsan, ſåſom vanligt, utan på hennes röda läppar. Något, ſom i hög grad bidrager till en ung Samojedinnas täckhet, är hennes ſmakfulla drägt – en kort renskinnsjacka, ſom ſluter ſig tätt till lifvet, men nedanföre vidgar ſig, och vid knäna ändas med en yfvig hundskinnsbräm. Deſs vikna kragge, faſtknäppt öfver det fylliga bröſtet, är utmärkt behaglig för ögat. Vadorna döljas af brokigt ſammanflikade renskinnsbenlingar. Att hänga denna drägt på en vägg, och med anatomisk noggrannhet ſkärfkåda alla deſs tuſende ſinom tuſende brokigheter, vore att allt för

✦ 496

- 750 See Sirelius 1913; Donner, K., 1916.
 751 *ſom [...] folken* || Letter: ſom anträffas hos den Mongoliska racen, ſärdeles den Kalmuckiska folkſtammen
 752 *men [...] ſkönhet* || Letter: men vacker var hon, ſåſom Samojed-flickorna vanligen äro
 753 *hos samojederna* || i Samojedernas tycke
 754 *små, mörka* || Letter: små, ſkälmska, mörka
 755 *Äfven [...] viſa ſig* || Letter: Idealet af en ſådan ſkönhet lät viſa ſig

- 756 For a picture of a Tundra Nenets female costume, see Гемыев & al. 2005: 443. (TS)
- 757 *en ungmö* || Letter: ett jungfruligt sinne
- 758 *smidiga* || Letter: veka

❖ 497

mycket blottställa sina skratt-muskler, men på en lifslevvande Samojedinna är det en ganska naturlig prydnad.⁷⁵⁶ Eller finnes det kanske ingen natur deri, att en⁷⁵⁷ ungmö blyges hölja sin smidiga gestalt med ett lurfvigt vilddjurs fäll. Denna fäll kan hon väl ej fullkomligt umbära, men hon formar den åtminstone efter sina smidiga⁷⁵⁸ leder, och insyr deri rödt och gult och blått, på det man ej må taga ❖ henne för en hund, en ren, en varg eller något desslikes. Det verkligen komiska i en Samojedinnas paryr, äro hennes dubbla af band sammanflikade och med knappar eller annan grannlåt öfvertäckta hårflätor, hvilka stundom hänga ända ned till hälarne. I denna national-drägt visade sig äfven bruden på sin bröllopsfest. Endast tvenne band af blå glasperlor öfver pannan skilde henne från de andra. Föröfrigt var hon ej så drucken som hennes leksystrar; i deras amazoniska lekar såg jag henne aldrig deltaga. Bland de öfriga flickorna och bland bröllopsgästerna öfverhufvud var det svårt att upptäcka någon enda, som på sitt ansigte ej bar blodiga spår efter en utkämpad strid. Isynnerhet tilltog stridslystnaden emot aftonen. Ehvart man kastade blicken, sågos menniskor hår ihop med hvarandra. Det var den yfviga svarta peruken som allra först ansattes, derpå bultade man om hvarannan med näfvarne, och ej sällan grep man i ett tillhugg. Striden börjades utan all anledning. När tvenne personer möttes, flögo de ovilkorligen hvarandra i håret, utan afseende på ålder och kön. Här hvarken gafs eller begärdes pardon, enhvar högg ifrån sig, så godt han förmådde. Den besegrade blef vanligtvis liggende på drifvan och segraren gick att utföra nya bragder. – Mättade af detta skådespel

begåfvo vi oss efter mörkrets inbrott på hemfärden.⁷⁵⁹

❖ 498 ❖ Några⁷⁶⁰ dagar efter bröllopsfärden gjorde jag uppbrott ifrån Nes. Min väg böjde sig nu österut åt Tscheskaja Guba. Att styra kosan upp till sjelfva den Kaninska halfön, hade varit utan ändamål, emedan landet under denna vinter var alldeles utblottadt på menskliga innevånare. Det händer ej sällan, att halfön sålunda utrymmes. Orsaken dertill säges⁷⁶¹ vara följande. Hafs-stränderna vid Kanin Nos äro mycket låga och sank. Under regniga höstar blifva äfven de torrare⁷⁶² ställen starkt uppblötta. Om nu vintern begynnes med skarpa froster, bildar sig öfverallt en tjock isskorpa och den är renens död, ty med sina klöfvar förmår han ej genombryta isen och tränga sig till mossan. Jag förmodar att renmossan bör finnas på bergen, men detta båtar Samojederne föga, emedan de både vinter och sommar äflas med hafs-fänge och följaktligen måste bo nära hafs-stranden. Öfverhufvud är Kanin Nos mindre talrikt besökt. Äfven de Kaninska Samojederne uppehålla sig mest vid den Timanska stranden. Före Jul draga de sig i mängd till trakterna af Mesen och Somsha, der de afyttra sina renhudar, räfskinn och annat vildt, som de ur land och haf uppfångat, förse sig med mjöl, smör, surmjölk, krut, bly, brännvin och andra förnödenheter. Efter Julen återvända de till hafvet, med undantag af ❖ några ❖
❖ 499 ❖ få de fattigaste, som resa ända till Pinega, Kolmogor, Archangelsk, der männerna lefva såsom hyrkuskar och qvinnorna tigga. Vid min afresa från Nes den 19 Januari⁷⁶³ [1843] hade större delen af Samojederna redan fulländat sitt återtag. Jag tillryggalade omkring 160 verst utan att anträffa mer än ett enda tält, och der var värden

- 759 See also Louheranta 2006: 307.
760 From here on, see also Castrén's letter to Sjögren, May 18/30, 1843, in the volume of letters in this series.
761 säges vara || Letter: är
762 torrare || Letter: torra
763 It is not clear if this date is according to Old or New Style.

- 764 *beständigt* || Letter: behändigt
 765 The River Vižas runs into Chosha Bay (Čěšskaja guba) at N66°49'10" E46°1'15". (TS)
 766 The River Oma runs into Chosha Bay (Čěšskaja guba) at N66°49'24" E46°33'36". (TS)
 767 The River Viska flows into the River Mezen' at N64°56'11" E45°36'2"2. (TS)
 768 *kyrkan [...] samt* || Letter: kyrkan, omkring 40 verst uppför floden Pjosja, samt
 769 Present-day Nižnjaja Pěša. (TS)

min ovän. Han hade bland Kaninska Samoieder utspriddt det rykte, att jag såsom utländning ej kunde vara sänd af Ryska regeringen, utan det "Nemtska" folket hade skickat mig för att utspionera, huru man på beständigt⁷⁶⁴ sätt kunde döda alla Samoieder och sedan fara af med deras renhjordar. Vid floderna *Wisas*⁷⁶⁵, *Oma*⁷⁶⁶, *Snopa*, *Wiska*⁷⁶⁷ fann jag enstaka Ryska gårdar och förderfvat folk. Ej sällan mötte mig Ryska karavaner, som kommo från Samoiederernas tält och återvände hem med rikt byte. Vid floden *Pjoscha*, några verst från dess utlopp i hafvet, stötte jag omsider på ett Samoied-läger, bestående af tre tält. Ett ibland dem tillhörde samma Tadibe, som i Somsha meddelat mig sina hemliga kunskaper. Nu träffade jag aftal med Tadiben att han om ett par dagar skulle uppsöka mig vid den Timanska kyrkan⁷⁶⁸, som var beläget omkring 40 verst från tältet uppför floden⁷⁶⁹, samt der handleda mig någon vecka i sitt modersmål. Aftalet bekräftades medelst

❖ 500 ❖ några supar och jag afreste med lättadt hjerta ❖ till kyrkan. Här funnos af mensklige innevånare endašt barn och några ålderstigna personer, ty prešten, klockaren och deras huštrur, hvilka tillsammansantagna utgjorde två tredjedelar af ställets befolkning, hade begifvit sig till Mesen. Bristen på menskligt umgänge ersattes mig rikeligen genom ortens vackra läge. Här återsåg jag för första gången på flere månader skog och höjder. För att till fyllest njuta af denna fosterländska natur, skaffade jag mig ett par skidor, tog min bössa och rännde ut i skogen. Snart varseblef jag en skock med snöripor. Deras förderf låg mig om hjertat, men mitt onda uppsåt emot riporna hade så när sjelf bragt mig i förderfvet. Lurande på ripskocken skidade jag ned i ett

öppet, med lös snö öfvertäckt källsprång. Med stor möda kom jag derifrån upp igen, och på hemfärden hade jag så när förfrusit mig uti mina våta kläder. En badstuga uppvärmd åter mina afkylda leder och befriade mig från alla vidare efterräkningar. Sålunda kom jag lyckligt ur detta bryderi, men en förlägenhet af annan art, bereddes mig derigenom, att Tadiben ej höll ord. Hans lärdom kunde jag väl undvara, men det var en vida mer tänkvärd sak, att vid kyrkan ej fanns ett enda kreatur, hvarmed jag kunnat 501 förscaffas helst 20 verst till en lägre ned vid Pjoscha belägen gård. Äfven ur denna förlägenhet räddades jag efter tio dagars arrest af tvenne Timanska Samojeder, som fått väderkorn på mitt lilla bränvinsförråd och i förväntan på ett rus företagit sig en resa af närmare hundra verst till kyrkan. Dessa erbjödo sig att icke blott sända renar till mig, utan ville⁷⁷⁰ äfven låta en budkafvel gå från tält till tält för att underrätta Samojederna om ankomsten af en i rätta värf stadd Tschinovnik⁷⁷¹. Sistnämnda åtgärd syntes mig öfverflödig, men Samojederna yrkade ifrigt derpå, föregifvande att ”tundran ej var rätt säker”, ett uttryck som jag under sjelfva resan lärde mig att behörigen kommentera. Egentligen gick jag in på förslaget af den grund, att man utan en föregående kännedom om tältens läge ovilkorligen skulle komma att leka blindbock på tundran.

Efter sådana försigtighetsmått anträdde jag den 1. Februari⁷⁷² resan från Pjoscha kyrka. Snart uppstod ett häftigt oväder, som förmådde mig att göra halt vid den lägre ned på elfven belägna gården. Jemstschiken for med sina renar till ett närbeläget tält, och jag nedsatte mig i gården att afbida ovädrets öfvergång. Allt intill

770 *ville* [...] *budkafvel* || Letter: ville låta budkafwel – Changed by the editor of Hf. Mbl.

771 *Чиновник*, ‘official’. (TS)

772 Also here it is unclear which calendar Castrén was using.

773 taga [...] ledsagare. || Letter: taga lagens tjenare till min beledsagare – en försigtighet, som hitintills blifvit af alla resande iaktagen och troligen af mig framdeles skall iaktgas.

midnatten hven vinden utan återvändo. Derpå insomnade jag, men väcktes efter en kort hvila af hundskall. Jag gick till fönstret, men kunde ej se något genom de isiga rutorna. Vinden andades sina sista djupa andetag. Medan jag lyssnade till dessa andaktsfulla ljud ur naturens hjerta, öppnades min kammardörr. ”Hvem är det?” ”Vi få en vacker dag herre!” svarade Jemstschiken. Renarna förespändes och resan fortsattes. Långt före dagens uppbrott nådde vi de första tälten. Här fann jag åter min Tadibe. Han höll sig i början undan, men då jag redan var färdig till uppbrott, kom han till min släde och begynte tigga om en sup. ”Brännvinet är ej till hands, och för din skull lönar det ej mödan att besvära sig”, yttrade jag till den enträget tiggande. ”Gör det ej för min, gör det för himmelrikets skull, ty det står ju skrifvet, att den som vill ärfva himmelriket måste besvära sig här på jorden”, genmälte skälmen. Vid min afresa från tältet hade morgonen så vida framskridit, att solen begynte uppgå. Härvid bredde sig eldröda moln öfver större delen af himlahalvvet, fladdrande i luften likt norrsken. Anande ett oväder sökte jag påskynda min resa, men på en Samojedisk tundra är man ej alltid herre öfver sina beslut. Jag trodde mig hafva iakttagit alla nödiga försigtighetsmått, då jag förberedt tundrans innevånare på min ankomst; men jag hade uraktlåtit det nödvändigaste, att taga⁷⁷³ en lagens tjenare till min ledsagare. För Samojederna har man intet att frukta, ty oaktadt sin råhet kan han alltid vinnas genom brännvin och ett godt ord; men på tundrorna nomadisera, liksom Samojeder, ett stort antal Ryssar och Syrjåner, hvilka sedan äldre tider vant sig att drifva ett slags stråtröfveri i ödemarken. De hafva

genom all slags orättvisa, ofta genom uppenbar plundring, kommit sig till Samojedernas renhjordar och småningom gjort sig till herrar i Samojedernas rättmätiga land.⁷⁷⁴ För att göra en ända på deras nesliga förtryck, samt tillika vänja Samojederna sjelfva vid någon slags borgerlig ordning, har Regeringen nyligen utfärdat en så kallad Ustaff⁷⁷⁵, som enligt mitt förstånd äger⁷⁷⁶ ett högt värde. Men det faller af sig sjelft, att lagens öga, om än aldrig så vaksamt, ej kan varsna allt som tilldrager sig i den Samojediska vildmarkens natt. Förtrycket fortfar oafbrutet, mera sällan under gestalten af stråtröfveri, men så mycket oftare under bedrägeriets mildare skepnad. Hufvudkällan till det onda är brännvinet, som trots lagens stränga förbud fortfarande föres till Samojedernas tält, och sannolikt föras skall, intill dess Regeringen finner sig föranlåten att här och der på tundrorna, såsom i Somsha, Puštosersk, Ischma o. s. v. utsätta militärposter, med rättighet att konfiskera brännvinet och andra i Ustaffen förbjudna artiklar, samt föröfrigt vidmakthålla ordning och skick, isynnerhet under Samojedernes samlingstider. Så mycket i allmänhet om näringsidkarena på tundran. – Äfven på mig ville besagde personer draga vaxel. Ett enigt brödraskap, skjutsade de mig icke till Samojedernes läger, utan jag fördes från det ena Ryska tältet till det andra. Man förde mig fram fem eller sex verst, men skjutslega måste jag vanligtvis erlägga för femton. Ändtligen fick jag en Samojedisk Jemstschick. Han skjutsade mig enligt alla Samojeders uppgift 20 verst, men fordrade skjutslega för trettio. Efter en lindrig protest emot hans gjorda påstående förklarade han sig tillfreds med den skjutslega, jag fann för godt att tilldela honom. Bli

 504

774 On the way along the River Usa Castrén initiated a discussion on this topic. See p. 517–523.

775 *Устав*, 'regulation'. (TS)

776 *äger [...] värde* || Letter: är ett ideal af fullkomlighet

777 The place was probably called Maste. Cf. p. 639.

genom denna eftergifvenhet, ärnade jag betala hvad han i början begärt. Då jag redan höll på att räkna penningarne, trädde till min släde en Rysse med vild uppsyn och sönderslitna kläder. Hemskt grinade de hvita tänderna genom hans svarta skägg; ögonen glänste af ilska och skadefröjd. Han liknade ett rasande vilddjur, som är i beråd att hoppa på sitt byte, men ännu samlar sig styrka och efterser, hvar han skall gifva det dödliga hugget. "Du vill icke betala skjutsle- gan", skrek han slutligen i vildt raseri, "men vi skola lära dig. Vi skola spänna renarna ur redet och lemna dig på tundran. Gå till fots du hundens son." I denna stil fortfor han en god stund. "Är menniskan vid sina sinnen?" sporde jag omsider af den närmast stående Samojuden. "Fullkomligt", svarade Samojuden, "men han har af naturen ett oroligt lynne." Nu fattade vreden låga i min syndiga själ och jag ljungade emot röfvaren ordets blixtar, som kommo honom att sänka den utsträckta armen. Härpå upptecknade jag banditens namn och afreste. Efter en timmas färd nådde jag ett enstaka tält.⁷⁷⁷ Uppstigen ur slädan varsnade jag på tundran en mängd fyrspännare, som styrde kosan emot tältet. Utan att låna dem någon vidare uppmärksamhet gick jag i tältet. Efter mig anträdde en mängd Samojuder, kommande från det läger, som jag nyss hade lemnat. Ändamålet med deras resa var att anföra klagomål öfver samma Rysse, som öfverfallit mig med hotelser och skymford. Stölder och våldsamheter af alla slag påbördades ej mindre honom, än många andra på tundran nomadiserande Ryssar. Till den grad hafva desse objudne gäster förmått uppreta Samojudernes i grunden fredliga lynne, att man på Kaninska Tundran nu umgicks med

506 planen, att afsända en deputation till sjelfva Maještätet och i underdånighet anhålla, att Rys-sarne måtte blifva åtminstone från hafskusten aflägsnade. Denna supplik ärnade man isynnerhet stöda derpå, att Ryssarnes stora renhjordar inom kort uppbeta all renmossa vid hafs-stränderna, hvaraf följden påtagligen blir den, att Samoiederne antingen måste upphöra med allt hafsfänge, som för det närvarande utgör en af deras vigtigaſte näringsgrenar, eller också nödgas lemna renskötseln å sido. Äfven dessa olyckor äro i Uſtaffen visligt förebyggda genom ett ſtadgande, som tillerkänner hvarje från äldre tider på Tundran bosatt koloniſt 60 deſetiner⁷⁷⁸ utmätt jord, hvarutom han ej äger att röra ſig med ſina renhjordar. Då Samoiederne äfven vid närvarande tillfälle yppade mig ſin djerfva plan, rådde jag dem att förſt taga kännedom af ſina omätliga privilegier och ſedan hos vederbörande Embetsmän i Guvernementet anhålla, att Hans Majeſtäts nådiga ſtadganden blefvo åtlydda.⁷⁷⁹

Under deſsa diskurser hade aftonen ſå vida framskridit att det nu mera ej var att tänka på afreſa, ty jag hade för mig ett håll af 60 verſt och ovädret hade allaredan begynnt raſa. I ſjelfva verket kände jag ockſå ingen åhåga att öfvergifva mitt angenäma värdsfolk. Jag befann mig 507 nu hos Timanſka Samoieder, och deſsa äro oaktadt ſin fattigdom af alla Samoieder de ädlaſte. För att karakteriſera dem, är det nödigt att förut veta ett och annat om Samoiederne lynne öfverhufvud. I detta liksom i många andra afſeenden äga de mycket gemensamt med Finnarna. De äro ytterſt betänksamma, inom ſig ſlutna och ſaktmodiga, miſtrogna⁷⁸⁰, enſiga och egenſinniga, i ſina företag långſamma, i utförandet

778 See vocabulary.

779 Here, Caſtrén's words reflect the tradition of legalism, common in the Finnish ſociety ſince 17th century and onwards. See, e. g., Katajala 2002: 487–491.

In his letter to Sjögren on 11 March, 1844, Caſtrén mentions, however a petition letter that had been “obtruded” on him by ſome Samoyeds to be ſent to the Ministry of Internal Affairs. Caſtrén had mailed it along with other letters to the Finnish Literature Society in Helsinki to be forwarded to St Petersburg, but it was not ſent to the ministry. See KK Coll. 539.25.8 where it is preſerved today. (TS)

780 *miſtrogna* || Letter: aktsamma

- 781 *Liksom [...] opålitliga.* || Letter: Såsom Lapparne äro de misstrogna, lättretliga, nyckfulla, bedrägliga och opålitliga.
- 782 *men [...] lugn* || Letter: men den argaste cynicus torde ej betrakta saken med mera lugn
- 783 *Härom [...] en Finne.*

This sequence was published in Castrén 1843c but omitted in Castrén 1852b. It is published here according to the spelling of the original letter (Castrén to Collan 19 Apr./1 May 1843). For the whole letter, see the volume of letters in this series.

ihärdiga. Liksom⁷⁸¹ Lapparna äro de äfven mycket nyckfulla, bedrägliga och opålitliga. Tvenne sistnämnda egenskaper tillhöra företrädesvis de Kaninska Samojederna och böra rätteligen ej tagas i betraktande, då fråga är om Samojedernas national-karakter i allmänhet. Ett gemensamt drag hos alla Samojeder är en mörk åskådning af lifvet och dess förhållanden. Likasom det yttre, så bär äfven det inre hos Samojeden nattens färg. Skulle detta inre låga af häftigare passioner, så vore Samojederna otvifvelaktigt hvad de anses vara: ett af de vilda ste folkslag på jorden. Men nu har en huld försyn fogat så, att de kunna med fullkomlig liknöjdhet betrakta de flesta omständigheter i verlden. Naturligtvis utgör ett godt mål enligt Samojedernas filosofi en af lifvets viktigaste frågor; men⁷⁸² äfven denna fråga torde ingen betrakta med

❖ 508 ❖ mera lugn, än just Samojeden. Han till och ❖ med umbär ofta för det större nöjet att sofva, det mindre att äta. För sin maklighet är han färdig att hungra, törsta och lida all slags smälek. Men försök att träda en af dessa Ishafvets söner in på lifvet, förnära honom, säg honom en förolämpning, eller väck hos honom allena st tanken på en oförrätt, och det skall visa sig, att hans sinne om äfven förmörkadt och afkyldt under polar-himmelns inflytande, dock äger en temperatur-grad, som det troligen erhållit under en mera glödande sol. Härom⁷⁸³ vore mycket att tala, men ämnet hör till antalet af dem, om hvilka jag af vissa subjectiva skäl tills vidare ogerna talar. Ändock vill jag till ämnets upplysande anföra ett samtal, som nyligen föreföll emellan mig och en Samojed af den Bolschesemelska tundran. "Du är rik på renar, min vän! är du äfven rik på hustrur?" sporde jag Samojeden. "Mina hustrur äro

nu tvenne; förut voro de tre, men den tredje skickade jag till sin fader,” genmälte denne. ”Säg mig, broder! hvarföre gjorde du detta?” fortfor jag. ”Hon födde en son, som ej var min”, yttrade Samojeden torrt. ”Huru kan du veta, att saken så förhåller sig?” – ”Jag vet det, och hon bekände det sjelf för jordgumman, såsom seden är hos oss, att man och hustru före barnets födelse måste bekänna sina äktenskaps-synder, om förlossningen skall aflöpa lyckligt.” – ”Känner du äfven förföraren?” frågade jag vidare. ”Kände jag honom, så skulle, vid Gud! mitt spjut sitta i hans hjerta,” utfor Samojeden i raseri. Säg mig, om ett sådant ord någonsin kan eller kunnat uttalas af en Finne? Detta⁷⁸⁴ mörka, vilda, och på sitt sätt passionerade lynne röjer sig företrädesvis hos Samojeder af den Kaninska Tundran. Det underhålles här af folkets välmåga och deraf alstradt högmod, samt dess envisa framhårdande vid sin hedniska Gudadyrkan. Helt annat är förhållandet på den Timanska tundran. Här rasade åren 1831 och 1833⁷⁸⁵ en pest, som störtade omkring 20,000 renar och bragte folket i armod. Större delen af Samojederna sjelfva omkom genom pesten, emedan de förtärde sina besmittade renar. Efter denna näpst hafva de Timanska Samojederna blifvit ett fromt och saktmodigt folk, samt vändt sig mangrannt till den Christna Guden. Visserligen se äfven de lifvet i mörker; men den vilda passionen är borta. Deras hjerta är vekt, deras sinne saktmodigt, sorgen bor i djupet.

Dessa⁷⁸⁶ drag, tillhörande egentligen den Finska folkstammen, framträda här öfverallt hos det svagare, betryckta och misshandlade könet. De Samojediska qvinnornas sånger hafva derföre att stort slägttycke med våra lyriska qväden.

784 Text published in Castrén 1852b continues.

785 1831 och 1833 || Letter: 1831–1833

786 *Dessa [...] seclers secler.* – This paragraph and the following poem were published in Castrén 1843c but omitted in Castrén 1852b. Published here according to the original letter (Castrén to Collan, 19 Apr./1 May 1843. For the whole letter, see the volume of letters in this series.

508
CONT.

Kanin Samoyeds. Castrén 1852b.

Timan Samoyeds. Castrén 1852b.

- 787 Castrén 1852b continues.
788 äger föga || Letter: ej eger

Kläder man dem i runometherns sorgdrägt, så
kunna de nästan gifvas ut för Finska folksånger.
Följande visa är en sålunda omklädd, för öfrigt
ordagrann öfversättning från Samojediskan:

Då jag blef till hustru tagen,
Bittert sörjde jag mitt afsked
Från min hulda fostrarinna;
Men en liten tid jag lefde
Med min man, den ädle vännen,
Och min hela sorg förglömde.
Förr jag tänkte så: det ges ej
Någon annan afskeds-smärta,
Än då man från modren skiljes,
Men nu kom också en annan:
Han dog bort, den ädla maken,
Han, som medlerst var bland bröder.
Mera jag nu honom sörjer,
Än jag förr min moder sörjde.
Utom mig han efterlemnad
Ännu fyra späda söner;
O! när skola vi förgäta
Sorgen efter den försvunne?
Nu på sådant sätt jag lefver,
Att jag hälften af min smärta
Söker genom sånger skingra,
Men med tårar andra hälften
Af min djupa sorg förmildra.
Ej min man ur grafven stiger,
Alldrig ser jag honom åter,
Icke under seclers secler.

❖ 509 ❖ Bland⁷⁸⁷ Samojedernas allmänna egenskaper bör jag ännu omnämna deras hjälpsamhet emot fattiga. Denna dygd försonar mig med många kantigheter i det Samojediska lynnet. Min känsla kan rätt väl uthärda dervid, att ett vildt med fattigdom kämpande folk, som äger⁷⁸⁸

föga begrepp om rätt och orätt, om⁷⁸⁹ godt och ondt, genom våld, list och bedrägeri söker komma åt sina ovänners egendom, då å andra sidan samma folk äro redo att med sina vänner dela den sista munsbiten. Samojedernas hjälpsamhet röjer sig bland annat deri, att de i likhet med Lapparna upptaga och vårda fattiga anförvänder. Äfven på min närvarande station fanns en sålunda upptagen flicka. ”Är hon din dotter?” sporde jag värdinnan under samtalet. ”Nej! Gud har icke gifvit mig några barn; hon är en fader- och moderlös, som skulle hungrat och frusit ihjäl, om vi ej tagit henne till oss, klädt och födt henne. Hon är en aflägsen anförvandt, som vi underhållit af barmhertighet.” Flickan nedslog ögat och begynte röra om snön i en gryta. Då jag märkte, att hennes känsla blifvit sårad af den genom brännvinet upprörda värdinnans skoningslösa tal, yttrade jag till flickans försvar: ”Om du hjälpt den värnlösa i hennes barndom, så hjälper hon dig nu på din ålderdom.” – ”Nog stretar och arbetar den arma, ❖ och svårt blir det för mig, när hon gifter sig och blifver sin egen.” Vid detta uttryck kastade husbondens broder den⁷⁹⁰ ömma blick på flickan, men hon såg ned och stickan började åter röra sig i grytan. Kort derpå gick fästmannen att vakta renarna, och vi drogo oss enhvar under fårskinns-fällen. Men då elden slocknat på härden, hörde jag flickan smyga sig sakta ut genom dörren för att med sin älskare genomvaka natten i det förfärliga ovädret.

❖ 510

Tidigt om morgonen väckte mig värden med den hugneliga underrättelsen, att ovädret saktat sig, samt att vi nu utan fara kunde begifva oss på resan, tilläggande likväl med ett visst eftertryck: ”om ovädret öfverfaller oss på tundran, så är det en Guds skickelse, och därför rå

- 789 *om [...] våld* || Letter: om godt och ondt, om ett tillkommande lif och en dom efter döden, att ett sådant folk genom våld
790 *den* || Mscr: en den

- 791 Castrén seems to mean the ca. 200-m-high fell or ridge at N67°14'43" E48°59'26". (TS)
- 792 *ej mera* || Letter: knappt
- 793 *Jemstschikarna* || letter: Jemstschikarne
- 794 A *sovik* is a long, closed fur coat that is worn over the *malitsa* on long journeys. Гемыев & al. 2005: 439. (IL – TS)

511

ej vi." Skyndsamt begåfvo vi åstad. Värden sjelf och hans broder erbjödo sig att gemensamt beledsaga mig, emedan vägen var villsam och årstiden opålitlig. Min färd gick, såsom jag ofvanföre anmärkt, längsefter Tscheskaja Guba, så att jag än färdades på Ishafvet, än åter på det fasta landet. Detta var en betydlig omväg med afseende å mitt yttersta mål – Puštosersk; men att resa den gina öfver berget *Tschaischin*⁷⁹¹, var både vådligt och för mitt vetenskapliga ändamål onyttigt, såvida inga Samojejer här uppehålla sig. Sedan vi nu tillryggalagt några verst, visade sig tecken till ett annalkande oväder. Snart gjorde Jemstschikarna halt, och började med hvarandra en öfverläggning. De samtalade länge, skakade betänkligt på hufvudet och fortsatte åter resan. Såsom jag sedermera erfor, hade man ärnat föreslå mig att återvända till tältet, men man vågade ej komma fram med förslaget. Ovädret tilltog och var vid middagstiden så häftigt, att man ej⁷⁹² mera kunde se renarna framför sin släda. Kuren på min släda, som i början skänkte mig något skygd emot ovädret, blef längre fram på dagen, bortförd af stormen. Bekymrad om mitt öde sporde jag mina ledsagare om den tillryggalagda vägens längd, och erhöll till svar: "vi känner ej stället och se intet". Detta svar upprepades hvarje gång, Jemstschikarna kommo att afspada de snödrifvor, yrvädret samlat öfver mig. De gjorde härvid den bedröfliga upptäckt, att min malitsa blifvit af snön nedblött och den ena af Jemstschikarna⁷⁹³ var nog ädelmodig att erbjuda mig sin *sovik*⁷⁹⁴ – ett plagg som motsvarar Lapparnas *peski*, och bäres ofvanpå malitsan. Mitt öde är, att i lineara dimensioner fylla något mera, än det vanliga Lappska och Samojediska

måttet. Detta har i fråga om renslädar och klädesplagg mången gång bragt mig i förlägenhet. Äfven nu måste jag af slik anledning afslå Samojedens vackra anbud, och med tålmod underkafta mig den hårda nödvändigheten att småningom blifva alldeles genomblött. Resan

512 fort sattes fot för fot; man styrde än åt ett håll, än åt ett annat. Det var berget Tschaischin man sökte, men ej fann, ehuru vi stundom måste varit nära dess fot. Den ena Jemstschiken åkte ett stycke förut med sin lätta släda, undersökte lokalen, så vidt sig göra lät, och tillsåg framför allt, hvar vi med våra tunga slädar lättast kunde komma fram. Ändtligen nådde vi en af Jemstschikarna väl känd flod.⁷⁹⁵ Förköraren störtade med sin ren ned på floden, och for så att eftersöka något för oss bättre farbart ställe. Härunder förvillade han sig ifrån oss. Den andra Jemstschiken for att eftersöka kamraten och jag satt nu allena på tundran åtminstone⁷⁹⁶ två timmars tid, utan att veta hvart Jemstschikarna tagit vägen, ty allt, hvad jag nu berättat, erfor jag först efter vår ankomst till tältet. I början visste jag icke ens att mina lotsar försvunnit, men sedan jag förvärfvat mig härom en sorglig erfarenhet, tog jag för afgjordt att de lupit undan af rädsla. Jag ville ej försöka en skildring af mitt inre läge. Det yttre var sådant, att mina kläder under dagens lopp blifvit genomblöta. Men då kölden emot natten skärpte till, angreps jag af en olidelig frossa. Jag trodde mitt timglas vara fylldt och gjorde mig redo, att anträda färden öfver ett annat fält. 513 Emellertid återvände Jemstschikarna. Wi foro lyckligt öfver elfven, förvillade oss åter och kommo, enligt Jemstschikarnas utsago efteråt, fem särskilda gångor till samma elf. Sedan vi för sjetten resan färdats

795 Castrén may mean the little river running into the River Indiga at N67°37'56" E48°58'9". They would thus have been at ca. N67°30' E48°59'. (TS)

796 *åtminstone* || Letter: i runda

- 797 *slutade Jemtschicken.* || letter: ~
 Богъ привесь, Богъ привесь.

Castrén returns to his memories of this stormy night in his notes of autumn 1845 when travelling south-east along the Ob' in Southern Siberia. It had remained such a frightening experience in his mind that two years later the threat of a storm still evoked a strong reaction in him. See p. 750.

- 798 The River Indiga discharges into the sea at N67°41'30" E48°43'40". (TS)
- 799 The tip of Cape Svjatoj Nos is situated at N67°54'42" E48°35'50". (TS)

fram ett stycke väg, började våra renar efter eget hufvud hålla åt venster, då Jemtschikarna åter efter sitt ville styra åt höger. Renarna fingo naturligtvis umgälla sin envishet med idkeliga stötar af körstången; men icke dess mindre stredade de oupphörligen åt sitt håll. Ändtligen måste man gifva dem sin vilja, och detta hade till påföljd, att vi innan kort nådde en by af sju tält. Hundskallet hade redan före vår ankomst kallat Samojederna ur sina tält. Innan Jemtschikarna gåfvo sig i samtal med dem, kom den äldre till mig, knäböjde vid min släda, och lättade öfvermåttet af sin glädje med en tacksägelse till Gud, ty "Han och icke jag har räddat dig i natt", slutade⁷⁹⁷ Jemtschiken.

Nästan hela det återstående af natten språkades i vårt tält öfver de äfventyr, af hvilka jag blott anført den minsta delen. De väckte ett så stort deltagande, att ingen lät förmå sig till att vakta renarna; men om morgonen erfor man att vargen anställt ett betydligt nederlag i hjorden. Det var min afsigt att hvila en dag i tältet, men vissa brännvinsförsäljare, hvilka nu uppehöll sig här, voro så angelägna om min afresa, att jag nästan emot min egen vilja nödgades åter följande morgon begifva mig å färde. Vädret hade i någon mån lugnat sig, och den väg jag hade för mig, var lätt igenkännlig. Jag befann mig nu vid utloppet af floden *Indiga*⁷⁹⁸ några verst söder om *Svjatoj Nos*⁷⁹⁹. Det var nämnde flodsträckning jag borde följa allt intill en Rysk gård, belägen 40 à 50 verst uppför elfven. Der hade jag beslutit att kvarstadna någon tid, och lejde mig derföre från de nyss lemnade tälten en Samojed till min språkmästare. Liksom föregående dagen tilltog ovädret äfven nu, ju längre det led emot aftonen, och nådde

❖ 514

slutligen den höjd, att man i motvind hvarken kunde andas, eller hålla ögonen öppna. För örat ljud oupphörligt en susning, som verkade⁸⁰⁰ döfvande på sinnet. Den fuktiga snön nedvätte mig under dagen; det blef natt och natten medförde köld. Genomfrusen anlande jag efter midnatt till den Ryska gården. Mina krafter voro så uttömda af resans besvärligheter, att jag knappt kunde hålla mig på benen. Medvetandet hade jag nästan förlorat och mina synorganer voro så försvagade af blåsten, att jag den ena gången efter den andra stötte pannan emot väggen. Vindens susning kunde jag på ett helt dygn ej få ur mina öron. För öfrigt aflopp färden utan något omedelbarligen efterföljande ondt, som skulle förtjena att anmärkas.

Efter tio dagars vistelse i Indiga⁸⁰¹, anträdde jag resan vidare framåt. Från de sju tälten skickade man mig 20 renar, 3 Jemtschikar och ett litet tält, för att uppslås, om till äfventyrs ett oväder öfverföll oss på det förestående långa

515 ❖ hållet af 80 verst till byn *Sula*. Det var en herrlig Februari⁸⁰² morgon, då jag satte mig i rörelse. Solen höll jußt på att träda ur sitt tält och sände en vemodig rosenblick på det ödsliga fältet. Jag åkte i förkörarens släda och han utlade för mig landets beskaffenhet vidt och bredt. Häraf erfor jag bland annat, att den Timanska tundran är mycket rik på floder och sjöar. Floderna taga sin upprinnelse från berget Tschaischin; men emedan landet är jemnt, och intet hinder stör dem i sin engång erhållna bana, församla de sig ej i några större vattenmassor, utan löpa hvar efter sin fåra ut i hafvet. Bland sjöar finnes blott en enda af betydighet. Sjön kallas *Urier*⁸⁰³ efter en af i Samojedernes fornsägner mycket frejdad Tadibe, som med

- 800 *verkade [...] sinnet* || Letter: borttog all eftertanke
- 801 Today, the village of Indiga is only ca. 15 km from the mouth of the river. (TS)
- 802 *Februari* || Letter: Februarii
- 803 Urdjužskoe ozero at N67°14'11" E50°10'17". (TS)

- 804 *honom*. || ~ Sagan om Urier och hans Himlafärd lyder (Se № 39.)
- 805 The text from here to the end of the paragraph was published in Castrén 1843c but was omitted in Castrén 1852b. Here it is published according to the original letter (Castrén to Collan 19 Apr./1 May 1843). For the whole letter, see the volume of letters in this series.
- 806 Castrén refers to 2 Kings 2:11: ‘As they were walking along and talking together, suddenly a chariot of fire and horses of fire appeared and separated the two of them and Elijah went up to heaven in a whirlwind’. Bible (New International Version): <http://www.biblestudytools.com>. (TS)
- 807 Probably *Ва”мы* = perfect participle of the verb *ваць*, ‘to fence, enclose by a fence’, meaning thus ‘fenced’. (TaS)
- 808 Derived from the verb *хунā*, ‘to flee’. (TaS)
- 809 *Ңармбэй* (= *Ңарәмбэй*), ‘aged’. (TaS)
- 810 Castrén seems to mean Islam here.

renar farit upp till himlen från en hög bergspets på Ural. Sjelfva Ural förmodas bära sitt namn efter honom.⁸⁰⁴ Berättelsen⁸⁰⁵ om Uriers himla-flygt erinrar om den bibliska traditionen rörande Elias.⁸⁰⁶ I allmänhet förtjenar det anmärkas, att Samojederne ega mycket gemensamt med de gamle Hebreerne. Hit hör bland annat lagen, att en broder skall äkta sin broders enka. I språkligt hänseende finnes äfven många öfverensstämmelser; men mest har det förvånat mig, att hos Samojederne finna åtskilliga äkta Hebreiska namn, hvilka ej äro i bruk hos Rysarne. Exempelvis må jag anföra namnen *Ableh*, *Lot*, *Elej*, *Malkej*, *Ion*. Dessutom hafva många af Samojedernes, likasom Hebreernes namn en betydelse, tagen ur vissa lefnadsförhållanden. Så betyder, enligt Samojedernes egen utläggning, namnet *Waamuih*, han föddes vid ett gärde⁸⁰⁷, *Wiisuih*, han kunde ej gå på lång tid, *Hunih*, föddes af en flykting⁸⁰⁸; *Aarumbaej*, växte hastigt⁸⁰⁹ o. s. v. – Detta är åter en vink till uppsökande af något samband emellan Samojederne och Ilaismens⁸¹⁰ bekännare; ty med Judarne sjelfve hafva väl Samojederne aldrig stått i någon omedelbar beröring.

☞ 515 ☞
CONT. Medan jag satt språkande med Jemstschiken, mötte vi ett stort sällskap Samojeder. En bland dem väckte min uppmärksamhet genom sin ovanliga klädedrägt, sitt sällsamma skick och utseende. Samojeden bar på sig en malitsa, öfverdragen med ljusblått kläde, och prydd med en yfvig hundskinnsbräm. Hans mångbrokiga stöflar ☞ 516 ☞ voro ofvanom vaden fastbundna med prydliga skoband, af hvilka toffsarna hängde ända till smalbenet. Öfverst på hjessan satt lutande åt sida en luden, spetsig renskinnsmössa. Samtalande med min Jemstschik iakttog

Samojeden en baklutande ställning. Den venstra handen låg troget vid sidan, den högra var utsträckt, pekfingret gjorde commata och tankesträck. Det ena ögat höll Samojeden tillslutet, med det andra fixerade han så mycket skarpare sitt föremål. Hans läppar voro mycket tunna och rörde sig omärkligen under talet. Ansigtet egde ej den vanliga Samojediska bredden. Pannan var låg, hjessan spetsig. Denna sällsamma fysionomi tillhörde en Samojedisk aristokrat. Du ler, läsare, men var viss derpå, att en rik Samojed i sitt eget tycke är vida bättre karl än mången liten Knäs, och tyranniserar sina fattigare bröder med mera stränghet än flere bland jordens mäktiga. Eger han dertill ett litet embete, så har hans högmod ingen gräns. Den nyssnämnda Samojeden, som af menigheten blifvit utvald till biträde åt Kaninska tundrans Starschina⁸¹¹, var derigenom upphöjd öfver andra sitt folks aristokrater, att han förstod uppföra sig i öfverensstämmelse med den sjelfkänsla, rikedommen och hans embetes vigt ingåfvo honom. Han⁸¹² var fullkomligt herre öfver sig sjelf; hvarje ord och åtbörd voro uttänkta och beräknade⁸¹³. Emot mig war hans beteende helt anorlunda, än emot min Jemstschik. Icke som skulle han hafva ansett mig jemngod med sig sjelf; men han bemötte mig dock med mycken värdighet. Storsinnadt bad han mig, efter ankomsten till sitt tält utvälja så många renar, jag behagade, och det oaktadt tiggde han hvarken brännvin eller prutade om skjutslegan. Vi åtskiljdes, körde några timmar och kommo till Samojedens tält. Efter ombyte af renar fortsatte vi resan, lemnade efter oss en Jemstschik och vårt tält. Tälten ansågs öfverflödigt, emedan Samojed-aristokraten visat oss vägen till ett

 517

811 See vocabulary.

812 *Han [...]* beräknade. – This sentence was published in Castrén 1843c but while editing the version for Castrén 1852b he first included it but then struck it out.

813 *beräknade* || uttänkta väl och ~

- 814 *Sula by* || Letter: ~, som var rik på Tschudiska minnen
- 815 *Pustosersk [...] jordklotet*. || Letter: Pustosersk. Denna by är onekligen ett af de ödsligaste ställen på jordklotet. Sjelfva Obdorsk skall jemförelsevis vara ett eden.
- After this sentence, both the letter and Castrén 1843c continue with a description of Pustozersk and its surroundings, divided here by Castrén to continue in the next chapter.
- 816 The text based on Castrén's letter to Collan, 19 Apr./1 May 1843, ends here. After this paragraph in the mscr of Castrén 1852b (mscr p. 518–520) there is a part of the text sent by Castrén as a letter to Rabbe on 2/14 Nov. 1843. It was moved later in Castrén 1852b. Also the text that Castrén sent in his letter to Rabbe on 11/23 March 1843 (SKSA) and was published in Castrén 1843b belongs after this chapter. See p. 568–569 and the volume of letters in this series.
- 817 From here to p. 606 of the mscr the clean copy was written by Castrén himself.
- 818 *Den Pustoserska [...] snömassorna*. Based on Castrén's letter to Fabian Collan 19 Apr./1 May 1843. The sequence was published in Castrén 1843c (Hf. Mbl. 76/1843). The beginning of the chapter in the version of the original letter and Hf. Mbl.: I vidsträcktare mening förstår man med Pustosersk 18 byar, bland hvilka några, t. ex. Sula, rätt väl egna sig till människors bostäder, men egentligen betecknar Pustosersk den vid insjön *Pustosero* (русское озеро) belägna kyrkbyn, äfven *Gorodok* kallad, emedan här i forndna tider fanns en ostrog till skydd emot Samojeders täta anfall. Denna och

läger, vid pass 20 verst ifrån hans tält. Vi kommo till det anvisade stället, men funno hvarken tält eller renspar. Emedlertid utbrast ett oväder, det var natt och till Sula återstod ännu vid pass 30 verst. Sedan vi begått den oförsigtigheten att efterlemna tältet, måste vi nu försöka att genom natten arbeta oss fram till byn. Men knappt hade vi färdats en timmas tid, förrän vi helt oförmodadt stötte på lägerstället. Här funnos Bolschesemelska Samojejer, bland hvilka ingen förstod det Ryska språket. Genom tolk och min egen ringa kännedom i Samojediskan underhöll jag mig med det välvilliga folket långt in på morgonen. Några gånger väckte jag väl fråga om afresa, men Samojederna bådo endräget, att jag måtte kvarstadna och språka med dem. Härunder förärade värdinnan mig en fisk, men fordrade såsom gengäfvä en guldring, den hon såg glimma på mitt finger. Mångfaldt ersatte jag fiskens värde, men Samojedinnan lät med intet annat trösta sig, och satt hela natten tårögd i en vrå af tältet. Vid dagens anbrott fortsatte jag åter resan och nådde innan kort Sula⁸¹⁴ by. Den derpå följande dagen släpades jag af ett par hästar till byn *Pustosersk*, onekligen en af de ödsligaste ställen på jordklotet^{815, 816}

 518

❖ 521 ❖

VII.⁸¹⁷

Den⁸¹⁸ Pustoserska vološten innefattar inalles 18 större och smärre byar, bland hvilka somliga äro belägna wid sjelfva Petschora i dess neders- ta lopp, andra åter wid dess grenar och wid⁸¹⁹ närbelägna sjöar. Störst ibland alla dessa byar är Pustosersk, som bär sitt namn efter en derinwid belägen sjö *pustoje osero* (den ödsliga sjön)⁸²⁰. Byn benämnes äfven i wanligt tal *Gorodok*⁸²¹, emedan här i fordna tider skall hafva funnits ett fäste till skydd emot Samojedernas täta anfall. Både denna och flera andra närgränsande⁸²² byar äro omgifna af ytterst torftig och wild natur. Man ser här ❖ knapt⁸²³ något tecken till skog, icke ens klippor och stenar frodas i denna nejd, utan för ögat ter sig wintertiden endast⁸²⁴ ett flackt, omätligt snöfält, hvarpå windarna ostördt kunna drifwa sitt vilda spel. De rasa här nästan utan uppehåll och stundom med den häftighet, att ortens innewånare hvarken kunna förskaffa sig watten eller⁸²⁵ upphemta wed till eldning af sina rum.⁸²⁶ Stormen bortför stundom taken ifrån deras hus och hopar kring⁸²⁷ wäggarna snödrifwor, hvilka höja sig ända upp till taksparren. För att ej blifwa ordentligen inmurade pläga⁸²⁸ innewånarena gräfwa smala gångar omkring sina hus, emedan⁸²⁹ det skulle kosta dem⁸³⁰ alltför mycken möda att⁸³¹ helt och hållet undanskofla de stora och tätt sammanpackade snömassorna.

❖ 523 ❖

Uti en så dyster och öde nejd nedslog jag nu mina bopålar på⁸³² ett par månaders tid, i afsigt att fortsätta mina studier öfwer Samojedernas språk, seder, religion o. s. v. Härtill erbjödo de Pustoserska byarna genom⁸³³ sitt läge midt i Samojedernas land ett utmärkt gynnande

andra lägre ned på sjelfva Petschora belägna byar äro begränsade af en natur, torftigare än den torftigaste hed på Finlands jord. Man ser här inga träd, inga höjder, inga klippor, med ett ord: intet utom ett omätligt snöfält. Under de sju veckor, jag uppehöll mig i denna nejd, stormade det nästan hvarje dag, stundom så häftigt, att folket ej kunde förskaffa sig dricksvatten ifrån stranden. Snödrifvorna höjde sig ända till taksparren. För att ej blifva ordentligen inmurade, måste man gräfva gångar rundt omkring husen. Må vara, att denna vinter i mannaminne ej haft sin like; men en like till Pustosersk må man i alla fall ej söka i vår verldsdel. Så hårdt det är, måste jag nu lemna dig i denna vildmark, medan jag sjelf njuter af min varelse i ljusare bygder.

819 *wid [...]* sjöar || bifloder

820 The village of Pustozersk is situated on the northern shore of the lake. The lake is at N67°31'53" E52°36'40". (TS)

821 *Gorodok* || ~ (fäste)822 *närgränsande byar* || 1. närw[arande] || 2. närgränsande byar wid823 *knapt [...]* || inga träd, inga höjder, inga824 *endast* || blott825 *eller* || ifrån826 *[...] rum.* || ~ De äro mången g[ång]827 *kring [...]* hvilka || så höga drifwor kring wäggarna, att828 *pläga* || måste829 *emedan* || så framt de ej830 *dem [...]* mycken || en alltför stor831 *att [...]* undanskofla || att undanskofla832 *på [...]* fortsätta || i afsigt att under ett par månaders tid sysselsätta mig med833 *genom [...]* || ett u[tmärkt]

- 834 *Den [...] afsigten* || Afsigten
 835 *hitkomst* || besök
 836 *så wäl med* || med
 837 *tidt [...] besök* || förnya sina besök, så ofta wäderleken det tillät
 838 *framgång* || frams[teg]
 839 *och* || at[t]
 840 *i [...] Trogen* || kom till henne, och trogen
 841 *gumman* || hon
 842 *och [...] ändamål* || för hvars skull hon sade sig hafva gjort
 843 Nicholas, Bishop of Myra (ca. 270–ca. 343) who was sanctified first in the Orthodox and later in the Catholic Church has been considered a protector of seafarers, travellers, children and several other groups of people. There are two feast days of Saint Nicholas in the Russian Orthodox calendar, 9 May (Old Style, Spring-Nicholas) and 6 Dec. (Old St., Winter-Nicholas). St Nicholas was also the national saint and protector of the Russian people. Attwater 1975: 250–251; Шагина 2001: 345–346. (TS)
 844 In the second half of the 19th century, i. e. soon after Castrén’s journey, many Nenets of European Russia considered themselves to be Christian. They had adopted the Orthodox saints into their system of beliefs and used churches on the tundra as offering places. St Nicholas or Mikola became a central spirit also in the religious system of the Siberian Nenets. Lehtisalo 1924: 5, 32–33; Lukin 2011: 240–262; Vallikivi 2003. (KL)
 845 *hade* || på en

tillfälle. Nästan alla dagar församlade sig här Samojejer icke allenast ifrån den Bolschesemelska, utan äfven ifrån de Kaninska och Timanska tundrorna. Den⁸³⁴ hufvudsakliga afsigten med deras hitkomst⁸³⁵ war att afyttra sina varor och förse sig så⁸³⁶ wäl med mjöl som andra förnödenheter; men derjemte lockades mången af begäret efter brännwin att tidt⁸³⁷ och ofta förnya sina besök. Undantagswis lærer en och annan äfven ☞ hafwa begifwit sig till Puštosersk i afsigt att besöka Guds hus. Åtminstone hörde jag en äldre Samojediska qvinna för ortens prest omtala, att orsaken till hennes ankomst warit den nyss angifna. Hon sade sig under wistelsen på tundran för widpass ett halft år tillbaka hafwa förlorat en renkalf, som för sin smidiga gestalt och hvita färg hade warit henne oändligt kär. I hopp att återfå kalvfen hade hon anlitat Tadiber om bistånd och åt Hahe framburit rika offer, men utan all framgång⁸³⁸. I sin ängslan och bedröfwelse hade hon slutligen wändt sig till den ryska Guden och⁸³⁹ utlofwat åt honom en rubel banko, i fall han skulle åtaga sig att återföra det bortlupna djuret. Knappt war detta löfte af henne aftaladt, förrän renen i⁸⁴⁰ fullt språng kom henne till möte. Trogen sitt löfte ☞ kom gumman⁸⁴¹ nu för att aförda sin skuld och⁸⁴² gjorde i och för detta ändamål en resa af omkring 200 verst. Jag förmodar att detta offer gällde undergöraren *Nikolaus*⁸⁴³ eller *Mikola*, såsom han af Samojederna benämnes, ty detta helgon dyrkas till och med af oomvända Samojejer såsom en mäktig Gud.⁸⁴⁴

Bland de Samojejer, som ifrån tundran anlände till Puštosersk träffade jag aldrig någon så nykter individ, att jag hade⁸⁴⁵ kunnat antaga honom i min tjänst, men det lände mig dock till

stor båtнад att dagligen få samtala med personer ifrån skilda orter angående⁸⁴⁶ lifvet och sederna på tundran. Wid mina språkliga studier begagnade jag mig mest af några Tiggars-Samojeder, som hade uppslagit sina tält invid de Pustoserska byarna. Äfven rådfrågade jag⁸⁴⁷ ofta så väl i detta som⁸⁴⁸ många andra afseenden en Samojedisk kolonist, hvilken⁸⁴⁹ war ett ljus bland sitt folk och wida frejdad genom de tragiska öden⁸⁵⁰, han genomgått. Först hade han såsom ett litet barn blifvit af sin moder bortsåld åt en Rysse för 1 pud mjöl och sedermera, liksom en annan handelswara, gått ifrån hand till hand, tills han wid åtta års ålder kommit i tjänst hos en på Bolschesemelska tundran nomadiserande Rysse. Samojeden skildra[de]⁸⁵¹ denna sin nya husbonde såsom en hård och sniken man, hvilken tvingade honom att halfnaken och med knapp föda dag och natt wakta sina renar. Ifrån detta trældomsok blef gossen likwäl efter någon tid förlöst af en Ispravnik, som under en⁸⁵² inspektions-resa på⁸⁵³ tundran⁸⁵⁴ hade kommit att fästa sin uppmärksamhet wid honom i anledning af hans usla drägt och ömkliga utseende. Efter att hafwa gjort sig under rättad om den⁸⁵⁵ öfvergifna gossens sorgliga läge beslöt Ispravniken att taga honom⁸⁵⁶ i sin wård och gifwa honom ungefär samma uppfostran som sina egna barn. Olyckligtwis blef Ispravniken snart skild ifrån sin tjänst och lmnade orten, hvarpå Samojed-piltén åter råkade på tiggarsstråt. Något mera till åren kommen 528 hade han i rusets yra sålt⁸⁵⁷ sig till rekryt, men såsom sjuklig och till krigstjänst oduglig genaßt åter kommit på fri fot. Derpå hade han wankat någon⁸⁵⁸ tid såsom tjenare kring tundrorna och slutligen bosatt sig uti en liten⁸⁵⁹,

- 846 *angående* || och
 847 *jag [...]* i || jag i
 848 *som* || 1. afs[eende] || 2. och
 849 *hvilken* || som
 850 *öden* || <-->
 851 Castrén left the last syllable out at the turn of the pages. Added in Castrén 1852b: 248.
 852 *en* || 1. sin || 2. <-->
 853 *på* || fick
 854 *tundran [...]* *Ispravniken att* || 1. tundran fäste || 2. tundran händelsewis fästade || 3. tundran händelsewis hade fäst sin uppmärksamhet wid hans ~~usla drägt och bedröfliga utseende~~. Ispravniken twang den snikna husbonden att || 4.
     tundran händelsewi[s]
 855 *den [...]* *gossens* || det öfvergifna barnets
 856 *honom [...]* *wård* || 1. honom i sin tjänst || 2. gossen i sin wård
 857 *sålt* || gifvit
 858 *någon tid* || länge
 859 *liten [...]* *der* || rysk by nära Pustosersk. Här

- 860 *mindre [...] bibehållit* || mindre bibe-
hållit
- 861 *genom [...] tillhörde* || tillhörde
- 862 *naturligtvis [...] förbehållsamma*
|| äro skygga af naturen och emot
främ<lin>[gar]
- 863 *Det [...] esomoftast* || 1. Jag hade
önskat oftare || 2. Jag hade haft för
afs[igt]
- 864 *färder* || 1. <--> || 2. ut[flygter]
- 865 *oblid* || ~ på tundrorna
- 866 *kunde* || s[åg]
- 867 *nyss verkställda* || nästföregående
- 868 *förespådde [...] stormar* || 1. hotade
mig med ännu svårare stormar, ty ||
2. hotade mig med ännu svårare
stormar. I sjelfwa werket fick
- 869 *besök* || oförmodadt ~
- 870 *den [...] häftighet* || den häftighet,
att
- 871 *nyfikenheten [...] fria* || påklädde
mali[tsan]

nära Pustosersk belägen by, der han timrat sig en stuga och gift sig med en Ryssinna, men icke dess mindre⁸⁶⁰ twertemot det vanliga förhållandet bibehållit sin kärlek till den nation, han genom bördens tillhörde⁸⁶¹.

Denna person behöll jag flera veckor i min tjenst och begagnade honom med fördel såsom förespråkare hos de ifrån tundran dagligen ankommande Samojejer, hvilka naturligtvis⁸⁶² i sitt förhållande till mig, såsom främling och embetsman, woro mycket skygga och förbehållsamma. Stundom anställde jag äfwen i sällskap med samma min mentor smärre utflygter till de närmast belägna ☞ Samojed-tälten. Det⁸⁶³ låg i min plan att esomoftast förnya dessa för mig högst lärorika färder⁸⁶⁴, men de oupphörliga stormarna hindrade mig att utföra denna föresats. Vintern war detta år så oblid⁸⁶⁵, att sjelfwa Samojederna beskärnade sig deröfwer och plögade tacka Gud, då owädret ej war desto svårare, än att de kunde⁸⁶⁶ se renarna framför sina slädor. Att detta icke alltid är fallet på tundran, derom hade jag äfwen sjelf förwärfwat mig en bedröflig erfarenhet under min nyss⁸⁶⁷ verkställda resa till Pustosersk. Det war länge min tro, att jag under denna resa pröfwat tundror-
nas värsta oväder, men innewånarena i Pustosersk förespådde⁸⁶⁸ ännu svårare stormar,
och deras spådom gick äfwen i fullbordan. ☞ Tidigt en morgon erhöll jag ett besök⁸⁶⁹ af min hyreswärd, som rådde mig att för denna dag inställa min wanliga promenad, emedan stormen enligt hans försäkran rasade med den⁸⁷⁰ utomordentligaste häftighet. Jag åtlydde ej denna wälmenta warning, utan nyfikenheten⁸⁷¹ dref mig ut i det fria. Med mycken försigtighet klättrade jag utför trapporna och kom lyckligt ända

till det nedersta trappsteget. Hitintills hade huset lånat mig något skygd emot vinden; men då jag nu nedsteg på marken, kände jag att stormen war mig öfvermäktig och skyndade att med båda händerna fatta tag i ledstången⁸⁷². Nu förestod mig en swår kamp med luftens osynliga andar.⁸⁷³ Det gälde blott att taga ett enda

531

steg, men detta steg tog⁸⁷⁴ hela min kraft i anspråk. Efter en förtviflad ansträngning lyckades det mig wäl att blifwa herre öfwer wädret, men då jag återwände till kammare, woro mina krafter så utmattade, att jag ej förmådde stiga i min bädd, utan wanmäktig och nästan sanslös neddignade på golfwet.

Under⁸⁷⁵ den Puštoserska himmelens mulna hwalf uppehöll jag mig förtfarande, så länge Samojeder ifrån tundran ännu wisade sig i nejden. Men så snart de försvunnit, lemnade äfwen jag denna ort och begaf mig till en 250 verst sydligare belägen Rysk by, benämnd *Uštzylmsk*⁸⁷⁶, hvarest Tundra-Samojeder ännu sades uppehålla sig. Min färd till *Uštzylmsk* gick⁸⁷⁷ uppför Petschora genom en nejd så öde och tom, att den enligt härwarande presterskaps försäkran ej⁸⁷⁸ kan hafwa blifwit skapad af vår herre, utan tillkommit först efter syndafloden. Här finnes föga af det slags skapelser, som föryngra sig och lefwa upp i nya släkten⁸⁷⁹, ja man finner här nästan inga skapelser. Jorden består till det mesta af sank, lågländta tundror och när⁸⁸⁰ i sitt inre en is, som förqwäfwär nästan all vegetation. Åtminstone ser man i denna nejd inga ordentliga träd, utan blott här och der wid stränderna ett spår af täta widebuskar, och af sådan anledning nödgas innewånarena i Puštosersk begagna drifwed till eldning af sina rum. Såsom jag redan förrut

532

872 Mscr: ledstången; corrected according to Castrén 1852b: 249.

873 *andar*. *Det gälde* || *andar*, och det gällde

874 *tog* [...] *anspråk* || *tog* i *anspråk*

875 From here to the beginning of Castrén's description of his journey over the Urals, the text is based on Castrén's letter to F.J. Rabbe 3/15 Sept. 1843, part of which was published in Hf. Mbl. 18–19/1844 (Castrén 1844b). However, Castrén rewrote it almost completely. The parts of the letter published in Castrén 1844b and 1852b are published on p. 570–577 and the whole letter can be found in the volume of Castrén's letters in this series.

876 Ust'-Cil'ma (Ru.)/Čil'midin (Komi) is situated at the point where the River Cil'ma discharges into the Pečora, N65°26'2" E52°9'12". It was founded in 1542. Лисовский 1902. (TS)

877 *gick* [...] *tom* || 1. gick genom en nejd || 2. gick uppför Petschora genom en nejd || 3. gick uppför Petschora genom en öde och obobodd nejd

878 *ej* || om[öjlig]

879 *släkten* || gestalten

880 *när* [...] *vegetation* || 1. bär || 2. höljer i sitt inre en is, hwarur inga blommar spira

- 881 *trifwas* || s
 882 *betydligt* || i betydlig mon
 883 *stundom* || här
 884 *skall* || frodas
 885 *en min skjutsbondes* || en af mina skjutskarlars
 886 It is a commonly known tradition that Judas hung himself from an aspen tree (*Populus tremula*) after betraying Jesus. It has also been told that Jesus was crucified on a cross made of aspen. Relve 2002: 52–53. (TS)
 887 *hafwa* || finnas
 888 *möjliggöra* || 1. åstadkomma || 2. <-->
 889 *bad- [...]* rökstugor || rökstugor
 890 *kokar [...]* nattherberge || hvilat sina hästar,
 891 *en [...]* || små <-->
 892 *anses [...]* icke || 1. ej || 2. anses ej

533 anmärkt, 533 will icke engång stenen trifwas⁸⁸¹ wid stränderna af Petschora, utan de innehålla hufwudsakligen lera. Wid flodens nedersta lopp äro de mycket låga, men längre uppför floden resa de sig betydligt⁸⁸² och bilda stundom⁸⁸³ rätt ansenliga höjder. I den mon elfstränderna höja sig, i samma mon tilltager äfwen vegetationen, och redan i trakten af Ustzulmsk, skall⁸⁸⁴ enligt en⁸⁸⁵ min skjutsbondes försäkran ”hvarje trädslag frodas”, såsom granen, tallen, björken, wideträdet, alen, hæggen, rönnen, för att ej tala om den föraktade aspen, hwarwid enligt samma skjutsbondes utsago Judas skall hafva hängt sig.⁸⁸⁶

Bland de djurslag, som talrikt uppehålla sig i trakten af nedra Petschora, förtjena i synnerhet snöriporna att omtalas, och det af följande 534 anledning. Emellan Pustosersk och Ustzulmsk hafwa⁸⁸⁷ ännu inga fasta bebyggare nedsatt sig, emedan hvar och en, som ärnar göra sin lycka i denna region, hellst styr sin bräckliga skuta till Pustosersk, der han onekligen kan bereda sig en säkrare bergning dels genom hafs-fänge, dels äfwen genom renjagt, nb. i Samojedernas tama hjordar. För att likwäl möjliggöra⁸⁸⁸ en kommunikation emellan ifrågawarande byar har man vid stränderna af Petschora uppbyggt några små bad-⁸⁸⁹ eller rökstugor, i hvilka den resande kokar⁸⁹⁰ sin fisk och tager nattherberge, då wädret är öfvermåttan dåligt. Dessa stugor inrymma tidtals en⁸⁹¹ talrik mängd Ryska jägare, som gillra ut snaror för snöripor. Här på orten står wisserligen ripan i mera dåligt anseende, och det anses⁸⁹² just icke för någon storartad spekulation att begifva sig 535 på ett afstånd af flera hundra verst för att fånga ripor; men säkert är dock, att ripfångaren får sin möda wäl

betald. Det händer ofta, att han på en enda dag löser ur sina snaror hundrade ripor, och likväl bortsofwer⁸⁹³ han en stor del af dagen på badstu-lafwen, drömmande om lycklig fångst. Men då sömnen tryter honom, roar han sig och sina kamrater med sånger och sagoberättelser.

Bland dessa ripfångare färdades jag i⁸⁹⁴ nära en weckas dagar med ett par eländiga hästar och anlände i början på April till den förrberörda byn Ustzylmsk, som räknar sin tillwaro ända ifrån Tsar Iwan den stränges⁸⁹⁵ tid och bebos af de raaaste och mest hårdnackade raskolniker, jag någonsin sett.⁸⁹⁶ Utan att känna ett enda af tio⁸⁹⁷ Guds bud, lefvande i fylleri, otukt, lättja och kif hålla de sig för⁸⁹⁸ wida bättre än andra syndare och inbilla sig, att vår herre utkorat blott dem till sin himmel, för det de korsasig⁸⁹⁹ med tummen, ring- och lillfingret, buga sig för fula och utslitna helgonbilder, kalla Frälsaren Isos och aldrig besöka Guds hus. Att fördöma⁹⁰⁰ annat folk, detta har⁹⁰¹ i alla tider warit sekterismens fröjd, detta är den boja, hvari det andliga högmodet städse snärjer sig och ger tillkänna, hwars andas barn hon⁹⁰² är. Raskolnikerna⁹⁰³ i Ustzylmsk gingo i sitt sekteriska öfwermod ända derhän, att de icke blott förkättrade den rättrogna grekiska kyrkans anhängare, utan till och med sina egna trosförwandter, så framt deras lära ej till alla delar öfwerensstämde med den i Ustzylmsk rådande. Ej under då, att jag såsom⁹⁰⁴ en anhängare af den protestantiska läran, blef illa ansedd af dessa den rena lärans kämpar. De utmålade mig såsom en trollkarl, mordbrännare, förgiftare⁹⁰⁵ af floder och brunnar, de påstodo att jag lefde i förbund med onda andar och att jag med deras biträde⁹⁰⁶ hade i Ustzylmsk tillwägabragt många förskräckliga saker.

- 893 *bortsofwer* || tillbringar
 894 *i* || en
 895 Ivan IV the Terrible (1530–1584), Grand Duke of Moscow and Tsar of Russia in 1533–1584. Nenonen – Teerijoki 1998: 844–845. (TS)
 896 See also Castrén's other descriptions of the Starovery or Raskolniks both from this journey and from Karelia in 1839 (p. 260–261, 390–395, 399, 401). Ust'-Cil'ma and Pustozersk were among the most important centres of all the Russian Old Believers. Pentikäinen – Raudalainen 1999: 43–44; Vlasov 1999: 67. (TS)
 897 *tio* [...] *bud* || Guds bud
 898 *för* [...] || icke blott
 899 *sig med* || 1. me[d] || 2. sig för
 900 *fördöma* || fördömma
 901 *har* [...] *sekterismens* || 1. är sekterismens || 2. har alltid
 902 *hon* || han
 903 *Raskolnikerna* [...] *trosförwandter* || Raskolnikerna i Ustzylmsk gingo i sitt sekteriska öfwermod ända derhän, att de icke tillochmed förkättrade sina *grekiska* egna trosförwandter, så framt
 904 *såsom* || som
 905 *förgiftare* || och
 906 *biträde* || tillhjälp

- 907 *låtít [...] jemte* || skall hafva åtföljt af
 908 *under [...]* || 1. och || 2. samt
 909 *med [...]* sett || sett
 910 *hwarefter det åter* || men derifrån
 911 *störtat in i* || instörtat i
 912 Up to here the text is based on Castrén's letter to Rabbe 3/15 Sept. 1843 (see Appendix 8.3 on p. 578–579 as well as the volume of letters). See also Castrén's letter to Rabbe, 19 Apr./1 May 1843, where Castrén related that he was even accused of burning down the towns of Kazan' and Perm'. In the latter letter Castrén also described other events not included in the published description. See also p. 657. (TS)
 913 *Om [...] person* || 1. Om dessa och många andra likabeskaffade rykten || 2. Många sådana rykten hade i Ustzulmsk blifwit satta i omlopp angående min person
 914 *dagliga* || <-->
 915 *beklädde* || der ~
 916 *soldat* || militär
 917 *fosterland* || 1. s || 2. fosterjord
 918 *bemödade [...]* att || sökte
 919 *han wille* || wille
 920 *instänga* || alldeles ~
 921 *wille öfwerlemna* || öfwerlemnade

Sålunda berättade man, att jag medelst gräfning i snön hade åstadkommit ett underjordiskt skri, som låtit⁹⁰⁷ höra sig jemte dunder och blixtneder⁹⁰⁸ loppet af flera dygn. Derpå skall jorden hafwa öppnat sig och ett behornadt widunder uppstigit ur dess sköte. Detta widunder hade många personer med⁹⁰⁹ egna ögon sett uppfara⁵³⁸ till molnen, hwarefter⁹¹⁰ det åter nedsänkt sig och med ett förfärligt läte störtat⁹¹¹ in i Petschora-floden.⁹¹²

Om⁹¹³ de mångfaldiga rykten, hvilka i Ustzulmsk hade blifwit satta i omlopp angående min kätterska person, erhöill jag dagliga⁹¹⁴ rapporter genom en Grusinsk Furste, som war bosatt i denna by och beklädde⁹¹⁵ ett förstmes-tar-embete. Tillföre hade han i egenskap af rysk soldat⁹¹⁶ uppehållit sig många år i Finland och derunder fattat mycken kärlek till mitt fosterland⁹¹⁷. I åtänkan af det goda bemötande han hos oss åtnjutit, omfattade han mig med en utmärkt wälwilja, besökte⁵³⁹ mig dagligen och bemödade⁹¹⁸ sig om att på allt sätt förljufwa min wistelse på denna oangenäma ort. En dag såg jag honom redan kl[ockan] 6 om morgonen inträda i min kammare, full af ångest och förskräckelse. Orsaken till detta tidiga besök war följande. Enligt inlupen rapport hade 25 raskolniker under nattens lopp warit församlade i bya-stugan och öfwerlagt, hvad de med mig borde företaga sig. Fursten tycktes wara medwetande af deras fattade beslut, men han⁹¹⁹ wille ej underrätta mig derom, utan gaf mig endast det wänliga råd, att jag antingen borde instänga⁹²⁰ mig på min kammare, eller åtminstone icke anorlunda än till häst och under betäckning af twenne handfasta karlar, dem han wille⁹²¹ öfwerlemna till min disposition, företaga mig

540 promenader ut i det fria. Trots denna warning begaf jag mig på wanlig tid helt allena och till fots ut på gatan, wandrade med trygghet fram min wäg, och⁹²² kunde omöjligen tro, att någon fara skulle möta midt på ljusa dagen. Men i en haßt ser jag en talrik mängd berusade menniskor med wild uppsyn springa ut ifrån en krog och fästa⁹²³ på mig sina gluppska blickar. Innan kort såg jag mig omringad af denna⁹²⁴ svärm, som till det minsta bestod af 25 personer, bland hvilka äfven funnos några qvinnor. Under ett wildt skri fattade de mig i malitsan och började slita mig hvar åt sitt håll. De hade försigtigtwis först tagit mina armar i beslag, men efter en förtwiflad ansträngning lyckades det mig att frigöra⁹²⁵ den högra armen; och då jag nu under ett utrop af vrede höjde den i luften, såg jag hela svärmen, 541 lik en uppskrämd fårscock, taga till flykten och fördölja⁹²⁶ sig i de närmaße husen. Härpå fick jag tillbringa min dag i ostörd ro, men till natten hade man omkring mitt kvarter utsatt en patrull, som tasslade under mitt fönster allt intill morgonen och injagade⁹²⁷ hos mig den fruktan, att man beslutit anfalla⁹²⁸ mig på min kammare under nattens mörker. Medan jag under ängslan och oro afbidade detta anfall, hörde jag dörren till farstugan öppnas och en person med sakta steg gå utför trappan. Jag smög mig nu helt sakta till fönstret och warseblef⁹²⁹ tre personer, af hvilka twenne woro försedda med bössor, men den tredje, som troligen war min husbonde, tycktes wara obewäpnad. Jag befarade att den sistnämnde skulle åt⁹³⁰ de bewäpnade männen 542 öppna wägen till min kammare, och ställde mig i förswarsskick bakom dörrposten, men snart hörde jag husbonden återwända till sin stuga och lemna⁹³¹ patrullen ut på gården.

- 922 *och* || <sam[t]>
 923 *fästa på mig* || *fästa*
 924 *denna svärm* || *hela svärmen*
 925 *frigöra* || *göra*
 926 *fördölja* || *gömma*
 927 *injagade [...] fruktan* || *i nattens mörker uppväckte i mitt sinne många slags farhågor*
 928 *anfälla* || *öfwerfalla*
 929 *warseblef* || 1. ~ || 2. ~ *i månskenet*
 930 *åt [...] öppna* || *öppna patru[[llen]*
 931 *lemna patrullen* || *patrullen*

- 932 *att* || om
 933 *om nätterna* || 1. under nattens mörker || 2. i nattens mörker
 934 *brunnar, [...]* och || brunnar och
 935 *det yttersta* || våldsamerheter
 936 *längre* || p[romenad]
 937 *mitt* || att
 938 *wäg [...]* byn || väg
 939 *skock [...]* mig || folkskock ansåg jag w<ä>
 940 *den [...]* || för ~
 941 *sedan jag kommit* || då jag kom
 942 *ledde [...]* skocken || 1. var obewakad || 2. ledde förbi hopen
 943 *Jag [...]* || Utan betänkande
 944 *massan [...]* rop || 1. hopen ett wildt skri || 2. hopen ett högljudt rop
 945 *och* || som
 946 Cf. Castrén's letter to Rabbe 3/15 Sept. 1843 (Appendix 8.2).
 947 *jag genast* || jag
 948 At N65°0'39" E53°54'53".
 949 *en [...]* by || en stor, af Syrjäner bebodd by
 950 The River Ižma (Ru.)/Iz'va (Komi) runs into the Pečora at Ust'-Ižma, N65°19'18" E52°54'36". (TS)

☞ 543

☞ 544

Såsom jag sedermera erfor, skall det ej hafva varit patrullens mening att bryta sig in i mitt rum, utan endast i den händelse anfalla mig, att⁹³² jag under nattens lopp lemnade min kammare. Ryktet hade förkunnat, att jag om⁹³³ nätterna plögade gifwa mig åstad för att förgifta byns brunnar,⁹³⁴ förderfva åkerfälten och bestryka husen med ett ämne, som under sommaren skulle antändas af solens strålar, och man wille öfvertyga sig om sanningen af detta rykte, förrän man skred till det⁹³⁵ yttersta. Efter en genomvakad natt företog jag mig den följande morgonen en längre⁹³⁶ promenad ut på Petschora, i afsigt att wederqvicka mitt⁹³⁷ nedstämda sinne och uppfriska mina krafter. När jag ☞ återwände ifrån denna promenad, såg jag min väg⁹³⁸ till byn tillspärrad af en folkskock, som helt säkert bestod af flera hundrade personer. Att träda midt i denna skock⁹³⁹ syntes mig äfwentyrligt, men ännu mera äfwentyrligt hade det varit att wända om, emedan min wisade fruktan skulle hafva gifwit den⁹⁴⁰ wilda massan ett förökadt mod. Jag trädde derföre dristigt fram, redo att möta det wärsta, men sedan⁹⁴¹ jag kommit helt nära folkskocken, warseblef jag en smal gångstig, som ledde⁹⁴² förbi hela skocken och ginade till mitt kvarter. Jag⁹⁴³ beslöt att följa denna ginwäg, ilade fram med snabba steg och kom lyckligt förbi folkmassan, förrän den hunnit besinna sig på en ny anfallsplan. I sin förbittring upphof nu hela den för☞samlade massan⁹⁴⁴ ett högljudt rop, och⁹⁴⁵ detta war enda yttringen af denna massas hjeltemod.

Återkommen⁹⁴⁶ till mitt logis beställde jag⁹⁴⁷ genast hästar och befann mig redan efter en timme på wägen till *Ishemsk*⁹⁴⁸. Detta är namnet på en⁹⁴⁹ stor by wid Ishma-floden⁹⁵⁰,

som bebos af Syrjäner och är belägen 100⁹⁵¹ verst söderom Ustzulmsk. Wid ankomsten till denna för sin gästvänlighet prisade by väckte det min förwåning, att jag härstädes⁹⁵² med godo ej kunde få mig tak öfwer hufwudet, utan för detta ändamål nödgades taga min tillflygt till en på stället boende embetsman, som efter genomläsningen af mina dokumenter twang en af byns innewånare att för mig upplåta sina dör-
 545 ror.⁹⁵³ Denna gensträfwighet från de godmodiga Syrjänernas sida väckte hos⁹⁵⁴ mig den förmodan, att ryktet om mina egenskaper redan hunnit utbreda sig 546 ända till Ishemsk, och det wisade sig äfwen snart, att min förmodan icke war ogrundad. Redan dagen efter min ankomst till byn blef jag af den nyssnämnda embetsmannen, som lyckligtwis war en ganska fördomsfri person, inbjuden att åskåda, huru den onde dref sitt spel i en fattig Syrjäns stuga. Jag åtföljde honom med nöje, icke blott för att få bewittna den lilla roligheten, utan äfwen i hopp att kunna i någon mon inverka på den vidskepliga mängden och skingra de fördomar, man om⁹⁵⁵ mig hyste. Komna⁹⁵⁶ till det förtrollade stället funno wi utanför stugan en talrik folksamling och i dess midt en prest, som war klädd i sin högtidligaste
 546 embetsdrägt och bar krucifixet i handen. 547 Pres-
 548 ten kom oss till möte och omtalade med bafwan
 549 de förskräckliga händelser, som under natten hade tilldragit⁹⁵⁷ sig i stugan. En malitsa och⁹⁵⁸
 550 en renhud hade företagit sig att wandra ned från ugnslafven, en sax hade af en osynlig hand blifvit kastad ifrån ena väggen till den andra, en wattenså hade råkat i gungning o. s. v. Syrjänerna trodde naturligtwis att jag hade åstadkommit alla dessa hexerier, och denna tro hade så mycket fastare rotfäst sig hos de⁹⁵⁹ här församlade

- 951 100 || wid[pass]
 952 härstädes med godo || god<-->
 953 In his letter to Sjögren on 3/15 April 1846, Castrén, however, makes the reader understand that he stayed with a local police chief called Jakubovič, which conflicts somewhat with what he writes here. Castrén recalled this later, because having arrived in Krasnojarsk he met Mrs. Jakubovič's parents there. Their meetings is described by Castrén's travel companion J.R. Bergstadi in his travel diary. Rancken 1884: 88–89, quoted on p. 1117–1118 of this volume; Castrén's letter to Sjögren, 3/15 April 1846 (see the volume of letters in this series). (TS)
 954 hos [...] || f[örmodan]
 955 om mig hyste || hyste om mig
 956 Komna [...] folksamling || 1. Komna || 2. Wi begåfwo oss således till det förtrollade stället och funno utanför stugan en talrik folksamling
 957 tilldragit sig || timat
 958 och [...] ned || hade nedf[allit]
 959 de [...] försäkrat dem || 1. dem, som en af de här församlade åskådarena || 2. dem, som en af byns innewånare skall hafva försäkrat för de här församlade åskådarena

- 960 *hexerier* || händelser
 961 *nämnda* || dessa
 962 *legat [...]* || under
 963 *ugnen [...]* *nedkastat* || 1. ugnen och || 2. ugnen samt derifrån nedkastat sin || 3. ugnen. Plågad
 964 *af [...]* *qvarlemnad* || qvarlemnad
 965 *den [...]* *warit* || och troligen der warit
 966 Mscr: watsån, corrected in Castrén 1852b: 256.
 967 These phenomena related to Castrén are a typical example of a poltergeist, commonly known in different cultures and explained by the local people with features familiar to them from other contexts of their lives. Klemettinen 1996. (TS)
 968 *hade bragt* || bragt
 969 *i [...]* *natt* || 1. nu waka natten om i stugan || 2. genom
 970 *under åkallande* || 1. och åkalla || 2. samt åkalla
 971 *af [...]* || äfven

åskådarena, som en af byns innewånare försäkrat dem, att han warit i tillfälle att se mina händer och fötter och funnit dem wara smidda af jern. För att bringa det widskepliga folket på bättre tankar, begaf jag mig tillika med embetsmannen ¶ in i stugan, der wi anställde en noggrann undersökning af de under nattens lopp timade hexerier⁹⁶⁰. Härwid uppdagade wi efter många förfrågningar, att de flesta bland nämnda⁹⁶¹ hexerier hade blifwit föranledda af en wansinnig person, som legat⁹⁶² öfwer natten ofwanpå ugnen⁹⁶³ och i anseende till den der rådande hettan nedkastat både renhuden och maltsan, hvilka tjenat honom till sängkläder. Äfwen saxen hade enligt wärdinanns försäkran blifwit den nästföregående aftonen af⁹⁶⁴ henne qvarlemnad på ugnen, den⁹⁶⁵ hade troligen här warit den wansinnige i wägen och af honom blifwit nedslängd med en sådan kraft, att dess spets djupt inträngt i den motsatta wäggen. Med watt[en]sån⁹⁶⁶ war det åter så beskaffadt, att den hvilade på en lös tilja och kom i rörelse, så ¶ 548 ofta någon ¶ steg på tiljan.⁹⁶⁷

Till en sådan obetydlighet reducerade sig nu de förmenta hexerierna, som hade⁹⁶⁸ bragt i rörelse en stor del af den Ishemska befolkningen och förmått presten att i⁹⁶⁹ stugan genomwaka en hel natt, under⁹⁷⁰ åkallande af Guds bistånd emot den ondes arga stämplingar. Men huru handgripligt orsaken till nämnda häxerier af⁹⁷¹ mig och embetsmannen äfwen framställdes för bönderna, så litade de icke mycket till våra ord, utan fortforo allt framgent att betrakta mig med misstänksamma blickar. Det hjälpte ej, att embetsmannen och hans fru samt flera ansedda bönder i byn med värme åtogo sig mitt förswar; den stora hopen såg i mig blott en

trollkarl och gudsförnekare. Detta⁹⁷² oaktadt fick jag i Ishemsk ostörd idka mina studier under den långa menförstiden. Jag sysselsatte mig dels med den Ishem⁵⁴⁹ska dialekten af Samoje-diskan, dels äfwen med det Syrjänska språket. Derjemte bemödade jag mig om att förskaffa⁹⁷³ mig några upplysningar om Syrjänerna[s]⁹⁷⁴ nationella egenheter; men i detta afseende war dock föga att skörda, emedan de Ishemska Syrjänerna både till religion, seder och lefnadssätt på det närmaße öfwerensstämma med ortens Ryska befolkning. Sjelfva⁹⁷⁵ grunddragen i den Syrjänska national-karaktären röja likwäl ännu en omisskännelig släktskap med Finnarnes och hela den Finska stammens, hvartill äfwen Syrjänerna höra. Betänksamhet, allwar och flärdlöshet⁹⁷⁶, godmodighet, redlighet och ordhållighet äro de dygder, hvilka företrädeswis äfwen⁹⁷⁷ tillskrifwas Syrjänerna, liksom å⁹⁷⁸ andra sidan

⁵⁵⁰ slughet, ⁵⁵⁰ misstänksamhet och afvundsamhet anses utgöra deras förnämsta, medfödda⁹⁷⁹ lyten. Bland Syrjänernas mindre wackra, ehuru icke⁹⁸⁰ så mycket i sjelfva national-karaktären⁹⁸¹, som⁹⁸² ej mera i folkets lägre kultur-tillstånd grundade egenskaper förtjenar äfwen omnämnas, att mannen lägger på qvinnans axlar allt, som han sjelf vore förpligtad att bära och aktar till och med sin egen maka lika med en trälinna.⁹⁸³ Syrjärens ringa aktning för qvinnan röjer sig redan i det ömsesidiga förhållande, hvori bruden och brudgummen träda till⁹⁸⁴ hvarandra på sjelfwa bröllopet. Här måste bruden i alla gästernas närwaro qwäda en sång, deri hon under tårar och bugningar beder brudgummen förbarma sig öfwer hennes wärdelösa tillstånd och taga henne till sin äkta hustru. Meningen härmed är naturligtwis den,

- 972 *Detta oaktadt* || Emellertid
 973 *förskaffa* || utforska
 974 Corrected in Castrén 1852b: 257.
 975 The text from here to the beginning of the wedding songs below is based on Castrén's letter to Rabbe 3/15 Sept. 1843, published partly in Hf. Mbl. 18/1844 (Castrén 1844b).
 976 *flärdlöshet, godmodighet* || flärdlöshet
 977 *äfwen tillskrifwas* || tillskrifwas
 978 *å andra [...]* || äfwen deras öfriga stamförwandter
 979 *medfödda lyten* || 1. lyten || 2. förnämsta lyten
 980 *icke [...]* *sjelfva* || 1. icke i sjelfwa || 2. mindre i sjelfwa
 981 *national-karaktären* || nationalch[arakteren]
 982 *som ej* || än i
 983 Castrén described this more extensively in his letter to Rabbe, 11/23 June 1843. See the volume of letters in this series. (TS)
 984 *till hvarandra* || under sjelfwa bröllopet

- 985 *att [...] sig för* || mannen af bruden
skall erkännas såsom
- 986 *för* || såsom
- 987 *make* || unga m[ake]
- 988 *bröllop* || f
- 989 Changes in the footnote:
en slags || ett slags
rythmisk || rhyth[misk]
- 990 The song is not included in Cast-
rén's letter to Rabbe.

☞ 551 att⁹⁸⁵ ☞ bruden ej måtte yfwas deröfwer, att
mannen anhållit om hennes hand, utan erkänna
sig för⁹⁸⁶ hans ödmjuka trälinna. I samma me-
ning måste äfwen bruden efter vigsel-ceremo-
nin afkläda sin make⁹⁸⁷. Wid ett Syrjänskt bröl-
lop⁹⁸⁸ förekomma dessutom ännu många andra
om qvinnans förtryck och djupa förnedring
wittnande bruk, men i stället för dem will jag
här anföra ett par qwäden, som af bruden och
hennes medhjelparinnor afsjunges under bröl-
lopet.^v 989

1.990

☞ 552 ☞
Tog man fritt min fria vilja,
Tog man ömt min warma ömhet,
Snärjde man mitt unga hufvud
Fästhöll mina gyllne lockar,
ledde mig med wid fingerspetsen?
O min fostrare, min fader,
O min mor, min fostrarinna,
Broder du, som falcken modig,
Och min egen, ömma syster,
Hulda farbror, goda faster!
J så uttänkt och beslutet,
Att mitt hem jag måste lemna.

Nyss jag gick till gyllne bordet,
Tog en bågare, den fyllde,
Kringbar win åt alla gäster,
Såg derwid på hela skaran
Genom gyllne ögonbrynen,
Men min broder såg jag icke.

---

v. Den här begagnade Finska runo-methern tillhör
ej de Syrjänska sångerna, hvilka äro affattade i en
slags rythmisk prosa.

Borta är den glada falcken,
 Sitter hän på svarta tundran,
 Wid en wik af dunkla⁹⁹¹ hafvet,
 Under Urals höga hållar.
 Skynda hit, min ädle broder,
 Wet⁹⁹² du ej, att jag nu skickas
 Bort ifrån det gyllne hemmet?
 Kom, o kom min dyre broder
 Närd wid samma moders sköte,
 Kom att se min snara bortgång!
 Wälj ur hjorden goda renar,
 Sex de snabbaste⁹⁹³ och största,
 Spänn dem för en stadig släde,
 Och med starka remmar gördla,
 Ila så i hast till hemmet.
 Men om hundra tjugu floder,
 Wårens floder skulle yfvas,
 Skulle wägen för dig stänga,
 Höj dig då till flyget som swanen
 Eller som den lätta anden.

❖ 553 ❖

Goda fader, hulda moder!
 Jag ju war en trogen tärna,
 Som en son jag städse fostrats;
 Hvarför skulle ni så skjuta
 Bort den trogna tjenarinnan
 Till en okänd fader, moder,
 Obekanta bröder, systrar?
 Hundrawis jag borde wara,
 Borde jemt mitt hufvud böja
 För att glädje hos dem finna.
 Men om i det nya hemmet
 Ingen glädje för mig blomstrar,
 Will jag lefva uti minnet
 af den sällhet, som jag ägde
 Fordom hos min far och moder.

- 991 *dunkla* || mörka
 992 *Wet* || Hör
 993 *snabbaste* || sto [största]

- 994 Change in the footnote: *anförwandter* || brudgu[mens]
 995 *far* || mor
 996 *jag* || af er ~
 997 Corrected in Castrén 1852b: 260.
 998 *kärlek* || ömhet

❖ 554 ❖

2.

Du mitt lif, min goda fader!
 Samla slägtens dubbla rötter^{vi} 994,
 Red åt dem ett mål till qvällen,
 Red ett gladt och muntert gästbud,
 Bordet fyll med rika håfvor.
 Moder du min fostrarinna!
 Duka upp det bästa bordet,
 Bordet med sin cederskifwa
 Hopa derpå söta rätter,
 Drycker ock af bästa slaget.
 O mitt lif, min far⁹⁹⁵ och moder!
 Som en son jag⁹⁹⁶ hit[t]ills⁹⁹⁷ fostrats,
 Följt i allt min goda vilja;
 Nu den sista dagen kommit,
 Nu den sista stunden nalkas,
 Då min goda vilja gäller,
 Då jag om min kärlek⁹⁹⁸ råder,
 Sitter som en ärad jungfru.
 Allt hos mig, beklagansvärda,
 Allt med denna dag försvinner,
 Allt förblir hos far och moder,

---

vi. Med slägtens dubbla rötter förstås anförwandter
 ifrån både brudgumens och brudens sida.

❖ 555 ❖

Nu farväl, min glada ungdom.
 Som en brodd mitt hem jag lemnar,
 Lemnar stället, der jag städse
 Haft en god och sorgfri näring,
 Der jag granna kläder burit,
 Fått min hvila ostörd njuta.
 O min goda, milda moder!
 Hwarför blef du wid mig ledsen,
 Wid din trogna tjenarinna?
 Njöt jag wäl för mycken näring,
 Nötte ur för mycket kläder,
 Då du gaf mig bort så tidigt?
 O⁹⁹⁹ min mor, min fostrarinna!
 Låt mig arma flicka gråta
 Hundra tårar i sekunden,
 Då jag allt nu måste lemna
 All min fröjd hos far och moder.
 Och j goda barndomswänner!
 Hysen ej i hjertat wrede
 Mot den arma, som er lemnar,
 Som med gladt och sorgfritt sinne
 Gick med er på gröna ängen,
 Sen, hur allt jag måste lemna
 Uti vårens första dagar,
 Nu, då alla bäckar brusa,
 Då de höga träden störta
 och de fasta stenar remna,
 På en tid, så sorgsna göken,
 Wårens gök begynner qvåda.
 Tidigt qvåder sorgsna göken,
 Mera tidigt dock jag arma
 Skall i nya hemmet qvåda.

Far nu wäl, min far, min moder,
 O farwäl min ungdomsglädje!

❖ 556 ❖

999 Mscr: Om, corrected in Castrén
1852b: 260.

- 1000 From here to mscr p. 561 again based on Castrén's letter to Rabbe 15 Sept. 1843, see p. 572–573.
- 1001 Kolva is on a small river of the same name near its confluence with the River Usa, N65°57'47" E57°21'42". (TS)
- 1002 *verkställde* || tillryggalade
- 1003 *en [...] floden* || en till Kolw[a]
- 1004 The River Usa runs into the Pečora west of Kolva, at N65°57'54" E56°56'2". (TS)
- 1005 *sedermära* || och ~
- 1006 In his letter to Rabbe 11/23 June 1843, Castrén mentioned that he had not yet decided whether he would continue directly from Kolva to Obdorsk or first go to Perm'. He explained that this depended on the information he was to receive from St Petersburg especially concerning Sjögren's possible journey to Siberia. See the volume of letters in this series. (TS)
- 1007 *wägen [...] på* || 1. fär[den] || 2. resan försiggick längs
- 1008 *de [...] Ural-bergen* || det nordliga Ural
- 1009 *boskapsskötsel* || åkerbr[uk]
- 1010 *Innewånarena [...] fiskafänge* || Innewånarena i denna nejd äro ännu till hälften nomader och jägare
- 1011 *hela denna* || denna
- 1012 *genom* || <->

Uti¹⁰⁰⁰ Ishemsk och några andra till samma voloſt hörande byar uppehöll jag mig intill sednare hälften af Juni, då det åter blef mig möjligt att fortsätta resan till Samojedernas gebit. Närmaste målet för min resa war en liten by wid namn Kolwa¹⁰⁰¹, belägen på den Bolschesemelska tundran, 400 verst ifrån Ishemsk. Denna resa verkställde¹⁰⁰² jag under loppet af 15 dygn i en¹⁰⁰³ ifrån Ishemsk till floden *Usa*¹⁰⁰⁴ afgående fiskarebåt. Min färd gick först utför floden *Ishma*, sedermera¹⁰⁰⁵ uppför Petschora och dess biflod *Usa* ända till Kolwa-flodens mynning.¹⁰⁰⁶ Den wida största delen af wägen¹⁰⁰⁷ tillryggalade jag på Petschoras böljor. Denna flod kallas af Samojederna *haf* (jam) och hon gör äwen skäl för namnet. Upptagande i sig alla bifloder, som upprinna ifrån västra sidan af de¹⁰⁰⁸ nordliga Ural-bergen, widgar hon sig under sitt nedersta lopp till en bredd af tre verst och på några ställen ännu derutöfwer. Liksom Dwina tillryggalägger hon sin bana i ett jemnt lopp; här och der forekomma wisseligen strida ställen, men i min wäg fanns ingen enda fors.

 558 Floden säges wara fiskrik, dess stränder äro wid medlersta loppet ganska frodiga, men för åkerbruk säges de dock i anseende till klimatets stränghet ej vara egnade. Deremot erbjuda de ett godt tillfälle till boskapsskötsel¹⁰⁰⁹, ehuru denna näringsgren ännu hitintills icke gjort några stora framsteg. Innewånarena¹⁰¹⁰, hvilka i hela¹⁰¹¹ denna nejd bestå af Syrjäner, lifnära sig hufwudsakligen genom¹⁰¹² jagt och fiskafänge. De lefwa dock ej såsom nomader, utan uppehålla sig i små byar, hvilka lyda under den Ishemska voloſten.

Wid medlersta Petschora wore i slutet af Juni oändligen mycket att bemärka, beundra

och beprisas, såsom den majestätiska elfven, wackra¹⁰¹³, skogbewuxna stränder, grönskande ängar och holmar, den¹⁰¹⁴ djupa wildheten, den mörka, melankoliska färgen, som i den höga norden hvilar 559 öfwer gräset, skogarna och sjelfva wattnet, det bländande skenet af någon snödrifva¹⁰¹⁵, som under skygd af någon betydligare höjd förmått motstå solens glöd o. s. v; men den som redan¹⁰¹⁶ lefwat någon¹⁰¹⁷ tid i skötet af en så beskaffad skön natur, kan ej särdeles förtjusas deraf, åtminstone icke till den grad, att han wore känslolös för de tusende myggbett, som hvarje ögonblick falla på hans lott. Tvertom aktar han för en hufvudsak att värna sig emot detta onda, som med skäl kan ställas i bredd med Egyptens sju¹⁰¹⁸ plågor. Huru han härwid äfven må gå till wäga: antingen hölja sig med en hufva af tagel eller draga sig¹⁰¹⁹ under *balaganen* (ett lärfittält, som här under sommaren utgör ett *vade mecum*)¹⁰²⁰, så går han i begge fallen misste om naturens skönhet. Äfven solens här om sommaren odrägligt brännande strålar förslöa sinnet och göra 560 det¹⁰²¹ otillgängligt för intryck. För min del kunde jag äfven på den grund icke ega någon synnerlig uppmärksamhet åt den yttre naturen, att jag ungefär på halfva vägen till Kolwa fick min hufvudskål skadad genom ett oförmodadt fall af masten. En underbar skickelse fogade likwäl så, att en af mina roddare råkade vara härwid tillstädes och i betydlig mon hejda styrkan af slaget. Jag hade den Ryska Johannes¹⁰²² till ära gifvit åt mina följeslagare en flaska brännwin, och i samma ögonblick en af dem infann sig för att emottaga flaskan, inträffade det fatala slaget, som hotade att i förtid afskära min lifstråd.

- 1013 *wackra* || dess ~
 1014 *den* [...] || fåglarnas
 1015 *snödrifva* || of
 1016 *redan lefwat* || lefwat
 1017 *någon tid* || några sommar
 1018 In the mscr, there is a question mark above the word *sju*.
 The real number of the plagues of Egypt according to Exodus 7–10 was ten. Water was turned into blood, and there were frogs, lice, flies, diseased livestock, boils, thunderstorms of hail and fire, locusts, darkness for three days and the deaths of firstborn children. Bible, <http://www.biblestudytools.com>. (TS)
 1019 *sig* || sit[t]
 1020 The word *balagan* actually means a temporary stage built e.g. at a market place for performing plays for the public. Wikipedia: Балаган, <https://ru.wikipedia.org/wiki/Балаган>. (TS)
 1021 *det* || ~ resande
 1022 Midsummer Day (24 June) according to Old Style, i.e. 6 July New Style. (TS)

- 1023 *utloppet [...] namn* || den med samma namn
- 1024 *I denna* || I ett
- 1025 *dess* || <b>
- 1026 *hålla* || kunna ~
- 1027 The pagination of the mscr jumps here from p. 561 to 564. National Library of Finland pagination p. 564 is p. 42 in Castrén's original numbering. It marks the end of one notebook, and a new one begins with page number 1.
- 1028 *Syrjänska* || Samojedis[ka]
- 1029 *i [...] af*
- 1030 *De [...] studierna* || Mina Samojediska studier
- 1031 *vistelsen* || min vistelse
- 1032 *en [...] underjorden* || 1. en vidskeplig fasa för underjorden och allt underjordiskt || 2. en vidskeplig fasa för den under || 3. en fasa för det underjordiska rummet
- 1033 Cloudberry (*Rubus chamaemorus*), a highly appreciated berry that grows on bogs. Luontoportti, <http://www.luontoportti.com/suomi/en/kukkakasvit/cloudberry>. (TS)
- 1034 *VIII*. || IX.
- 1035 In the travel report of 24 Dec. 1843, (KK Coll. 539.30.1, Varia 5.1) there is an introduction preceding this paragraph: Under sitt lopp genom Archangelska Guvernementet beskrifwer floden Petschora en båge, som i wester utgör gränsen för den Bolschesemelska tundran af Mesenska Samojed-landet. I norr begränsas nämnda tundra af Ishafwet, i söder och öster af Uralska bergskedjan. ~~Den sydliga gränsen~~ Tundrans sydliga gräns uppgör wid berget *Salja*, som tillika utgör gränspunkten för sjelfva det Archangelska Guvernementet.
- 1036 *hos Ryssarne* || här ~
- 1037 *Bolschesemelska tundran* || KK Coll. 539.30.1: Bolschesemelska tundran (тундра большеземельская)

◆ 561

Illa tilltygad af detta slag anlände jag i början af Juli månad till den omförmälda byn *Kolva*, belägen några verst ofvanom utloppet¹⁰²³ af den med samma namn betecknade floden. ◆ I nyssnämnda by finnes en för de Bolschesemelska Samojedernas räkning nyligen uppbyggd kyrka, särskilda boningar för tvenne präster och en djakon samt dessutom nio trånga kyffen, som bebos af fattiga Samoieder, hvilka till större delen antagit Syrjäernas språk och lefnads-art. I¹⁰²⁴ denna by nedsatte jag mig för återstoden af sommaren och fick till min bostad ett af dess¹⁰²⁵ allra uslaste kyffen, der jag plågades både af hetta och fuktighet, af mygg, ohyra och en gnällande barnskara. Ehuru wan att arbeta under mångfalliga förhållanden hade jag likwäl all möda att här hålla¹⁰²⁶ mina tankar tillsamman och måste ofta taga min tillflykt till en under kyffet befintelig källare.¹⁰²⁷ ◆ I denna underjordiska boning författade jag min Syrjänska¹⁰²⁸ Grammatik, ehuru jag äfwen här stördes i¹⁰²⁹ min sysselsättning både af råttor och möss. De¹⁰³⁰ Samojediska studierna, hvilka under vistelsen¹⁰³¹ i *Kolwa* utgjorde min hufwudsak, nödgades jag bedrifva i det öfra etaget, emedan mina läromestare hyste en¹⁰³² wiss fasa för underjorden och ogera inträngde i dess sköte. För öfrigt ströfwade jag alldagligen kring skog och mark, sköt änder, plockade hjortron¹⁰³³ och sökte med ett ord förse mig med en bättre spis än den, som Samoiedererna plögade uppduka för mitt bord.

◆ 564

❖ 565 ❖

VIII.¹⁰³⁴

Den¹⁰³⁵ omätliga landtsträcka, som hos¹⁰³⁶ Ryssarne bär namnet af den Bolschesemelska tundran¹⁰³⁷, är fördelad emellan de under den *Pustoserska*, *Ustzylmska* och *Ishemska* vološten inskrifna¹⁰³⁸ Samojeder på det sätt, att den nordvästra hälften tillhör¹⁰³⁹ Pustoserska och Ustzylmska, den sydöstra¹⁰⁴⁰ åter Ishemska Samojeder. Det ligger¹⁰⁴¹ dock i sakens natur, att Samojederna, såsom ett nomadiserande folk, ej så noga iakttaga denna¹⁰⁴² gräns, utan ströfwa dit hågen och yttre förhållanden drifva dem¹⁰⁴³. Också torde ifrågawarande fördelning af tundran aldrig¹⁰⁴⁴ hafva wunnit högwederbörli¹⁰⁴⁵g sanktion. Den säges wara bestämd af landträtten¹⁰⁴⁶ i Mesen på gjord hemställan af Syrjänska¹⁰⁴⁷ bönder, hvilka, ❖ efter att¹⁰⁴⁸ på loflig och oloflig wäg hafva bemäktigat sig de¹⁰⁴⁹ Ishemska Samojedernas renar, äfven¹⁰⁵⁰ måste söka att komma i besittning af deras betesmarker. De¹⁰⁵¹ gjorde wäl sin ansökning i de¹⁰⁵² Ishemska Samojedernas namn och för deras räkning, men då nämnda¹⁰⁵³ Samojeder nästan¹⁰⁵⁴ inga renar äga och de öfriga enligt landträttens beslut blefvo förbjudna att¹⁰⁵⁵ öfverträda den förrberörda gränsen, så stadnade naturligtvis den sydligare delen af tundran i Syrjänernas¹⁰⁵⁶ ego. Denna del utgöres egentligen¹⁰⁵⁷ af det skogiga landet wid Uusa och dess bifloder¹⁰⁵⁸. Wintertiden¹⁰⁵⁹ egnar sig denna nejd förträffligt för renvården, emedan skogarna lemna ett skygd emot de häftiga stormvindarna, hvilka göra uppehållet på tundrorna wådligt¹⁰⁶⁰ och icke blott för människorna, utan äfven för sjelfwa renen. Men sommartiden kan¹⁰⁶¹ rendjuret med sin warma pels icke

❖ 566

- 1038 *inskrifna* || KK Coll. 539.30.1: inskrefna
 1039 *tillhör* || KK Coll. 539.30.1: tilhör
 1040 *sydöstra åter* || KK Coll. 539.30.1: sydöstra
 1041 *ligger dock* || KK Coll. 539.30.1: ligger
 1042 *denna [...] ströfwa* || KK Coll. 539.30.1: den utstakade gränsen; de styra ströfwa
 1043 *dem* || KK Coll. 539.30.1: ~ och låta lika litet styra sin yttre, som sin inre warelse
 1044 *aldrig* || KK Coll. 539.30.1: alldrig
 1045 *högwederbörli^g sanktion* || KK Coll. 539.30.1: Högwederbörli^g sanction
 1046 *landträtten* || KK Coll. 539.30.1: Landträtten
 1047 *Syrjänska* || KK Coll. 539.30.1: Ishemska Syrjänska
 1048 *att [...] hafva* || KK Coll. 539.30.1: att hafva
 1049 *de [...] Samojedernas* || KK Coll. 539.30.1: de Ishemske Samojedernes
 1050 *äfven [...] betesmarker* || KK Coll. 539.30.1: äfven ville komma i ego besittning af deras land
 1051 *De [...] Syrjänernas ego.* || KK Coll. 539.30.1: De bönföllo wäl om södra hälften af tundran för de Ishemske Samojedernes räkning, men då dessa nästan inga renar ega och de öfriga Samojederne fränsades rättigheten att öfverträda den fastställda i Mesen föreslagna och i Mesen fastställda gränsen, så stadnade ganska naturligt nyssnämnda hälft i Syrjänernes ego.
 1052 *de Ishemska Samojedernas* || Samojedernas
 1053 *nämnda* || nyssnämnda
 1054 *nästan [...] äga* || äga få eller nästan inga renar
 1055 *att* || af
 1056 *Syrjänernas* || de
 1057 *egentligen* || KK Coll. 539.30.1: bestämdare

- 1058 *Uusa [...] bifloder* || KK Coll. 539.30.1: "Uusa och dess bifloder"
- 1059 *Wintertiden [...] rika skörden.* || KK Coll. 539.30.1: Winter-tiden egna sig skogiga nejder wäl för renwården, emedan de lemna skygd emot windarne, hvilka på tundran rasa med yttersta hastighet ~~och~~ samt göra uppehållet ~~icke allenast~~ wådligt och plågosamt icke allenast för menniskan, utan äfven för rendjuret. Sommartiden kunna åter renarne icke uthärda hettan i skogarne. Derföre nödgas Syrjänerna sjelfve öfwerträda sin gräns och till sommaren förfoga sig ut på de svala tundrorna. När hösten nalkas, maka de sig åter sakteligen till skogarne. – Wid samma tid begifva sig från de Ishemska byarne åtskilliga rikare Syrjänar, hvilka sjelfwa ej vårda sina renar ifrån Ischma de Ishemska byarne uppför Petschora och Uusa ~~←~~ ~~→~~ ~~hjordarna till möte~~ för att möta sina hjordar och skörda winning.
- 1060 *wådligt* || ~ och plågsamt
- 1061 *kan rendjuret* || kunna renarna
- 1062 *förfoga* || draga
- 1063 *sakteligen* || åter
- 1064 *Ishemsk* || de till
- 1065 *taga [...] renwården* || vårda sina renar
- 1066 *tundrorna* || KK Coll. 539.30.1: tundran
- 1067 *fjällrackor [...] o. s. v.* || KK Coll. 539.30.1: fjällrackor, ~~fisk~~, fjäder m. m.
- 1068 *De Ishemska [...] kolonister o. s. v.* || KK Coll. 539.30.1: De Ishemske bönderne åtnöja sig ej med det lilla, som deras vicarier eller legohjon kunnat insamla till och under hösten; de resa ifrån tält till tält och göra sig på ett eller annat vis till egare af Samojedernes besparingar. Efter winterns ankomst fortsätta somliga resan ända till Sibirien och uppköpa der enahanda waror af Samojeder

567 uthärda hettan i skogsbygdgen, och af 568 sådan anledning nödgas Syrjänerna wid sommarens ankomst öfwerträda gränssorna för sina betesmarker och förfoga¹⁰⁶² sig till de svala, skoglösa tundrorna. När hösten åter nalkas, maka de sig sakteligen¹⁰⁶³ tillbaka till skogsregionen. Samtidigt begifva sig ifrån Ishemsk¹⁰⁶⁴ och andra till samma voloßt hörande byar åtskilliga rikare Syrjänar, hvilka sjelfwa ej taga¹⁰⁶⁵ sig någon befattning med renwården, uppför Uusa och Petschora för att möta sina hjordar och inberga den rika skörden. Öfwerallt är hösten den rätta bergningstiden. På tundrorna¹⁰⁶⁶ skänker renstekar, renhudar, räfskinn, fjällrackor, fjäder o. s. v.¹⁰⁶⁷ De¹⁰⁶⁸ Ishemska bönderna åtnöja sig ej med der lilla, som deras förvaltare¹⁰⁶⁹ och legohjon kunnat insamla på¹⁰⁷⁰ tundrorna; de resa sjelfwa om hösten ifrån tält till tält 568 och göra sig äfven¹⁰⁷¹ på ett eller annat vis till egare af Samojedernas gjorda besparingar. Efter winterns ankomst fortsätta somliga resan ända till Sibirien och uppköpa der pelswerk af Östjaker och Samojeder, mjöl af Ryska kolonister o. s. v.¹⁰⁷²

Med¹⁰⁷³ en af dessa Sibiria-farare hade jag under wistelsen i Ishemsk träffat öfverenskommelse om resesällskap till Obdorsk ifrån den omförmälda Samojed-kolonien Kolwa, som [af]¹⁰⁷⁴ Syrjänerna alltid pläga besökas i förbifarten. I följe af denna öfverenskommelse anträdde jag den 4/16 September min Asiatiska resa¹⁰⁷⁵ i en farkost, som af Ryssarne benämnes 569 *kajuk*¹⁰⁷⁶ och består uti en större, däckad skuta, som är bred i fören, stammen smal och blott försedd med en enda mast.¹⁰⁷⁷ De kajuk, hvori jag verkställde min resa, ansågs för¹⁰⁷⁸ den bästa i hela nejden, men jag¹⁰⁷⁹ fann mig

dock icke fullkomligt tillfredsställd med denna boning¹⁰⁸⁰. I synnerhet plågade mig här en wederwärdig stank, föranledd af sur fisk och förskämdt kött, hvilka tjenade besättningen till föda och derföre bewarades i öppna tunnor. Till fartygets mindre förträffliga egenskaper hörde

570 ♣ dess¹⁰⁸¹ däck ♣ war alldeles genomskinligt och läkande. För att i någon mon skydda sig¹⁰⁸² emot höstens skurar, hade några – de förnämre om bord – försett sig med små tält eller så¹⁰⁸³ kallade balaganer. Sådana funnos under däck fyra. En¹⁰⁸⁴ af dem tillhörde naturligtwis mig, en annan skutans egare, en tredje hans brorson och dennes hustru; men hvem tillhör wäl denna¹⁰⁸⁵ balagan, som är sammansydd af de rosiga shavlarna? Förmodligen en skönhet med rosiga kinder, men¹⁰⁸⁶ denna skönhet wisar sig aldrig på däck. Sådant röjer modesti, jungfrulig blygsel¹⁰⁸⁷ och en naturlig fruktan för det råa sjöfolket. Wi skola i det följande göra¹⁰⁸⁸ hennes bekantskap.

Enligt¹⁰⁸⁹ hwad jag redan förrut omnämnt, finnes i byn Kolwa en Samojedkyrka, och¹⁰⁹⁰ denna kyrka är inwigt i undergöraren Nikolai namn. En tioårig erfarenhet har bekräftat, att den hel[ige] Nikolaus alltid¹⁰⁹¹ bereder

571 ♣ medvind åt dem, som ♣ wid¹⁰⁹² förbiresan vika af till Kolwa och¹⁰⁹³ košta på sig en litanian i kyrkan. En ny bekräftelse på riktigheten af nämnda erfarenhet war den märkwärdiga kasus¹⁰⁹⁴, att winden vände sig till vår fördel just¹⁰⁹⁵ i samma ögonblick wi nådde kajuken. Hela¹⁰⁹⁶ den återstående delen af dagen fortfor samma vind och vår färd skred muntert fram. Den påföljande¹⁰⁹⁷ dagen medförde snöslag¹⁰⁹⁸ och motwind. Wi¹⁰⁹⁹ nödgades¹¹⁰⁰ således ligga för ankar, besättningen roade sig

och Ostjaker samt dessutom mjöl af Rys de Ryske colonisterne, fisk af Ostjakerne ~~m. m.~~ o. s. v.

1069 *förwaltare* || förb

1070 *på* || under

1071 *äfven på* || på

1072 The text based on Castrén's letter to Rabbe of 15 Sept. 1843, ends here.

1073 *Med [...] genomskinligt och läkande.* || KK Coll. 539.30.1: Med en af dessa Sibiria-farare hade jag under min vistelse i Kolwa Ishma träffat öfverenskommelse om ett rese-sällskap till Obdorsk ifrån den lilla Samojed-colonien Kolwa som ligger nära invid Kolwa-flodens utlopp till Uusa och af Syrjänerne vanligen besökes wid förbifarten. I grund af nämnda öfverenskommelse anträdde jag den 4/16 September min Asia-resa. Den war bestämd att till en början för sig gå på en så kallad *kajuk* – en rymlig, däckad skuta, bred i fören, i stammen smal, med en mast, utan kajuta, utan pumpa. Dess däck höjde sig nästan lika mycket öfver relingen, som skräet sänkte sig derunder. Å ömse sidor om däck funnos <---> ledstänger, wid hvilka man radat några bräder, för att bereda en communication emellan fören och backstammen. Wid sidan af däck fanns en glugg, som utgjorde ingången i skutan, hvilken likwäl denna gång ej war så full lastad, att man ju ej kunde krypa under däck genom skutans främre ända. Kajuken, för att tala om dess inre egenskaper, war ruttan, läck, lappad, genomsur och stinkande. Stanken ökades af sur fisk och förskämdt kött, som tjenade besättningen till föda under resan och derföre bewarades i öppna tunnor. Däck war öfverallt genomskinligt och läkande, skutbottnet klubbigt och alla effecter nedblöta.

- 1074 *af Syrjänerna* || Mscr: Syrjänerna, preposition added in Castrén 1852b: 266.
- 1075 *resa i en* || *resa*. Den war
- 1076 *kajuk och består* || *kajuk*. Man förstår med detta namn en rymlig, däckad skuta, som är bred i fören, stammen smal och blott försedd med en mast. Å ömse sidor om däcket finnas ledstänger, h[vilka] wid hvilka man radar några bräder, för att bereda en kommunikation emellan fören och bakstammen, ty på det kullriga däcket är passagen mycket besvärlig. Wid sidan af fartyget finnes en glugg, hvarigenom man kryper in i fartyget.
- 1077 Pictured in Donner, Joakim – Janhunen 2014: 10. (TS)
- 1078 *för* || *wara*
- 1079 *jag fann* || 1. den || 2. jag war
- 1080 *boning* || ~, ty den war halfrutten
- 1081 *dess däck* || däcket
- 1082 *sig emot* || KK Coll. 539.30.1: sig själva emot
- 1083 *så kallade* || KK Coll. 539.30.1: här ~
- 1084 *En af dem* || KK Coll. 539.30.1: En
- 1085 *denna [...] shavlarna* || KK Coll. 539.30.1: balaganen, som är sammansydd af de rosiga shavlarne
- 1086 *men [...] däck*. || KK Coll. 539.30.1: men wi våga ej höja fliken af balaganen, och dess egarinna wisar sig alldrig på däcken.
- 1087 *blygsel [...] fruktan* || KK Coll. 539.30.1: blygsamhet och måhända en wiss fruktan
- 1088 *göra hennes bekantskap* || KK Coll. 539.30.1: göra bekantskap
- 1089 *Enligt [...] namn*. || KK Coll. 539.30.1: Samojed-kyrkan i Kolwa är inwigd uti Undergöraren Nikolai namn.
- 1090 *och [...] inwigd* || som är inwigd
- 1091 *alltid* || KK Coll. 539.30.1: ovilkorligen ~
- 1092 *wid förbiresan* || i förbifarten
- 1093 *och [...] kyrkan*. || KK Coll. 539.30.1: och låta Presterne anställa Guds-tjenst kosta på sig en litania i kyrkan.

med att spela durak¹¹⁰¹, jag stod och wärmdede mig framför eldbrasan, som brann i fören af kajuken. D[en]¹¹⁰² 18 Septemb[er]¹¹⁰³ nådde vi med Nikolai tillhjälp mynningen af *Synja*¹¹⁰⁴, en liten biflod, som ifrån¹¹⁰⁵ östra sidan infaller i Uusa och angifves¹¹⁰⁶ vara belägen 40 verst ifrån Kolwa, 60 ifrån Petschora. Här böjde sig Uusa åt norr, en god wind blåste upp ifrån¹¹⁰⁷ söder, och den tunga kajuken strök med lätthet fram på de brusande böljorna. Den sydliga winden förhjelpte¹¹⁰⁸ oss 90 verst ifrån ☸ Synja till en större biflod *Chirmor* eller *Adsjwa*¹¹⁰⁹, hvarvid Uusa åter böjer sig åt öster. Ända hitintills¹¹¹⁰ hade naturen varit ungefär sådan, jag fann henne wid Petschora – rik på ängar och skog wid¹¹¹¹ elfstränderna, men i det inre af landet uppfyllt med sank¹¹¹² kärr och sandhedar. Öfverhufwud äro stränderna mycket låga, men här och der anträffas likwäl upphöjdare ställen, hvilka af¹¹¹³ Syrjänerna benämnas *tschelja*¹¹¹⁴. Den rådande jordarten är lera, hvilken likwäl wid Uusa aftager¹¹¹⁵ högre uppför floden. Stenar äro högst sällsynta ända till Chirmors utlopp, men härifrån framåt börja de wisa sig här och der wid stränderna. Några verst ofwanom sistnämnda flod ser man till och med en ofantlig klippa, som bär namnet *Adak*. Nu antager äfven hela¹¹¹⁶ den öfriga omgifningen ett förändradt utseende. Skogen glesnar ☸ och träden erhålla en dvergartad karakter. Björken börjar förvandla sig till buske, granen förlorar sina grenar och söker dölja¹¹¹⁷ sin nakenhet med en mörk mossa. Det¹¹¹⁸ allmänaste trädslaget är widebusken, som wid stränderna bildar täta, nästan¹¹¹⁹ ogenomträngliga snår. Nejen¹¹²⁰ röjer med ett ord en stark benägenhet att öfvergå till tundra.

☸ 572

☸ 573

Det¹¹²¹ är klart att kulturen här ej mera kan rotfästa sig, men en annan fråga är, huruvida icke¹¹²² floden Uusa i sitt nedra och Petschora i sitt öfra lopp kunde egna sig för någon slags odling. Det yrkas allmänt af både lärda och olärda, att åtminstone åkerbruket här icke kan med framgång bedrifvas. En så allmän mening förtjenar wisslerligen¹¹²³ respekt, men genom erfarenheten kan den icke anses vara bekräftad, alldenstund landets innewånare hvarken förstå¹¹²⁴ sig eller wårda sig om åkerbruk. ☞ Uti sjelfva Ishemsk¹¹²⁵, som står i högt anseende för sin agrikultur, äro åkrarna upptagna¹¹²⁶ under ett widsträckt kärr; de dikas aldrig¹¹²⁷ och plöjningen är en sak, som verkställles blott för syns skull. Men¹¹²⁸ med antagande af åkerbrukets otjenlighet för orten erbjuda dock Uusa och Petschora outtömliga källor till¹¹²⁹ uppehälle äfwen för en annan befolkning än den nomadiserande. Häri finnas utmärkt wackra ängslägenheter, floderna¹¹³⁰ äro utomordentligt¹¹³¹ fiskrika och skogarna uppfyllda med all slags willebråd. Oaktadt dessa naturens håfwor är nejden öde och obodd. ☞ Wid¹¹³² Petschora finnas, såsom redan nämndt är, endast några få och¹¹³³ svagt bebodda byar; innom Uusas flodsystem träffas åter med undantag af Kolwa ingen enda koloni. Det är tydligt¹¹³⁴, att naturen under sådana förhållanden skall bära prägeln af den djupa ste wi[l]dhet¹¹³⁵. När man i September månad färdas på Uusa, så ser man wid stränderna widsträckta ängar, som stå obergade och äro öfwerdragna med höstens grå likfärg. Öfwerallt möter ögat torra ruttnade träd, af hvilka somliga äro upprättstående, andra deremot ligga kullslagna. Esomoftast blir man äfwen varse

☞ 574

☞ 575

- 1094 *kasus* || KK Coll. 539.30.1: casus
 1095 *just i samma* || KK Coll. 539.30.1: i samma
 1096 *Hela [...] fram.* || KK Coll. 539.30.1: Seglet spändes, wädret blåste och färden skred muntert fram.
 1097 *påföljande* || KK Coll. 539.30.1: följande
 1098 *snöslagg* || KK Coll. 539.30.1: snö
 1099 *Wi [...] eldbrasan.* || KK Coll. 539.30.1: Wi stodo stilla, besättningen spelade *durak*, jag wärmdde mig för eldbrasan.
 1100 *nödgrades [...] ligga* || lågo
 1101 *Durak*, a Russian card game. The last player left holding cards, is a *durak*, a stupid fellow. Wikipedia: Дурак (Карточная игра), [https://ru.wikipedia.org/wiki/Дурак_\(карточная_игра\)](https://ru.wikipedia.org/wiki/Дурак_(карточная_игра)). (TS)
 1102 *D. 18 [...] Synja, en* || KK Coll. 539.30.1: Den derpå följande dag, den 18 September, nådde vi med Nikolai tillhjälp *Synja, en*
 1103 Old Style, cf. below the dates of 27 Sept. and the end of October.
 1104 The River Bol'saja Synja, running into the River Usa from the left (south) at N65°58'20" E58°1'16". (TS)
 1105 *ifrån* || KK Coll. 539.30.1: från
 1106 *angifves* || KK Coll. 539.30.1: säges
 1107 *ifrån* || KK Coll. 539.30.1: från
 1108 *förhjelpte* || KK Coll. 539.30.1: forthjelpte
 1109 The River Xirmor or Xyrmor (Nenets)/Adz'va (Komi) joins the River Usa from the right (north) at N66°35'16" E59°21'49". (TS)
 1110 *hitintills* || KK Coll. 539.30.1: hittills
 1111 *wid [...] dvergartad karakter.* || KK Coll. 539.30.1: wid elfstränderna. Det inre landet består af *møar* och kärr och sandhedar. Rådande jordarten är *wa[ɸ]* är lera, hvilken likwäl wid Uusa aftager, i den mon man höjer sig uppför floden. Elfstränderna äro låga; blott här och der anträffas mer *øeh* eller mindre upphöjda ställen,

- som af Syrjänerne kallas *tschelja* (*schelja*) och jemwäl bestå af lera. – Wid Chirmor undergår naturen en skenbar förändring. Stenar börja wisa sig vid stränderna; ja några verst ofvanom Chirmor finnes redan ett stenberg, benämndt *Adak*. Skogen glesnar; alla träd antaga ett dwerglikt, sammanfruset utseende.
- 1112 *sanka* || idel
 1113 *af [...]* || bestå
 1114 *целля* (PK)
 1115 *aftager* || ~ i den mon man
 1116 *hela den* || den
 1117 *dölja* || KK Coll. 539.30.1: hölja
 1118 *Det allmännaste* || KK Coll. 539.30.1: Det ~~rad[ande]~~ allmännaste
 1119 *nästan ogenomträngliga* || KK Coll. 539.30.1: ogenomträngliga
 1120 *Nejden [...]* *stark* || KK Coll. 539.30.1: Korteligen: naturen röjer en stark
 1121 *Det [...]* *bedrifvas.* || KK Coll. 539.30.1: Det yrkas allmänt af lärda och olärda, att nejden wid ~~Uu[sa]~~ Petschora och Uusa i anseende till klimatets stränghet ~~sa~~ ej egnar sig för åkerbruk.
 1122 *icke* || ej
 1123 *visserligen respekt* || KK Coll. 539.30.1: respect
 1124 *förstå sig* || KK Coll. 539.30.1: förstå sig på
 1125 *Ishemsk [...]* *agrikultur* || KK Coll. 539.30.1: Ischemsk, som står i anseende för sin agrikultur
- 1126 *upptagna under* || Castrén 1852b: 268 upptagna tätt under (original formulation)
 1127 *aldrig* || KK Coll. 539.30.1: aldrig
 1128 *Men [...]* *ljusare bygder.* || KK Coll. 539.30.1: Men med antagande af åkerbrukets otjenlighet för hela Petschora-området erbjuda ~~lik~~ äfven dessutom floderna Petschora och Uusa outtömliga källor till människans bergning, genom sin rikedom på ångar, fisk, fågel och all slags willebråd. Man kan antaga, att nästan hälften af Ischmas befolkning hufvudsakligen lifnärer sig genom den fisk, de hvarje sommar och höst uppfånga ur Uusas och Petschoras böljor. Det oaktadt finnas wid Petschora högst få, wid Uusa alls inga colonier med undantag af den obetydliga byn i wid Kolwa – en af Uusas bifloder. Följakteligen bär allt prägel af vildhet, död och förruttning. När man i September månad färdas wid på Uusa, ser man wid stränderna widsträckta, obergade ~~äng~~ æ , med höstens likfärg öfwerdragna ångar. Öfwerallt möter ögat torra, ruttnade träd, af hvilka somliga stå upprätta, andra deremot ligga kullslagna

- af stormen. Nästan hvarje dag får man se en räf, en fjällracka, en björn eller något annat willbråd springa vid stranden. I stället för mennisko-boningar träffar man blott öfvergifna fogel-bon och tillhåll för wilda djur. ~~Ötaliga~~ Tallösa svärmar af gäss och änder återvända med oharmoniska fröjde-rop till lju-sare bygder.
- 1129 *till* || äfven för
- 1130 *ängslägenheter, floderna* || 1. ängslägenheter, skogarna || 2. ängslägenheter, och
- 1131 *utomordentligt [...] willebråd.* || 1. så fiskrika, att || 2. utomd || 3. utomordentligt fiskrika. Skogarna äro uppfyllda med all slags willebråd.
- 1132 *Wid [...] af Kolwa* || 1. Wid Petschora finnas såsom redan nämndt är, högst få kolonier och wid Uusa alldeles inga kolonier, om man undantager den lilla byn wid Kolva || 2. Wid Petschora finnas såsom redan nämndt är, högst få kolonier och inom Uusas hela flodsystem träffar man, med undantag af Kolwa
- 1133 *och* || af l<a>tt
- 1134 *tydligt* || naturligt
- 1135 *wildhet* || Mscr: widhet, corrected in Castrén 1852b: 269
- 1136 *villdjur* || Castrén 1852b: 269: vilddjur
- 1137 *Dädali* || KK Coll. 539.30.1: *Ikaras* – Changed by the editor of Hf. Mbl.
Castrén means flying referring to the Greek tale of Dædalos and his son Ikaros. Harauer – Hunger 2006: 119. (TS)
- 1138 *fulländning* || 1. uppfinning || 2. utbildning
The word *utbildning* was written in pencil in the margin of the mscr. It is unclear if the writing is in Castrén's own hand. *Uppfinning* was struck out with pencil and *fulländning* written with ink, which shows the sequence of the changes.
- 1139 *bygd* || KK Coll. 539.30.1: natur
- 1140 *alstrar* || KK Coll. 539.30.1: väcker
- 1141 *ängsliga* || Mscr: ängliga, corrected in Castrén 1852b: 269
- 1142 *Ifrån [...] Rögöwei.* || KK Coll. 539.30.1: 1. Till följe af den hel[i-ge] Nikolai fortfarande bewågenhet seglade vi för god vind från *Chirmor* || 2. Från *Chirmor* seglade vi för god vind omkring 40 verst till den mäktiga bifloden *Kosja*, derifrån ytterligare 50 verst till floden *Chusmor* eller *Rögöwej*.
- 1143 The River Kos'ju, discharging into the River Usa from the left (south) at N66°17'51" E59°52'55". Its headwaters are in the Urals. (TS)

- 1144 The River Rogovaja or Verxnjaja Rogovaja or Bolšaja Rogovaja flows into the River Usa from the right (north) at N66°30'13" E60°37'1".
- 1145 *wädret [...] stranden*. || KK Coll. 539.30.1: wädret; wi kastade ankar wid stranden.
- 1146 *tacklaget* || KK Coll. 539.30.1: taklaget
- 1147 *ankaret häfta* || KK Coll. 539.30.1: ankaret att häfta
- 1148 *ändteligen suto* || KK Coll. 539.30.1: ändtligen sutto
- 1149 *en [...] spillo och* || KK Coll. 539.30.1: enhvar till hvilo. Emellertid fortfor owädret. Regnet nedföll i den mängd, att hvarken däck eller bala-ganer stodo deremot. Länge låg jag begrundande ofver en casus, som mera än en gång bragt mig i bryde-ri. Antingen jag borde låta dem gifva min ena, till hälften nedblötta sida, alldeles till spillo och
- 1150 *Jag [...] och* || Länge låg jag och
- 1151 *hörde [...] elden* || KK Coll. 539.30.1: hörde jag elden
- 1152 *eldbrasan* || KK Coll. 539.30.1: eld-brasan
- 1153 *renskinns-mantel* || renskinnsm[antel] || KK Coll. 539.30.1: renskinns mantel
- 1154 *i [...] nedhänga* || nedhä[nga] || KK Coll. 539.30.1: nedhänga i fantastisk förvirring
- 1155 *fantastisk* || Mscr: fantastik, correct-ed in Castrén 1852b: 270
- 1156 *filfras-skin* || Mscr: filfras-skin, corrected in Castrén 1852b: 270 || KK Coll. 539.30.1: filfrasfäll
- 1157 *messingskifvor* || skifv[or]
- 1158 *ryggen*. || KK Coll. 539.30.1 [struck out]: ~ Spöket är knappt af två al-nars höjd, men widgar sig desto mera på bredden.
- 1159 *Genom [...] anletet* || KK Coll. 539.30.1: Af anletet synas genom den lurfviga mössan
- 1160 *twenne* || tj[ocka]
- 1161 *knappt* || KK Coll. 539.30.1: knappt
- 1162 *brädden* || Castrén 1852b: 270: bred-den

576 räfwar, fjällrackor, björnar och andra vill-djur¹¹³⁶, som springa längs stränderna. I stäl-let för mennisko-boningar träffar man en-dast öfvergifna tillhåll för vilda djur. Dagligen ser man tallösa skaror af änder och wilda gäss under fröjderop återwända till ljusare bygder. Man wore glad att kunna följa dem i spåren, men då Dädali¹¹³⁷ uppfinning ännu icke nått den härtill erforderliga fulländning¹¹³⁸, så måste man åtnöja sig med den ringare glädjen, att medelst en icke alldeles olik uppfinning få ila förbi en bygd¹¹³⁹, som wid en minutiös betraktelse alstrar¹¹⁴⁰ äng[s]liga¹¹⁴¹ tankar i själen.

577 Ifrån¹¹⁴² den förrberörda floden Chirmors mynning seglade wi för god wind omkring 40 verst till Usas mäktiga biflod *Kosja*¹¹⁴³ och derifrån ytterligare 50 verst till floden *Chusmor* eller *Rögöwe*¹¹⁴⁴. Wid vår ankomst till sist-nämnda flod lugnade sig wädret¹¹⁴⁵ och wi kas-tade ankar nära invid stranden. Medan sällska-pet satt och superade under däck, utbröt ett förfärligt owäder; regnet nedstörtade i häfti-ga skurar, stormen hven i tacklaget¹¹⁴⁶ och ho-tade sönderslå kajuken emot den klippiga stranden. Med yttersta möda lyckades det oss att komma ut på elfven och få ankaret¹¹⁴⁷ häfta. Då vi ändteligen¹¹⁴⁸ suto säkert fasthakade, be-gaf sig en¹¹⁴⁹ och hvar till hvila. Emellertid fortfor owädret att rasa. Regnet nedstörtade i så häftiga skurar, att hvarken däck eller bala-ganerna stodo deremot. Jag¹¹⁵⁰ låg länge stilla och anställde betraktelser öfver en kasus, som mera än en gång bragt mig i willrådighet: an-tingen jag borde lemna min ena till hälften nedblötta sida alldeles till spillo och söka skyd-da den andra, eller låta dem begge broderligen dela ödets lotter. Fördjupad i dessa betraktelser

hörde¹¹⁵¹ jag till min stora förnöjelse elden spraka i fören af kajuken. Då jag nu höjde flicken af balaganen, möttes mitt öga af en sällsam företeelse. Omkring eldbrasan¹¹⁵² rör sig något, som ovilkorligen kommer det fördomsfria¹¹⁵³, emot alla spökerier stålsatta samvete att wackla. Detta något har svept sig i en luden renskinns-mantel¹¹⁵³, hvarur i¹¹⁵⁴ fantastisk¹¹⁵⁵ förvirring nedhånga klädesrimсор af regnbågens alla färger. Hufvudet, skuldrorna och en del af ansigtet höljäs med en sammanhängande rustning af filfras-skinns¹¹⁵⁶, prydd med blanka, löst hängande messingskifvor¹¹⁵⁷, som skramla bak på ryggen.¹¹⁵⁸ Genom¹¹⁵⁹ denna lurfwiga mössa synas af anletet endast tvenne mörka, blixtrande ögon, tvenne¹¹⁶⁰ tjocka läppar och ett par breda näsborrar. Spökelsen är knapt¹¹⁶¹ af två alnars höjd, men widgar sig desto mera på brädden¹¹⁶² medelst¹¹⁶³ sin yfviga renpels¹¹⁶⁴. Det¹¹⁶⁵ spöklika föremålet synes skrida sakteligen omkring jernspjellet, hvarpå elden är antänd; men wid spjellets alla fyra sidor står det stilla en stund och bugar sig för alla¹¹⁶⁶ fyra wäderstreck. Wid¹¹⁶⁷ dessa spökets rörelser warseblifva wi, att dess ena ben är betydligt kortare än det andra. När således spöket står med ansigtet wändt åt öster och påtagligen har för afsigt att buga sig åt detta håll, gör kroppen¹¹⁶⁸ under sjelfva bugningen en så betydlig lutning åt norr, att hela komplimangen tillfaller detta wäderstreck. Will det åter böja sitt hufvud åt väster, så sker bugningen i sjelfva verket åt söder. Ehwart äfwen¹¹⁶⁹ hufvudet will sända sin salut, så protesterar benet deremot och tvingar förstnämnda kroppsdel att saluera ett annat wäderstreck. Detta kan wäl¹¹⁷⁰ i det hela wara sak samma, emedan¹¹⁷¹

- 1163 *medelst* || KK Coll. 539.30.1: genom
 1164 *renpels* || ~ och de widt pösande ma
 1165 *Det [...] antänd; men* || Wårt spöklika || KK Coll. 539.30.1: Om vi nu ~~hoga~~ äfven fästa uppmärksamheten wid fenomenets rörelser, så synes det sakteligen skrida omkring jernspjellet, hvarpå elden är antänd, men
 1166 *alla [...] wäderstreck* || KK Coll. 539.30.1: hvarje wäderstrek
 1167 *Wid [...] hufvud åt* || KK Coll. 539.30.1: Härvid warseblifwa wi, att det ena af bestiens <ben> tvenne ben är i betydlig mon kortare, än det andra. När hon derföre står med ansigtet wändt åt öster och ögonskenligen har för afsigt att buga sig åt detta håll, ~~sker~~ ~~bugningen~~ gör kroppen en ~~lutning~~ ~~åt norr~~ så betydlig ~~vinkel~~ ~~tal~~ lutning åt norr, att hela komplimangen rätteligen tillfaller sistnämnda wäderstrek. Ärnar hon åter böja hufvudet åt
 1168 *kroppen* || 1. kropp[en] || 2. hufvude[t]
 1169 *äfwen* || KK Coll. 539.30.1: ock
 1170 *wäl* || KK Coll. 539.30.1: nu
 1171 *emedan* || men
 1172 *kuriöst raljeri* || KK Coll. 539.30.1: curiöst raileri
 1173 *wäderstreck [...] och börjar* || KK Coll. 539.30.1: wäderstrek blifwit på nyssnämnda vis saluterad, satte sig den widunderliga gestalten ~~framför~~ med korslagda ben framför eldbrasan, ~~utbrast~~ utbrister i ett "hu, hu, hu" och började
 1174 *Nu [...] watten" war* || KK Coll. 539.30.1: Nu begripa wi lätt att här för sig går en Samojedisk beswärelse, men om beswärijaren kommit ~~ut~~ ~~från~~ "från luften eller watten" war
 1175 *beswärelse af windarne* || beswärelse
 1176 *Gripen [...] andarnes werld.* || KK Coll. 539.30.1: Gripen af löjets demon kröp jag nu från min bädd genom sidoluckan uppå däck, makade mig i tysthet till däckets främre ända och gjorde härifrån ett ~~litet~~ "salto mortale" till fören. Samojedinnan

(ty personen var en sådan) gaf upp ett skri, men lugnade sig snart och yttrade med kallblodighet: ”Sätt och värm dig wid brasan, ty vinden är kall och regnet tyckes hafva nedwätt dina kläder.” Detta yttrades med en ton, som tillkännagaf, att gumman ville till hvad pris som hellst köpa min vänskap, på det jag ej måtte för res-sällskapet yppa hennes nattliga utfart till andarnes werld.

- 1177 nu || ~ i tyst[h]et
 1178 upp på däck^{et} || på d[äck^{et}]
 1179 ”saltomortale” || Mscr: ”saltomale”, corrected in Castrén 1852b: 271
 1180 rop || högljudt ~
 1181 Female shamans were quite common among the Nenets. Pers. comm. Karina Lukin 25 Aug. 2016. (TS)
 1182 magiska kunskaper || KK Coll. 539.30.1: möjliga kunskapsförråd
 1183 i allmänhet || KK Coll. 539.30.1: annars
 1184 andra || och
 1185 sådana || KK Coll. 539.30.1: de
 1186 jekar [...] icke) || KK Coll. 539.30.1: jekar, motsvarande det Lappskt-Finska uttrycket: *kuka tietää ekap*, ‘I don’t know’ (TaS)
 1187 Samojedgummans || KK Coll. 539.30.1: Samojed-Gummans
 1188 gudomliga || KK Coll. 539.30.1: Gudomliga
 1189 som [...] meddeladt || 1. som tillfället || 2. som redan till en del i det föregående blifvit meddeladt || KK Coll. 539.30.1: som tillfället ej medgifver att här utlägga. – In KK Coll. 539.30.1 this is followed by the sequence on the Samoyed religion, corresponding to p. 462–468 of the mscr of Castrén 1852b (*I sammanhang [...] bringar ofärd.*).
 1190 Hwad [...] med följande ord: || KK Coll. 539.30.1: Mest frejdad är ibland Tadi-beerne den vise Urier, om hvilken det tal är allmänt gängse, att han uppfarit till himlen och der lefver ett odödligt lif. Berättelsen om Uriers himlafärd

dock hvarje wäderstreck efterhand får sin behöriga salut, men ett kuriöst¹¹⁷² raljeri är det af naturen, att hon låter tvenne kroppsdelar träda i en så bizarr opposition till hvarandra. Sedan nu hvarje wäderstreck¹¹⁷³ blifvit på nyssanfördt sätt saluteradt, sätter sig den widunderliga gestalten ⁵⁸⁰ med korslagda ben framför eldbrasan, utbrister i ett ”hu, hu, hu” och börjar med lindriga slag bulta på jernspjellet. Nu¹¹⁷⁴ begripa wi att här försiggår en Samojedisk besvärjelse¹¹⁷⁵ af windarne; men om den besvärjande personen kommit ”ifrån luften eller wattnet” war för mig en gåta, intill dess mitt öga händelsewis föll på den rödrosiga, af eldskenet upplysta balaganen. Gripen¹¹⁷⁶ af löjets demon kröp jag nu¹¹⁷⁷ ifrån min bädd upp¹¹⁷⁸ på däck^{et}, makade mig sedan i tysthet fram till dess främre del och gjorde härifrån ett ”saltom[ort]ale”¹¹⁷⁹ till fören. Samojedinnan – ty personen war en sådan – uppgaf först ett rop¹¹⁸⁰ af förskräckelse, men lugnade sig snart åter och yttrade sig med kallblodighet: ”sätt och värm dig wid brasan, ty vinden är kall och regnet tycks hafva nedblött dina kläder”. Detta sades med en ton, som tillkännagaf att gumman till hvad pris som hellst wille köpa min ⁵⁸¹ vänskap, troligen på det jag för res-sällskapet ej skulle omtala hennes nattliga utflygt till andarnes werld.¹¹⁸¹

Mitt bemödande måste naturligtwis blifwa att tillegna mig Samojedinnans magiska¹¹⁸² kunskaper. Det är i¹¹⁸³ allmänhet ingen lätt sak att få en individ af det Samojediska släktet till några andra¹¹⁸⁴ relationer, än sådana¹¹⁸⁵, som kunna göras med det korta ordet *jekar*¹¹⁸⁶ (jag wet icke); men nu kostade det mig ingen möda att uttömma Samojedgum-

mans¹¹⁸⁷ hela fatabur. Det innehöll mångt och mycket om gudomliga¹¹⁸⁸ och menliga ting, som¹¹⁸⁹ redan i det föregående blifvit till större delen meddeladt. Hwad¹¹⁹⁰ jag här ännu önskar tillegga, är gummans berättelse om Urier, denna¹¹⁹¹ Samojediska schaman, om hvilken¹¹⁹² det tal är allmänt gängse, att han lefvande uppfarit till himmelen.¹¹⁹³ Denna berättelse förtäljdes af gumman ungefär med följande ord¹¹⁹⁴:

”I fordna tider lefde på jorden en Tadibe, benämnd Urier¹¹⁹⁵, och han¹¹⁹⁶ en Tadibe bland Tadibeer, en wis bland wise, alla läkares läkare, alla spåmäns spåman¹¹⁹⁷, han war en mestare, sådana vår tid ej mera föder till werlden. Gällde det att finna en förlorad ren, att igenfå stulna skatter, återwinna¹¹⁹⁸ helsa, bereda¹¹⁹⁹ sig lycka och rikedom¹²⁰⁰ m. m., så lönade det ej att i sådant rådfråga någon¹²⁰¹ annan Tadibe än Urier. I besittning af talrika¹²⁰² renhjordar hade Urier färdats i många land och sett många folk; men¹²⁰³ sluteligen¹²⁰⁴ ledsnade han wid jordlifwets mödor och beswär. ”Här”, yttrade han, ”blir renafveln allt svagare och svagare, mossan aftager år för år, wildbrådsfänget blir sämre och sämre,¹²⁰⁵ men deremot tilltaga stöld, bedrägeri och all slags orättwisa bland¹²⁰⁶ menniskorna. Jag¹²⁰⁷ will icke lefwa längre på denna usla jord, utan söka mig en bättre bostad i himmelen.” Så sagdt

Urier och hans himlafärd meddelade vår förberörda Samojed-gumma ungefär med följande ord:

- 1191** denna Samojediska || en Samojedisk
1192 hvilken || hvilket
1193 Castrén 1852b: 272 contains the footnote ‘Jfr. pag. 243.’, referring to the previous chapter mentioning Urier. See p. 477–478.
1194 ord || f<->
1195 A footnote in KK Coll. 539.30.1: Urier synes genom en i Samojediskan ganska vanlig bokstafs förvandling hafva uppstått ur det bibliska ordet *Uriel*.
1196 Urier, och han || KK Coll. 539.30.1: Urier. Han
1197 spåman || Mscr: spåmän, corrected in Castrén 1852b: 272
1198 återwinna [...] rikedom m. m. || KK Coll. 539.30.1: återwinna helsa, förutsäga tillkommande öden, bereda sig lycka och rikedom
1199 bereda || for<->
1200 rikedom || wälgång
1201 någon [...] Urier. || KK Coll. 539.30.1: en annan Tadibe, om det af Urier icke bragtes till väga.
1202 talrika renhjordar || KK Coll. 539.30.1: rika hjordar
1203 men [...] beswär. || KK Coll. 539.30.1: men ingenstädes behagade det honom att lefwa på jorden.
1204 sluteligen || han
1205 sämre, men deremot || KK Coll. 539.30.1: sämre, deremot
1206 bland || KK Coll. 539.30.1: hos
1207 Jag [...] sednare hustru || KK Coll. 539.30.1: Det duger ej att lefwa längre på jorden; må wi söka oss en bättre bostad i himlen. Så sagdt, gaf han befallning åt sina begge hustrur att sy åt honom och sig sjelfwa nya kläder samt förfärdiga åt renarne nya körredskap. Strängt förbjöd dem att inflicka något gammalt och förut brukadt i de nya tillrustningarna. Sedan allt war färdigt, gaf han sig åstad tillika med begge hustrurna.

Främst styrde han sjelf med fyra renoxar, hustrurna följde honom i spåren på tvenne skilda spann. Knappt hade man hunnit på halfwa vägen, förrän Uriers renar började wackla och sänka sig nedåt. Anande orsaken härtill, sporde han af hustrurna, om de hopsydt plaggen och renarnes körtyg, såsom han befallt dem, af nya stycken. Nu tillstod den yngre, Uriers sednare hustru

1208 *förse* [...] || sy både för hans

1209 *körredskap*, [...] i bruk. || körredskap. Strängt warnade han dem att ej inflicka något gammalt eller förut br[ukadt]

1210 *med* || och

1211 *hopsytt* || Mscr: hopsydt, corrected in Castrén 1852b: 273

1212 *tårfulla* || KK Coll. 539.30.1: tårfyllda

1213 *Bewekt* [...] *mark m. m.* || KK Coll. 539.30.1: Bewekt af hustruns böner, sände henne Urier till jorden igen. Sjelf for han upp till himlen med sin förstgiftra hustru. Der fann han allt, hwad menniskan någonsin kan önska sig – starka renar, goda mossor, willbråd i skog och sjö m. m.

gaf han befallning åt sina tvenne hustrur att förse¹²⁰⁸ både honom och sig sjelfva med nya kläder samt åt renarne förfärdiga nya körredskap,¹²⁰⁹ men warnade dem strängt att i dessa persedlar ej inflicka något, som förrut hade warit i bruk. Sedan allt war färdigt, gaf han sig åstad tillika med sina begge hustrur och styrde genom rymden i en släde, som war förespänd med fyra starka renoxar. Hustrurna följde honom i spåren med¹²¹⁰ hvar sitt skilda rens spann. Sedan man kommit ungefär på halfwa vägen, började Uriers renar att wackla och sänka sig nedåt. Anande orsaken dertill sporde Urier af sina hustrur, om de hopsytt¹²¹¹ klädesplaggen och renarnes körtyg, såsom han hade befällt, af idel nya stycken. Nu tillstod Uriers sednare hustru, att i hennes klädnad fanns ett litet band, som tillföre hade blifvit brukadt. Tillika bad hon och bönföll med tårfulla¹²¹² ögon att få återwända till jorden, der hon nödgats qvarlemna sina tvenne söner. Hon ville hellre lida jordens sorger, då hon delade dem med sina barn, än njuta himlens sällhet, då barnen ej fingo dela den med henne. Bewekt¹²¹³ af hustruns böner sände Urier henne till jorden igen, men for sjelf upp till himlen med den förstgiftra hustrun och fann der allt, hwad menniskan

◆ 584

någonsin kan önska sig – starka renar, goda mossor, wildbråd i skog och mark m. m.^{vii} 1214

❖ 585 ❖ Såsom någon ting högst märkvärdigt förtjenar anföras, att Samojederna tro¹²¹⁵ på fortfarande himlafärder. Händer¹²¹⁶ det att en menedare och illgerningsman spårlöst försvinner på de ödsliga tundrorna, så heter det, att han blifwit uppäten af björnen; men om samma öde drabbar en wäl ansedd person, så antager man såsom en afgjord sak, att han lik¹²¹⁷ Urier begifvit sig till de himmelska boningarna. I okunnighet om sistnämnda föreställning sade sig en rysk missionär hafva welat wäcka några hedniska Samojeders kärlek till christendomen genom berättelsen om Elie himlafärd, men Samojederna hade med likgiltighet åhört berättelsen¹²¹⁸, och efter dess slut skall en af dem med kallblodighet hafva yttrat sig: ”bror min for ock till himmelen för några månader sedan.”

❖ 586 ❖ *Odödligheten*¹²¹⁹ är en vigtig företrädesrättighet, som Tadiberna äga framför vanliga menniskor, ty Samojederna lefva i den dunkla tro, att döden ändrar hela människans tillvaro. Visst tyckes man förmoda, att den aflidne ännu

---

vii. Af denna berättelse finnes en variant, enligt hvilken Uriers begge hustrur och barn skola åtföljt honom till himlen. Någon tid derefter berättas en af sönerna hafva återwändt till jorden på ett besök och för Samojederna beskrifvit all himlens herrlighet, dess rikedom på renar, renbeten o. s. v.

1214 Changes in the footnote:

Någon tid [...] o. s. v. || Hf. Mbl. (this page is missing in the mscr KK Coll. 539.30.1): ~ Någon tid derefter har en af sönerna kommit till jorden på ett besök och beskrifvit för Samojederna all himlens herrlighet, dess rikedom på renar och renbeten m. m. återwändt || 1. <-> || 2. återkommit

1215 *tro* || ännu ~

1216 *Händer [...] månader sedan.*” || Hf. Mbl. (the pages are missing in the mscr KK Coll. 539.30.1): Så hände det nyligen en religions-lärare, som trodde sig röra Samojedernes hädade samveten med berättelsen om den hel[ige] Eliæ himlafärd, att någon bland de närvarande efter berättelsens slut öfverraskade honom med detta lugna yttrande: ”bror min for ock till himlen för några månader sedan.” Bland Samojedinnans öfriga berättelser vilja vi ännu anföras några sagor (wadako), i hopp att genom dem sprida något ljus öfver folkets hjertelag, dess känslo- och föreställnings-sätt. - - - - -

1217 *lik Urier* || begifvit

1218 *berättelsen* || hans berättelse

1219 *Odödligheten [...] lefva* || Om || Hf. Mbl. (page missing in the mscr KK Coll. 539.30.1): 4. Utom sin förmåga att samtala med gudarne ega Tadiberne ännu en annan, icke mindre vigtig företrädesrättighet framför vanliga menniskor, och denna är – *odödligheten*. Såsom ofvanföre blifvit anmärkt, lefva Samojederna

- 1220 *Tadiberna* || KK Coll. 539.30.1: Tadi-berne
- 1221 *Itarma'* || KK Coll. 539.30.1: ~~*Itarmah*~~ ~*Itarma*
- 1222 *om* || Mscr: af || KK Coll. 539.30.1 and Castrén 1852b: 274: om
- 1223 *Tadebtsjo* || KK Coll. 539.30.1: *Tadiebtsio'*
- 1224 *nattetiden* || KK Coll. 539.30.1: natte-tiden
- 1225 *Itarma'* || KK Coll. 539.30.1: ~~*Itarmah*~~ *Itarma'*
- 1226 *Styrkt [...] mig* || KK Coll. 539.30.1: Styrkt af slika berättelser
- 1227 The muse of tragedy in Ancient Greek mythology. Harrauer – Hunger 2006: 338. (TS)
- 1228 *Det [...] bruket* || KK Coll. 539.30.1: Bruket
- 1229 *öde [...] andordnad* || KK Coll. 539.30.1: öde, kröp jag under balaganen, påklädde en renpels och lade mig på en bädd, anordnad
- 1230 *Om [...] sände* || KK Coll. 539.30.1: Följande dag, den 22 September, sände
- 1231 *hvilka [...] regnskurar* || KK Coll. 539.30.1: sändande öfver oss väldiga skurar
- 1232 *omsvept i dimma* || omsvept af en tjock || KK Coll. 539.30.1: svept i dimmor
- 1233 *Genom [...] följande sätt:* || KK Coll. 539.30.1: Genom dimmorna framskymtade flacka, gråklädda mossor med lutande granar och gulnade björkar. Roflystna örnar sväfvade öfver mossorne, spejande efter byte. Uppskrämda af båtsmannens skri, lupo björnar ur sina gömslen och ilade bort utmed mossorne. Emellertid tillryggalades den ena fjärden efter den andra, allt med spända segel. När dagen mörknade, syntes många eldar lysa på afstånd, tända vid stranden af Ischemske bönder, som foro till sina renar. Vi sällade

lefver någon tid i grafven, och det är väl i grund af denna förmodan, som man icke blott vid den aflidnes sida nedlägger en härd, en knif, en yxa, ett spjut, penningar och särskillta lifsförnödenheter, utan äfven tid efter annan slagtar någon ren vid grafven; men då liket förmultnat, anses det vara ute med menniskan. Endast Tadiberna¹²²⁰ äga ett odödligt lif; de förvandla sig efter döden till så kallade *Itarma'*¹²²¹, hvilka enligt allt, hvad jag om¹²²² dem kunnat inhemta, äro jußt den Kaninska tundrans *Tadebtsjo*¹²²³. Man berättar, att de än hvila i sin graf, än åter vandra på jorden, särdeles nattetiden¹²²⁴, och efter sin fordna sinnesart öfva antingen godt eller ondt. Öfverhufvud hyser man dock en viss fruktan för *Itarma'*¹²²⁵ och derföre älska Samojederna ej att orda mycket om dem.

Styrkt¹²²⁶ af de berättelser, med hvilka Samojedgumman underhöll mig, uthärdade jag med lugn en regnig och stormfull natt under höstens remnade tak, då deremot min Melpomene¹²²⁷ tid efter annan nödgades stärka sitt mod med essensen ur en i barmen befintelig grön flaska. Det¹²²⁸ flitiga bruket af essensen hade till påföljd, att gumman slutligen insomnade wid eldbrasan. Lemnande henne åt sitt öde¹²²⁹ kröp jag nu under min balagan, påklädde mig en renpels och lade mig på min bädd, som war anordnad af slip- och tegel-stenar. Om¹²³⁰ morgonen sände oss vår skyddspatron Nikolaus åter en gynnande wind. Wädret blåste ur tunga moln, hvilka¹²³¹ derjemte undfägnade oss med väldiga regnskurar. Luften war mörk och jorden låg omsvept¹²³² i dimma. Genom¹²³³ denna dimma framskymtade widsträckta¹²³⁴ kärr, på hvilka man här och der warseblef en¹²³⁵ lutande gran, en gulnad björk, en af

 587

båtsmännens rop uppskrämd¹²³⁶ björn, som ilade bort utmed stranden, en roflysten örn, som spejade efter byte o. s. v. Föga upplifvad af dessa och andra föremål såg jag med förnöjelse, huru den hel[ige] Nikolaus stod oss bi och förhjälppte oss att med spända segel tillryggalägga den ena fjärden efter den andra. När dagen mörknade, märkte wi på afstånd många eldar, upptända på¹²³⁷ stranden af Ishemska bönder, hvilka jemväl woro stadda på färd till sina renhjordar. Wi sällade oss till dem och beslöto att anställa ett litet gästabad wid Uusas öde strand. Hela sällskapet inbjöds i vår rymliga kajuk och satte

588 sig omkring en upp- och nedvänd tunna, som tjenade oss till bord. Medan theet intogs, sutto Syrjänerna trumpna¹²³⁸ och allwarsamma kring tunnan, men sedan kognaks-flaskan¹²³⁹ kommit i rörelse, började den Syrjenska flegman småningom lösa sig. Jag begagnade mig af tillfället att bringa å bane ett samtal om Samojedernas tillstånd och deras förhållande till kolonisterna på tundran. Detta war ett ömtåligt ämne, ty Samojederna beskylla de främmande kolonisterna och i synnerhet Syrjänerna för mången¹²⁴⁰ liden orättwisa och förmena, att de i följe af kolonisternas samwetslösa prejerier¹²⁴¹ råkat i sin närwarande högst jemmerfulla belägenhet. Syrjänerna å sin sida wilja åter gälla såsom Samojedernas välgörare och söka bemantla sina gerningar åtminstone med skenet af rättwisa. Jag will här anföra några bland deras försvarsgrunder och med möjligaste noggranhet referera de yttranden, som afgåfwos af den omkring tunnan församlade menigheten. Den äldste i vår lilla rådsförsamling, som war en aktad¹²⁴² kyrkowärd, utlät sig ungefär¹²⁴³ på följande sätt:

589

oss till dem och anställde ett litet gille wid Uusas öde strand. Sällskapet inbjöds i vår rymliga kajuk och satte sig omkring en upp- och nedvänd tunna, tjenande till bord. Medan theet intogs woro resonemangerna af ett allmänt, tomt och vattigt innehåll, men då vinet började lösa den Syrjenska flegman, antog samtalet en lifligare karakter. Det rörde sig mest omkring Samojedernes tillstånd och förhållande till kolonisterna på tundran. Man är allmänt af den mening, att Samojederne genom desse kolonisters i synnerhet Syrjänernes winnigslystnad och bedrägeri råkat i sin närwarande högst jemmerfulla belägenhet. De till utseendet samwetsgranna Syrjänerna underlåta ej att bemantla sina gerningar med skenet af rättwisa och billighet. Wi wilja här upptaga några de vigtigaste bland deras försvarsmeningar försvarsgrunder, såsom de framlades af den omkring tunnan församlade menigheten. Den äldste i rådsförsamlingen i vår lilla rådsförsamling yttrade sig ungefär på följande vis:

- 1234 *widsträckta* || flacka
 1235 *en [...] björk* || en lutande gran, en eller en gulnad björk. Öfwer *mössan* kärren sväfwade
 1236 *uppskrämd* || uppe s
 1237 *på* || wid
 1238 *trumpna och allwarsamma* || stumma och högtidliga
 1239 *kognaks-flaskan* || cognac
 1240 *mången* || de
 1241 *prejerier* || förfarande
 1242 *aktad* || ärad
 1243 *ungefär* || på

- 1244 *Då [...] beslut* || Då det nu förhåller sig så, att || KK Coll. 539.30.1: Är det nu så, att Syrjänerne kommit i ego af Samojedernes renar, så har detta utan twifwel skett till följe af Guds beslut.
- 1245 *såsom* || KK Coll. 539.30.1: som
- 1246 *men [...] afsigter.* || KK Coll. 539.30.1: men Gud fogar allt efter sina afsigter.
- 1247 *tatariska trosläran* || KK Coll. 539.30.1: Tatariska läran
- 1248 *genom [...] dig* || KK Coll. 539.30.1: genom ett lätt fattligt exempel förklara dig
- 1249 *bragt [...] djefwulen* || KK Coll. 539.30.1: wändt till godo det onda, Djefwulen
- 1250 *skapade jord* || KK Coll. 539.30.1: ~~skapade sol, måne~~ jord
- 1251 *alla stjernor* || KK Coll. 539.30.1: stjernorna
- 1252 *gräset, djuren o. s. v.* || KK Coll. 539.30.1: gräset och alla djuren.
- 1253 *djefvulen* || KK Coll. 539.30.1: Djefvulen
- 1254 *försämra* || KK Coll. 539.30.1: 1. förderfva || 2. försämra
- 1255 *många gräs* || KK Coll. 539.30.1: många <giftiga> gräs
- 1256 *fiskarna [...] laken* || KK Coll. 539.30.1: fiskarne laken och gäddan
- 1257 *englarne* || KK Coll. 539.30.1: Englarne
- 1258 *togo [...] göras.* || KK Coll. 539.30.1: togo de dem, förde dem till Gud och frågade, hvad han befalte, att man med dem skulle göra.
- 1259 *dem missing in the mscr, added in Castrén 1852b: 276*
- 1260 *fiskarna* || KK Coll. 539.30.1: fiskarne
- 1261 *ett kors [...] hufvuden* || KK Coll. 539.30.1: <en> kors (Jag mins ej rätt, hvar korsens sades sitta. Härom bör man spörja någon sak-kännare) i deras hufvuden.

☞ 590

”Jag förlitar mig på Gud och tror, att förutan hans vilja intet sker i werlden. Då¹²⁴⁴ nu, såsom bekant är, Syrjänerna kommit i besittning af en stor del bland Samojedernas renar, så har detta helt säkert skett till följe af Guds beslut. Icke såsom¹²⁴⁵ skulle djefvulen ej verkat mycket så wäl i denna, som i andra saker; men¹²⁴⁶ äfven hans verk har Gud fogat och skall allt framgent foga efter sina afsigter. Då du^{viii} är en främling, af den *tatariska*¹²⁴⁷ trosläran och obekant med det sanna ljuset, ☞ så will jag genom¹²⁴⁸ ett exempel upplysa dig, huru Gud redan ifrån werldens början bragt¹²⁴⁹ till rätta det onda, djefwulen öfwar. Så är det skrifwet, att Gud på de sex första dagarne *skapade*¹²⁵⁰ jord och himmel, sol, måne och alla¹²⁵¹ stjernor, menniskan, gräset,¹²⁵² djuren o. s. v. Men nu ville djefvulen¹²⁵³ på allt vis försämra¹²⁵⁴ Guds *skapade* verk, förderfvade menniskan, förgiftade många¹²⁵⁵ gräs, frambragte ormar och andra skadliga djur. Så *skapade* han ock bland fiskarna¹²⁵⁶ gäddan och laken. När englarne¹²⁵⁷ blefvo varse dessa fiskar, togo¹²⁵⁸ de och förde dem till Gud, spörjande af honom, hvad med [dem]¹²⁵⁹ borde göras. Gud betraktade fiskarna¹²⁶⁰, och då han märkte ett¹²⁶¹ kors i deras

viii. Talet war ställdt till mig.

591 hufvuden, välsignade han dem, så att de nu äro goda och för menniskan gagneliga. Hwad Gud sålunda välsignat, det höfwes menniskan¹²⁶² icke att klandra, om äfven den¹²⁶³ onda skulle haft sin del i verket. Uppenbart hvi⁵⁹¹lar Guds välsignelse öfver våra renhjordar, ty de tilltaga och förkofra sig med hvar¹²⁶⁴ år, samt utgöra vår förnämsta egen- dom. Frågar du nu, i¹²⁶⁵ hvilken afsigt Gud skän[k]t¹²⁶⁶ åt oss Samojedernas¹²⁶⁷ renar, så tro wi oss äfven kunna upplysa dig om denna sak. Förrän¹²⁶⁸ kolonisterna hade framträngt till tundrorna, lefde hela den¹²⁶⁹ Samojediska släkten i hednisk förvillelse och galenskap. Dessa menniskor offrade allenast för stammar, och nådens sol war för dem insvept i ett ogenomträngeligt töcken. De hade om gudomliga ting föga mera kännedom, än *hundar*¹²⁷⁰ och *fjällrackor*. Nästan lika oerfarna woro de i menskliga värf och för rättningar. De¹²⁷¹ kände ej bruket af skjutgevä, saknade¹²⁷² nät och ordentliga fiskbragder, förstodo ej att bewaka sina renar och ägde i allmänhet intet begrepp om en förnuf- tigt hushållning. Derföre sände Gud Ryssar och Syrjäner ut på tundran, ⁵⁹² han sände dem till lärome- staren åt Samojederna¹²⁷³ så väl i gudomliga som i menskliga ting. Det behagade honom att gifwa åt oss Samojedernas¹²⁷⁴ renar och låta dem

- 1262 *menniskan icke* || KK Coll. 539.30.1: icke menniskan
 1263 *den [...] haft* || KK Coll. 539.30.1: den onde hade
 1264 *hvar⁵⁹¹ år, samt* || KK Coll. 539.30.1: hvar⁵⁹¹ år ~~och utgöra~~ samt
 1265 *i [...] afsigt* || <--> || KK Coll. 539.30.1: till hvad ända
 1266 *skänkt* || Mscr: skänt, corrected in Castrén 1852b: 276
 1267 *Samojedernas* || KK Coll. 539.30.1: Samojedernes
 1268 *Förrän [...] gudomliga* || KK Coll. 539.30.1: Förrän de Ryske kommo ~~ut~~ på tundran, lefde hela den Samojediska släkten i hednisk förvillelse och galenskap: offrande åt stumma Gudar, vår nådens sol svept för dem i en ogenomtränglig dimma. De ~~med ett ord~~: hade om Gudomliga
 1269 *den* || det
 1270 *hundar och fjällrackor* || KK Coll. 539.30.1: "hundar och fjällrackor"
 1271 *De [...] tundran,* || KK Coll. 539.30.1: innehade ej konsten att förskaffa sitt uppehälle ur land och sjö, förstodo ej att bewaka sina renar, ~~och~~ e egde och ega i denna dag intet begrepp om en rätt och förnuf- tigt hushållning m. m. Derföre sände Gud de Ryske ut i öknen,
 1272 *saknade* || innehade k[onsten]
 1273 *Samojederna* || KK Coll. 539.30.1: Samojederne
 1274 *Samojedernas* || KK Coll. 539.30.1: Samojedernes

- 1275 *De* || M
 1276 *De äro [...] christna, så* || KK Coll. 539.30.1: De äro nu våra tjenare. Må de ~~hæ~~ tjena ut sin läro-tid, må de upplysa sitt förstånd och förbättra sitt hjerta; så
 1277 *blifva [...] christna* || 1. ock förädla sitt sinne || 2. blifva sanna christna
 1278 *rådets* || KK Coll. 539.30.1: Rådets
 1279 *Margfaldig* || KK Coll. 539.30.1: M<ån>gfalldig
 1280 *om* || så väl
 1281 *christna, som hedningar* || KK Coll. 539.30.1: Christna som Hedningar
 1282 *Sålunda [...] sjelfva Syrjänerna.* || KK Coll. 539.30.1: Så gifwes det ibland Samojederne många naturligen goda menniskor ~~oeh~~ samt ibland de Ishemske många bedragare och skälmar. Sådana äro onekligen de fleste bland våra med renar äflande bröder. De ~~sämsta~~ hafva tagit sin tillflykt till tundran, emedan de här ostraffadt kunna öfva sitt okynne. Men frågan är, om desse våldswerkare bringa mera skada åt Samojederne, än åt sjelfve de Ishemske.
 1283 *bland* || ib[land]
 1284 *flacka [...] tundrorna* || 1. äflas med renar || 2. äflas med renwård
 1285 *öfva* || fo
 1286 *För [...] tjufnader.* || KK Coll. 539.30.1: Nu äro de utfattiga, hos dem finnes nästan intet att taga. Den som genom orättfärdighet will komma i besittning af annan mans egendom, vare han Samojed eller Syrjän, anställer naturligtwis hellst sin jagt i våra rikare hjordar. Så har det ~~hænt~~ skett, att wi alla här församlade ~~hafwa~~ förlorat ett betydligt antal af våra renar, visserligen genom Samojeders, men ännu ~~långt~~ mera genom egna bröders tjufnader.
 1287 *det [...] naturligt* || derföre är det tyd[ligt]
 1288 *har* || <--->
 1289 *årligen* || for [förlorat]

sjelfva träda i lära hos oss. De¹²⁷⁵ äro¹²⁷⁶ nu våra tjenare, men om de ordentligt tjena ut sin lärotid och derunder blifva¹²⁷⁷ goda, rättrogn christna, så skall Gud säkert upptaga dem i sin nåd, ty han vårdar sig om hvar och en, som förtröstar sig på honom.”

En annan ibland rådets¹²⁷⁸ män yttrade sig i sådana ord:

”Margfaldig¹²⁷⁹ är menigheten, säger ordspråket, och detta gäller om¹²⁸⁰ alla folk, så väl christna,¹²⁸¹ som hedningar. Sålunda¹²⁸² gifwes det bland¹²⁸³ Samojederna många goda och ordentliga menniskor, bland Syrjänerna åter många bedragare och skälmar. Af detta slag äro i synnerhet många bland de Syrjäner, hvilka flacka¹²⁸⁴ kring tundrorna. De hafva tagit sin tillflykt till ödemarken, emedan de ~~hæ~~ här ostraffadt kunna öfva¹²⁸⁵ sitt okynne. Men frågan är, om dessa våldswerkare bringa mera skada åt Samojederna, än åt sjelfva Syrjänerna. Såsom sakerna nu stå, äro wi utan tvifvel de mest lidande. Samojedernas klagan är en följd af fordna lidanden. För¹²⁸⁶ det närwarande finnes hos dem föga att förtjena, och det¹²⁸⁷ är således naturligt, att hvar och en, som genom orättfärdighet will komma i besittning af annan mans egendom, helst anställer sin jagt i våra

rikare hjordar. Så har¹²⁸⁸ det äfwen skett, att wi alla här tillstädeswaran- de årligen¹²⁸⁹ förlorat ett betydligt antal renar, stundom genom Samo- jedernas, men oftare¹²⁹⁰ genom våra egna bröders tjufnader. Långt ifrån att taga sådana personers för- svar¹²⁹¹ önska wi tvertom på¹²⁹² det högsta, att de måtte öfverlemnas åt lagens hand. Hafva¹²⁹³ de engång blifvit bortjagade ifrån tundran, så upphöra af sig sjelft de stridigheter, som nu äga rum emellan Samojeder och Syrjänerna. ☞ Då skola äfwen Samojederna finna, att de¹²⁹⁴ af oss hafva en¹²⁹⁵ större fördel, än de nu wilja medgifva.”

☞ 594 ”Att¹²⁹⁶ wi kommit i besittning af Samojedernas renar”, yttrade sig en tredje, ”länder hela detta land till nytta och fördel. I Samojedernas hand hafva renarne städse varit en ofruktbar¹²⁹⁷ egendom, emedan de- ras lefnadsart är af en högst förvärd art. Den rike ligger alldeles¹²⁹⁸ overksam i sitt tält och samlar om- kring sig fattiga anförwandter, hvil- ka tära på hans egendom, intill dess äfwen han blir utarmad och måste lefva af sin nästas gunst. Hos¹²⁹⁹ detta folk finnes sålunda intet tillfäl- le till arbetsförtjenst. Wi deremot förskaffa medelst våra hjordar ar- bete och näring åt flera hundrade Syrjänar och Samojeder. Wi använ- da dem att bereda sämsk, att¹³⁰⁰ sy

- 1290 *oftare* || ännu ~
 1291 *försvar* [...] *att* || KK Coll. 539.30.1: försvar, önska vi tvertom, att
 1292 *på det högsta* || af allt hj[erta]
 1293 *Hafva* [...] *medgifva.*” KK Coll. 539.30.1: Hafva de en gång blifvit undanskaffade, så upphöra af sig sjelft de stridigheter, som nu äga rum på tundran”.
 1294 *de* [...] *hafva* || vi äro d[em]
 1295 *en* || <-->
 1296 ”Att [...] *wilda land.*” || KK Coll. 539.30.1: ”Här har”, yttrade sig en tredje, ”ännu ej varit fråga om den allmänna nyttan och fördelen deraf, att wi kommit i besittning af Samo- jedernes renar. Hos Samojederne är lefnadsättet af en egen, förvärd art. Den rike *sitter* ligger i sitt tält overksam och bekymmerslös. Om- kring honom församla sig fattiga an- förwandter, lefvande på den rikets be- kostnad, intill dess äfwen han blir ut- armad och nödgas lefva på af andras gunst. Här finnes *de ingen* intet till- fälle till arbetsförtjenst. Wi deremot förskaffa medelst våra hjordar up- pehälle åt många hundrade Samoje- der och Syrjänar. Wi använda dem till att bereda sämsk, sy kläder, bewa- ka renar, *jaga, göra resor* göra re- sor[,] *jaga, fiska* o. m. d. Med renar forsla wi från Sibirien säd, fisk och andra nödwändighets-*artie[lar]* va- ror. Wi besöka marknader och försäl- ja här vår sämsk, renhudar, renhår, skinnplagg, *samt bringa* bringande på detta wis peningar till vårt fattiga *land* bygd. Wi med ett ord: förstå att använda renarne oss sjelfve, Samo- jederne och hela landet till gagn, samt kunna blott medelst renar finna vår bergning i detta wilda land.”
 1297 *ofruktbar* || högst ~
 1298 *alldeles overksam* || overksam
 1299 *Hos* || Här
 1300 *att sy* || sy
 1301 *både* [...] || till fors [försäljning]

- 1302 *fiska och jaga* || göra resor, jaga, fiska
o. s. v.
- 1303 *mjöl* || säd
- 1304 *till [...] gagn* || 1. till gagn både för oss || 2. till allmänt || 3. både till eget all[mänt] och
- 1305 See also p. 667. The division of the Bol'sezemel'sk tundra had been made in 1803, and it left practically the southern parts of the tundra to the Komi. It has been estimated that the number of reindeer owned by the Nenets decreased from 150,000 to 15,000 from the late 18th century to the middle of the 19th century, and the number owned by the Komi grew from 10,000 to 124,000. The Nenets served the Komi as hired labour, mostly bound to their landlords through debt. There were over 50 chamois factories in the Iz'va region in the middle of the 19th century. Reindeer hides were also bought from Obdorsk during the annual journeys. Lehtonen 1994: 36, 44–48, 52–56. (TS)
- 1306 *i [...] allmänt* || KK Coll. 539.30.1: i Rådsförsamlingen; man blott discuterade öfver de redan anförda och war, såsom det tycktes, allmänt
- 1307 1) *Syrjänerna [...] uppehålla* || KK Coll. 539.30.1: 1°) Syrjänerne samt öfwerhufvud colonisterne på tundran bidragit och fortfarande bidraga till Samojedernes bildning och förädling; 2do) att Samojederne för det närwarande ej lida något intrång af desse colonister, utan twertom hos dem erhålla arbetsförtjenst; 3°) att ~~hvar~~ Syrjänerne ej kunna förutan renar uppehålla
- 1308 *kolonisterna* || de
- 1309 *och* || a[tt]
- 1310 *kolonisterna [...] Samojediska landet* || KK Coll. 539.30.1: Colonisterne finnes en och annan redlig man, nyttig för dem <i> både Gudomliga och mensklige ting. Dock tro de sig nu mera kunna umbära deras religiösa ledning, sedan de erhållit egna

☞ 595

kläder både¹³⁰¹ till vårt eget bruk och till försäljning, att bevaka våra hjordar, fiska¹³⁰² och jaga. Med renar forsla ☞ wi ifrån Sibirien mjöl¹³⁰³, fisk och andra nödvändighetsvaror. Wi besöka marknader, försälja på dem sämsk, renhudar, renhår, skinnplagg m. m. och bringa på detta wis penningar till vår fattiga bygd. Wi förstå, med ett ord, att använda renarna till¹³⁰⁴ allmänt gagn och kunna blott genom dem finna vår bergning i detta vilda land.”¹³⁰⁵

☞ 596

Några nya meningar läto ej höra sig i¹³⁰⁶ rådsförsamlingen, utan man diskuterade blott öfver de redan anförda och war allmänt ense derom, att 1) Syrjänerna¹³⁰⁷ och kolonisterna¹³⁰⁸ öfverhufvud bidragit samt fortfarande bidraga till Samojedernas bildning och förädling; att 2) Samojederna för det närwarande ej lida något betydligt intrång ifrån kolonisternas sida, utan twertom hos dem erhålla arbetsförtjenst; och¹³⁰⁹ att 3) Syrjänerna enda st med tillhjälp af sina renhjordar ☞ kunna uppehålla sig i dessa ofruktbara bygder. Taga wi nu äfven Samojederna till råds, så erkänna de wisseligen, att ibland de fremmande kolonisterna¹³¹⁰ finnes mången redlig¹³¹¹ man, som är dem till nytta både i gudomliga och mensklige värf¹³¹². Men öfverhufvud hysa de likwäl en stor förbittring emot dessa nykomlingar och lägga¹³¹³ dem till last, att de genom stöld och bedrägeri¹³¹⁴ tillegnat¹³¹⁵ sig Samojedernas renar, ja till och med tagit deras barn och anhöriga i en babylo-nisk fångenskap, att de allt¹³¹⁶ fortfarande

förswåra deras uppehåll på tundran, i det de med sina talrika hjordar uppbeta renmossan, göra dem förfång i villdjursfänge, bedraga dem i handel, bestjäla dem på renar o. s. v. Derföre önska alla de¹³¹⁷ Samoieder, som ännu äga större eller smärre renhjordar, ingen ting högre, än att de¹³¹⁸ främmande kolonisterna måtte antingen alldeles fördrivas ifrån tundran, eller åtminstone inskränkas inom wissa bestämda gränсор och ej, såsom fallet hitintills varit, tillåtas att spela herrar öfwer hela det Samoiediska landet.

Men låtom oss lemna den Samoiediska politiken och fortsätta vår resa. Under den natt, som följde på nyss anförda samtal lugnade¹³¹⁹ sig wädret och wi måste nu taga oss fram på det sätt, att fem personer med ett tåg drogo kajuken långsefter stranden. Sålunda uppnådde¹³²⁰ wi den stora bifloden *Ljomwa*¹³²¹, 90 verst ifrån¹³²² *Rögöwei*. Här blåste åter upp en gynnande wind, men då seglet skulle¹³²³ spännas, försummade man att ordentligt fastgöra tågen, och¹³²⁴ detta hade till påföljd, att mastträdet brast. Detta föränledde en dags uppehåll på stället, hvarunder en ny mast upprestes. Men¹³²⁵ med den brušna masten brast äfwen vår lycka. Under tre¹³²⁶ påföljande dygn blåste en ihärdig motvind. Tillika blef Uusa allt stridare och stridare,¹³²⁷ på ställen war den äfwen så torr, att kajuken, medan den drogs uppför floden¹³²⁸, ofta stötte på grund. Emellertid¹³²⁹ nådde wi efter stora ansträngningar d[en]¹³³⁰ 27 Sept[ember]¹³³¹ vår första bestämmelse-ort¹³³², som war en liten obobodd koja¹³³³ wid Uusa, omkring 40 verst ifrån Ural.¹³³⁴

Uti denna trånga koja¹³³⁵ eller jurtt nedsatte sig nu femton personer, för att wänta¹³³⁶

kyrkor och prester samt låtit underwisa en och annan ~~ibland~~ af sina söner i de offentliga scholorna. Alla *werldsliga* göromål säga de sig ~~kunna~~ förstå att sköta utan främmande biträde. De tilltro sig att kunna jaga och fiska på egen hand samt säga sig besitta konsten att förfärda de flesta härtill erforderliga redskap. Deremot anföra de emot colonisterna i synnerhet emot Syrjänerna, att de dels röfvat, dels lurpassat deras renar, tagit deras barn och anhöriga i en Babylonisk fångenskap, att de fortfarande förswåra deras uppehåll på tundran, i det de med sina talrika hjordar uppbeta renmossan, göra dem förfång i ~~wildrens~~ willdjursfänge, ~~tillägna sig och förstöra~~ deras bedraga dem i handel, bestjäla dem på deras renar m. m. Beträffande Syrjänernes påstående, att de ej ~~kunna~~ utan renwård ~~lif~~ af kunna lifnära sig, så är detta naturligtwis en sak, hvarom Samoiederne föga bekymra sig. Wi åter äro af den mening, att Petschora med sina bifloder wore för Syrjänerna wida mera gagnelig, än tundran, om de kunde låta förmå sig att äta de endast wille utbyta sitt lätta skojare-lif emot landsmannens mödofullare yrken.

1311 *redlig* || för dem

1312 *värf* || h<->

1313 *lägga* || förgi

1314 *bedrägeri* || 1. ~ || 2. all slags ~

1315 *tillagnat* || icke bl[ott]

1316 *allt* [...] || förswåra deras

1317 *alla* [...] *som* || de

1318 *de* || alla

1319 *lugnade* [...] *drogo* || KK Coll. 539.30.1: lugnade wädret, och wi togo oss nu fram på det sätt, att fem personer drogo

1320 *uppnådde* || KK Coll. 539.30.1: 1. hjälpte wi oss fram till || 2. uppnådde

1321 The River Lëmva discharges into the River Usa from the left (south) at N66°30'15" E61°59'24". (TS)

- 1322 *ifrån* || KK Coll. 539.30.1: från
 1323 *skulle spännas* || KK Coll. 539.30.1: spändes
 1324 *och [...] brast* || KK Coll. 539.30.1: hwilket hade den olyckliga påföljd, att mast-tåget trädets brast och wid fallet så när
 1325 *Men med* || KK Coll. 539.30.1: Med
 1326 *tre [...] dygn* || KK Coll. 539.30.1: tre dygn
 1327 *stridare, [...] på grund* || KK Coll. 539.30.1: stridare samt var på många ställen så grund, trer torr, att kajuken ofta stötte på grund
 1328 *floden* || elfwen
 1329 *Emellertid* || D[en]
 1330 *den 27 Sept.* || KK Coll. 539.30.1: den 27de September
 1331 Old Style, cf. later.
 1332 *bestämmelse-ort [...] sällskap* || KK Coll. 539.30.1: bestämmelse-ort – en liten rökstuga vid Uusa, omkring 40 verst från foten af Ural. Här nedsatte sig femton personer att afbida wänta på winterns ankomst och sedan i ett sällskap
 1333 *koja* || rökstuga
 1334 In the region where the Usa turns from the north to the west, west of the present-day village of Eleckij, N67°2' E64°6'. (TS)
 1335 *koja* || stuga
 1336 *wänta* || afbida
 1337 *en [...] boning* || KK Coll. 539.30.1: en trång, mörk, het, osig, rökfull, oren boning
 1338 *kunde* || KK Coll. 539.30.1: skulle
 1339 *till [...] fortsätta* || fortsätta
 1340 *fortsätta [...] färden* || KK Coll. 539.30.1: fortsätta resan och på ett eller annat vis hjälpa mig fram till Obdorsk; men resan färden
 1341 Today, Salexard at N66°32'27" E66°34'49". (TS)
 1342 *faror [...] förmenande sig* || KK Coll. 539.30.1: faror, wedermödor och omöjligheter, att ingen lät ingen wille blifwa mig ingen lät Syrjänerne

på winterns ankomst och sedermera uti ett och samma sällskap begifva sig till Sibirien. Af fruktan, att denna wäntan i en¹³³⁷ obehärlig, oren, osig, mörk, het och rökfull boning tilläventyrs kunde¹³³⁸ blifwa mig alltför lång, ärnade jag utan uppehåll till¹³³⁹ fots fortsätta¹³⁴⁰ min resa ända fram till Obdorsk¹³⁴¹, men färden ansågs wara förenad med så många faror¹³⁴² och wedermödor, att Syrjänerna ej¹³⁴³ gåfvo mig några följeslagare på wägen; förmenande sig ej vilja taga min möjliga ofärd¹³⁴⁴ på sitt ansvar och sina samveten. Då¹³⁴⁵ jag sålunda fann mig nödsakad att qvarstadna, blef det mitt hufvudsakliga bekymmer att få hvarje dag till¹³⁴⁶ ända bragt. Att tänka på någon selsättning i kojan¹³⁴⁷ war icke möjligt, ty här kunde¹³⁴⁸ sjelfva Syrjänerna för rökens, osets och hettans skull icke¹³⁴⁹ dwäljas om dagen. Utflygter¹³⁵⁰ i det fria woro åter mindre angenäma för det ewigt uthållande regnet, som den lika uthållande vestanvinden medförde. Emellertid ströfwade¹³⁵¹ jag flitigt omkring de¹³⁵² ödsliga mossorna, aflägsnande mig stundom så långt ifrån min boning, att jag med möda återfann den. Nejden war rundt omkring en *tundra*, hvarmed¹³⁵³ man, såsom redan i det föregående blifvit anmärkt, rätteligen bör förstå ett *skoglöst* land, jorden¹³⁵⁴ i dess nakenhet. På¹³⁵⁵ en tundra kunna förekomma både höjder och dalar, hedar och kärr, sjöar, floder m. m., men der saknas vegetation. Måhända skulle ett mikroskopiskt spejande öga äfven på tundran¹³⁵⁶ upptäcka en liten werld af alla¹³⁵⁷ slags lefwande skapelser, men för en vanlig betraktares blick framträda här endast låga videbuskar, den gråa renmossan, några grässlåg och en¹³⁵⁸ mängd kryptogamiska vexter. Bland djur

599

600

varseblir man utom¹³⁵⁹ renen endast vargar, räfwar, fjällrackor, korpar, kråkor, ugglor samt en oerhörd myckenhet af råttor och möss.¹³⁶⁰ Den¹³⁶¹ som erfarit den dystra tomhet, som herrskar på tundran, torde ej förundra sig öfver den egna föreställning hos Samojederna, att dödens gud thronar ofwan jord, men att de elyseiska fälten äro belägna i underjordens sköte. I¹³⁶² enlighet med denna föreställning begrafva de vanligen sina döda ofwan jord, och¹³⁶³ låta

601 Ta dibernas mörka andar sväfva deröfver i nattens dunkel, men förtälja deremot, att djupt in i jorden bor ett godt¹³⁶⁴ och lyckligt folk, som de benämna *Siirtjei*, ett folk, som lefver i rik besittning af mammuth-djur – dess renar – af bäfrar, soblar, silfver och guld.¹³⁶⁵

Här erinras jag om en öfverraskning, som¹³⁶⁶ en gång vederfors mig under mina ensliga promenader¹³⁶⁷ på den nu ifrågawarande tundran. Wid ett plötsligt inträffande owäder nödgades jag söka mig en¹³⁶⁸ tillflykt¹³⁶⁹ under ett wid elfstranden¹³⁷⁰ stående träd. Ej¹³⁷¹ långt ifrån trädet varseblef jag en anstalt, som väckte både min förwåning och nyfikenhet. Anstalten bestod uti¹³⁷² en fyrkantig kista af vidpass¹³⁷³ tre alnars längd och en alns bredd. Kistan war timrad¹³⁷⁴ af grofva, ojemnade stockar, uppstyltad¹³⁷⁵ på några stolpar och betäckt med tvenne stockwarf¹³⁷⁶. Utan betänkande¹³⁷⁷ företog jag en undersökning af kistans innehåll¹³⁷⁸, lösryckte först tvenne-öfver¹³⁷⁹ kistan löpande tvärstänger, wältrade sedan åsido de stockar, som tjenade till en slags lock eller betäckning af kistan. Sedan dessa hinder blifvit undanrö~~[jd]~~a¹³⁸⁰, låg för mitt öga ett¹³⁸¹ vidrigt antiqvarium – ett stinkande mennisko-lik.¹³⁸²

602

- hwarken gåfwo mig renar eller beledsagare, föregifwande sig
- 1343 *ej [...]* följeslagare || hwarken gåfwo mig renar eller följeslagare
- 1344 *ofärd* || KK Coll. 539.30.1: 1. död || 2. ofärd
- 1345 *Då [...]* nödsakad || KK Coll. 539.30.1: Sålunda nödsakad
- 1346 *till [...]* bragt || KK Coll. 539.30.1: till ända
- 1347 *kojan* || KK Coll. 539.30.1: stugan
- 1348 *kunde [...]* *Syrjänerna* || KK Coll. 539.30.1: kunde ~~icke~~ sjelfwa Syrjänerna
- 1349 *icke [...]* *dagen* || KK Coll. 539.30.1: ej dwäljas under dagarne
- 1350 *Utflygter [...]* *fria* || KK Coll. 539.30.1: Excursioner ut i det fria
- 1351 *ströfwade [...]* *att jag* || KK Coll. 539.30.1: ströfwade jag mest på ~~tundror~~na på de ödsliga mossorna, aflägsnande mig stundom så långt från ~~stugan~~, att jag knappt på öde från stugan, att jag
- 1352 *de [...]* *mossorna* || ~~tundror~~na
- 1353 *hvarmed [...]* *förstå* || KK Coll. 539.30.1: hvarmed man rätteligen förstår
- 1354 *land, jorden* || land. På
- 1355 *På [...]* *förtälja* || KK Coll. 539.30.1: På en tundra förekomma sjöar, floder, smärre höjder, hedar, kärr; ~~här~~ der saknas blott en ~~lefande~~ vegetation. Måhända skulle ett mikroskopiskt spejande öga äfwen här ~~k[unna]~~ upptäcka en ~~fläkt~~ af lif liten werld af lefande ~~gestalter~~ skapelser, men för en wanlig betraktare-blick framträda endast låga, mörka wide-buskar, den gråa renmossan, några grässlag och cryptogamiska vexter. Bland djurslag warsnar man på ~~en~~ ren utom renen endast blott vargar, räfwar, fjällrackor, råttor och möss, korpar, kråkor, ugglor. – Hwem som erfarit den djupa ~~stra~~ tomhet, som herrskar öfver ~~detta~~ sorgens ~~land~~ på en Samojedisk tundra, han

- förundrar sig ej öfwer det egna föreställnings-sätt hos Samoje-derne, att de låta dödens Gud throna ofwan jord, men försätta de E elyseiska fälten i underjordens djupaste sköte. Till följe af denna föreställning begrafwa de sina döda ofwan jord och låta Tadibernes andar sväfwa deröfwer i nattens mörker, men ~~deremot~~ **förtälja**
- 1356 *tundran upptäcka* || en tundra kunna upptäcka
- 1357 *alla slags* || lefvande
- 1358 *en mängd [...]* || kryptogamer
- 1359 *utom* || här ~
- 1360 A small range of different species and adaptation to cold conditions are typical of tundra fauna as a whole. Семенов – Белов 2015: 260–262. (TS)
- 1361 *Den som [...]* || 1. Efter att häfwa || 2. Hwem
- 1362 *I [...]* denna || På grund af en sådan
- 1363 *och* || men
- 1364 *godt* || 1. go[dt] || 2. rikt
- 1365 The Tundra Nenets word *сучуртя*, in western dialects *суртя*, refers to beings from the sphere of beliefs, tales about which are still being told in the 21st century. The *sixirtja* tales consist of international motifs and resemble, e. g., Finnish tales of gnomes (*maahiset*) or Saami *gufhttar* folklore. In them, people are in interaction with *sixirtjas* dwelling under the earth and possessing great wealth and supernatural powers. In addition to crystallized *sixirtja* tales there are many personal narratives or memorates. The tradition consists typically of both the tradition of beliefs and historical narratives, because of which the Nenets have combined, e.g., archaeological finds with *sixirtjas*. Therefore, some Russian archaeologists have called the Palaeo-Eurasian peoples *sixirtjas*, which has led to confusion between folk tradition and archaeological data. Lukin 2011: 170–194. (KL)
- 1366 *som [...]* vederfors || KK Coll. 539.30.1: som wederfors mig någon gång
- 1367 *promenader [...]* *tundran* || KK Coll. 539.30.1: wandringar på tundran
- 1368 *en tillflygt* || 1. tillflygt under en häftig skur || 2. ett skygd emot de
- 1369 *tillflygt* || KK Coll. 539.30.1: tillflykt
- 1370 *elfstranden* || KK Coll. 539.30.1: elfs-stranden
- 1371 *Ej [...]* trädet || KK Coll. 539.30.1: Wid trädet
- 1372 *Anstalten [...]* *uti* || KK Coll. 539.30.1: 1. Anstalten utgjordes af || 2. Anstalten war || 3. Anstalten bestod i
- 1373 *vidpass tre* || KK Coll. 539.30.1: tre
- 1374 *timrad* || KK Coll. 539.30.1: 1. tillredd || 2. timrad
- 1375 *uppstyltad [...]* *betäckt* || KK Coll. 539.30.1: väl omstyltad och betäckt
- 1376 *stockhwarf* || KK Coll. 539.30.1: stockwarf
- 1377 *betänkande* || KK Coll. 539.30.1: betänklighet
- 1378 *innehåll [...]* *lock* || KK Coll. 539.30.1: innehåll – lösryckte ett först tvenne öfver kistlocket

- löpande tvärstänger, som voro i förening med styltorna å wid hvardera ändan af kistan, wältrade sedan å sido stockarne, som tjenade till lock
- 1379 *öfver [...] wältrade* || tvers öfver kistlocket löpande tver-stänger och undanvältrade
- 1380 *undanröjda* || Mscr: undanrödja, corrected in Castrén 1852b: 281
- 1381 *ett [...] antiqvarium* || KK Coll. 539.30.1: ett sällsamt antiqvarium
- 1382 Burials on the surface of earth have been common in the tundra, where the permafrost makes it impossible or at least difficult to dig. Гемьев & al. 2005: 464–467 with pictures of Nenets graves. (TS)
- 1383 *Hvad [...] dårhus.* || KK Coll. 539.30.1: Emellertid blef min belägenhet i stugan med hvarje dag allt mera plågsam och bekymmerfull. Genom det dagliga umgänget förlorade mitt rese[-]sällskap efterhand all aktning för min utländska wälborehet och samt började öfverlåta sig åt fylleri och ett lastfullt lefverne. Med någon fallenhet för humor kan ett nyktert sinne en och annan gång muntra sig wid åskådandet af de ~~bachana~~
~~na~~[liska] komiska scener, som ovilkorligen alltid skola erbjuda sig i en Bachanalisk krets, men i längden blir detta spektakel hemskt och olideligt. Ty den dram, som uppföres i en krog, är ingen annan än den, som ageras i ett dårhus.
- 1384 *mera* || ~ och mera
- 1385 *ett* || d
- 1386 *Någon gång* || Men någon f<--->
- 1387 *med* || ett
- 1388 *nästan [...] förefalla* || alltid skola erbjuda sig
- 1389 *odrägligt. Den* || odrägligt, ty den
- 1390 *[...] vanvett.* || KK Coll. 539.30.1 & Hf. Mbl.: ~ Man anser fylleriet för en lastfull *vana*, som härrör af dålig uppfostran, onda föredömen, olyckliga lefnads-förhållanden o. m. d. Hos Samoieder och andra råare folk är lusten att berusa sig en af de starkaste naturdrifter, ~~hvi~~ en drift, som alldeles oberoende af wanans delar i nästan lika hög grad af alla, utan afseende på ålder och kön. Märkwärdigt, att en sådan, blott till wanvett ledande drift skall wara nedlagd i mennisko-naturen!
- 1391 *I [...] vintern* || KK Coll. 539.30.1: Omsider inträdde vintern
- 1392 *Syrjäernas renhjordar* || KK Coll. 539.30.1: Renarne
- 1393 *för* || KK Coll. 539.30.1: till
- 1394 *fördelade i* || KK Coll. 539.30.1: fördelade <---> i
- 1395 Ru. *apzuu* (TaS)
- 1396 *Med [...] utom släden.* || KK Coll. 539.30.1: Med *arjish* förstår man antalet af slädar, som en person för efter sig – en sammanhängande karawan. Hwarje af de i karawanen befintliga slädar drages vanligen af tvenne renar. Hwardera renen fastbindes medelst en grimma wid föregående släde samt tvingas härigenom att åtfölja karawanen. De öfriga ~~wid~~ för ett renspann ombärliga redskapen äro: *oket*, som består i en rem,

kastad öfver renens nacke, samt en för begge renarne gemensam *dragrem*, hvilken löper fritt emellan medarne och med sina begge ändar är fästad vid oket midt under renens framben. Körarens renar, hvilka äro 3–4 till antalet, förses dessutom med bukördlar, som uppehålla dragremmen och hindra den, att wid de lösa oroliga svängningar komma undan benen. Ifrån bukördeln löpa remmar, medelst hvilka renarne äro fastbundna vid hvarandra. Körrenarne styras med en töm, fästad wid hufvudet af den yttersta renen på venstra sidan. De bångstyriga tvingas till lydnad med spetsen af en lång stör, kallad af Samojejerne *hariej*, wid hvars ena ända alltid finnes ett spjut. – Ren-slädarne äro wanligen höga, för att ej samla snö under sig och sommartiden icke möta hinder af tufvorna på de ojemna tundrorerna. Af sådan anledning finnas också inga medorna sammanhållande band. Dragslädarne äro långa, körarens släde deremot så kort, att ~~knapp~~ endast tvenne personer ~~k[unna]~~ få rum deri. Köraren sitter alltid med ryggen vänd åt höger och fötter hängande utom släden.

- 1397 *en [...] mindre* || 1. ett antal || 2. en liten, sammanhängande
 1398 *består* || skötes af en enda person och ~
 1399 *arjishen* || karavanen
 1400 *denna* || en sådan karavan
 1401 In the margin here there is note struck out by Castrén: Obs. I Tidn. <----> en beskr[ifning] af släden.
 1402 *tvärn* || Mscr: tvåra, corrected in Castrén 1852b: 282
 1403 *arjishen* || KK Coll. 539.30.1: karawanen
 1404 *dragsläde [...] jag dock* || KK Coll. 539.30.1: dragsläde, ~~hwarest~~ deri jag fritt kunde se både höger och

Hvad¹³⁸³ min wistelse i den trånga Syrjän-kojan beträffar, så blef den med hvarje dag allt mera¹³⁸⁴ plågsam och olidelig. Genom det dagliga umgänget förlorade mitt res-sällskap efterhand all respekt för min utländska wälbornhet och började öfverlåta sig åt ett¹³⁸⁵ omåttligt fylleri. Någon¹³⁸⁶ gång kan man wäl med¹³⁸⁷ nyktert sinne roa sig åt de komiska scener, som ~~☞~~ nästan¹³⁸⁸ alltid förefalla i en bachanalisk krets; men i längden blir detta spektakel hemskt och odrägligt.¹³⁸⁹ Den dram, som uppföres på en krog, är i det hela ingen annan än den, som ses i ett därhus. Berusningen är blott en öfvergående paroxysm af vanvett.¹³⁹⁰

I¹³⁹¹ slutet af Oktober (g[ammal] st[il]) inträdde ändteligen vintern, den i en lång månads tid efterlängtade vintern. Syrjänernas¹³⁹² renhjordar anlände och man började göra tillrustningar för¹³⁹³ resan. I en hast bildades en karavan af 150 slädar, hvilka blefvo fördelade¹³⁹⁴ i 15 så kallade *arjisher*¹³⁹⁵. Med¹³⁹⁶ *arjish* förstår man en¹³⁹⁷ sammanhängande, mindre karavan, som består¹³⁹⁸ af vidpass tio slädar. Hwar och en af dessa slädar drages vanligen af tvenne renar, hvilka medelst en grimma äro fastbundna vid nästföregående släde och sålunda tvingas att ~~☞~~ åtfölja *arjishen*¹³⁹⁹. I spetsen för denna¹⁴⁰⁰ åker alltid en person, sittande i en lätt släde¹⁴⁰¹, som drages af 3–4 renar. En sådan släde äger så korta dimensioner, att köraren alltid måste sitta deri på tvär[n]¹⁴⁰², med ryggen vänd till höger och fötterna hängande utom släden. Emedan detta sätt att färdas är både obeqvämt och i längden mycket uttröttande, lät jag fastbinda mina renar wid *arjishen*¹⁴⁰³ och instufvade mig i en vanlig dragsläde¹⁴⁰⁴,

der jag kunde intaga en halft liggande ställning och skåda både åt¹⁴⁰⁵ höger och åt venster. Den första dagen hade jag dock intet att bemärka, emedan wi först på¹⁴⁰⁶ aftonen kommo oss till wägs¹⁴⁰⁷ och innan kort nödgades uppslå våra tvenne tält. Tillgången¹⁴⁰⁸ härwid är följande. Man uppreser först tvenne stänger, hvilka i öfra ändan äro sammanfästade medelst en lycka. Genom denna lycka inskjutas sedan åtskilliga ✎ lösa stänger, som¹⁴⁰⁹ med sin nedra ända nedstötas¹⁴¹⁰ i marken och bilda en efter tältets beskaffenhet afpassad större eller mindre periferi. Omkring dessa stänger dragas¹⁴¹¹ dubbla wäggar, som bestå af sammansydda renhudar och utgöra fyra skilda afdelningar. Wäggarna omsnöras starkt och under¹⁴¹² owäder fordrar försigtigheten, att hela¹⁴¹³ tältet fastbindes antingen wid¹⁴¹⁴ ett närstående träd eller en lastslåde, emedan wädret lätteligen bortför hela huset. På¹⁴¹⁵ inre sidan om tältet betäcket marken med bräder, qvistar eller mattor¹⁴¹⁶ och renhudar. Härden består af ett jernspjäll¹⁴¹⁷, och deröfver löpa tvenne wid tältwäggen¹⁴¹⁸ fastbundna stänger, ifrån¹⁴¹⁹ hvilka grytorna nedhänga. Dock är kokningen ej någon hufwudsak på tundran. Icke¹⁴²⁰ allenast ✎ Samojeder utan äfven Ryssar och Syrjäner äro wana att förtära¹⁴²¹ rå fisk och rått kött. Äfven¹⁴²² många bildade personer begagna sig här af rå spis, i synnerhet af frusen fisk, anseende den för ett verksamt preservativ¹⁴²³ emot skorbutiska sjukdomar. Huru ock härmed må förhålla sig, så tvingas menniskan af det vanliga lefnadssättet på tundrorna att vänja sig vid rå föda. Det händer ofta att man på flere dygn antingen ej finner bränsle eller för ovädrets skull icke¹⁴²⁴ kan uppslå sitt tält; ja äfven under

venster om mig. Första dagen var dock

- 1405 *åt* || hoge [höger]
 1406 *på* || KK Coll. 539.30.1: emot
 1407 *wägs* || KK Coll. 539.30.1: väga
 1408 *Tillgången [...] owäder* || KK Coll. 539.30.1: Härwid tillgår på följande sätt: Man uppreser tvenne stänger, sammanfogade i öfra ändan medelst en lycka, hvarigenom inskjutes ett antal lösa stänger, bildande vid marken en efter tältets storlek större eller mindre omkrets. Omkring stängerna dragas dubbla wäggar af renhud, hvilka utgöra fyra skilda afdelningar. Hwarje wägg omsnöras starkt och wid owäder
 1409 *som* || 1. hvi[lka] || 2. som fas [fästas]
 1410 *nedstötas* || instötas
 1411 *dragas* || ~ nu
 1412 *under* || wid
 1413 *hela* || KK Coll. 539.30.1: sjelfwa
 1414 *fastbindes [...] wid* || KK Coll. 539.30.1: fastbindes wid
 1415 *På [...] tältet* || KK Coll. 539.30.1: Invändigt
 1416 *mattor och* || KK Coll. 539.30.1: mattor, samt
 1417 *jernspjäll [...] tundran.* || KK Coll. 539.30.1: jernspjäll. Deröfver löpa tvenne wid wäggen fastbundna stänger, hvarur grytorna nedhänga. Dock *utgör* är kokningen *icke* ej någon wäsentlig sak på tundran.
 1418 *tältwäggen [...] stänger* || 1. sjelfwa tältstängerna fastbundna grytor || 2. sjelfwa tältwag [tältwäggen]
 1419 *ifrån hvilka* || hvarur
 1420 *Icke* || KK Coll. 539.30.1: 1. Ej || 2. Icke
 1421 *förtära* || KK Coll. 539.30.1: äta
 1422 From here to the words *de klokares tal* the clean copy of the mscr is by Natalia Castrén.
 1423 *preservativ* || KK Coll. 539.30.1: præservativ
 1424 *icke* || KK Coll. 539.30.1: 1. ej || 2. icke

- 1425 *resan* || KK Coll. 539.30.1: resor
- 1426 From here until mscr p. 609 the clean copy has been written by Castrén himself.
- 1427 *deri* [...] *gerna velat* || KK Coll. 539.30.1: *deri*, att han begabbar begabbelsen. I det Samojediska folklynnet ligger ett drag, som i brist på tjenligare uttryck kunde benämnas: krånglighet, inbundenhet, lakonism. Huru fredligt man äfven må umgås med Samojed, så menar han dock, att man ovilkorligen vill träda honom på lifvet. Han söker därför hålla sig på en viss distans, tager en bister uppsyn, är mycket fåordig och inlåter sig aldrig i bestämda svaromål. Wid en något mera framskriden förståndsodling utvecklar sig härur detta national-drag den skar-paste humor – de allvarsamma minerna falla bort och det inbundna lynnet döljer sig nu bakom skämtets udd. Hos vår för dåre allmänt ansedda Samojed hade humorn urartat till satir, men han använde den endast till sjelf-försvär. Att just detta satiriska lynne hos de allvarsamma Syrjänerne ådragit Samojed den epithetet *dåre*, derom öfvertygades jag redan wid vårt första lägerställe. Sedan agapen blifvit slutad, vil[le] hade man velat
- 1428 *han* [...] *allt* || skrattar åt allt
- 1429 [...] *begabbelse*. || 1. ~ På detta sätt skämtsamma lynne aflade han || 2. ~ Bland hans skämtsamma || 3. ~ Men
- 1430 *öfvertygades* || öfvertyges
- 1431 *han* || KK Coll. 539.30.1: personen
- 1432 The word *han* is missing in the mscr, but added in Castrén 1852b: 284.
- 1433 *syndasmitta* || KK Coll. 539.30.1: synda-smitta
- 1434 *själarna* || KK Coll. 539.30.1: själarne

vanliga förhållanden hinner man på *resan*¹⁴²⁵ aldrig anordna den så nödvändiga middagsmåltiden. Derfor plägar enhvar föra med i släden ett stycke rått kött eller helst en renstrupe, som han förtär, då lusten påkommer. Emellertid underlåter man ej att hvarje morgon och afton ställa grytan öfver elden, då förhållandena det medgifva. – Är nu tältet uppslaget och qvällsvarden i antagande, så smyger sig den ena efter den andra sakteligen in i tältet, söker sig en behaglig plats kring härden och sitter

☞ 607 med förnöjdt sinne vid den ☞ ljuft ångande grytan. Dock visar sig i vår brokiga krets en stor olikhet i sättet, hvarpå enhvar njuter af sin varelse. Ryssen sjunger glada visor, skämtar, gycklar och skalkas. Syrjänen läser böner, berättar legender och moraliserar. Samojed sitter stilla och lyssnar uppmärksamt till de klokares tal. Blott¹⁴²⁶ en enda individ af sistnämnda släkte låter stundom höra af sig. Han hålles af Syrjänerne för en dåre, men hans dårskap består allenast *deri*, att¹⁴²⁷ han¹⁴²⁸ ler åt allt och med skämtets vapen afspisar hvarje förebräelse, hvarje förolämpning, ja till och med kamraternas hån och begabbelse.¹⁴²⁹ Att han visst icke var en dåre, derom öfvertygades¹⁴³⁰ jag fullkomligt wid vårt första lägerställe, hvarest följande händelse tilldrog sig. Sedan qvällsvarden var slutad, hade man ☞ gerna velat skänka öfwerlefvorna af måltiden åt Samojed, men då han¹⁴³¹ icke bar korstecknet om halsen, fruktade man, att [han]¹⁴³² skulle orena faten och dymedelst öfverföra sin hedniska syndasmitta¹⁴³³ på de frälsta själarne¹⁴³⁴ Medan sällskapet satt i oro¹⁴³⁵ och bekymmer öfver denna viktiga punkt, antog Samojed en bedröfwad, halft¹⁴³⁶ gråtande uppsyn, fattade i en

☞ 608

närliggande isbit och började med stor ifver rentwå sin menlösa tunga. Man tog detta för vansinne, men demonstrationen hade likwål den verkan, att ett fat genaßt framsattes för Samojederna. Emellertid¹⁴³⁷ började den heligaste bland Syrjänerna genaßt preservevera¹⁴³⁸ sig emot smittan med en rödskrifven bön¹⁴³⁹, som han uppläste ur en rysk bönebok¹⁴⁴⁰. Under läsningen varseblef han i¹⁴⁴¹ marginalet orden ”Christi påsk”. Erinrande sig den snart förestående tunga fastetiden¹⁴⁴², afbröt han genaßt läsningen och slängde boken ifrån sig under utropet: ”drag för ☩ tusan d[jefvula]r”. Troligen ansåg han sig likwål nu wara skyddad mot all smitta och lade sig förtröstansfullt till hvila. Vi¹⁴⁴³ öfriga följde¹⁴⁴⁴ hans föredöme. – Natten åtföljdes af en herrlig morgon. Enligt min ringa insigt i himmelska och jordiska ting har den höga Norden intet skönare att erbjuda, än en stjärnklar¹⁴⁴⁵ höstmorgon, då marken är betäckt med snö, men skogen ännu mörk och isarna¹⁴⁴⁶ blanka, då luften är ren¹⁴⁴⁷ och lätt, som lättaste ether, då ingen vindflägt, ingen fågel, intet ljud stör naturens djupa tystnad.¹⁴⁴⁸

Hwad¹⁴⁴⁹ vår resa beträffar, så försiggick den så långsamt, som det allenast är möjligt uti Samojedernas land. På de fyra första dagarna¹⁴⁵⁰ (25–28 Oktob[er]¹⁴⁵¹) tillryggalade wi sammanräknadt wid pass 40 verst, men nådde ännu icke Ural, emedan man, för att äga en lämplig passage¹⁴⁵² öfver berget, nödgades göra en betydlig omväg. Härpå inträffade en blida, som höll¹⁴⁵³ oss stilla i två dagars tid. Den 31 Oktober satte vi oss åter i rörelse och öfverforo på dagen *Kötschpel*¹⁴⁵⁴, en af Uusas många bifloder. Här såg jag de sista granarna¹⁴⁵⁵ på västra sidan af Ural; videbusken blef

- 1435 *oro och bekymmer* || KK Coll. 539.30.1: bekymmer och djup oro
 1436 *halft* || KK Coll. 539.30.1: nästan
 1437 *Emellertid* || KK Coll. 539.30.1: 1. Emellertid || 2. Icke desto mindre
 1438 *preservevera* || KK Coll. 539.30.1: præservera
 1439 *bön [...]* bönebok. || KK Coll. 539.30.1: bön.
 1440 *bönebok* || kalender
 1441 *i marginalet [...]* påsk” || KK Coll. 539.30.1: wid ~~sidan af bönen~~ margo orden Пасха Христова (Christi Påsk)
 1442 *fastetiden [...]* lade || KK Coll. 539.30.1: faste-tiden, upprepade han orden: ”Christi Påsk” och tillade medwetslöst: ”Ach tusende D[jefvula]r.” Emellertid ansåg han sig nu vara wäl bergad och lade
 1443 *Vi* || KK Coll. 539.30.1: De
 1444 *följde* || ~ snart
 1445 *stjärnklar höstmorgon* || KK Coll. 539.30.1: stjernklar höst-morgon
 1446 *isarna* || KK Coll. 539.30.1: isarne
 1447 *ren och lätt* || lätt och ren
 1448 *tystnad.* || KK Coll. 539.30.1: ~ Hur qwäder ej Nordens Skalder om detta?
 1449 *Hwad [...]* land. || KK Coll. 539.30.1: Vår resa gick för sig så makligt, som det allenast i detta land är möjligt.
 1450 *dagarna* || KK Coll. 539.30.1: dagarne
 1451 *Oktob.* || KK Coll. 539.30.1: Oktober [Old Style]
 1452 *passage öfver* || KK Coll. 539.30.1: öfwerfarts-punkt af
 1453 From here to the words *granar och lärkträd* (mscr p. 612) the clean copy is written in Natalia Castrén’s hand.
 1454 The River Këč’-Pel’ discharges into the River Usa from the left at 452 km from its mouth. (TS)

- 1455 *granarna* || KK Coll. 539.30.1: granarne
- 1456 *omstrålad* || KK Coll. 539.30.1: 1. omstrålad || 2. höljd || 3. omstrålad
- 1457 Castrén most probably means the 1,235-metre high top at N66°56'42" E65°23'35". North of it, at N66°58'30" E65°35'23", there is a lower pass, through which the Urals could be crossed. Even today the northern railway between European Russia and Siberia uses the same pass. (TS)
Пэ' ерв, 'guardian spirit of the Urals'. According to other information, the highest mountain top of the Northern Urals is called *Пэ' мал' хада* ('The grandmother of Urals' head') or *Минусэу*. Lehtisalo 1924: 106–107; Головнёв 1995: 491–492; Лар 2003: 107–108. (KL)
- 1458 *förrberörde* || KK Coll. 539.30.1: förberörda
- 1459 *Samojederna* || KK Coll. 539.30.1: Samojederne
- 1460 Castrén is standing at the pass at ca. N67°0' E65°25'. (TS)
- 1461 *hvilka* || KK Coll. 539.30.1: 1. som || 2. hvilka
- 1462 The River Elec joins the River Usa at N67°2'47" E64°5'22". (TS)
- 1463 *Пад яха*, 'Sack river', an established Tundra Nenets name for the River Sob'. (TaS)
 The westernmost point of the headwaters of the River Sob' (Ru.)/ Padjaxa (Nenets) is in the Ural mountains near the present-day village of Poljarnyj Ural at N67°0'43" E65°6'59" from where the distance to a lake from which a tributary of the River Elec begins is only about 1.5 km, although it is ca. 10 km to the Elec itself. The River Sob' reaches the Ob' at N66°19'9" E66°8'49". (TS)
- 1464 *vore* || KK Coll. 539.30.1: war – Changed by the editor of Hf. Mbl.
- 1465 *produkter* || KK Coll. 539.30.1: producer

❖ 610

nu det allrådande trädslaget. Emot aftonen lägrade vi oss vid foten af Ural; under natten uppstod ett regn som fortfor i tvenne dygn och hindrade oss att fortsätta resan. Den 3 November helsades vi åter ❖ af en klar, lugn morgon. Nu såg jag för första gången Ural i dess fulla prakt – omstrålad¹⁴⁵⁶ af stjernors glans, som belyste de vågrika, skyhöga topparne. Stolt hof ur midten "Urals Furste"^{ix} sin hvita hjessa och tallösa stjernor hängde deröfver.¹⁴⁵⁷ Deras skimrande sken göt sig, lik en ande, öfver Furstens anlete och gaf lif åt de stelnade dragen. "Du ser att fursten är mild i dag, men han kan ock taga sig en annan uppsyn," sade den förrberörde¹⁴⁵⁸ Samojedern, som oförmärkt smugit sig till min sida. Härpå förtäljde han om de mäktiga stormar, som rasa på Ural, slungande stenar och hela klippor utför berget. Han berättade att många bland hans bröder i storm och oväder tillsatt lifvet vid öfverfarten af Ural. Så fruktad är Urals Furste af Samojederna¹⁴⁵⁹, att de alldrig våga inträda färden öfver berget, utan att förut hafva hvilat sina renar någon dag under bergsfoten. Med friska renar öfverfares berget på en dag. Till öfverfartsställen tjena åtskilliga bergpass ❖ eller så kallade "portar," genom hvilka bergssträckningen ofta afbrytes. Passen bestå af mer och mindre vidsträckta åsar, hvilka ega en ganska betydlig höjd, fastän de, från afstånd sedda, likna låga dälдер.¹⁴⁶⁰ Vår färd gick öfver den ås, som man nu ärnar genombryta med en kanal, för att med hvarannan förena tvenne floder, hvilka¹⁴⁶¹ taga sin upprinnelse

❖ 611

ix. Samojederna kalla Ural *Pae*, sten, och högsta toppen i hvarje bergssträckning benämnes vanligen *Pae jieru*, Urals Furste eller Herre.

på åsen och utfalla den ena *Jielets* i Uusa¹⁴⁶², den andra i Obs biflod *Padjaha* eller *Sob*¹⁴⁶³. Meningen vore¹⁴⁶⁴ att bilda en segelled emellan Ob och Petschora samt öfver Pustosersk bringa utomlands nordiska produkter¹⁴⁶⁵. Om detta företag en gång realiseras¹⁴⁶⁶, så kommer det ovillkorligen att utöfva det största inflytande på landets kultur¹⁴⁶⁷ och de vilda invånarnes hyfsning.

Lyckligt och skyndsamt gick vår resa genom bergpasset, men knappt hade vi hunnit sänka oss utför åsen, förrän ett stormväder upphof sig från vester, som till och med på den östra, vindfria sidan af berget var så häftigt att vi med yttersta möda fingo våra tält uppresta.

612 Under 612 natten lugnade sig vädret så vida, att vi åter följande dag (d. 4 November)¹⁴⁶⁸ kunde fortsätta resan. Vi färdades nu i sydostring¹⁴⁶⁹ riktning, långsefter högra stranden af den Sob-ska floden¹⁴⁷⁰, genom en nejden, som var mycket ojemn och¹⁴⁷¹ tätt bevuxen med granar och lärkträd.¹⁴⁷² Efter¹⁴⁷³ trenne dagars långsam och mödofull färd¹⁴⁷⁴ i denna skogsbygd lemnade vi floden Sob åt höger och befunno¹⁴⁷⁵ oss snart på en widsträckt tundra, färdades halftannat dygn på tundran och nådde så en höjd, derifrån¹⁴⁷⁶ Ob omsider lät se sig med sina talrika vikar¹⁴⁷⁷, holmar och grenar.¹⁴⁷⁸ Emedan floden¹⁴⁷⁹ ännu icke hade lagt sig, slogo vi läger på¹⁴⁸⁰ höjden och utskickade några personer för att uppsöka Ostjakiska jurt och söka förskaffa oss en båt, hvarmed jag¹⁴⁸¹ kunde komma öfver elfven. De utskickade återvände emot aftonen med det besked, att de väl funnit några jurt, men Ostjakerna hade vägrat att beledsaga mig öfver elfven, under fö-
613 re 613 wändning, att de ej ägde någon båt. Af

1466 *realiseras* || KK Coll. 539.30.1: att realiseras

1467 *kultur* || KK Coll. 539.30.1: kultur

1468 Old style.

1469 *sydostring* || KK Coll. 539.30.1: sydostlig

1470 *floden [...] var* || KK Coll. 539.30.1: floden. Nejden var

1471 *och* || samt

1472 *[...] lärkträd.* || KK Coll. 539.30.1: ~ Sistnämnda trädslag anträffas ymnigt på denna sidan af Ural, men invid sjelfva berget ligga de flesta af detta trädslag kullslagna af stormen. Lärkträdet är ett resligt träd, men af ringa fasthet, granen besitter en seghet, som trotsar sjelfwa Urals pustar, fastän hon är dwerg jemförelsevis med lärkträdet.

Castrén means Siberian larch (*Larix sibirica*). (TS)

1473 From here to mscr p. 615 the clean copy is by Castrén.

1474 *färd [...] Sob åt* || KK Coll. 539.30.1: färd utefter Sob lemnade vi floden åt

1475 *befunno* || anlände

1476 *derifrån* || KK Coll. 539.30.1: hvarifrån

1477 *sina [...] vikar* || KK Coll. 539.30.1: alla sina wikar

1478 Castrén reached the Ob' somewhere in the region of present-day Labytnangi, opposite Obdorsk (Salehard) at N66°39' E66°24'. (TS)

1479 *floden* || KK Coll. 539.30.1: elfven

1480 *på [...] förewändning, att* || KK Coll. 539.30.1: på höjden. Några personer utskickades för att uppsöka Ostjakiska jurtor samt förskaffa mig en båt och följeslagare öfver elfven. De utskickade återvände emot aftonen med den underrättelse, att de väl funnit några jurtor, men Ostjakerna hade vägrat föra mig öfver elfven, föregifvande såsom orsak till sin vägran, att

1481 *jag* || wi

- 1482 *Ostjakerna* || KK Coll. 539.30.1: Ostjakerne
- 1483 *nu* || KK Coll. 539.30.1: genast
- 1484 *begaf [...] jurterna* || KK Coll. 539.30.1: begaf mig till jurterna
- 1485 *wälkomst-helsning* || KK Coll. 539.30.1: wälkomst-hellsning
- 1486 *helsning* || KK Coll. 539.30.1: tilltal
- 1487 *genom* || KK Coll. 539.30.1: medelst
- 1488 *Ostjakerna [...] framför mina* || KK Coll. 539.30.1: Ostjakerne innan kort derhän, att de alla nedkastade sig för mina
- 1489 *desto* || KK Coll. 539.30.1: dessto
- 1490 *elfven* || KK Coll. 539.30.1: Ob
- 1491 *Orsaken [...] förderfva* || KK Coll. 539.30.1: Orsaken härtill var uppenbart deras fruktan för isen, som redan simmade i elfven och lätteligen kunde förderfva
- 1492 *i [...] isstycken* || små isstycken redan simmade i floden
- 1493 *lyckades [...] fiskare-båt* || KK Coll. 539.30.1: förmådde jag det fege folket till det medgifvande, att de omsider sade sig ega en gammal, obrukbar, usel fiskare-båt
- 1494 *förmå* || få
- 1495 *en af Ostjakerna* || KK Coll. 539.30.1: den förnämsta i jurtan
- 1496 *äfven ägde* || KK Coll. 539.30.1: ock egde
- 1497 *smärre* || KK Coll. 539.30.1: 1. större || 2. smärre
- 1498 *ökstockar* || Castrén 1852b: 287: farkoster
- 1499 *Följande [...] uthärdat.* || KK Coll. 539.30.1: Följande dag (den 9. November) öfverfor jag lyckligt Ob och anlände samma dag till den vid bäcken *Poluj* belägna byn *Obdorsk*, efter en resa, som sammanräknadt medtog nära två månaders tid och var förenad med besvärigheter, som i närmare detalj utförda kunde synas otroliga för enhvar, som sjelf ej beträdd wildmarkens stigar.

fruktan, att Ostjakerna¹⁴⁸² under natten kunde taga till flykten, lät jag nu¹⁴⁸³ förespänna fyra renar och begaf¹⁴⁸⁴ mig i egen person till en af jurterna. Wid mitt inträde i rummet mötte mig en åldrig man med den wälkomst-helsning¹⁴⁸⁵, att jag kunde förfoga mig tillbaka samma wäg, som jag kommit. Långt ifrån att låta afskräcka mig af denna helsning¹⁴⁸⁶ bragte jag tvertom genom¹⁴⁸⁷ stränga och hotfulla ord Ostjakerne¹⁴⁸⁸ i en sådan nöd, att de alla innan kort nedkastade sig framför mina fötter. Icke desto¹⁴⁸⁹ mindre stodo de enwißt fast i sitt fattade beslut att ej föra mig öfver elfven¹⁴⁹⁰. Orsaken¹⁴⁹¹ till denna oginhet war uppenbart den, att i¹⁴⁹² floden redan simmade små isstycken, och man befarade att de möjligen skulle förderfva om ej alldeles krossa båten. Genom fortfarande hotelser och löftet att ersätta båtens värde lyckades¹⁴⁹³ det slutligen att förmå¹⁴⁹⁴ Ostjakerna till det medgifvande, att de ägde en gammal, läck och obrukbar fiskare-båt. Nu lät jag en¹⁴⁹⁵ af Ostjakerna sätta sig i min släde och for att besigtiga båten. Under vägen bekände Ostjaken, att han äfven¹⁴⁹⁶ ägde en annan båt, erinrade sig sedan en tredje, så en fjerde och femte, slutligen en sjetta, oberäknadt ett antal smärre¹⁴⁹⁷ ökstockar¹⁴⁹⁸.

 614

Följande¹⁴⁹⁹ dagen (den 9 November¹⁵⁰⁰) öfverfor jag lyckligt Ob och anlände så¹⁵⁰¹ till *Obdorsk*¹⁵⁰² efter en resa, som medtog en¹⁵⁰³ tid af vid pass tvenne månader och var förenad med de största besvärigheter, jag förr¹⁵⁰⁴ eller sednare under någon resa uthärdat.

❖ 617 ❖

IX.¹⁵⁰⁵

Ehuru¹⁵⁰⁶ den sednaste långa och mödofulla färden hade uttömt mina krafter, förderfvat min helse och nedstämt mitt mod, kunde jag mig likväl efter ankomsten till Obdorsk glad och lycklig i känslan deröfver, att jag nu äntligen befann mig på modren Asias aktade jord, att jag andades den luft, som gjutit den första lifsgniåtan i våra fäders bröst och ännu fortfarande underhåller vid lif många bland deras djupt beklagansvärda bröder.¹⁵⁰⁷ Väderdrifna af ödet, somliga till Urals kulna¹⁵⁰⁸ höjder, andra till Ishafvets än kyligare mossar, är deras ande bunden med en boja, nästan lika fast, som den is, hvilken binder naturens hjerta i deras närvarande fosterland. Denna boja är råhetens, mörkrets, vildhetens. Visst¹⁵⁰⁹ är äfven denna råhet parad med många vackra, älskvärda egenskaper, och det har stundom förefallit mig, som skulle de så kallade naturfolkens klara instinkt, oskuldsfulla sinne och goda hjertelag i många

❖ 618 afseenden bringa på ❖ skam hela det europeiska vishetskramet; men under mina vandringar i ödemarken har jag, ty värr! bland mycket vackert, godt och ädelt hos samma naturfolk varseblifvit så mycken styggelse och djurisk råhet, att jag slutligen ändock mindre älskar än beklagar dem. Denna erfarenhet minskade likväl icke värmegraden af mina känslors fröjd, då jag omsider befann mig i mina drömmars land, midt ibland folkslag, som på närmare eller fjärrare håll leda sin härkomst från Kalewas moder. Det var just i afsigt att göra dessa folkslags bekantskap, som jag styrde min kosa till Obdorsk, den nordligaste koloni på Sibiriens västra jord ej långt ifrån Obs utlopp i Ishafvet. För det

1500 *November* || ~ g. st. – Here in the margin there is struck-out note in pencil, unclear whether in Castrén's own hand: Obs. 9 Nov. g[ammal] st[il] f-<ärdas> brefvet derf[öre] är dat[umet] 2 Nov. g. st.

1501 *så* || till

1502 The Ob' runs into the Gulf of Ob' in Kara Sea at N66°22'49" E71°46'43". Obdorsk (today, Salexard) is situated near the mouth of the river at N66°31'18" E66°36'18". (TS)

1503 *en tid* || widpass <->

1504 *förr [...]* *uthärdat* || någonsin uthärdat

1505 From here to mscr p. 635 the clean copy is probably by Natalia Castrén.

1506 Based on Castrén's letter to F.J. Rabbe 2/14 Nov. 1843 (SKSA), published in *Helsingfors Morgonblad* 6/1844. The original letter is published in the volume of letters in this series, and differences from it are not mentioned here unless they explain Castrén's words in the published report. A version of the text is also on pages 518–520 of this mscr. It differs essentially from the published variant in only two details, which are shown below.

1507 Here Castrén is referring to the presumed original Asian home of the Finns. See also Castrén 2017a: 110–124.

1508 *kulna* || Mscr p. 518: *kala*

1509 *Visst [...]* *vishetskramet; men* || Letter: Visserligen har jag hört menniskor förarga sig deröfver, att man tager den Europeiska bildningen till måttstock och rättesnöre wid bedömande af folkslagens kultur-grad, äfven {Mscr p. 518}: *kultur, äfven*] har det stundom förefallit mig sjelf, som skulle de så kallade naturfolkens klara instinct [Mscr p. 519: *instinkt*], deras flärdlösa, oskuldsfulla sinne och goda hjertelag vara mera värda, än hela det Europeiska vishetskramet, men [Mscr p. 519: *vishetskramet. Nu*]

- 1510 The centre of a governorate on the River Irtyš downstream from the mouth of the River Tobol', N58°12'0" E68°15'9". (TS)
- 1511 Berëzov, present-day Berëzovo, is on the River Vogulka at N63°55'57" E65°3'11". The fortress was founded in 1593. Резун 2009: 195. (TS)
- 1512 *Bland [...] mängd.* || Letter: Bland dem föregifver sig en vara Pollack, en annan är Kalmuck till nationen, men har förgätit sitt modersmål, och just nu sitter hos mig en Kirgis, som i sinom tid varit en betydande person. Handlande Tatarer och Syrjäner finnas här i mängd.

närvarande åtnjuter Obdorsk ett ringa anseende, men fordom var det ett frejdadt namn och förekom till och med i den Tsarliga titeln. Ordet är åtminstone till ena hälften Syrjänskt och betecknar Obs mynning (af *Ob* och *dor*, det yttersta). Det är möjligt, att Syrjänerna äfven lagt grunden till denna lilla koloni, hvars benämning härleder sig ifrån deras språk; men hvad som åtminstone till och med på historisk väg kan utredas, är det faktum, att de i långt aflägsen forntid gjorde handelsresor till Obdorsk. I en vida sednare tid begynte äfven Ryssar från Tobolsk¹⁵¹⁰ och Beresow¹⁵¹¹ besöka orten och byggde sig här små kojor och magasin, men uppehöll sig blott tidtals på stället. För de besvärliga resornas skull funno de sig dock snart nödsakade att nedslå fasta bostäder i denna öde nejd. Den Ryska kolonisationen börjades knapt för ett sekel tillbaka; de flesta kolonister hafva inflyttat inom de sista trettio åren och uppehålla sig här med pass, hvilka årligen förnyas. Till förstärkning af koloniens svaga befolkning tjenar ett antal deporterade. Bland¹⁵¹² dem föregaf sig en vara Polack, en annan Kalmuck, en tredje en Kirgis till nationen. Äfven funnos här för tillfället handlande Tatarer och Syrjäner i mängd. Landets egentliga innevånare äro Oštjaker och Samojeder. Många Oštjak-familjer stodo med sina fasta jurt rundt omkring byn, och innan kort skulle ännu andra, nomadiserande Oštjaker samt en talrik mängd Samojeder infinna sig i nejden

620 Här af synes att Obdorsk var rätta orten för min närvarande verksamhet. Den var för mig ett London, Paris, Berlin &c. och dock fanns der ingen bok utom den Sibiriska lagboken, ingen journal utom den, som underhölls af damerna i skumrasket, ingen antiqvitets- och naturalie-samling, fastän allt, hvad der fanns skulle taga sig ganska väl ut i de flesta samlingar. Det värsta af allt var, att jag till en början ej kunde bland de Christnas tal upptäcka

någon individ, som skulle varit tillgänglig för andra intressen än dem, som inbringa hundrade, sinom hundrade procent. Hvad¹⁵¹³ annat kan man väl också vänta af personer hvilka afsagt sig alla det civiliserade lifvets fröjder och njutningar, endast i afsigt att genom list och svek komma sig de enfaldiga och godtrogna infödingarnas med svett och möda förvärfvade egodelar? Häri hafva de visserligen lyckats, men denna framgång har störstat de flesta bland dessa lycksökare i ett moraliskt förderf, hvarjemte de försjunkit i en cynisk råhet, som förekom mig

621 vida vämjeligare än sjelfva vildarnas. ☞ Då¹⁵¹⁴ jag vid mitt¹⁵¹⁵ första inträde till Obdorsk sökte logis hos en ifrån Tobolsk inflyttad borgare, fann jag hela hans familj sittande på golfvet och sysselsatt med att förtära rå fisk, som husfadren sjelf sönderskar i skifvor. Och då jag kort derpå besökte den mest bildade person på orten, som var ett slags lägre tjänsteman, räknade han sig till beröm att i ett halft års tid ej hafva njutit någon annan förtäring än rått kött. Också försäkrade mig den nyss omförmäldte Polacken, som var kock till professionen och sade sig tillföre hafva spelat en lysande roll i de Petersburgska köken, att hans konst i Obdorsk föga lönar sig, alldenstund menniskorna här lefva à la Samojède. De äga visserligen hus, bland hvilka till och med några bestå af två etager, men dessa äro uppförda af gammalt skeppsvirke och skänka vintertiden ett ringa skygd emot kölden och de bißtra vindarna. In-

622 ne☞vånarnes beklädnad är i hvardagslag mest densamma, som hos Samojeder och Ostjaker. Många bland dem liknade äfven Samojederna deri, att de underhöllo mer eller mindre talrika renhjor. Kor och får voro dock ej alldeles sällsynta, men hästar saknades, och i deras ställe begagnades så väl renar, som i synnerhet hundar. Men för att vara rättvis emot Obdorsk bör jag ej lemna oanmärkt, att här i somliga borgare- och köpmanshus äfven finnas en

- 1513 *Hvad [...] rått kött.* || Letter and Hf. Mbl.: Dyrheten i Obdorsk öfverstiger allt, hvad jag ännu hunnit erfara. För en liten bräcklig kammare begär man i hyra 60 Rubel; en mark socker betalas med 2–3 Rubel; dåligt hvetemjöl kostar 12 rubel pudet och allt annat i samma förhållande. Häraf är en naturlig följd, att de flesta bland byns innewånare nödgas afhålla sig från allt öfverflödigt ätande och drickande.
- 1514 *Då [...] rått kött.* || Den mest bildade man på orten, som var en slags lägre embetsman, räknade här sig till beröm att i ett halft års tid ej hafva njutit någon annan förtäring än rått kött.
- 1515 *mitt första* || mitt

- 1516 The sequence copied to the mscr pages 518–520 ends here.
- 1517 *curiosa och antiqvaria* || Letter: *curiosa och antiquaria*
- 1518 The Great Northern War of 1700–1721. (TS)
- 1519 [...] sig. || Letter: ~ Богъ съ нимъ!
- 1520 *Med [...] statistiska upplysningar*. || Letter & Hf. Mbl. (spelling of the letter): Sedan vi sålunda tagit en öfversigt af Obdorsk, borde jag väl och nämna några ord om min resa till denna märkeliga ort; men saken är, att mina rese-anteckningar ännu ligga i kappsäcken på hinsidan Ob, som för isgångens skull nu icke kan öfverfaras. Det kostade mig icke ringa möda att på de Ostjakiska trägen få min egen person helbregda transporterad öfver elfven. Hvad jag utan alla anteckningar vet förtälja, är att mitt bröst under resan blifvit oändligen bullersamt och oroligt. Jag hostar natt och dag; stundom visa sig små hvita gryn. Hetta besvärar mig om nätterna. Antingen detta är lungsot eller icke, så lefwer jag i det ljufva hopp, att stafven ännu ej är bruten öfver mig. [Hf. Mbl.: Jag hostar natt och dag; – – skulle detta vara lungsot...? – The published parts of the letter to Rabbe end here.

Already in Hf. Mbl. 17/1844 a short notification was published about Castrén's travel grant to Siberia: "HELSINGFORS. Angående vår Landsman Castrén hafva vi hugneliga underrättelser att meddela. I följd af Hr Koll. Rådet Sjögréns gällande förord har nemligen C. af Kejs. Vetenskaps-Akademien i S:t Petersburg blifvit engagerad

fläkt af Tobolskt, eller något som åtminstone vill gälla såsom sådant. Här saknas ej fina rockar, lysande schalar, stora speglar, muskatell-vin, fagert tal och tobak af Suwarows N° 1.¹⁵¹⁶ Till ortens *curiosa* och *antiqvaria*¹⁵¹⁷ räknas familjen Charpow, en i Beresowska kretsen vidt utspridd prästslägt. Familjen sades vara svensk till sin upprinnelse. Dess ättefader skulle under Peters krig med Sverige¹⁵¹⁸ hafva förrådt sin Konung och efter krigets slut lupit undan till denna aflägsna vrå af verlden, för att undgå faran att blifva utlefvererad. Huru härmed må förhålla sig, så ville dock medlemmarne af denna familj ej vidkännas någon frändskap med mig, som man äfven ansåg vara af Svensk börd. Kom jag dem inom skotthåll på gatorna, vips flögo de mig ur näfvarna och stängde till porten efter sig.¹⁵¹⁹ Med¹⁵²⁰ samma skygghet och oginhet bemöttes jag äfven af de flesta andra bland byns innevånare, hvilka i mig tycktes misstänka en för deras kommerciella sträfvanden högst farlig kunskapare. Denna misstanke var så mycket naturligare, som jag oupphörligt sysselsatte mig med infödingarne och af dem insamlade icke blott philologiska och ethnographiska utan äfven alla slags statistiska upplysningar.

623

624

Egentligen var dock den rätta tidpunkten för mina sysselsättningar ännu icke kommen, ty i de Obdorska jurten funnos endast några fattiga, till hälften förryskade Ostjak-familjer, och flesta öfriga infödingar uppehöll sig allt fortfarande på sina öde tundror. Det dröjde dock ej länge innan enskildta slägter både af den Ostjakiska och Samojediska stammen började anlända till den Obdorska marknaden, som fortgår ifrån vinterns början ända in på Februari månad, under hvilken tid infödingarne stå lägrade med sina tält och renar rundt omkring den Ryska kolonien. I och med deras ankomst börjades ett nytt, sällsamt och brokigt lif i den lilla byn. Alldagligen infunno sig der talrika skaror af tundrans

tungbepelsade söner och döttrar, hvilka skredo makligt fram på gatorna och gapade med undran på de höga husen. Att de voro hitkomna för att köpa och sälja, derom hade jag svårt att öfvertyga mig, ty dessa marknadsgäster visade sig fullkomligt intresselösa och förde¹⁵²¹ icke sina varor till togs. Det gick dock ett rykte, att under deras yfviga pelsar doldes både svarta räfvar, blå fjällrackor och andra dyrbarheter. Men de voro icke tillgängliga för hvarje köpare, utan man smög sig med dem helt oförmärkt till en särdeles god vän, lät honom undfägna sig på bästa vis och afslöt derpå i all tysthet sin köpenskap.

625 Vilden inser ganska väl, att han förlorar på denna hemlighetsfulla handel, men hans försagda lynne skyr för en offentlig marknad, och dessutom står det ej i hans fria vilja att sälja sin vara åt den mestbjudande. Bland de tusendetal infödingar, hvilka årligen infinna sig på den Obdorska marknaden ifrån vidt aflägsna tundror, ges det blott några högst få individer, hvilka ej stå i bok hos köpmän, borgare och kosacker för vida mer än hvad de äga. Skulle de nu fördrifva sig att med sin vara vända sig till någon annan än sin löftesman, så vore väl denna icke sen att tillgripa vildens hela egendom och till på köpet göra honom sjelf till sin tjenare.¹⁵²² Det händer väl ändock understundom, att infödingen bemannar sig och förtryttar åtminstone någon del af sin vara åt en främmande köpman, men han måste naturligtvis söka att härvid iakttaga största möjliga försigtighet, och äfven detta bemödande intrycker kanske på en och annan marknadsfarare den prägel af hemlighetsfullhet, som utgör det mest framstickande på den Obdorska marknaden. Under innevarande år ökades

626 den hemlighetsfulla ängsligheten vid marknadens början af ett i omlopp varande rykte, som förkunnade, att handeln ej finge begynna, förrän kronan fått sin skatt af alla stammar ordentligt¹⁵²³ uppburen. Denna nyhet kunde ej annat än verka högst

för den ethnografisk-linguistiska missionen i Siberien på 3 år, med ett understöd af 1,000 Rb. S:r för hvarje; H. Exc. Ministern för Allm. Undervisningen har redan härtill gifvit sitt bifall. Emellertid ankom för ett par veckor sedan en af C. på Samojedernas tundror författad *Syrjänsk Grammatik*, hvilken, till Hr Koll. Rådet Sjögren afsänd, sannolikt af Vetenskaps-Akademien befordras till trycket. C. har sålunda, efter hvad vi hoppas, redan på förhand rättfärdigat Akademiens till honom satta förtroende. Försedd med Akademiens instruktioner samt för resan nödiga literära hjälpmedel (ss. böcker och kartor) lär C. nu komma att fortsätta resan ifrån sin sednaste vistelsort, Obdorsk, vidare åt öster, åtminstone till Jenisej och Turuchansk, samt derifrån åt söder uppför Jenisej. – Mätte den ihärdige forskaren under de nya, oerhörda svårigheter som förestå honom på Siberiens öde slätter, på helsans vägnar stå bi; ty både vilja och förmåga att till vetenskapsens tjänst uppoffra alla sina, icke vanliga krafter, brister honom sannerligen icke. – En skrifvelse från C., som åtföljde den nämnda Grammatiken och med densamma länge varit fördröjd på vägen, skall, ehuru af tidigare datum än det sednaste brefvet (N:o 6), med det första i utdrag meddelas, emedan den innehåller intressanta upplysningar om fortgången af C:s resor och forskningar.”

1521 förde icke || hemtade all[d]rig

1522 Also Karjalainen 1900b: 15 describes the situation with

wording quite similar to Cast-rén, even quoting him. (TS)

- 1523 *ordentligt uppburen* || uppburen
 1524 Irbit in the Perm' region at N57°40'4" E63°3'55" where a yearly market had been held since 1643. Резун – Раев 2009: 643. (TS)

nedslående på infödingarne, ty många bland dem ägde ingen annan utsigt till bergning, än att döda sina få renar, hvilket åter var omöjligt emedan de oundgängligen behöfde renarne för sina nomadfärder. De hade efter vanligheten begifvit sig till Obdorsk, i hopp att der med sina varor få tillbyta sig bröd, mjöl och andra lifsförnödenheter. Men om denna byteshandel ej fick äga rum förrän uppbörden blifvit afslutad, så skulle de i nära tre månaders tid nödgas föra ett fastande lif, alldenstund de aflägnaste Samojed-slägter först i Februari månad hinna fram till Obdorsk. Medan man ännu sväfvade i okunighet om sanningen af ifrågavarande rykte, infann sig på orten en embetsman ifrån Guvernement-staden Tobolsk, som förseglade köpmännens magasin och förbjöd all handel. Denna gerning föranledde ett stort larm i lägret. Infödingarne klagade öfver skedd oförrätt emot deras dyrbaraste intressen – de som hänföra sig till bukens kraf; äfven köpmännen knotade och föregåfvo att de ej skulle i rättan tid hinna fram med sina varor till den Irbitska¹⁵²⁴ marknaden och i anledning deraf komma att ikläda sig stora förluster. Förenade genom ett ömsesidigt intresse sammansvuro sig nu de båda parterna att med alla medel söka förmå den Tobolska embetsmannen till upphäfvande af handelsförbudet, men den ena deputationen efter den andra återvände från honom med oförrättade ärender. Plötsligt utbredde sig det tal, att infödingarne ärnade med våld uppbryta magasinerna, plundra och möjligen uppbränna hela byn. Innevånarne ansågo detta rykte för så mycket sannolikare, som en dylik sammangaddning för blott några få år sedan upptäckts och dess ledare blifvit inför laglig domstol öfverbevišta om sina brottsliga afsigter, ja till och med undergått sitt välförtjenta straff. I sjelfva verket började rörelser och folkskockningar äga rum på gatorna, och saken tycktes antaga ett ganska betänkligt utseende. För min

◆ 627

628 del ansåg jag väl alltsamman blott vara en krigslist, men den ifrågavanarnde embetsmannen var af annan tanke. Då han ej vågade taga på sitt ansvar ett möjligen uppkommande tumult, fann han sig föranledd att upphäfvva handels-förbudet mot vilkor, att köpmännen skulle ikläda sig borgen för skattens behöriga inbetalning.

Sedan både kronans, infödingarnes och köpmännens intressen sålunda blifvit på ett för alla tillfredsställande sätt förmedlade, fortgick handeln åter nästan på samma tysta, hemlighetsfulla vis som tillföre. Köpmännens magasiner fyllde sig efterhand med pelsverk, bestående i räfvar, fjällrackor, vargar, isbjörnar m. m., med färdigsyddas renskinns[-]kläder¹⁵²⁵, med fjäder, renkött, frusen ossetrin¹⁵²⁶, mammoth-ben o. s. v. För dessa varor erhöles infödingarna i utbyte mjöl och färdigbakadt bröd, tobak, grytor och kittlar, glas, knifvar och nålar, messingsknappar och ringar, glasperlor och en talrik mängd andra småsaker. En offentlig bränvinshandel är i Obdorsk ej tillåten, men för den medicinska nytta, som ett måttligt bruk af bränvinet enligt en läkares afgifna intyg skall medföra, var dock dess införsel icke helt och hållet förbjuden. 629 Man kunde också på infödingarnes skick och väsen tydligen förmärka, att de under vistelsen i Obdorsk ej underlåto att begagna sig af denna medicin och efter bästa förmåga sörja för sin helsa. I den Obdorska marknadshandeln ingick äfven ett annat läkemedel: *Sassa parilla*, som öfver hela Sibirien är känt under namn af det *dyra gräset* och af infödingarne betraktas såsom ett universalmedel i alla sjukdomar.¹⁵²⁷ Emedan bruket af denna medicin fordrar en försigtighet, som infödingarna med sina dåliga boningar kringvandrande lefnadssätt ej kunna iakttaga, händer det understundom att kuren undergås i Obdorsk och patienten låter vårda sig af någon bland dess invånare. En patient hade äfven af min hyresvärd blifvit inlogerad i

- 1525 renskinns-/kläder
 1526 Sturgeon. See Castrén's descriptions of the Siberian economy on p. 562–564.
 1527 Sarsaparilla or china root (*Smilax china*) was used especially to treat gout, syphilis and some skin diseases but also for increasing the excretion of sweat and urine. Garrison 2015. (TS)

- 1528 *talrikt* || mycket
 1529 Prince Aleksandr Danilovič Menšikov (1673–1729), former friend and favourite of Emperor Peter I the Great and holder of several offices and distinctions, who was exiled to Berëzov in 1727 and died there two years later. Зубев 2009b: 349. (TS)
 1530 *fursten* (?) || mannen || Castrén 1852b: 296: magnaten

en liten skrubbe invid mitt rum. Denna person var Ostjak till nationen och sade sig i många år hafva lidit af verk i sina leder och ben. I förmodan att denna sjukdom kunde vara af någon elakartad beskaffenhet företog jag mig en gång att göra mig underrättad om hans äktenskapliga förhållanden och sporde honom, huru länge ha redan varit gift. ”Jag kan ej minnas året, men det är mycket längesedan,” genmälte Ostjaken. Kan du då icke draga dig till minnes huru många år du fyllt, då du tog dig en hustru?” återtog jag. Hårtill genmälte Ostjaken: ”Icke har jag tagit mig någon hustru, utan vid mitt sjetta år köpte min fader en liten flicka och med henne har jag lefvat tillsammans allt sedan denna tid.”

Huru allmänt handelsmännen än klagade deröfver, att den Obdorska marknaden på grund af infödingarnes tilltagande armod med hvarje år försämrades, var denna marknad likväl ganska talrikt¹⁵²⁸ besökt af köpmän, handlande, borgare, bönder och kosacker. De flesta bland dessa ankomlingar voro innevånare från staden Beresow, och till deras antal hörde äfven en gammal afskedd kosack, med hvilken jag kom att stå i en ganska nära beröring, emedan han bebodde ett hörn i samma skrubbe der den sjuka Ostjaken låg på sin renhud. Denne man intresserade mig mer än andra kosacker, på grund af den afgudadyrkan han egnade den till Beresow landsförviste *Menschikow*¹⁵²⁹. I allmänhet äro staden Beresows innevånare minnet af denna sin frejdade gäst med de mest andaktsfulla känslor och hålla honom för föga mindre än ett helgon. Men hvad den ifrågavarande kosacken beträffar, så kunde han ej utan hänryckning tala om den biltoge, i onåd fallne fursten (?)¹⁵³⁰, och allt hvad *Menschikoff* hade sagt och lärt, var för honom en trosartikel. Han kände äfven *Menschikows* enformiga öden under den tid, han lefde i landsflykt och förnedring, wida bättre än någon af de legender, dem han hvarje morgon och

afton plögade studera. Enligt hans framställning hade Menschikow efter sin ankomst till Beresow börjat allvarligen begrunda sitt själstillstånd och derunder kommit till den öfvertygelse, att han hittills icke haft något annat ändamål för sitt lifs diktan och traktan, än sin egen ära och upphöjelse. Både enskildt och offentligen hade han erkänt sig hafva brutit emot sin furste och förklara sig vara väl förtjent af det svåra straff, som drabbat honom. Han hade icke engång betraktat det som ett straff, utan såsom en himmelsk välgerning, hvilken för honom banade vägen till nådens portar. För att vinna sina synders förlåtelse, beslöt han nu att egna hela sitt återstående lif åt botöfningar och lät till den ändan i Beresow uppbygga en kyrka, vid hvars förfärdigande han sjelf lade handen. Sedan kyrkan var färdig, antog han dervid en beställning såsom den lägsta tjenare, en klockare, och uppfyllde punktligt alla sina förrättningar. Hvarje dag var han den första och sista i templet, och mången gång plögade han ännu efter slutad gudstjänst meddela den församlade menigheten undervisning i andliga ämnen. Wår kosack var outtömlig på lärdomar, hvilka Menschikow vid dessa och andra tillfällen hade meddelat sina åhörare, utan att äga någon aning derom, att de ännu efter mer än ett sekel skulle lefva i ett välsignelserikt minne hos staden Beresows tacksamma innevånare. Så har Peter I:s gunstling äfven i det lilla vunnit ett erkännande, som endast faller på stora andars lott. Om Peters tvenne andra gunstlingar Dolgorukow¹⁵³¹ och Ostermann¹⁵³², hvilka äfven blefvo deporterade till Beresow, visste den fromma kosacken ingenting att omtala. Bland hans berättelser om Menschikow vill jag ännu bifoga, att hans jordiska qvarlefvor år 1821 blifvit uppgräfdade ur jorden och efter 92 års förlopp befunnits alldeles oförmultnade – en omständighet, som kosacken ej kunde förklara annorlunda än såsom ett under, bevisande den aflidnes heliga vandel.

- 1531 Aleksej Grigor'evič Dolgorukov (d. 1734), Member of Higher Privy Council. He arranged Menšikov's exile to Siberia but was exiled himself in the course of political changes in 1730 when Anna Ioannovna ascended to the throne. Зуб 2009a. See also Ahlqvist 1986: 282. (TS)
- 1532 Count Heinrich Johann Friedrich Ostermann or Andrej Ivanovič Osterman (1687–1747), Diplomat, Vice-Chancellor of Russia in 1725–1741, exiled to Siberia in 1742 after Elizaveta Petrovna's ascension to the throne. Klueting 1999. (TS)

1533 The Russian system of offices had 14 classes, making the 12th class third lowest. It included e.g. the offices of Governorate Secretary and Lieutenant. Табeль о рангах, <http://gosudarstvo.voskres.ru/army/range-table.htm>. (TS)

1534 *pligt* || <a--k>

1535 Castrén's travel description written for publication ends with the following account of Khanty culture. In January 1844 he still planned to continue his research in Siberia and, despite financial problems, did not consider returning to Finland to be an alternative. Two months later in Berëzov he wrote, however, that a doctor called Vakulinskij had diagnosed him with tuberculosis and had strongly recommended that he should return to Finland as soon as possible, although he had been informed at the same of a grant of 1,000 roubles for continuing his fieldwork. According to the letters Castrén seems to have made the decision to return between 16 and 24 March, but he also had plans to return to Siberia already in the next autumn. There is no description of the journey home. See Castrén's letters to Rabbe 11 and 24 March 1844 and to Sjögren, 28 Feb./11 March and 4/16 March 1844 in the volume of letters in this series.

There is a competing explanation, however, for Castrén's return home. An unknown correspondent from Helsinki wrote to Academician K.E. von Baer, as follows: "Castrén är nyligen hit återkommen från sin Sibieriska resa, ganska frisk och sund, och enligt alla omdömen, till

Sedan jag nu en gång kommit att tala om mina bekantskaper i Beresow, kan jag ej med stillatigande förbigå den Tobolska embetsmannen, som på ett så eftertryckligt sätt ingrep i den Obdorska marknaden. Hr Scherschnewitsch, Polack till börden, hade på tjenstemanna-banan endast hunnit bråka sig fram till 12:te klassen¹⁵³³, men om rangen skulle mätas efter bildning och kunskaper, så hade han sannerligen i hela det Tobolska guvernementet ej haft någon sin like. Han hade blifvit uppfostrad i Odessa, der med mycken heder genomgått ett Orientaliskt institut och sedermera i lång tid fortsatt sina studier på egen hand. Hans afsigt hade varit att uteslutande egna sig åt lärda studier, men då utsigterna på denna bana tycktes honom nog mörka och ej tillfredsstälde hans äregirighet, beslöt han att söka sin lycka i Sibirien, der guldet är halt och höga embeten och äreställen lätt åtkomliga. Straxt efter sin ankomst till Tobolsk blef han äfven engagerad i tienst hos Civil-Gouvernören och fick sig uppdraget, att utarbete ett lagförslag för de i Tobolska guvernementet vistande Östjaker, Woguler och Samoieder. För att med besked utföra detta uppdrag, ville han först taga kännedom af de traditionella stadganden som äro gällande hos dessa folkslag, och detta var egentliga ändamålet med hans resa till Obdorsk. Men han egde derjemte äfven åtskilliga andra uppdrag och bland annat hade han af General-Gouvernören i Vest-Sibirien, fått sig anbefallt, att samla all slags ethnografiska, historiska och statistiska upplysningar om Ishafvets vildar. Då samma ämnen redan en tid bortåt hade utgjort ett föremål för mina forskningar, var det för mig en angenäm pligt¹⁵³⁴ att meddela honom alla de notiser hvarmed jag kunde tjena honom, liksom äfven han å sin sida gjorde mig ännu större tjenester, icke blott genom sitt fina bord och angenäma sällskap, utan äfven derigenom, att han på grund af sin vidsträckt myndighet för vår gemensamma räkning tillhanda-

 634

 635

höll alla sådana individer, som kunde vara oss i ett eller annat hänseende gagneliga. Resultatet af mina härvid anställda forskningar skall jag framdeles omständligen meddela i ett mera omfattande arbete och önskar här endast fästa en flyktig uppmärksamhet vid den Obdorska Ostjak-stammen, hvarom jag tillförenej varit i tillfälle att meddela några upplysningar. Jag lemnar för denna gång frågan om deras ursprung, deras afgjorda förvandtskap med Finnar och Magyarer, samt andra historiska förhållanden alldeles å sido, och vill endast i största korthet meddela några upplysningar om deras samhällsskick, religion, seder och lefnadssätt.¹⁵³⁵

Liksom¹⁵³⁶ Samojederna sönderfalla äfven Ostjakerna i en mängd smärre slægter, af hvilka hvar och en inom sig bildar ett litet samhälle, eller rättare: en stor familj.¹⁵³⁷ Hos de Ostjaker, hvilka antagit Christendomen, har slägtskillnaden redan upphört, ty de styras af Ryska auktoriteter och enligt Rysk lag.¹⁵³⁸ Endast de Obdorska Ostjakerna, hvilka med all enivishet emotsått det Ryska presterskapets omvändelse-ifver, vidmakthålla ännu denna patriarkaliska institution, hvilken bättre än all lag och alla yttre band, bibehåller folket i sämje och endragt, upprätthåller sedlighet och afböjer många slags förbrytelser. Den makt, som i ett sådant samhälle manar till god gerning, är slätkärleken. Hvarje slägt består af ett antal familjer, hvilka äga en gemensam härkomst och anse sig såsom på närmare eller fjermare håll med hvarandra befryndade. Det finnes bland Ostjakerna och i synnerhet bland Samojederna sådana slægter, hvilka bestå af flera hundrade, ja till och med tusendetal individer, bland hvilka flertalet ej mera kan utreda sitt inbördes slägtskapsförhållande, men de betrakta sig icke dess mindre såsom an-

utseedet vida friskare än någonsin tillförenej. Också uppgaf han orsaken till denna sin hemkomst icke för att sköta sin hälsa, utan 'för att i ordning ställa sina papper', d. v. s. att först utarbete och framställa resultatet af denna sin resa, innan han emottager eller vidtager ett nytt uppdrag (Jemf. Borgå Tidning No 38, Helsingfors Tidningar No 39, och Helsingf. Morgonblad No 37) och dertill har han visserligen skäl. Han hade för fem veckor sedan träffat Reguly i Tobolsk, der han såsom icke tillräckligen [doc]umenterad blifvit i Guvernörens frånvaro, af hans vikarie quarhållen, utan att slippa hvarken fram eller tillbaka. Castrén berömde numera ganska myc[ket] Reguly, sedan denne uteslutande <mera> fäst sig vid voguliskan, hvarigenom också deras banor och [- -] ningskretsar numera icke skära eller korsa hvarandra. Han försäkrade att han aldrig, åtminstone icke [- -] tillskrifvit Sjögren annat än allt godt om Reg. och det enda hvad han yttrat, varit att Reg. icke sjelf ännu [- -] bestämdt ändamålet med sin resa. Också harmades han hög<el>in om S. antingen [- -] <ord> eller velat nedsätta R., eller och om han i sådan afsigt begagnat tillfälle att [- -] från ett möjligen gam[m]alt för par år sedan skrifvet bref[.]” University of Giesen Library, Manuscript Department, K.E. von Baer's collection, Mappe 43, unidentified sender to Baer 20 May 1844. I express my gratitude for a copy of this letter to Ph.D. Erki Tammiksaar, Tartu.

The letter is partly fragmentary, but its message is clear.

As it was written to Baer, the sender is willing to convince him that there was no real dispute between Castrén and Reguly, and that Castrén's possibilities for carrying on the task for which he had been chosen had not diminished. Therefore, it cannot be used either as completely reliable testimony of Castrén's physical health at that time

The cited items of news relate following information:

“Sistl. Söndag ankom hit [Borgå] äfven Magister Docens Castrén, hvilken, efter att i tre år till största delen hafva vistats bland Lappar, Syrjäner, Samojeder, Ostiaker och deras stamförvandter, ämnar tillbringa sommaren i Finland, för att ordna sina Lingvistiska anteckningar och samla nya krafter för verkställandet af det ärofulla uppdrag, han af Vetenskaps-Akademien i Petersburg i enahanda ändamål och för tre år erhållit. Återresan skedde från Beresoff öfver Tobolsk, Werchoturie, Ustjug, Kargopol samt (norr om Onega-sjön) Sordavala och Wiborg. Vi äre i tillfälle att meddela den glada underrättelsen att den Sibiriske resandens helsa, enligt läkares yttrande härstädes, lemnar godt hopp om restitution, ehuru väl en resa hemåt högeligen varit af behovet påkalladt.” Borgå Tidning 38/1844, 15 May 1844. See also below.

“Mag. Castrén, hvars helsa lyckligtvis ej ger anledning till derom yttrade farhågor, anträder om någon tid ett nytt vikingatåg till norra Asiens vildar och ödemarker.” (Helsingfors

förvandter, ingå ej äktenskapliga förbindelser med hvarandra, och anse för en pligt att hjälpa och bistå den ena den andra. Vanligtvis hålla sig alla till en och samma släkt hörande familjer tätt tillsammans, äfven under sina nomadfärder, och den allmänna seden påbjuder, att uti ett sådant samhälle den rike skall dela sina håfvor med den fattige. Östjakerna äro öfverhufvud ett ganska fattigt folk och lefver mest för dagen. Derföre består den hjälp, som de kunna skänka åt sin nästa, egentligen blott deri, att de dela dagens byte broderligt med hvarandra. Och det anmärkningsvärda är härvid, att man aldrig anlitar hvarandra om en almosa, utan anser det såsom sin ovilkorliga rättighet, att utan all ceremoni tillgripa sin nästas egendom. Det är klart, att i ett samhälle af så sinnade individer, misshälligheter sällan skola yppa sig. Emellertid äger hvarje släkt sin äldsta (Starschina), hvars åliggande det är, att vidmakt hålla ordning och sämja inom slägten. Om tvenne individer af samma släkt råka i delo med hvarandra och i godo ej kunna bilägga målet, så hänskjutes det till Starschinan, hvilken på fläcken afkunnar sitt utslag, utan alla juridiska formaliteter. Med denna dom är parterne vanligen tillfreds, men i motsatt fall kunna de äfven appellera till en högre instans, som är fursten. En mängd slägter, som uppehålla sig inom hvarandras närhet, erkänna sedan uråldriga tider ett gemensamt öfverhufvud, som bär namn af furste – en värdighet, som af Kejsarinnan Katharina II¹⁵³⁹ blifvit genom ett formligt diplom tillerkänd Östjak-furstarne¹⁵⁴⁰ i Obdorsk och Kunovat¹⁵⁴¹ i Beresowska kretsen. Hvarje furste kan inom sitt distrikt afdömma alla mål, med undantag af dem, hvilka enligt gammal Rysk lag bestraffas med lifvets förlust. Furstens förnämsta åliggande är dock att upprätthålla samdrägt emellan de skilda slägterna och afluta sådana tvister, hvilka med anledning af betesmark, fiskvatten, jagtställan m. m. uppstå

 637

 638

emellan individer af olika slægter. Under honom subordinera alla slägtens äldsta (Starschiner), men sjelf är han blott beroende af de Ryska auktoriteterna, i synnerhet Guvernörs-embetet och landsrätten. Så väl furstens, som stam-chefernas värdighet är ärftlig och öfvergår från far till son. Är sonen omyn- dig, så utser menigheten åt honom ern farbror eller någon annan nära anförvandt till förmyndare. Skulle ingen son finnas, så blir den aflidnes närma- ste anförvandt korad till hans efterträdare. Någon bestämd lön tillfaller hvarken fursten eller de öfriga embetsmännen, men de blifva dock af sina underly- dande ihågkomna med frivilliga gåfvor.

639 Det ges utom frändskapen ännu ett annat för- eningsband emellan individer af samma slägt, och detta band består uti en gemensam religions-öfning. Hvarje slägt äger sedan urminnes tider sina egna gudabilder, hvilka ofta förvaras i en särskild jur- t och af slägten behedras med offer och andra religiösa ceremonier. Denna "guda-jurt" står under uppsigt af en andelig man, som, på en gång är siare, prest och läkare, samt åtnjuter ett snart sagdt gudomligt anse- ende.¹⁵⁴² Då Östjakernas hela religions-väsande be- står i magi, så äro äfven deras prester företrädesvis siare eller Schamaner. De rådfrågas i alla tvifvelakti- ga fall både af slägten och den enskildta, men Scha- manen besvarar sjelf ingen fråga omedelbart, utan hänskjuter den först till gudarnes afgörande och tol- kar sedan deras svar för de spörjande.

Dessa frågor kunna dock ej föreläggas den högsta himmelska guden, den af Östjakerna så kallade *Türm* (Türum), ty han talar till människan blott med åskans och stormvindens vreda stämma. Türm anses visserligen följa människan öfverallt i spåren, honom undgår hvarken det goda eller onda i ver- lden, och han underlåter ej att låta hvar och en rättvisa vederfaras, men det oakadt är han ett för de dödliga otillgängligt och på det högsta

Tidningar 39/1844, 18 May 1844.)

"... hvaremot Mag. Castrén under sommaren stadnar i lan- det för att sköta sin helsa och utarbete någon del af sina ve- tenskapliga samlingar." Hel- singfors Morgonblad 37/1844, 20 May 1844.

Thus, especially *Borgå Tid- ning* gives the impression that poor health was indeed the original reason why Castrén returned home. It says only that according to doctors in Porvoo, there is good hope for recovery. The Helsinki news- papers leave possibilities for all interpretations open.

Helsingfors Morgonblad 37/1844 published also Cast- rén's travel description of 12/24 Dec. 1843 from Obdorsk, which is published in this volume in its entirety. See also Castrén's letter to Sjögren on 12/24 March 1844 where he mentions his en- counter with Reguly. In an ear- lier letter to Sjögren, 27 Aug./ 8 Sept. 1843, Castrén had criticized Reguly quite sharply. (TS)

1536 From here to mscr p. 644 the clean copy is in the same hand- writing as mscr p. 440–520.

This text is based on the ma- terial that is published togeth- er with Castrén's ethnologi- cal notes in this series and on which Castrén also based his mscr *Om de Obdorska Ostjaker- ne* (KK Coll. 539.5.9).

1537 According to Femyeb & al. 2005: 134–135, the significance of *pada* gradually diminished and finally disappeared during the 17th–19th centuries. (TS)

1538 Pallas 1776: 38–66 contains a description of the Khanty, their

appearance, buildings, clothing as well as language, religion and other areas of their culture. It was also a crucial source for Castrén, although he did not agree with Pallas regarding all the details. (TS)

- 1539 Catherine (Ekaterina) II (1729–1796), Empress of Russia in 1762–1796, a German princess by birth. Nenonen – Teerijoki 1998: 897. (TS)
- 1540 The ‘prince’ of Obdoria had the special title of *Tajša-Gyndin*. On the background and etymology of the title, see Futaky 1999. (TS)
- 1541 The Kunovat is a river flowing into the Ob' from the right (east) through a lake into which it discharges at N65°0'46" E66°0'0". (TS)
- 1542 According to the Finnish linguist and ethnologist Kustaa Fredrik Karjalainen (1871–1919), there were no longer any shamans on the River Demjanka in the 1890s. Karjalainen 1900a: 40. (TS)

- 640 fruktansvärdt väsen. ☞ Honom nå inga böner, utan han styr världens och människornas öden efter rättvisans oföränderliga lagar. Man kan ej genom ett offer tillvinna sig hans gunst, ty inför honom gäller intet annat än människans egen inre förtjenst, och derefter utdelar han sina håfvor, utan att hvarken kräfva offer eller böner. När derföre Oštjaken i en eller annan angelägenhet har ett högre bistånd af nöden, så måste han vända sig till andra underordnade gudomligheter. Dessa äro på ett eller annat vis afbildade och utgöra dels släktens gemensamma tillhörighet, dels tillhöra de äfven enskildta familjer och individer. Begge dessa slag af gudabilder, äro ofta alldeles oskiljaktiga, de äro åtminstone till största delen formade af träd, äga en menskelig gestalt och föreställa dels manliga, dels qvinliga väsenden. Dock hafva släktens gudabilder under tidernas lopp blifvit mera pryddigt utsmyckade, än de öfriga. Man ser dem utstyrda i röda kläder, halskedar och andra smycken. Deras anleten äro ofta belagda med jernbleck, och de manliga bilderna bära stundom svärd vid sidan och pansarskjortor. Såsom jag redan nämnde, förvarar släkten gerna sina gudabilder i en jurt, men i brist derpå antingen i ett tält, eller under bar himmel i någon aflägsen skogsbacke. Öfverhuvud vilja ☞ Oštjakerna ej utsätta sina gudabilder för främmande människors blickar och derföre hafva de äfven uppbyggt sina heliga jurt eller tempel på obesökta, afsides belägna ställen – en försigtighet, som också på den grund är nödvändig, att i templen förvaras dyrbara offer af pelsverk och penningar, hvilkas borttagande Ryssar och Syrjäner ifrån sin religiösa ståndpunkt knapt skulle anse för ett helgerån. Jag vet ej huru allmänna jurt- och tält-templen äro bland Oštjakerna, men visst är, att jag under min färd till Obdorsk en gång helt oförmodadt, råkade i sällskap med Oštjakiska gudar, hvilka stodo uppresa under lummiga lärkrän. De voro samt och
- 641

synnerligen nakna och skilde sig ej i ringaste mån ifrån Samojedernas *Sjadaei*. Östjakerna benämnde dem *Jiljan* till skilnad ifrån alla andra slags bilder, hvilka med ett gemensamt namn kallades *Long*, motsvarande Samojedernas *Hahe*. De nyssnämnda *Jiljan* voro af mycket olika storlek, men enligt mitt ögonmått tycktes de största i längd ej öfverstiga 1½ aln, då deremot den minsta knapt var hälften så lång. I samma lund, der gudarna voro uppställda, varseblef jag äfven en talrik mängd renhudar och

642 horn, hvilka voro upphängda i trädens toppar och så ställda, att gudarna kunde hafva dem framför sina ögon. Ej långt ifrån detta ställe vistades en fattig Östjak-slägt, som begagnade lunden såsom sin gemensamma helgedom.¹⁵⁴³ Om Östjakernas privata och familje-gudar gäller allt detsamma, som i det föregående blifvit yttradt om Samojedernas (s. 208 m. fl.)¹⁵⁴⁴. De bestå dels i ovanliga stenar och andra sällsamma föremål, hvilka dyrkas i sin naturliga gestalt, dels och förnämligast i små trädbilder med mennisko-anlete och ett spetsigt hufvud. Hvarje familj, ja till och med enskildta personer äga en eller flera sådana idoler, hvilka tjena Östjaken såsom skyddsgudar och äro honom följaktiga på alla hans vandringar. De förvaras liksom hos Samojederna i en särskildt slåde och äro insvepta i en prydlig Östjak-drägt, som är utsmyckad med röda band och andra prydnader. Ofta har hvart och ett sådant guda-stycke en särskildt funktion sig ombetrodd. Somliga beskydda renhjorden, andra bereda ett godt fänge, sörja för helsa, äktenskaplig sällhet o. s. v. Man plägar vid förefallande behof uppställa den i tältet, på renarnes betesmarker, och vid sina djur- och fiskfängen. Härvid ihågkommas de tidt och ofta

643 med offer, som vanligast består deri, att man bestryker deras läppar med fiskflott eller blod och framsätter ett fat med fisk, eller kött till deras förtäring. Sådana enskildta offer-ceremonier kan hvem

- 1543 For descriptions of Khanty deities and their system of beliefs, see Karjalainen 1900a: 30–40 where he also describes the differences in religion between the Northern and Southern Khanty. There are different animal deities in Khanty culture. Kulemzin & al. 2006: 56–61; Гемьев & al. 2005: 168–169. (IL – TS)
- 1544 The page numbers in brackets refer to Castrén 1852b. It shows that this part of the description was not written as a clean copy until after getting the page proofs of the first chapters. Here p. 438–442.

- 1545 Karjalainen 1900a: 41 also mentions that the offering ceremonies of the whole community had disappeared and only private offerings were made. A description of a ceremony is given in Karjalainen 1900a: 41–52. (TS)
- 1546 Belonging more or less together with this sequence is fragment KK Coll. 539.26.22 p. 355, see Appendix 8.4 here.
On the offering ceremony and the shaman's duties, see Kulemzin 2006: 64. (TS)
- 1547 From here to the end of the mscr the clean copy is again in different handwriting.
- 1548 *icke blott* || *icke*

som helst förrätta, men då allmänna offer skola frambäras åt gudarna och då deras råd antingen af släkten eller den enskildta skall inhemtas, så är vid alla sådana tillfällen prästen eller Schamanen en outhärlig person, ty blott han förmår att öppna gudarnes hjertan och med dem samtala.¹⁵⁴⁵ För Schamanen är åter trolltrumman en ytterst nödvändig artikel. Ett vanligt ljud trängas ej till gudarnas öron, utan samtalet måste af Schamanen föras medelst sång och trumslag. Å sin sida tager äfven den framför Schamanen uppställda gudabilden stundom till orda, men hans tal förnimmer naturligtvis endast Schamanen. För att emellertid öfvertyga den lättrogna mängden, att guden verkligen låter ett tal utgå ifrån sina läppar, plägar Schamanen framför honom fästa ett band i spetsen af en lutande sticka, och då bandet antingen af en händelse, eller genom tillställning af Schamanen kommer i rörelse, så begriper naturligtvis en och hvar, att gudens anda i ohörbara ljud tränger sig fram till Schamanen. Det förstås af sig sjelft, att ett sådant tillfälle aldrig aflöper, utan ett offer, som vanligen består i en eller flera renar. Sedan de af Schamanen blifvit dödade, blifva huden och hornen till gudarnes ära upphängda i heliga träd, men köttet förtäres af den församlade menigheten, efter att först hafva paraderat en stund framför gudarnes anleten. En del af offerköttet tillfaller alltid Schamanen.¹⁵⁴⁶

644

Att¹⁵⁴⁷ anropa och med offer blidka gudarna utgör nästan all den gudstjänst som hos Ostjakerna kommer i fråga. Under stundom fira dock de särskildta slägterna vissa allmänna fester till gudarnas ära. Meäst frejdad bland nämnda fester är en, som anställles om hösten, då de nomadiserande Ostjakerna med rika häfvor återvända ifrån tundran till sina fiskande bröder wid Ob. Festen skall firas skilda år af skilda släkter, men deri deltaga icke¹⁵⁴⁸ blott släktens egna medlemmar, utan Ostjaker af andra

- 645 slägter församla sig äfven till högtidligheten, förande med sig några bland sina äldsta gudabilder för att helsa på nabo-gudarna och hos dem åtnjuta gästvänskap. Alla de främmande gudarna uppställas i samma jurtt, der slägten förvarar sina egna bilder; men de slägter, som ej äga jurtt för sina gudar, uppresa åt dem för tillfället ett rymligt tält. Festen firas alltid nattetid och ett ögonwittne beskriwer tillgången härvid på följande vis: ”Ceremonin begynte omkring kl[ockan] 8 om aftonen och fortfor till kl. 2 efter midnatten. Vid dess början lupo barn framför de särskildta jurtt, för att kalla Östjakerna till gudstjenst. De framtjöto härvid obekanta, vilda ljud och betedde sig så, som hade de warit förskräckta. Härpå församlade man sig småningom i den till gudstjenst bestämda jurtt. Vid sitt inträde i densamma vände sig hvarje Östjak tre gånger framför gudabilden och satte sig sedan på högra sidan af rummet, antingen i sido-afdelningen eller på golfvet. Hvar och en underhöll sig med sin granne och sysselsatte sig, med hvad han för godt fann. Venstra sidan af
- 646 jurtt var afskild genom ett förhänge, bakom hwilket somliga gingo, sedan de i likhet med alla de andra vändt sig tre gånger omkring framför guden. Sedan alla hade församlat sig, slamrade Schamanen med sablar och jernbeslagna lansar, hvilka förut blifvit bragta till jurtt och lagda på stänger framför gudabilden. Derpå gaf han åt hvar och en bland de närvarande, med undantag af qvinnorna, hvilka äfven befunno sig bakom ett förhänge, en sabel ooh en lans, tog sjelf en sabel i hvardera handen och ställde sig med ryggen emot gudabilden. De öfriga Östjakerna uppställde sig åter med sina vapen i rader längs rummet, och somliga stodo på samma vis ordnade i sido-afdelningarna. Derpå vände sig alla med ens tre gånger omkring och höllo derunder svärden utsträckta rakt framför sig. Schamanen slog sina två sablar mot hwarandra och nu begynte de

- 1549 *i sido-afdelningarna* || på <- - ->
 1550 *golfvet* || marken
 1551 Pallas 1776: 66 writes that (translated) “among the Ostyaks downstream from Berëzov, *dombra* is the usual name for the instrument which also the Russians use. The Ostyaks upstream from Berëzov call it the *narisjuch* and the Voguls the *sanneltup* or *schangiltop*”. This suggests the likelihood that Castrén meant the five-stringed Khanty lyre instead of the Russian *domra* or Turkic-Mongol *dombra*. Väisänen 1931; Niemi 2002: 204; a photograph of a *dombra* player by Sakari Pälsi in Tiitta 2009: 51. Бахлыков 1996: 108 calls the same instrument *наркас-юх*, cf. *томра* on p. 110; cf. also *Музыкальный энциклопедический словарь*: 179–180. (TS)

647 alla på en gång att på hans kommando ropa ”hai” i olikartade toner, hvarvid de tillika läto kroppen göra en gungande rörelse ifrån den ena sidan till den andra. Än följde detta rop efter långa pauser, än åter ganska tätt och hastigt och vid hvarje upprepning af ”hai” böjde de sig turvis åt höger och vens- ter; än sänkte de sina sablar och lansar mot marken, än sträckte de dem uppåt. Östjakernas rop och gungande rörelser fortforo vid pass en timme. Männerna råkade derigenom i allt häftigare exstas och kommo slutligen derhän, att jag icke utan fasa kunde se på deras anleten, så intagande de i början äfven förekommit mig. Sedan de skrikit sig mätta förstummades alla på en gång, upphörde med sina gungande rörelser, vände sig åter liksom i början omkring framför guden och gåfvo sina sablar och lansar åt Schamanen, som efter gjord insamling lade dem tillbaka på sitt förra ställe. Bland Östjakerna satte sig somliga i¹⁵⁴⁹ sido-afdelningarna, andra på golfvet¹⁵⁵⁰, nu hof sig förhänget, som hade dolt qvinnorna, man spelade *dombra*¹⁵⁵¹ och så väl män som

648 qvinnor började dansa. Denna dans var omvexlande, vild och komisk, ofta ganska oanständig och räckte mycket länge. Då uppträdde några taskspelare eller komedianter i särskilda komiska kostymer och utförde samma slags upptåg, som äfven förekommo under dansen. Slutligen utdelade Schamanen ännu en gång sablar och lansar liksom tillföre- ene. Östjakerna rörde sig med dem en stund, ropade ”hai” liksom förut, vände sig sedan tre gånger omkring och stötte lika många gånger lansspetsarne mot golfvet, derpå gåfvo de vapnen åt Schamanen och återvände till sina boningar.” I denna beskrifning omnämnes blott en enda gudabild och festen framställes såsom firad blott af en slägt. Äfven i åtskilliga andra detaljer afviker ifrågarvarande skildring från de uppgifter, jag i ämnet erhållit. Så har jag hört berättas, att festen skall firas tio nätter å rad

och att den nyss beskrifna vapendansen framför gudarna första natten utföres af Schamanen allena, den andra af två Östjaker, den tredje af tre 649 och fortfarande i samma progression allt intill den sista natten, då alla de närvarande¹⁵⁵², ja till och med kvinnorna äga rättighet att bevisa gudarna samma hedersbetygelse. Vid denna fest skola enligt mina upplysningar äfven offer komma i fråga. De från tundra återvändande Östjaker undfagna sina hemmavordna gudar med yppiga måltider. Man offerar renar och Schamanen frambär åt gudarna hvar sitt fat af det råa köttet, bestryker deras läppar och anlete med blod, ger dem vatten till dryck och undfagnar dem på bästa vis. Sedan gudarna efter Schamanens tanke förtärt sitt lystmäte, borttages faten, och deras innehåll förtäres af Östjakerna sjelfva. Hvad som blir öfrigt af offermåltiden tillfaller Schamanen. Sådana gemensamma offerceremonier skola annars verkställas vid flera särskildta tillfällen, såsom vid begynnelsen af allmänna företag, vid förestående längre resor och flyttningar o. s. v. Är fiskafänget i Ob missgynnande, så skola de Obdorska Östjakerna 650 stundom hänga en sten kring halsen på någon ren och nedsänka den till offer åt floden.

Ehuru man i dessa offer och fester ej kan underlåta, att finna tecken till en begynnande religions-kult, så är denna kult likväl af en ganska underordnad betydelse. Det är icke något djupare religiöst behof utan blott egennyttan, som utgör förnämsta bevekelsegrunden till gudarnas dyrkan. Man offerar åt dem och visar dem ära ej för deras egen skull, ej af andakt och undergifvenhet för deras höghet och makt, utan i afsigt att derigenom få sina önskningar och behofver uppfyllda och tillfredsställda. För allt hvad man åt dem gifver, begär man städse en gengäfv. Offret är antingen en handpenning, hvarmed man städslar gudarna i sin tjänst, eller en lön för redan gjorda tjänster. Ej sällan bestämma gudarna

1553 Castrén was able to buy such images, published in Fedorova 2017: 60.

sjelfva redan på förhand den betalning de för sina tjänster åstunda. Schamanen är i detta, liksom i alla andra hänseenden, gudarnas tolk. I händelse af alltför dryga anspråk ifrån gudar⁶⁵¹nas sida, söker trollkarlen med stränga ord och hotelser förmå dem till måttligare anspråk, hvilket wanligen sker med god framgång. Det är således tydligt, att Östjakerna i sina gudabilder ej dyrka några absoluta makter, utan endast sina egna lydvilliga tjänsteandar. Endast *Türm*, eller den himmelska guden åtnjuter ett högre anseende, ehuru han ej utgör föremål för någon slags kult. Af mindre betydighet äro deremot skogens gud *Meang* och vattnets ande *Kulj*, bland hvilka i synnerhet den sistnämnde skildras såsom en ond och förderflig gudomlighet. Ett slags gudomlig anseende åtnjuter hos Östjakerna, liksom alla andra befryndade folk, den med en öfvermenschlig kraft begåfvade björnen. Hos de Obdorska Östjakerna har jag till och med varseblifvit små björnbilder, hvilka äro gjutna i koppar och skola aktas såsom gudomliga väsenden.¹⁵⁵³ Traditionen förmäler, att sådana bilder i fordna tider blifvit hitförda af Permianer och Syrjäner, hvilka äfven varit björndyrkan tillgifna. Vidare skola Östjakerna äfven egna sin dyrkan åt vissa *träd* och *heliga Ställen*. Om en ceder står midt i en granskog, så anses både cedern och hela nejden deromkring såsom heliga. Med helig vördnad betraktar man äfven sådana ställen, der sju lärkrän stå invid hvarandra. Vanligtvis träffar man på en sådan plats en eller flera gudabilder och en mängd i trädtopparna till deras ära upphängda renhudar, horn o. s. v.

I fråga om Östjakernas religion kan jag ej med stillatigande förbigå den hos Östjaker, liksom äfven hos Samojeder och många andra folkslag, öfliga sed att med offer och andra ceremonier äro den aflidnes minne. Denna ärebetygelse grundar sig på den gängse tro, att den hädangångne, ehuru behörigen

653 skrinlagd, ännu fortfar att äga samma behof och idka samma slags sysselsättningar, som under lifstiden. Derföre nedlägger man dels in i, 653 dels bredvid hans graf släde, spjut, härd, gryta, knif, yxe, el[d]don och andra redskap, genom hvilkas tillhjälp han kan förskaffa sig föda och tillreda sin måltid. Så väl vid sjelfva likbegängelsen, som ännu några år derefter offra anförvandterna äfven renar vid hans graf. Dör en äldre mera aktad person, så förfärdiga hans närmaste¹⁵⁵⁴ anförvandter genaft en bild, som förvaras i den aflidnes tält och åtnjuter samma heder, som tilldelades honom sjelf under lifstiden. Vid hvarje måltid hemtas bilden till maten, hvarje afton blir den aflädd och inbäddad, hvarje morgon åter påklädd och intager städse den aflidnes vanliga plats. Bilden hedras på detta vis i tre år och blir sedan nedkastad i grafven. Under nämnde tid anses den aflidnes kropp redan hafva förmulnat och dermed tager äfven odödligheten en ända. (Jfr. sid. 274¹⁵⁵⁵).

654 Såsom en handling af den högsta religiösa betydelse anses af Ostjakerna, liksom äfven af Samojederna *eden*. Har ett brott 654 blifvit hemligen föröfvadt emot en Ostjak och denne bär misstanke till ogerningsmannen, så kan han kalla den misstänkte personen till edgång. Äfven hos Ostjakerna gäller en ed, som afläggas vid björnens nos, såsom den kraftigaste. Liksom hos Samojederna, sönderskar den anklagade björnnosen med en knif och yttrar dervid: ”må björnen uppäta mig, om min ed är falsk.” Ostjakerna svärja äfven vid elden och i detta fall tager den anklagade med sin knif ett kol ifrån härden, håller det en stund emellan tänderna och yttrar sedan: ”må elden uppbränna mig, om jag gör en falsk ed.” Likaså kan en ed äfven afläggas vid vattnet, hvarvid tillgången åter är sådan, att den anklagade tager vatten i en slef, riſter deri med sin knif och yttrar dervid: ”må jag drunkna om min ed är

1554 *närmaste anförvandter* || *närmaste*

1555 Castrén is referring here to what he wrote about the immortality of Samoyed shamans (here p. 515).

1556 This is also mentioned by Pallas 1776: 45. (TS)

falsk.” – Att svärja vid gudarna är äfven öfligt hos Ostjakerna och verkställes med samma ceremoni, som hos Samojederna. Sådana ederna hållas i stor helgd, och hvarje Ostjak är fast öfvertygad derom, att en falsk ed ovilkorligen skall blifva hämnad. om således den anklagade vet sig vara skyldig till det åtalade brottet, så underkastar han sig ej gerna edgången, utan vidkännes hellre sin förbrytelse. Följakteligen aktas en person, som aflagt värjemåls-eden, alldeles ren och tadelfri i all sin framtid. Man har någon person blifvit uppfrätt af björnar, drunknat, förgåtts i lågorna, eller genom någon annan olyckshändelse omkommit, så hör man ej sällan den förmodan yttras, att han i lifstiden begått en falsk värjemåls-ed. Någon annan ed än denna är hos Ostjakerna icke öflig. Vittnen höras aldrig på ed, utan tros obetingadt på sina ord, och alla andra än vansinniga personer äro fullkomligt vittnesgilla. Barn kunna vittna emot sina föräldrar, syskon emot syskon, makar emot makar o. s. w. Sådant vittnar om sträng rättskänsla och ett inbördes förtroende.

I sammanhang med religionen vill jag äfven nämna några ord om äktenskapet, som dock hos Ostjakerna är mera en social än en religiös förbindelse. Liksom hos Samojeder och hos andra beslägtade stammar avslutas äktenskapet ifrån brudens sida af fadren eller närmaste målsman. Sjelf äger qvinnan i denna liksom i de flesta andra angelägenheter, hvilka röra hennes dyrbaraaste intressen, alldeles ingen talan. Hon är en trälinna i ordets aldra strängaste betydelse.¹⁵⁵⁶ Men icke nog dermed; hon betraktas derjemte såsom ett orent väsen och lefver i den djupa förnedring. Tidts blir hon nästan afskild ifrån familjens öfriga medlemmar, hvarje hennes rörelse bevakas med den ängsliga noggrannhet, hvarje ställe, der hon nedsatt sig renas med rökelse. I känslan af sin djupa förnedring

- 657 vågar qvinnan aldrig yttra en egen vilja, utan äger att i allt med undergifvenhet ☞ foga sig efter den starke mannens hvarje nyck. Så måste hon med lugnt mod åse, huru hennes hjerta af fader, bröder, eller någon annan nära anförvandt bortsäljes till den mestbjudande. Hennes egna önskningsar, om hon djerfves hysa några sådana, komma härvid aldrig i fråga, utan man förfar med henne liksom med hvarje annan handelsvara. Man bjuder väl icke ut henne på marknader, men det är emellertid det högsta anbudet som bestämmer hennes framtidsöde. Priset på en ung flicka är på olika orter mycket omvexlande. I Obdorsk betalas en rik mans dotter med 50 à 100 renar, men en fattig man försäljer sitt barn till 20 à 25 rendjur. Att den rikes döttrar stå i ett högre pris än den fattiges, dertill uppgifves orsaken vara den, att den blifvande mågen i framtiden hoppas erhålla hjälp och bistånd af sin svärfader, att ej tala om den större utstyrsel, som genaast tillfaller
- 658 dottern. Det förhåller sig med ☞ en dyr hustru liksom med hvarje annan dyr vara, att de i längden medföra sin ägare ett större gagn, än hvad som köpes till billigare pris. Emellertid betraktas brudskatten icke såsom ett förskott, hvilket man i framtiden skall få åter ersatt, utan såsom en verklig betalning för en erhållen vara. Ingenting är enligt Ostjakens föreställning rättvisare, än att flickans fader, eller vårdare hugnas med en sådan betalning. Döttrarna bortgifvas ju vanligen wid den ålder då de blifva arbetsföra och kunna endast afsättas på en alldeles främmande hand. Men huru kan väl en okänd främling göra anspråk derpå, att man åt honom föder, underhåller och uppfostrar en hustru, som sedan trälar och arbetar i hans tjänst hela lifvet igenom? Fadren kunde ju behålla sin dotter hemma hos sig, och då skulle hon nog vid mognare år mångfaldt ersätta den kostnad, hon i sin barndom ☞ förorsakat honom. Men när han godvilligt afstår ifrån sin

rättmätiga egendom, så är det väl billigt, att afnämaren, den blifvande mannen, med en skälig brudskatt lönar hans på dotterns använda möda och kostnader. Brudskatten är med ett ord en ersättning för döttrarnas vård, underhåll och uppfostran under deras späda år. Denna brudskatt kan enligt förut fattad öfverenskommelse erläggas både före, efter och vid sjelfva äktenskapet. Men skulle betalningen redan hafva utfallit före äktenskapet och bruden eller brudgummen aflida, förrän de hunnit ingå sin förbindelse, så blir brudpenningen åt den aflidnes släktingar återgäldad. Dock skall brudgummen vid brudens fränfälle hafva rätt att för sin brudpenning fordra en annan dotter, så framt en sådan finnes.

660 Hos Ostjakerna är månggifte en tillåten sak, men skall dock för den dryga brudskattens skull mera sällan förekomma. Under min vistelse i Obdorsk nämnde man blott en enda person, som ägde tre hustrur, och mycket betydligare var ej heller antalet af dem, hvilka voro försedda med tvenne makar. Vid månggifte gäller det märkvärdiga stadgande, att en man på samma gång kan ägta flera systrar; men man hyser dock farhågor för sådana äktenskap, emedan erfarenheten visat, att systrar vanligen ej sämjas väl tillhopa i ett och samma gifte. Bland öfriga äktenskapsbud må nämnas, att tvenne bröder ej kunna äkta tvenne systrar, om dessa äfven äga skilda mödrar. En yngre broder är förpligtad att gifta sig med den äldres enka. Har man eller hustru aflidit, så kan den efterlevande maken ej ingå ett nytt gifte, förrän åtminstone ett år förlidit efter dödsfallet. 661 Son och dotter äro förpligtade att afhålla sig ifrån giftermål i två år efter sin faders eller moders död.

Den låga ställning, som qvinnokönet intager både hos Ostjaker och andra Sibiriens vildar, röjer sig bland annat äfven deri, att en qvinna aldrig ärfver. Följakteligen ärfver också mannen ingenting

med sin hustru, och likaså får ej heller enkan någon del af förmögenheten efter sin mans död. Hela den aflidnes egendom fördelas jemt emellan sönerna, hvilka äro förpligtade att underhålla mor, systrar och andra qvinliga medlemmar i familjen. Skulle sönerna vid fadrens frånfalle vara omyndiga, så vårdas de jemte familjens qvinliga individer af närmaste anförvandt, hvilken för denna vård undfår en lika stor lott af egendomen, som hvar och en bland sönerna. Har den 662 aflidne icke efterlemnadt någon son, så delas egendomen efter frivillig öfverenskommelse af hans närmare eller fjärrare anförvandter, hvilka det då äfven åligger att sörja för enkans och döttrarnas underhåll.

Till sin lefnadsart sönderfalla de Obdorska Östjakerna i tvenne slag: fiskare och renägare. De förra uppehålla sig vid floder, i synnerhet vid Ob och Nadym¹⁵⁵⁷, de sednare åter nomadisera åtminstone någon del¹⁵⁵⁸ af året på tundrorna och lefva der i ständig beröring med Samojuder. Antalet af Östjaker, som uteslutande äflas med rensköttsel, är jemförelsevis ganska ringa och skall årligen förminskas genom assimilation med den mäktiga Samojudestammen. Denna assimilation har redan så vida försiggått, att de renägande Östjakerna icke allena tilllegna sig Samojudernas religion, seder och lefnadssätt, utan äfven känna deras språk 663 ofta till och med vida bättre än sitt eget. Vill man således betrakta Östjakerna i deras egendomliga lif, så bör uppmärksamheten riktas på dem, hvilka sysselsätta sig med fiskafänge. Äfven dessa framte en olikhet i sitt lefnadssätt, i det somliga endast idka fiskafänge, andra åter derjemte bedrifva rensköttsel. Bland dem måste de sistnämnde åtminstone till sommaren fördela sig i två hushåll, af hvilka det ena uppehåller sig vid sitt fiskeläge, men det andra åtföljer renarne på deras irrfärder.¹⁵⁵⁹ Det är renens natur att för den varmare årstiden draga sig till hafsbandet, emedan

- 1557 The River Nadym runs into the Gulf of Ob' in the Kara Sea at N66°13'38" E72°0'8". (TS)
 1558 *åtminstone [...] del* || stora delen
 1559 Khanty fishing was studied in detail in Sirelius 1906: 1–97. U.T. Sirelius distinguished several different types of weirs and fish traps used in different circumstances and at different times of the year. (TS)

1560 *Skatten [...] erlægga.* || The first sentence of the footnote originally belonged to the text itself and formed the beginning of the next paragraph, and the rest of the footnote was a footnote to it, but in the final version Castrén combined both sentences into a footnote, which he placed here.

hon med sin tjocka pels behöfver en svalare atmosfär och dessutom här är mindre besvärad af mygg, som för renarne är en mördande plåga under hårlösnings-tiden. Medan Östjaken vistas med sina renar vid Ishafs-kusten, idkar han der i likhet med Ryssar och Samojeder hafsfänge, dödar skälar, valross, hvita björnar o. s. v. 664 Bland Östjakerna förfoga sig likväl ganska få ända till sjelfva hafvet. De flesta skola uppehålla sig den hetaste tiden på de nordliga tundrorna, men sedan luften hunnit afsvalna och myggen försvunnit, förfoga de sig till skogsbygderna öster om Ural, der de jaga räfvar och fjällrackor. Vid vinterns första ankomst börja äfven de vid hafvet nomadiserande Östjaker och Samojeder sitt tåg till skogsregionen, hufvudsakligen för att söka ett skydd för sig och sina renar mot de förfärliga stormarna. Denna färd försiggår i största maklighet, man gör korta dagsresor, rastar ofta en och annan dag på samma ställe och sysselsätter sig flitigt med jagt. Hvarje släkt håller sig tätt tillsammans och färdas med sin furste eller Starschina i spetsen. Mot slutet af December infinna sig alla dessa nomadiserande skaror på den Obdorska marknaden. På embetets väg 665 när måste i synnerhet alla furstar och Starschiner vara der närvarande, emedan det åligger dem, att hvar inom sin stam och släkt vid detta tillfälle uppbära skatten och sörja därför, att alla de af kronan bestämda slagen af djurskinn till sitt fulla belopp inflyta.^x 1560 Ifrån den Obdorska marknaden

x. Skatten består egentligen i tvenne grå fjällrackor för hvarje mansperson, men hela skatten får dock ej lefveras till kronan i idel fjällracksskinn, utan det är engång för alla stadgadt, huru många skinn af hvarje djurslag de skilda stammarna böra erlægga. Skulle nu ett och annat skinn af något slag brista, så är det furstarnes och Starschinernas sak, att med andra öfverloppsskinn ersätta de bristande.

draga sig alla infödingar åter till skogsbygden och bedrifva der sin jagt under den kalla årstiden. Samojeder och de Östjaker, som endast idka renskötsel, begifva sig redan tidigt på våren till hafskusten, men alla sådana Östjaker, som hafva en del af sin familj boende wid flodstränderna, brådska ej med sin afresa, hvilket också för dem är mindre nödigt, då de ej pläga besöka Ishafvets aflägsnare kuster. Under sin vistelse i skogsregionen stå de sistnämnde lägrade med renhjorden vid sina fasta bostäder, eller de så kallade *jurt*, som Samojederna och de

☞ 666 städse nomadiserande Östjaker☞ kerna helt och hållet umbära.

Det är tydligt, att de Östjaker, hvilka alla år kunna i en så lång tid uppehålla sig på samma ställe, blott äga ett ringa antal renar, ty stora hjordar erfordra vidsträckta betesmarker och tillåta ej ett stationärt lefnadssätt. Men huru obetydliga de här ifrågavarande Östjakers renhjordar äfven äro, så anses dock deras besittning för en stor rikedom, så vida renen icke allenast skänker Östjaken föda och¹⁵⁶¹ kläder, utan äfven gör honom en stor tjänst under jagtfärder och andra resor. De Östjaker, hvilka äro i saknad af renar, måste för sina färder begagna sig af hundar, hvilka i stället för att gifwa

☞ 667 näring åt sina ägare, tvertom måste af dem underhållas med icke ringa kostnad, utan att de ens såsom lastdragare kunna uppfylla renens plats. För dessa Östjaker är fiskafänget det viktigaste och snart sagt det enda medlet till lifvets bergning.

Erfarenheten visar mest öfverallt i polar-trakten, att sådana stammar, som uteslutande sysselsätta sig med fiskafänge, ej förmå upparbeta sig till något välstånd, utan vanligen lefva i ett stort armod, som icke sällan förenas med lättja, dryckenskap och sedligt förderf. Orsaken härtill anser jag till större delen vara tillfällig och grunda sig dels på en oförmåga, att rätt begagna sig af de rika källor, naturen

1562 Alcoholism is one of the phenomena described by several researchers of the northern peoples in the 19th and 20th centuries. Karjalainen 1900a: 14 connects it with moral depravation, which he attributed to an encounter with a new, different and modern culture causing an abrupt change in the way of life. A strong moral and condemning aspect is typical of his approach even more than with Castrén. See also Karjalainen 1900a: 27–29; Karjalainen 1900b: 17. (TS)

danat till människans uppehälle, dels äfven på de vilda stammarnas moraliska svaghet, då det gäller, att motstå frestelsen för starka drycker, hvilka af de fremmande kolonisterna ♣ hållas dem tillhanda.¹⁵⁶²

♣ 668 I dessa omständigheter ligger förnämsta grunden åtminstone till den fattigdom, som för det närvarande råder hos de fiskande Östjakerna. Dessutom är äfven kolonisternas egennyttiga och oredliga handel, ett icke ringa hinder för välståndets fortskridande. De hafva infört ett förderligt kredit-system och förstått att påtruga Östjakerna alla slags öfverflöds-artiklar, dem de nästan utan afnämarenas vetenskap taxerat till hvad pris de för godt funnit. Härigenom har Östjakernas skuld efterhand i den mån tilltagit, att den numera aldrig kan fullkomligt utplånas. Tvertom blir den årligen förökad, emedan behofven alltmer tilltaga, utan att arbetsfliten och omtänksamheten i väsendtlig mon framskrida. Hvad Östjaken för det närvarande åtminstone ej kan umbära är brödfödan, som hålles honom till-

♣ 669 handa af köpmännen. Ur stånd ♣ att genast kunna betala varan, emedan han redan af gammalt är skuldsatt, nödgas han förbinda sig, att följande året lefverera sin fisk till gäldenären. Men då han sålunda helt och hållet är i köpmannens händer, taxerar denne både sin egen och Östjakens vara, såsom det honom för godt synes. Denna så väl för Östjakerna, som Sibiriens öfriga infödingar högst förderfliga handel har väl regeringen sökt förebygga dels genom förordningar, dels genom inrättandet af egna mjölmagasiner, men det onda har redan hunnit slå allt för djupa rötter, för att i en hast kunna utrotas. All den fisk, som Östjakerna på anfördt sätt föryttra åt handlande, uppfångas om sommaren. Under hela denna årstid färdas spekulanter ifrån Obdorsk, Beresow och Tobolsk med sina lodjor på Ob-floden,

♣ 670 tillegna sig Östjaker♣nas fångst och insalta sjelfva den erhållna fisken, som de tills vidare lemna i

förvar uti sina vid flodens stränder uppbygda magasin. Vid höstens ankomst återsegla de hvar och en till sin bestämelseort och medtaga nu, sedan deras med mjöl belastade lodjor blifvit uttömda, sina vid framresan i magasinerna insatta fiskförråder.^{xi} Emellertid fortfara Ostjakerna allt ännu med sitt sommarfiske¹⁵⁶³. En del af den fisk, som nu uppfångas, blir insatt i smärre insjöar eller dammar, derifrån den om hösten åter uppdrages med not och utsättes att frysa. Vid vinterns ankomst infinna sig

671 åter både Ryssar och Syrjäner för att uppköpa den frusna fisken, hvaraf¹⁵⁶⁴ en del äfwen af Ostjakerna sjelfva transporterats till den Obdorska marknaden. Fiskafänget fortfar ännu under vintern, men all den fisk, som nu uppfångas, äger i handeln ett ringa värde och erhålles sällan i den mängd att fångsten skulle öfverstiga det dagliga behofvet. De vanligaste fisk-arter i nedra Ob äro: 1) gädda¹⁵⁶⁵, abborre¹⁵⁶⁶, girs¹⁵⁶⁷, mört, hvilka både sommar och vinter uppehålla sig i Ob; 2) stör (R[yska] *ossetr*), sill, lake¹⁵⁶⁸ och särskildta lax-arter, hvilka af Ryssarne benämnas *muksun*¹⁵⁶⁹, *njelma*¹⁵⁷⁰, *syrok*, *pydshan* – alla det slags fiskar, som i början af Juni straxt efter islossningstiden stiga uppför floden och efterhand under vinterns lopp återvända till hafvet. Det är förnämliga stören och de skiljda lax-arterna, som stå i pris; den öfriga fisken använder Ostjaken mest till

672 sin egen och sina hundars föda. Sitt sommarfiske idkar Ostjaken mest med not och ligger derunder lägrad vid en sandig, för notdrägt ändamålsenlig strand (R[yska] *pesok*). Ett wanligt fiskredskap under sommaren äro äfwen ett slags ryssjor, förfärdigade af hampa; dessa instickas i pator

xi. Många Ryssar idka sjelfwa fiskafänge vid Ob och med mångfaldt bättre framgång, än Ostjakerna, emedan de kunna disponera vida större redskap och mera mansstyrka än de arma infödingarne.

- 1563 *sommarfiske* || fiskafänge
- 1564 *hvaraf en del* || hvilken dessutom
- 1565 Northern pike (*Esox lucius*) living in the whole of Northern Eurasia from West Europe to Kamčatka. Luontoportti, <http://www.luontoportti.com/suomi/en/kalat/pike>; Северная энциклопедия 2004: 1103. (TS)
- 1566 European or Eurasian perch (*Perca fluviatilis*), whose geographical distribution extends to the River Lena in the east. Luontoportti, <http://www.luontoportti.com/suomi/en/kalat/perch>; Решетников 2014d. (TS)
- 1567 Eurasian ruffe (*Gymnocephalus cernuus*). Luontoportti, <http://www.luontoportti.com/suomi/en/kalat/ruffe>; Б. Решетников 2007. (TS)
- 1568 Burbot (*Lota lota*), found widely in northern Eurasia and America, is common in Siberian rivers. Luontoportti, <http://www.luontoportti.com/suomi/en/kalat/burbot>; Решетников 2013b. (TS)
- 1569 *Муксун*, a whitefish sp. (*Coregonus muksun*), a migratory fish living in the large Siberian rivers in winter and nearby maritime areas in summer. Решетников 2013a. Castrén 1855: 50, footnote 7: Sibirisk nors. (TS)
- 1570 *Белорыбица, нельма, nelma* (*Stenodus leucichthys*) is also a whitefish-related fish in Northern Eurasia, and is economically especially important. Решетников 2005b. (TS)

1571 rör-/mattor
1572 förvarings-/rum

eller stängsel, som slås tvärs öfver smärre flodgrenar. Man fiskar äfven med krok, och då nätterna blifva mörkare, användes ljustring. Såsom ett fiskredskap för sommaren begagnas jemväl ett säckformigt nät, som med tillhjälp af en deri inlagd sten nedsänkes i flodbottnet. Nätet är fastbundet vid ett rep, hvars andra ända fiskaren fäster vid sin båt, hvarmed han färdas floden utföre. Då fiskaren lyftar på säcken, märker han lätt om något byte förirrat sig deri, hvilket i anseende till flodens fiskrikedom ofta nog skall inträffa. Vintertiden består det van-

673

liga⁶⁷³ och minst besvärliga fiskafänge deri, att man uppslår en pata öfver en mindre flodgren och insticker deri en mängd mjerdor, som förfärdigas af fina lärkträdsspjelor. Äfven idkar man vinterfiske med nät, mete o. s. v.

De Obdorska Östjakernas klädedrägt är, om jag undantager qvinnornas af de angränsande Tata-
rerna låntagna sed att beslöja sig, så nära öfverens-
stämmande med Samojedernas, att den i en så all-
mänt hållen framställning, som denna, ej kan göras
till föremål för en särskildt undersökning. Hvad bo-
ningssättet beträffar, så forma de nomadiserande
Östjakerna sina tält alldeles på samma sätt, som de-
ras Samojediska grannar. De så kallade *jurt*, som be-
bos af fiskande Östjaker, bestå allmänna⁶⁷⁴ uti små,
mycket låga stugor, hvilka⁶⁷⁴ äro försedda med en
öppen, af lera förfärdigad spis (*tschuwal*) i ett hörn
af rummet. Till surrogat för fönster tjenar ett hål,
antingen i väggen eller taket, som vintertiden be-
täckes med ett isstycke. I bättre jurter är rummet längs
en eller flera väggar betäckt med flätade rörmattor¹⁵⁷¹,
hvilka utgör familjens egentliga vistelseort och i synnerhet
begagnas till lägerställen. Stundom finnes framför
ingången till jurten en liten förstuga, som tjenar till
förvarings[-]rum¹⁵⁷² för klädesplagg och husgerådssaker.
Af sådan beskaffenhet äro de vanliga vinter-jurter.
Utom dem äga många familjer

674

särskildta sommar-jurt, hvilka äro af en ännu bristfälligare natur, i det de sakna både golf och spis. Fönstren bestå af lakskinn. Elden brinner på en härd midt i jurten och röken utgår genom ett hål i taket.

675 Här och der anträffar man äfven Ostjakiska tiggare-familjer boende i torfbelagda jurter, hvilka till en del äro belägna under jordytan.¹⁵⁷³

Öfver Ostjakernas utseende och karakter förekommer hos Pallas följande skildring: ”De äro till större delen af en mera liten, medelmåttig växt, svaga till sina krafter och särdeles tunna, magra om benen.¹⁵⁷⁴ Deras anleten äro öfverhufvud oangenäma, bleka och platta, dock utan någon karakteristisk utbildning. Det allmänneligen rödaktiga, i det ljusa nedfallande håret, som hos männen hänger oordnad kring hufvudet, vanställer dem än mera. Bland fullväxt qvinnfolk, i synnerhet af mognare ålder, finner man få angenäma anleten. Ostjakerna äro skygga, vidskepliga och enfaldiga, annars temmeligen godhertade, i sitt mödosamma och usla yrke

676 ända ifrån ungdomen arbetsamma; men då de fått sina behof tillfredsställda, äro de och i synnerhet männen ej böjda för annat än lättja. I sin hela hushållning äro de ända till äcklighet osnygga.”¹⁵⁷⁵ Vid denna skildring nödgas jag, hvad först utseendet beträffar, göra den anmärkning, att jag visserligen sett ganska många Ostjaker med blond hy och ljust hår, men hos flertalet har dock hyn varit mörk och håret becksvart, liksom hos Samojederna; och denna observation har ledt mig på den tanken, att de blonda Ostjakerna möjligen äro afkomlingar af de Syrjäner, hvilka flydde undan den hel[ige] Stephans omvändelseifver till Sibirien. För öfrigt höra Ostjakerna visst icke till Sibliens vanskapligare folkslag, ty de äga ej den platta näsan, de smala ögonen och oformligt breda kindknotorna, som anträffas hos

677 Mongoler och Tunguser, utan närma sig mera Finska, Samojediska och Turkiska stammarna. Någon

1573 Sirelius 1906–1908: 76–104 and Sirelius 1907–1909: 8–27 give a detailed description of dwellings among the Ob-Ugrian peoples based both on his own observations of 1898–1900 and older literature. (IL – TS)

1574 Castrén added an unclear question mark in the margin here.

1575 Pallas 1776: 39. (TS)

1576 *folkslag [...] fördelaktigt* || folkslag, men hvad som i synnerhet på ett fördelaktigt

skarpt utbildad typ synas de dock ej äga, hvilket kanske är en följd af inskedd uppblandning med främmande stammar. Skygghet, vidskepelse, enfald och godhjärtighet äro egenskaper, som igenfinnas hos alla Sibiriens vilda folkslag¹⁵⁷⁶. En af Pallas förbisedd egenskap, som på ett fördelaktigt sätt utmärker Ostjaken, är hans hjälpsamhet och hans redliga sinne. Ostjaken sviker ej sin vän i nöden, han tillstänger ej sin dörr för den klappande; hvad han äger, delar han gerna med sig, den rike anser det för sin pligt att bispringa den fattige. Stölder begås nästan aldrig, huset står alltid oläst, egendomen kvarlemnas ofta midt på tundran. Ostjaker⁶⁷⁸na hysa ej någon misstanke till hvarandra, utan lefva tillsammans såsom bröder. Den af Pallas Ostjakerna påbörjade osnyggheten är en utmärkande egenskap för alla fiskande folkslag och anträffas i lika hög grad vid Norriges kuster, som vid Obs stränder. Många bland fiskarens sysselsättningar äro i och för sig mindre renliga, hans vid fiskeläget uppförda, vanligen provisionella boningar äro alltför tränga för att kunna dölja alla de trasiga, halfruttna plagg, som fiskaren begagnar vid sitt besvärliga yrke. Röken gör sitt till för att öka osnyggheten in i rummet, och utanföre samlar sig af den rensade fisken en orenlighet, som icke blott är vämjelig att åse, utan äfven efter inträffad förruttelse sprider ifrån sig pestartade dunster. Tidals hindras fiskaren äfven af sitt alltför trägna⁶⁷⁹ och brådslande arbete att skänka nödig omsorg åt vården om sig och sitt hus, och osnyggheten öfvergår småningom till vana.

Att den hos Ostjakerna icke är något utmärkande national-drag, utan en följd af sjelfva lefnads-sättet, bevisas tydligt derigenom, att den endast framträder hos fiskare, men ej hos nomader och renägare. Det hör till nomadlifvets företräden, åtminstone i polar-trakterna, att dervid ej förekomma några särdeles orenande sysselsättningar. Den

oupphörliga flyttningen ifrån ett ställe till ett annat medför äfven den fördel, att någon orenlighet ej hinner samla sig hvarken i eller utom tältet. Hvad som ifrån ugnshärden och de sotiga grytorna möjligen fäster sig vid kläderna, bortblåses lätt af tundra-
 680 rans vindar och är äfven annars föga märkbart på den ludna renskinns-plaggen.¹⁵⁷⁷

1577 The published description ends here, but Castrén wrote about his return to Finland on 13/25 May 1845, in his travel diary (SLSA 1185): "Jag reste då till Finland öfver Turinsk, Werchoturje, Solikamsk, <Kaj>, [V]eliko-Ustjug, Kargopol, Pudosch, Petrosavodsk, Olonets och Sortawala." Turinsk is on the River Tura at N58°3'50" E63°41'5", Verxotur'e on the same river at N58°51'45" E60°48'27", Solikamsk is on the Kama at N59°42'0" E56°42'0", Velikij Ustjug is on the Dvina at N60°45'25" E46°18'24", Kargopol' is on the River Onega at N61°30'9" E38°56'53", Pudož on the River Vodla at N61°48'18" E36°32'36", Petrozavodsk is on the opposite shore of Lake Onega at N61°48'9" E34°20'23", Olonec (Ru.)/Aunus (Fi.) where the River Megrega runs into the River Olonka at N60°58'44" E32°58'19" and Sortavala at the northern end of Lake Ladoga at N61°42'0" E30°41'30". In Sortavala, Castrén was already within the borders of the Grand Duchy of Finland. See also the quotation from *Borgå Tidning* on p. 546. (TS)

- 1578 This is the version of Castrén's letter to Rabbe 23 March 1843 (SKSA), published in *Helsingfors Morgonblad* 38/1843 (15 May 1843; Castrén 1843b). The editor of Hf. Mbl. made some changes also to this text. The original letter is published in the volume of letters in this series.
- 1579 Mercury (Mercurius), the Roman god of merchandise, merchants and messengers. *Encyclopædia Britannica/Micropædia* 8: 29–30. (TS)
- 1580 Chief, 'head'. (TS)
- 1581 Misprint meaning Nes.

Appendix 8.1

I¹⁵⁷⁸ detta ögonblick kom till mig ett flämtande ilbud, som förkunnade, att i nästa ögonblick en Mercurii¹⁵⁷⁹ tjenare skall af byns *Golova*¹⁵⁸⁰ med extra-poßt affärdas till Mesen. Hvad jag inom detta ena ögonblick hinner säga, är knappt så mycket, som en Samojed medhinner på en half dag. [...] Genom Guds underbara skickelse och mina dokumenters allmakt erhöj jag vid Kaninska Kyrkan ditt bref med full valuta. Från nämnda kyrka belägen i byn *Pes*¹⁵⁸¹, färdades jag efter den i brefvet från Mesen angifna rese-planen och anlände den 16 Februari med *lifvet* till *Pustosersk*. Orten är, såsom sjelfva benämningen tillkännagifver, en ödemark. På miltal anträffas ej ett träd, utom hvad *Petschora* hemtar till bränsle åt dem, hvilka händelsevis vant sig att äta sin mat kokad. Vidt och bredt är landet jemnt, så jemnt, som hafvets yta. Här hviner stormen utan återvändo, stundom så häftigt, att man med lifsfara ej vågar sätta näsan utom dörren. En gång råkade jag på det djerfwa infallet att, under ett oväder, häftigare än vanligt, mäta mig med vindarna. Knappt hade jag kommit utför trappan, förrän jag, lik en snöboll, slängdes mot närmaße vägg. I detta ögonblick lider min strupe mycken nöd, emedan man på två dygn ej kunnat hemta vatten från *Petschora*. Icke dess mindre infunno sig i går några Samoje-der i byn. Jag sporde dem om wädret på tundran. ”Gudi ware lof! man kunde se renarna framför slädan.” Detta kunde man ej på tvenne dygn, då jag från *Pjosh*a färdades långsmed *Tsheshkaja Guba* till *Svjatoj Nos*. Under denna för mig evigt minnesvärda

resa åkte jag bland annat vilse i tolf timmar. Om dagen blef jag våt ända till kroppen och om natten stelnade kläderna till is. Några timmar ännu och mitt mått hade varit fullt. Sjelfva skjutskarlarna voro tröstlösa; men tvärtemot all beräkning bragte oss ändock renarna omsider till ett tält. Den som erfarit dylikt, hålles väl ursäktad för följande fråga: "Är F – ¹⁵⁸² ännu vid lifvet, eller höljer honom en Samojedisk drifva?"^{xii} – – – Om fjorton dagar ämnar jag begifva mig till ljusare bygder, till *Ischemsk*, hufvudsakligen i afsigt att undersöka, om Samojediskan står i något närmare frändskaps-förhållande till Syrjänskan. Om så är, kommer jag sannolikt att göra en tur in åt guvernementet *Wologda*, der Syrjäner anträffas i vida större mängd, än i *Ischemska* byarna. Är åter, såsom jag nästan tager för afgjort, släktskapen mellan dessa språk obetydlig, så bär det af från *Ischemsk* till *Kolwa*, och derifrån vidare – till *Sibirien*. En geographisk anmärkning: *Ischemsk*, belägen omkring 330 werst söder om *Puštowersk*, är en by vid floden *Ischma*, som faller i *Petschora*. *Kolwa* är åter en Samojedisk koloni på *Bolshesemelska* tundran. Här finnes en Kyrka, tvenne Präster samt en Samojedisk tolk. I byn finnas blott 11 fastboende Samojeders, och äfven dessa skola utbytt sitt modersmål mot Syrjänskan. – Huru länge jag kommer att dröja i de *Ischemska* byarna, låter naturligtvis ej på förhand bestämma sig. – – –

---

xii. Till Läsarens underrättelse bör här meddelas, att vår Resandes farhågor för den unge Landsman, som hade ämnat uppsöka honom i polarnejderna och sedermera bli hans reskamrat, ännu välbehållen befinner sig i fosterlandet, emedan hans resa mött hinder. Red:s not.

1582 Student Robert Mauritz von Fieandt (1821–1890), later county agronomist in Tavastia, was going to follow Castrén as his assistant and to carry out own natural-scientific research and study the Russian language in the northern parts of the empire. He received the required permission from the University Chancellor, i.e. Carevič Aleksandr Nikolaevič, but because the application period of the university's travel grants had already run out, he did not get funding for his journey. HYKA KoA University Senate minutes 5 Nov. 1842 § 15, 3 Dec. 1842 § 7, 10 Dec. 1842 § 5, referring to the Chancellor's letter of 14/26 Nov. 1842; Ylioppilasmatrikkeli 1640–1852: <http://www.helsinki.fi/ylioppilasmatrikkeli/henkilo.php?id=15823>; see also Castrén's letters to Sjögren 5/17 Dec. 1842 and to Rabbe 11/23 March 1843 in the volume of letters in this series. (TS)

- 1583 Mscr of Castrén's travel report, belonging to Castrén's letter to Rabbe 3/15 Sept. 1843 (SKSA) and published partly in *Helsingfors Morgonblad* 18–19/1844 (Castrén 1844a) and more extensively in Castrén 1852b. While rewriting his text Castrén also rearranged its contents in places. The editor of Hf. Mbl. made considerable changes to Castrén's original text. For the whole letter, see the volume of letters in this series.
- 1584 *Elementa grammatices syrjænæ*, Helsingfors 1844. Castrén used part of it, *De nominum declinatione in lingua syrjænæ*, also as a doctoral dissertation at the Alexander University of Helsinki. See the volume on the Komi language in this series. (TS)

Appendix 8.2

Så¹⁵⁸³ är nu mitt Syrjänska opus¹⁵⁸⁴ färdigt all att gå ur stapeln – tack vare myggen och de sjumilslånga kärren, hvilka hållit mig hela sommaren insparad i ett Samojed-kyffe. Meßt har jag dock för den qwallmiga hettans skull logerat under jorden, d. v. s. uti en källare. Mitt arbete är följakteligen underjordiskt, men önskar icke dess mindre att gläda sig af dagens ljus. Derföre anhåller jag, dess målsman och patron, att det oförtöfvadt blefve afsändt till Coll[e-gii] Råd A. J. Sjögrén i Petersburg. [...]

Här måste jag wäl beqwäma mig till att göra korteligen redo för riktningen af mina wandringar på sednare tider. Allt sedan min afresa från Puštosersk har jag nästan fortfarande åtföljt Petschora-flodens wida fåra. Först färdades jag 250 verst till Uštzylna genom en nejd, som nära nog var sådan, den af vår Herre blifvit lemnad för sextusende år tillbaka (faštän detta land enligt härwarande Presterskapets intyg skall hafva uppkommit först efter syndafloden). Här finnes föga af det slags skapelser, som föryngra sig och lefva upp i nya slägter; ja, här finnas nästan inga skapelser. Jorden, bestående af sankärr och låga tundror, när i sitt inre en is, hwarur ingen blommaspirar. Med drifvor af snö och en grå renmossa höljer hon sin svarta yta. Derjemte finnes här och der vid stränderna ett snår af låga widebuskar. Men anmärkningsvärdt är, att stenen ej trifwes wid Petschoras stränder. De bestå af lera och äro vid nedersta loppet af Petschora mycket låga, höjande sig knappt öfver watten-ytan; men något högre uppför elfwen resa de sig i betydlig mon och bilda stundom rätt ansenliga

lerberg. I den mon elfstränderna höja sig, i samma mon tilltager vegetationen så att redan vid Ustzylma enligt min skjutsbondes utsago "hvarje trädslag frodas", d. ä. gran, tall, björk, vide, al, hägg, rönn, för att ej tala om den föraktade aspen, hvarvid enligt samma skjutsbondes uppgift Judas hängt sig. Bland nejdens rörliga innewånare förtjena omtalas snöryporna, och detta af följande anledning. Emellan Pustosersk och Ustzylma finnas nästan inga fasta bebyggare, emedan enhvar, som ärnar göra sin lycka i denna isregion, hellst styr sin bräckliga skuta till Pustosersk, der han, utom ett anständigt sällskap, kan njuta af tvenne viktiga fördelar: 1°) hafsfänge om sommaren, 2do) om vintern renjagt, nb. i Samojedernes tama hjordar. För att likväl göra en commu[ni-]cation möjlig emellan Pustosersk, Ischemsk och Ustzylmsk, samt till befordrande af Postgången, har man vid Petschora uppbyggt små badstugor, i hvilka den resande kokar sin fisk om dagen och söker sig nattherberge, då wädret är öfvermåttan dåligt. Dessa stugor inrymma tidtals en hel liten colonisation af personer, de der gillra snaror för snörypor. Rypan står visserligen i mera dåligt anseende här på orten, och i hvarje fall är det ingen storartad speculation, att resa sina hundradetal werst på rypfångst; men denna möda hör åtminstone till antalet af dem, som väl löna sig. [...] Större del af dagen tillbringar rypfångaren på badstugu-lafven, drömmande om lycklig fångst. När sömnen tryter honom, roar han sig och sina kamrater med berättande af sagor – en sak, hwari Ryssarne ega en beundransvärd virtuositet. De tro med ett oskyldigt barna-sinne på sagans sanning, lefva deri med hela sin själ och tälja den följakteligen med andakt och hänryckning, utan alla egna reflexioner, kritiska anmärkningar och satiriska parenteser. – Bland ett sådant sagoberättande och idylliskt folk färdades jag i en weckas tid med ett par bräckliga hästar och anlande

1585 The text from here to *störtat under isen* was omitted in Cast-rén 1844a but included in Cast-rén 1852b.

så i början af April månad till Ustzylmsk – en stor volost, som räknar sin tillvaro från Tsar Iwan den stränges tid och bebos af Raskolniker – de raaaste och mest hårdnackade jag hitintills anträffat. Utan att känna ett enda bland Tio Guds Bud, lefvande i fylleri, otukt, lättja och kif, hålla de sig ej blott för wida bättre, än andra syndare, utan tro till och med, att Gud med förkastande af allt dödligt endast utkorat dem till sin himmel, för det de korsa sig med tummen och lillfingret, buga sig för utslitna, konstfattiga Helgonbilder, kalla Frälsaren Isus och aldrig besöka Guds hus. Att fördömma annat folk, detta är sekterismens ewiga fröjd, detta är den boja, hvarmed det andliga högmodet snärjer sig och ger tillkänna, hvars andas barn hon är. Denna¹⁵⁸⁵ karakter hade sekterismen i Ustzylma antagit till den grad, att sjelfva Majestätet ej undgick fördömmelsen, och detta förnämligast på den vigtiga grund, att det gamla goda ordet Tsar blifvit utbytt emot den främmande titeln: Imperator. Ej under, att en så ringa varelse, som jag, höll på att komma till korta med dessa den rena lärans kämpar. Efter att hafva utmålat mig för en trollkarl, mordbrännare, förgiftare af brunnar och floder m. m. började man afreda mig på gatorne, utställde till natten karaoler under mitt fönster, och skulle, såsom trovärdiga personer försäkrat mig, haft för afsigt att vid minsta oförmodadt inträffade olyckshändelse, såsom en eldsvåda, ett hastigt dödsfall m. m., göra slut på min timliga tillvaro. Om trons styrka är stor, så är väl wantrons än större. Ingen troende själ kunde wäl inrymma, hvad hvarje Raskolnik i Ustzylmsk är redo att taga på sin salighet, neml[igen] att jag bland flere andra under tillvägabragt följande: Medelst gräfning i snön hade jag åstadkommit ett underjordiskt skri, som åtföljdt af dunder och blix, fortfarit i flere dagar. Derpå hade jorden öppnat sig, ett behornadt vidunder uppstigit, sänkt sig sedan småningom ned på Petschora och med ett förfärligt läte störtat under

isen. Sådana rykten och af dem föranledda farhågor förmådde mig att snart lemna Ustzylmsk. Efter att åter hafva tillryggalagt 40 verst på Petschora, nådde jag Ischma-flodens mynne, färdades ännu 60 verst på Ischma och anlände så kring medlet af Aprill till den stora voloſten Ischemsk, inbegripande under sig 22 smärre eller mindre byar, belägna dels vid Ischma dels på Petschora. Samtliga dessa byar bebos af Syrjäner, hvilkas antal vid sednaste revision uppgick till 3,132 skattbetalande själar. Då Syrjänerne förvärfvat sin bildning under Ryskt inflytande, så är det klart, att de i sitt yttre lif skilja sig föga från Ryssarne. Dock är deras national-charakter så oförändrad, att derom intet kan sägas, som ej gäller om Finnarne. Betänksamhet, allvar, redlighet och flärdlöshet träffar Du både i den Finska och den Syrjänska bondstugan. De Ischemske Syrjänerne stå ock i rop för sin Gudsfruktan och sin ordhållighet. Ett handlande folk fara de wintern om på marknader, och så ondt det är om kredit i Ryssland, tvekar dock ingen köpman att åt en Ischemsk bonde lemna waror utan wexel, utan borgen, utan all säkerhet. – De Syrjänska qvinnorna prisas åter för sitt kyska sinne, sin flit och huslighet. Deremot tadar man Syrjänen, för det han på qvinnans svaga axlar lägger en börda, den han rätteligen sjelf borde bära, och aktar sin äkta maka lika med en trälinna. Syrjänernas bristande aktning för det svagare könet röjer sig wid sjelfva deras bröllop. Här måste bruden i alla gästernes närvaro qwäda en elegie, deri hon under tårar och idkeliga bugningar beder brudgummen förbarma sig öfver hennes värnlösa tillstånd och taga henne till äkta. Meningen är väl, att bruden härigenom skall erkänna brudgummen för sin herre. I samma mening måste bruden efter wigsel-ceremonien afkläda sin fästman. Slika plägseder fortleva ännu i hela sin kraft. Andra omtalas blott såsom ett minne från aflägsna tider. Bland dem förtjenar att anföras följande bruk: Om tvenne

personer stodo i fiendtligt förhållande till hvarandra, utmätte de sex saschen hvar kring sin stuga och egde, efter afkunnad krigsförklaring rättighet att slå ihjäl sin fiende, så snart han trädde inom detta territorium. Inför byns domstol var det den brottslige icke förment att värna sin rygg emot lagens gissel inom den ena hälften af rättsstugan; men lyckades det executorn att genom våld eller list bringa delinquenten inom den andra för executionen bestämda hälften, så måste den sednare utan gensträfvighet undergå sitt ådömda straff. – Öfwerhufwud hafva dock Syrjänerne räddat föga från sin forntid. Nästan alla deras traditioner hvälfva sig omkring det af mythens dimmor höljda Tschud-folket. I Ischemsk wisade man mig till och med några så kallade Tschud-grafvar, som skulle hafva tjenat detta i jordens djup försvunna släkte till bostäder. Ehuru jag ej hyser det ringaste tvifvel derom, att våra Finnar under namet Tschud en gång herrskat öfver detta land, så synes mig likwäl troligt, att de numera något humaniserade och förnämvardne Syrjänerne sjelfve logerat i nyssnämnde jordgropar. För denna mening talar i synnerhet följande omständighet. I frågawarande Tschud-grafwar kallas på Syrjänska *gort*, likasom Östjakerne med ett närbeslägtadt ord sägas benämna sina likartade underjordiska boningar: *jurt*. Nu har väl enhvar observerat, att i Finskan *hem* och *tält* betecknas med samma ord: *kota* l. *koti*. Det Finska uttrycket *mene kotihin*, gå hem, betyder alltså ursprungligen: gå i tältet. Häraf kan man med temmelig säkerhet sluta dertill, att Finnarne fordontima bott i tält. Medelst samma bewisning kommer man till det resultat, att de här befintliga Tschud-grafvarne äro Syrjänernes fornda hemvißt, ty hos dem betyder ordet *gort* tillika grop och för uttrycket: *gå hem* begagnar Syrjänen talesättet: *mun gortä*, gå i gropen. Min ofvan yttrade öfvertygelse, att Finnarne varit detta lands äldre innewånare, stöder sig 1°) på många från Finskan lånade ord och

ortsnamn, som i Archangelska Guvernementet öfverallt anträffas, 2do) på den bestämda tradition, att det gamla Tschud-folket varit en från Syrjänerne skild folkstam, 3°) på åtskilliga hos Finnar och Ryssar öfverenstämmade seder och bruk, hvilka annorstädes i Ryssland ej igenfinnas. Af det anförda härflyter, att Finnar och Syrjäner här i nordnen alldrig utgjort en enda sammanhängande stam, ehuru man af språkens nära förwandskap kan draga den slutsats, att de ursprungligen talat samma tungomål och varit ett folk. Deremot är det en på philologiska grunder lika antaglig sanning, att Finnar, Lappar och Ehster vida längre tid hängt tillsammans, ja kanske först vid sina närvarande boningsplatser åtskilt sig. Hwad för öfrigt slägtskapen emellan Finskan och Syrjänskan beträffar, så är den i gramm[at]ikaliskt hänseende begge språken genomgripande och äfven i lexicalisk väg lätt bewislig, ehuru den ur sistnämnda synpunkt blifvit någon gång af lärda män förnekad. Detta öfvertygar mig på det kraftigaste derom, att all språkjemförelse – äfven den af orden – bör grunda sig på en insigt af språkens inre lagar. Mig förfaller detta bemödande, att genom likheten i ordens ljud vilja bewisa språkens slägtskap, lika vanskligt och fruktlöst, som att i botaniskt hänseende grunda örtarnas slägtskap på likheten i deras färg. Det närmare slägtskaps-förhållandet emellan Finskan och Syrjänskan bör kunna inses af åtföljande Grammatik, hvilken är utarbetad efter nyssnämnda princip, ehuru den, såsom en frukt af två eller tre månaders ansträngningar, ej kan göra anspråk på någon fullständighet. Det war förnämligast härmed, jag sysselsatte mig under min vistelse i de Ischemska byarne. Sedan Grammatikan var färdig i hufvudets manuscript, lemnade jag åter Ischma, styrande nu färden till Kolwa. Denna färd, utgörande omkring 400 verst, tillryggalade jag på 15 dagar – seglade först utför Ischma och stakade mig sedan sakteligen uppför

Petschora. – Sistnämnda flod kallas af Samojederne *jam*, haf, och hon gör skäl för detta namn. Upptagande i sig alla bifloder, som upprinna på denna sidan af Ural, bland andra den mäktiga, med sjelfwa Petschora i storlek täflande bifloden *Uusa*, widgar hon sig uti sitt nedersta lopp till en bredd af trenne verst och ännu derutöfver. Likasom *Dwina*, tillryggalägger hon sin bana i ett jemt, af inga forssar rubbadt lopp. Vegetationen vid Petschora är nästan lika yppig, som vid *Dwina*, men för åkerbruk egnar sig ej denna nejd för klimatets stränghet. Deremot erbjuder hon ett ypperligt tillfälle till boskapsskötsel samt till jagt och fiske. Men odlingen har ännu ej hunnit till Petschora. Blott här och der finnas utfattiga Syrjänska colonier, som ej förstå att rätt begagna sig af naturens håfvor. Sannolikt kommer floden att coloniseras af humaniserade Samojeder och Syrjäner, om ej en segel-led kan öppnas emellan Ob och Petschora, som ofelbart framkallar Ryska colonier.

I slutet af Junii vore vid Petschora oändligen mycket att bemärka, beundra och beprisa: den majestätiska elfven, dess vackra, skogbewuxna stränder, dess löfvande ängar, blommande holmar, sjungande fåglar, den djupa wildheten, den dystra melancholiska färgen, som här i norden hvilar öfver gräset, skogarne och sjelfva vattnet, det bländande skenet af någon snödrifva, som skyddadt af bergens famn förmått motstå solens glöd och tusende andra saker; men den som redan hunnit wänja sig vid en så beskaffad skön natur, kan härvid ej så förgäta sin materiella tillvaro, att han vore känslolös för de tusende myggbett, som hvarje ögonblick svida honom i hullet. Tvertom aktar han för en hufvudsak att värna sig emot detta onda, som med allt skäl kan ställas i bredd med Egyptens sju plågor. Huru han äfwen härvid må gå till väga: antingen hölja sitt anlete med hufva af tagel, eller draga sig under balaganen (ett lärfttäkt, som här under sommaren utgör ett *vade mecum*), så

går han i begge fallen miste om njutningen af natu-rens skönhet. Äfven solens här odrägligt brännande hetta gör känslan slö för slika intryck. Dessutom hade jag ännu det missödet att ungefär på halfva vägen till Kolwa få min hufvudskål massacererad genom ett oförmodadt fall af mast-trädet. En underbar skickelse fogade så, att en bland mina Jemstschiker råkade wara härvid till hands och något hejda styrkan af slaget. Jag hade den Ryske Iwan till heder för-ärat Jemstschikarne med en flaska brännvin. I samma ögonblick en af karlarne kom att emottaga flaskan, inträffade det fatala fallet, som hotade att afskära min lifstråd.

Sedan början af Julii befinner jag mig i byn Kolwa på den Bolschesemelska tundran af Samo-jed-landet, några werst ofwanom Kolwa-flodens ut-lopp i Uusa. Dess geographiska läge är enligt föga tillförlitliga chartor: 66° lat[itud] och 76° long[itud]¹⁵⁸⁶. Här finnes en kyrka, twenne Prester och nio tränga kyffen, bebodda af fattiga Samojeder, som antagit Syrjänernas språk, seder och lefnadssätt, samt äktat deras döttrar. Många bland dessa Coloniister hafva ännu Samojediskan i godt minne, och med deras tillhjälp har det lyckats mig att tränga mig ett godt stycke in i detta lika svåra, som märkwärdiga tungomål. Om det Samojediska språkets egenheter hinner jag nu icke orda, ty innan [da]gen åter randas, befinner jag mig på vägen till en annan werld. – – –

- 1587 The original mscr of this fragment KK Coll. 539.26.22 (Varia 1.22) p. 301–302 is a single sheet measuring 11 x 36.5 cm.
- 1588 *som innefattar* || 1. både Kaninska Timansk[a] || 2. som genom floden Pjosa || 3. som utgöres || 4. som är indelad || 5. som utgöres af
- 1589 *samma* || nyss[nämnda]
- 1590 *det [...] emellan* || 1. det fasta land, som begränsas || 2. ~ || 3. det fasta land som innefattar
- 1591 *floden [...] Pjoscha* || 1. floden Pjo[scha] || 2. i
- 1592 *i* || och
- 1593 *Pjosa* || 1. ~ samt efter dess utlopp i M[esen] || 2. ~. Efter ut[l]opp || 3. Den Kaninska tu[ndran]
- 1594 *Mesen* || staden ~
- 1595 *Halfön [...] nordligt* || 1. Läget af Kanin Nos är på den för mig tillg[änglig] af – – – utgifven charta märkligt orätt angifven, enligt <-- ----> || 2. Läget af Halfön Kanin || 3. Halfön Kanin Nos är på den af mig begagnad || 4. Halfön Kanin Nos är på den af mig tillg[änglig] af || 5. Halfön Kanin Nos är på den af mig medförda, af ~~eharta~~ wordna charta öfver Arch[angelska] Guvern[ementet], utg[ifven] i P[eters]b[ur]g 1829 || 6. Halfön Kanin Nos är på den af mig tillg[änglig] wordna charta öfver Arch. Guvern., utg. i Pbg 1829 falskt ut-satt i angifvet. Derå eger halfön en rakt nordlig [riktning] men bör ega en n[ord]ostl[ig] sträckning ty enl[igt] ~~innewårnarnes utsago en m[yl]k[e]t norr~~ v ej vara rätt utsatt || 7. ~ läge
- 1596 *Kalgujeff [...] belägen* || Kalgujeff belägen

❖ 301 ❖

Appendix 8.3

som¹⁵⁸⁷ innefattar¹⁵⁸⁸ 1°) den Timanska tundran öster om floden samt 2°) den Kaninska = v[e]ster]

om samma¹⁵⁸⁹ flod[.] Siåtnämnda utgöres åter af tvenne hälfter, halfön Kanin Nos, samt det¹⁵⁹⁰ fasta landet emellan Hvita hafvet och floden¹⁵⁹¹ i Öster, Pjoscha i ö[ster]. Kanin Nos i¹⁵⁹² norr och <söder> floden Pjosa¹⁵⁹³[.] Sjelfva Mesen¹⁵⁹⁴ tillhör den Kaninska tundran, h[vil]ken sträcker sig ända till sloboden Lamp<ы>shna, bel[ägen] 18 verst söder om staden. Halfön¹⁵⁹⁵ Kanin Nos är på den af mig tillg[änglig] wordna charta öfver Arch[angelska] Guvern[ementet], utg[ifven] i P[eters]b[ur]g 1829 ett alltför nordligt, den sträckning; – dess läge är enligt Samojedernes utsago mera åt nordost[.]

❖ 302 ❖

Härig[enom] har ön Kalgujeff¹⁵⁹⁶, som är belägen utanför spetsen af Kanin Nos, erhållit ett alldeles orimligt läge i förhållande till den Timanska stranden. ❖ Samojederne hafva förtäljt mig att de på en¹⁵⁹⁷ dag segla ifrån Svjatoj Nos till Kalgujeff¹⁵⁹⁸ dit de stundom med båtar öfverföra sina renhjordar och hvarest¹⁵⁹⁹ de bedrifva ett godt fänge af hvita¹⁶⁰⁰ björnar och särsk[ilda] hafsdjur Sydliga¹⁶⁰¹ gränsen för det Timanska landet löper¹⁶⁰² enl[igt] äldre <uppgifter> något söder om Pjosa¹⁶⁰³ och Tsilma men den egentl[iga] tundran sträcker sig ej utöfver nämnda¹⁶⁰⁴ [floderna], hvilka jemväl af Samoj[ederne] ej¹⁶⁰⁵ öfverträdas, om icke n[å]g[o]n <-----> undantagsvis. Af den Timanska tundran kallas landet emot <Kolok.> Guv[ernementet] af¹⁶⁰⁶ Samoj[ederne] *Lapta*, d. ä. lågt land¹⁶⁰⁷, af Ryssarne den

Malosemelska tundran, i motsatts mot den Bolshe-
semelska. Siftnämnda tundra, begränsad i¹⁶⁰⁸ norr
af Ishafvet, i öster af Kara och Ural, i vester af
Petschora, har emot söder ingen bestämd¹⁶⁰⁹ gräns,
men med hänsyn till Samojedernes ströfwerier
och¹⁶¹⁰ landets besk[af]f[en]het blir Uusa samt¹⁶¹¹
efter dess förening med Petsch[ora] siftnämnda flod
de naturliga gränserna. Äfven den B[olsche]-
s[emelska]

- 1597 *en [...]* *segla* || 1. ett dygn || 2. en dag <--->
1598 *Kalgujeff* || halfön *Kanin Nos* samt ifrån
1599 *hvarest* || *deri*
1600 *hvita [...]* *särsk.* || 1. hafsdjur || 2. särsk[ildta] || 3. hvita björnar m. m.
1601 *Syddliga [...]* *landet* || 1. Den Timanska tundran || 2. Sydliga gränsen för den Timanska tundran
1602 *löper* || är wäl bestämd att
1603 *Pjosa och Tsilma* || de nämnda floderna
1604 *nämnda* || d[em]
1605 *ej öfverträdas* || blott undantags[vis]
1606 *af* || och
1607 *лѣѡма*, 'lowland' (TaS)
1608 *i* || af
1609 *bestämd* || naturlig
1610 *och [...]* *blir* || är flo[den]
1611 *samt [...]* *naturliga* || den natur[liga]

- 1612 The original mscr KK Coll. 539.26.22 (Varia 1.22) p. 355 is a single page measuring ca. 18.5 x 23 cm.
- 1613 *Det ges dock* || 1. i egenskap af || 2. Det ges wisseligen
- 1614 *äro i* || äro kanske de flesta i
- 1615 *hvilka dyrka* || som ho
- 1616 *i deras* || såsom utan
- 1617 *och [...]* icke || utan att i det ring[aste]
- 1618 *tillbedja* || skänka sin dyrkan åt
- 1619 *wattnet* || ~ i deras
- 1620 *Kanske [...]* märkas || Om denna dyrkan är ursprunglig, så bör man dock antaga
- 1621 *lefvande [...]* wäsenden || lefvande, personliga wäsen med själ begåfvade
- 1622 *Af [...]* slag || Likaså
- 1623 The mscr KK Coll. 539.2.4 (Fennica 2.4) p. 127–130 consists of a sheet of paper folded in two. The size of the pages thus formed is ca. 11.5 x 37 cm. Castrén wrote out all these notes at once, but they seem to have been collected during a longer period. The notes from Satakunta and Ostrobothnia are most probably from his voyage to the north in the autumn of 1841, but the ones from Mäntyharju and Kesälahti may even have been collected during the journey to Karelia in summer 1839.
- 1624 The shared original form for the infinitive signs for Baltic Finnish and Saami is a combination of an originally deverbal nominal suffix **-ta/tä* and the sign of the lative **k*. In different languages it has developed phonologically in different ways. On the historical development of the form, see Korhonen, M., 1974: 122 etc. In the Saami languages the outcome of the *t* element is what is most clearly visible. In Finnish standard language and several dialects there is a clusile-like glottal sound which is not shown in writing but can appear in speech. In any case, it triggers gradation (= alternation of strong and weak grade of certain consonants) like any other consonant. Castrén's grammar of Finnish, see Castrén 2019: 671–758. (KH)

Appendix 8.4

Det¹⁶¹² ges dock¹⁶¹³ individer, och sådana äro¹⁶¹⁴ i norra Sibirien de flesta, hvilka¹⁶¹⁵ dyrka naturföremålen i¹⁶¹⁶ deras materiella form, och¹⁶¹⁷ aldeles icke weta något om de inneboende andarne, aldeles på samma sätt som de äfven tillbedja¹⁶¹⁸ himmelen, solen, elden, wattnet¹⁶¹⁹ och andra elementära makter. Kanske¹⁶²⁰ är denna dyrkan i sjelfva verket den ursprungliga, men härwid bör märkas, att de vildar, som t. ex. dyrka träd och stenar, städse betrakta de dyrkade föremålen såsom lefvande¹⁶²¹ och personliga wäsenden. Af¹⁶²² samma slag är jemwäl den dyrkan, som de egna åt sina gudabilder. Spörjer man dem, genom hvad under ett stycke träd eller sten, en docka af ekorr- och hermelin-skinn kan förwandlas till en gud, så får man wanligen nöja sig med detta svar: ”wi weta det ej, men wi dyrka samma slags gudar, som våra fäder dyrkat före oss och under hvilkas beskydd de lefwat ett lyckligt lif.”